

VII
B37362
10

37362, VII, B, f.

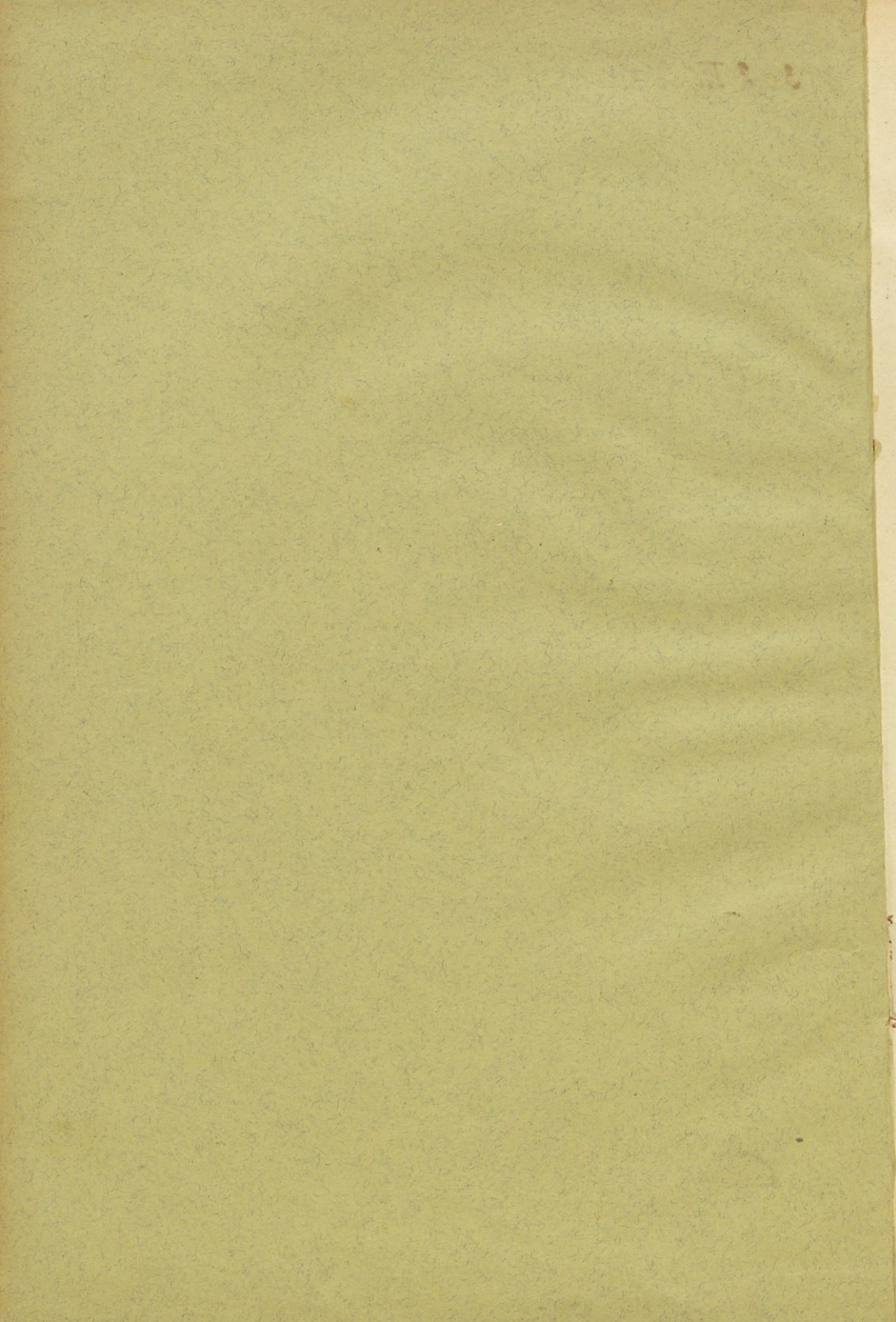
Glenn D. G.

V KELMORAJN.

1903.
Natisnila tiskarna
Družbe sv. Mohorja.

Ant. Kozel

V Kelmorajn.

Potopisne črtice s slikami.

Spisal

dr. Andrej Karlin,

stolni kanonik v Ljubljani.

Izdala in založila

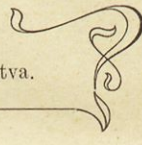
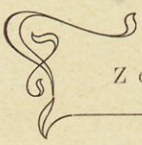
Družba sv. Mohorja v Celovcu.

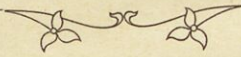
030043743

1903.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

U v o d.

Da človek ne more vedno čepeti za pečjo, niti dremati pod domačim krovom, temveč da ga mika pogledati v svet, spoznavati tuje šege, tuja ljudstva, to je tako obče priznana resnica, da o njej ni treba izgubiti mnogo besed. Saj je še naš narodni pregovor zavil to resnico v kratek rek, ki se glasi:

Mož le tisti je,
Ki po svetu gre.

Hkratu pa je tudi bridko obsodil onega dolgočasneža, ki si ne upa stopiti prek domačega praga, češ,

Kdor zmeraj domá tiči,
Ta nič vreden ni.

In res, bodisi da se oziramo v življenje posameznikov, ali pa tudi v zgodovino celih narodov, povsod se nam javlja potovanje, preseljevanje, romanje, premikanje s kraja v kraj. Vse to je povzročilo, da so si posamezniki, kakor tudi celi narodi poiskali boljše, razsežnejše domovine, kjer so imeli več prilike, da razvijejo svoje duševne in telesne moči. Ljudsko preseljevanje na pr. je privedlo naše pradede v kraje, kjer še danes prebivajo Slovenci. Pač pa je tudi ljudsko preseljevanje privabilo v naše obližje oblastnih sosedov, ki so si neprenehoma prizadevali, da razširijo svoje meje na škodo naših rojakov.

Toda o preseljevanju narodov ne kanimo razpravljati na tem mestu. Pač pa hočemo napisati nekaj besed o namenu, ki ga imajo posamezniki, da potujejo po daljnih krajih več ali manj časa.

Gotovo se nismo zmotili, ako trdimo, da se je od pamtiveka in se tudi še dandanes največ potuje iz verskega nagiba. Med potniki

je največ romarjev. Bog si je namreč v svoji neskončni modrosti izvolil posamne kraje, kjer posebno želi, da bi se mu dajala čast, kjer posebno radodarno deli svoje milosti. Že izvoljenemu ljudstvu judovskemu je nekdanj zapovedal, naj prihaja pogostoma pred skrinjo zaveze; kasneje pa je naravnost zahteval, naj vsak odrastli Izraelec pride v jeruzalemski tempelj ob treh največjih praznikih v letu.

Romanje se je razvilo tudi pri kristjanih. Kraji, kjer je delal, trpel in umrl naš Zveličar, so bili od nekdanj vernikom sveti kraji. Vsakdo se je srečnega štel, kdor je mogel vsaj enkrat v svojem življenju pohiteti tja, kjer so se godili največji čudeži našega odrešenja. Pa tudi po drugod so se jeli verniki zbirati v velikih trumah iz verskih namenov. Kdo ne vé, kako so prihajali romarji iz vseh krajev v „večno mesto“ Rim, kjer sta delovala in umrla apostolska prvaka sv. Peter in Pavel? Kdo še ni čul, kako mnogobrojno so se prejšnja stoletja bližali romarji večnemu mestu, da ondi pomolijo na grobih svetih mučnikov, da poljubijo tla, ki so napojena s krvjo pogumnih izpričevalcev svete naše vere? Pa kaj bi segali v daljno prošlost nazaj, saj nam je še živo v spominu, kako veselo so pohiteli od vseh strani naše domovine verniki v zadnjem svetem letu tja, kjer je središče krščanstvu, kamor jih je vabil sveti oče, rimski papež.

A tudi še drugih svetih krajev imamo, kamor se verniki radi zatekajo v svojih dušnih in telesnih bridkostih. Zlasti je zaslovelo novejši čas Marijino svetišče v Lurdu na Francoskem. Na Španskem prihajajo romarji izza davnih časov v Kompostelo častit spomin sv. Jakoba apostola. Na Italijanskem je v Padovi velikanska cerkev, kjer se časti sveti Anton. A tudi naša draga slovenska domovina ima krajev, kamor radi romajo verni Slovenci razkrivat dušne rane in telesno bedo nebeški priprošnjici Mariji. Prav dobro znano je vsakomur Marijino svetišče na Svetih Višarjih v Korotanu, v Marijinem Celju na gornjem Štajerskem, na Brezjah na Kranjskem, na Sveti gori na Goriškem. Veri nasprotni duh časa se pač z vso silo zaletava v ta svetišča molitve in spokornih del, ali do danes ni mogel vernikom omajati zaupanja v te svete kraje, in smelo trdimo, da ga tudi v prihodnje ne bo. Dokler bo človeški rod vzdihoval v solzni dolini in bo uverjen, da nad zvezdami prebiva dober Oče, ki po priprošnji blažene Marije deli milosti revnemu zemljanu, ki se zaupno zateka k njemu, toliko časa bodo ostala ta središča milosti in dobrote božje, toliko časa jih bodo pobožni verniki obiskovali. Kdo še ni bil sam priča pobožnosti, zaupne molitve, katero je na teh svetih krajih opazil? In ali ni vse to blagodejno vplivalo nanj, da je morda po dolgih letih jel zopet enkrat sam mirno premišljevati o svojem poslednjem namenu

in poravnal svoj račun z Bogom? Zatorej naj nihče ne grdi in ne sramoti božjih potov, ki so nam potrebni in koristni!

Kajpada ne smemo misliti, da se potuje dandanes le zato, da človek ustreže svojim verskim željam. Nikakor ne. Drug hvalevreden namen potovanja je napredek v omiki (kulturi). Pač slaba bi se godila posamnim narodom, ako bi se drug drugemu popolnoma odtuževali in zapirali. Tega priča nam je kitajski narod, ki se je stoletja zapiral vsemu svetu in ni pustil, da bi se drugi spajali z njim; zato pa je v omiki in napredku tako zaostal, da je zadnja leta popolnoma obnemogel padel pod varstvo drugih, bolj omikanih narodov. Ker je človeku lastno, da posnema in obrača v svojo korist to, kar je videl pri drugih, zato se vsled potovanja nove iznajdbe in sploh to, kar je človeštvu koristno, razširja iz enega v razne druge kraje. Zlasti se to dandanes dogaja tem laže, ker so prometna sredstva malo ne po celem svetu za potovanje tako ugodna, kakor še nikdar poprej. Sédi na železnico in hitro kakor ptica poletiš v najbolj oddaljene kraje. Prav tako lahko se potuje dandanes tudi po morju. Saj vam je znano, kako naglo prepluje in prenese parobrod potnika s starega na novi svet, iz Evrope v Ameriko. Povsod dobiš z lahkoto prenočišče, ugodno bivališče, hrano malo ne tako, kakoršno si poželiš, in skoro vse udobnosti, ki jih uživaš tudi domá. V Aleksandrijo v Egiptu pojdi in v gostilnici ti postreže natakár s tako mrzlim pivom, kakor domá ob nedeljah, ko ti ga natoči iz ledene omare.

S potovanjem, s premikovanjem ljudij s kraja v kraj, zlasti zato, ker smo v prometnih sredstvih toliko napredovali, se širi po vsem svetu omika in napredek. Ti moj Bog, kje bi bili mi danes, ali boljše rečeno, kje bi bili zaostali, da se nismo učili od tujcev, od drugih narodov!

Ali še nekaj moramo poudarjati na tem mestu. Kdor bi se ne spustil po svetu na okrog, kdor ne bi nikdar videl tujih krajev in šeg, ne bi mogel nikdar svojega doma prav ceniti. Lepa, krasna je naša domovina. Kdo še ni občudoval naših nebotičnih planin, ob njih vznožju temnozelenih travnikov, više gori porastlih z gostim drevjem, na vrhuncu pa iz večine z golimi skalnatimi robovi? Kdo se še ni naslajal ob pogledu naših planinskih jezer, ki so kakor bistra očesa naše zemlje? Kdo še ni čul o znamenitem Cerkniškem jezeru, ki po besedi pesnikovi vsako leto „ribiča, kmeta in lovca redi“? In kdor je obiskal kdaj svetovnoznano Postojnsko jamo, se je uveril, da naša domovina ne kaže le prijaznega lica potniku, ki se izprehaja po njej, ampak da tudi v svojem osrčju hrani bogate zaklade prirodnih krasot. O vsem tem so nas obvestili še le tisti, ki so prepotovali poprej razne

druge dežele in potem obšli še našo slovensko zemljo od severa do juga, od vzhoda do zapada. Odkar smo jeli primerjati domačo zemljo z drugimi, oddaljenimi pokrajinami, odkar so tudi Slovenci jeli potovati širom sveta, od tedaj je še le naša dežela posebno zaslovela zaradi svojih prirodnih krasot. Znameniti opisovalec kranjske dežele Valvazor je najprej več let potoval po svetu, in še le potem, ko je spoznal svoje domovine izredno krasoto v primeri z drugimi deželami, je jel spisovati dragoceno knjigo: „Čast kranjske dežele“.

Tako je potovanje in primerjanje domačih krajev s tujimi pridobilo čast in veljavo domačim krajem pri domačinih in tujcih.

Nadalje ni, da bi prezrli imeniten namen, ki ga ima potovanje za trgovca in obrtnika. Ako hoče trgovec svoje blago spraviti med ljudi, mu dostikrat ne preostane drugega, nego da vzame pot pod noge in se nameri v daljino, da ondi dobi novih odjemalcev svojemu blagu. Po tujih krajih pa si tudi mnogo laže nakupi pridelkov, o katerih meni, da bodo ugajali domačinom. Iz pravega trgovskega namena so zlasti prejšnje čase naši rojaki mnogo potovali v tuje kraje, da so domačim pridelkom pripravili novih potov v širni svet. Naj omenjam le železarstva, ki je pred stoletji med nami prav slovelo in se prodajalo v najbolj oddaljene pokrajine.

Še večjega pomena morda pa je bilo in je potovanje za obrtnika. Ako se hoče mlad rokodelc izpopolniti v svoji stroki, ako hoče kdaj s svojo obrtjo ustrezati raznim odjemalcem, mora po svetu, da si ogleda in zapomni, koliko je po drugod njegova obrt napredovala. Zato je bilo in je še dandanes navadno, da gre rokodelski pomočnik na tuje, ali kakor navadno pravimo s pokvarjeno nemško besedo, „v fremd“. Tako potovanje je že marsikomu prineslo za poznejša leta bogatih izkušenj in spretnosti.

Dandanes pa skoro najbolj potujejo v razvedrilo. Učitelj, ki se je celo leto trudil z mladino, uradnik, ki je dalje časa brskal med zaprašenimi pismi in deloval v svoji pisarni, duhovnik, ki se je potil leto za letom v vinogradu Gospodovem, trgovec, ki se je izmučil do dobra v svoji trgovini: vsak izmed teh in še marsikdo drug rad zapusti za nekaj časa svoja vsakdanja opravila in krene na potovanje. Oddahniti se hoče, poživiti si želi znova svojega duhá, z drugimi mislimi si meni na potu obogatiti svoj um, čil in čvrst, zdrav in vesel se želi povrniti po nekih tednih na svoj dom. Izkušnja uči, da modro potovanje neizmerno ugodno vpliva na človeškega duhá, da je nepopisne vrednosti za razvoj človeškega delovanja. Zlasti Angleži so tako potovanje od nekaj posebnosti cenili. Bogatih starišev sinovi so morali na poto-

vanje za eno ali več let, ko so dovršili svoje šole. Namen jim je bil pri tem dvojen: hoteli so se seznaniti s tujimi kraji, a tudi razvedriti so želeli svojega duha in ga utrditi za bodoča naporna dela. Angleže posnemajo v tem pogledu prav radi Amerikanci. Ni še dolgo temu, da sva se srečala na nekem parniku z Amerikancem, ki je potoval po Donavi iz Linca proti Dunaju. Spremljala sta ga sinko in soproga. Ko ga poprašam, odkod in kam — na parobrodu se ljudje hitro seznanijo — mi pove, da je prišel iz novega v stari svet, kjer so zagledali beli dan njegovi in njegove soproge stariši. Ogledal si je že London, Berolin, Monakovo, zdaj hoče še na Dunaj, potem v Budimpešto in, če bo kazalo, še kam drugam. V vsakem mestu ostane, dokler se mu ljubi. Namen potovanja mu je razvedrilo. Domá ima namreč veliko trgovino, katero mora voditi dan na dan, kar ga je tako zdelalo, da so mu zdravniki svetovali, naj gre čim prej tem bolje na potovanje, da se mu pozdravijo živci. In takih potnikov, ki potujejo „za zdravje“, je dandanes mnogo.

Že iz navedenih besed je morda blagi čitatelj dobil veselje in pogum, da se o prvi priliki spusti po svetu. Toda počasi! Takoj namreč moram opomniti, da ni vse za vsakega. Nekateri se morajo že, ali radi ali neradi, vse svoje žive dni potikati okrog svoje domače hiše. Le malo jih je primeroma, ki bi si mogli dovoliti večkrat v življenju kako daljše potovanje. Tistim bi tu na kratko podal nekaj nasvetov, ki so potrebni, da jih potnik vzame v svojo torbo.

Ako hočeš srečno potovati, moraš imeti trdno zdravje. Res je sicer, da jih potuje mnogo, kakor smo prej omenili, „za zdravje“, a to so bolniki, ki imajo popolnoma zdravo telo in so si vsled raznih naporov obtežili le duha tako, da z njim začasno ne morejo več delati. Kdor pa ima kako telesno bolezen ali je že dosegel visoko starost, tak naj ne hodi na pot, zlasti ne na daljno potovanje, da si ne izkoplje v tujini mrzlega groba. Potovanje je dostikrat mučno, neprijetno, težavno; kdor telesno ni zdrav, naj ne hodi od doma.

Nadalje mora potnik za svoj namen imeti dosti časa. Kdor sploh ne utegne odtrgati se od svojih opravil, naj ne hodi od doma. Prav resničen se mi zdi izrek pesnikov:

Ako te, bratec, vleče na pot,
Pusti domá moreče skrbi!

Gotovo; ako bi moral na potu vedno misliti in skrbeti, kako in kaj je domá, Bog zna, ali je vse v redu, ali se ni prigodila kaka nesreča itd., potem je pač boljše, da ne prestopiš domačega praga. Prav tako nespametno bi bilo, v kratkem času obiti najraznejše kraje; tako

naglo potovanje, kakor bi človek samega sebe za stavo podil po svetu, ostane izvestno brez koristi. Zato si odloči toliko časa, da boš zložno in po pameti mogel izvršiti svoj načrt. Pa tudi ob primernem času kreni na pot! Po zimi je potovanje mnogo težavnejše nego spomladi in jeseni; po letu je zaradi vročine nevarno, spustiti se proti jugu, pač pa na hladni sever, dočim boš pozimski čas uspešno potoval po južnih krajih. Primerni čas torej mnogo pripomore do srečnega potovanja.

Še drug nasvet bi rad podal na pot svojemu čitatelju: Ne potuj brez glave! Z drugimi besedami: Brez načrta ne bo sreče. Kdor bi taval od mesta do mesta, od kraja do kraja, kakor bi se mu ljubilo, se skoro naveliča in nikjer ne bo zadovoljen. Sicer trdijo pesniki, da radi potujejo brez načrta „danes tukaj, jutri tam“, toda to poudarjajo pač le pesniki, ki mislijo in čuvstvujejo drugače kakor navadni ljudje. Kam pojdem? Kaj si ogledam? Kako dospem do svojega namena? To so vprašanja, na katera je treba tako gotovo odgovoriti, kakor gotovo sicer ne bo nobene koristi od potovanja. Potnik brez načrta je kakor nespameten človek, ki se pogleda v zrcalo, pa odhajajoč pozabi, kakšen je bil.

Svetoval bi tudi neizkušenemu, zlasti mlademu potniku, naj ne potuje sam. Izbere si naj vrlega tovariša. Sam človek na tujem prav lahko postane otožen; o marsikateri priliki si ne zna pomagati, mnogo zanimivih stvari zgreši. Ako pa imaš s seboj dobrega, enako-mislečega tovariša, boš potoval mnogo brezskrbneje, pa tudi uspešneje, zakaj „več očíj več vidi,“ pravi naš pregovor. Tako bodeta drug drugega opozarjala na to in ono, drug drugega razveseljevala in, če bo treba, tolažila in si medsebojno pomagala v nesreči. Dobro mi je sicer znano, da so mladi ljudje, ki radi potujejo sami, trdeč, da jim samija bolj ugaja, ker se popolnoma svobodno gibljejo, ustavijo, kadar in kjer se jim ljubi, vozijo, kakor daleč se jim zazdi, itd. Ali naravnost povem, da me vsi ti razlogi niso mogli omajati v prepričanju, da si bom tudi v prihodnje, kakor doslej, izbiral vrlega tovariša, kadar se bom podajal na daljnjo pot.

Ali skoro bi bil pozabil omeniti najnujnejše zahteve za potovanje: denarja. Ta vam je, kakor znano, svetá vladar, zato se brez denarja ne more po svetu. Le berač hodi od hiše do hiše, ali po njegovem načinu ne bi potovanja nikomur privoščil, ker je znano, da je beraška palica — težka in utrudljiva. Kajpada je težavno prav svetovati, kako in kdaj naj potnik denar rabi, kajti v tem smo si malo podobni; nekateri bo mnogo bolj štedljivo hodil po svetu, drugi pa potrebuje morda polovico več denarja. Tedaj je težavno, uganiti pravo

besedo, ki bi vsem ugajala. Pisatelj te knjižice je dostikrat čul pregovor: Štedi domá, izdajaj na potu, razsipavaj v bolezní! Ali je popolnoma opravičen ta izrek ali ne, o tem prepuščam sodbo svojim čitateljem. Na nekaj pa bi še rad opozoril, ko se ravno govori o denarju. Če potuješ v tuje države, se ti bo treba preskrbeti s tujim denarjem. Pazi, da si ga pridobiš pravočasno in morda še bolje v kaki domači menjalnici; na tujem človeka dostikrat menjalci opeharijo. Izkušnja je — draga.

Te opazke o namenu potovanja, o njegovi koristi in o zahtevah, ki so nam nujno potrebne, ko odhajamo od doma, sem hotel postaviti na čelo svojemu potopisu. Sedaj pa še nekaj besed v zagovor.

Zakaj sem spisal to knjižico?

Iz dvojnega nagiba. Najprej sem želel vsaj po nekoliko zadelati vrzel, ki se nahaja v našem slovstvu gledé na potopise. Večji narodi imajo na tisoče spisov te vrste. Mi pa imamo komaj pest sestavkov, ki bi nam slikali „tuje šege, tuja ljudstva“. In vendar moramo tudi mi napredovati tako, da od svojih bližnjih in daljnih sosedov sprejmemo, kar imajo dobrega, lepega in pravega. Zato pa jih je treba spoznavati, treba je k njim hoditi na dom in v šolo.

Znano pa je tudi, da Slovenec od nekdaj rad potuje in roma po tujih krajih. In prav spomin na nekdanje romanje naših pradedov sem hotel ohraniti s svojim spisom širšemu občinstvu. Tako rado se nam očita, da nimamo zgodovine. Čuvajmo in hranimo od roda do roda vsaj to, kar se nam je ohranilo!

Na svojem potovanju po Avstriji, Švici in ob Renu sem želel strniti dvojen namen: hotel sem poromati na nekatera svetovnoznana svetišča božja, hkratu pa razvedriti pri delu utrujenega duhá. Po tem dvojnem namenu sem zasnoval tudi to knjižico. Čitatelji naj bi v njej našli marsikaj, kar je v tesni zvezi z našo sveto vero. Poleg tega pa sem hotel učiti in zabavati. Učiti, kako ljudje živé po drugod, kakšna je njih zemlja, kako so napredovali v omiki, kaj so delali in trpeli v prejšnjih stoletjih, v čem naj jih posnemamo. Želel pa sem tudi zabavati. Pogostó sem torej popustil suhoparno pripovedovanje in naštevanje raznih znamenitostij, kakor to radi storé boljši in slabši potopisci, in sem pustil nastopati in govoriti posameznim osebam, zdaj resnobno, zdaj šegavo, kar dela čitatelju spis mnogo bolj mikaven in vabljiv. Da je težko, pisati tako mnogim in različnim čitateljem, kakor so Mohorjani, mi vsak brez ugovora pritegne. Imel sem sicer vedno pred očmi ogromno število preprostih čitateljev, zato sem marsikaj razpredel bolj na široko, kakor bi se morda komu zdelo potrebno.

Vendar pa sem sprejel v spis sem ter tja tudi kaj takega, kar bi utegnilo zanimati edino le omikance. Želel sem, če že ne morem z vsem spisom ustreči vsakemu posamezniku, da ponudim vsaj vsakateremu nekaj zanimivega.

Mnogokdo bo iskal v tej knjigi tega in onega, česar v njej ne bo našel. Zlasti vem, da bodo zahtevali nekateri čitatelji bolj natančnih slik, bolj točnih podatkov o nekdanjih romarjih na spodnji Ren. Rad bi ustregel njih radoznalosti, še celó nekaj virov bi jim rad navedel, če bi se bil namenil pisati — zgodovinsko razpravo. Tudi o slovenskih spomenikih v Cahenu bi bil rad katero zinil, ali — naj me blagi čitatelj oprostí — ondi nisem bil, zató o teh krajih in njih znamenitostih tudi ne morem poročati.

Drugi bodo v knjigi iskali zanimivih poročil iz vestfalskih premogokopov, kjer si na tisoče Slovencev zadnja leta služi svoj kruh. Tudi o teh rojakih bi bil našim Mohorjanom rad izpregovoril kaj zanimivega. A priznati moram, da to ni bilo v načrtu mojega potovanja. Pač pa ta opomba morda izpodbode katerega izmed slovenskih misijonarjev, ki so zadnja leta delovali med premogarji na Vestfalskem, da nam ob priliki iztresejo kaj zanimivega iz svoje potne torbe. Tako bo marsikdo razočaran položil knjigo iz rok, ker v njej ne bo našel tega, kar je pričakoval. A kdo pač vsem ustreže? Če le vsak čitatelj nekaj pouka in zabave zajame iz spisa, tedaj sem dosegel svoj namen.

Naposled le še eno opomnjo.

Ta potopis bi se bržčas ne bil nikdar izmotal izpod tiskarskega stroja, da ga ni vzela pod svoje okrilje družba sv. Mohorja. Iskreno se ji zahvaljujem, da je spis bogato opremila s slikami krajev in oseb, o katerih pripovedujem. Upam, da bodo prav te lepe podobe knjigo vsaj deloma omilile društvenikom. In če se to doseže, bodite uverjeni, da se tudi pisatelj ni trudil zastonj.

V Ljubljani, na praznik sv. Cirila in Metoda 1901.

Pisatelj.

Trbiž. *)

Od doma.

ako daleč! ... In pa v tej vročini! ... Tega pa ne! ...

Nekako s temi besedami me je začel poprijemati sedaj že v Bogu počivajoči oče moj, ko sva sedela nekega poletnega popoldne — bilo je ob vročih pasjih dnevih — v senci na vrtu. Razodel sem mu namreč svoj načrt, da se namerjam odpraviti na daljnje potovanje po Švici in Nemčiji. In morda je nadosemdesetletni starček v tem trenutku slutil, da ne bo več dolgo med svojci; zato je tem bolj želel, da bi ostal sin pri njem cele počitnice — med šolskim letom sva se itak malokdaj videla —; morda pa ga je preobdal strah, da se mi utegne na potu primeriti kaka nezgoda — oče pač nikdar ne neha skrbeti za svojega, če tudi že davno dorastlega sina —; bodisi, da je vplivala na očeta ona slutnja, ali ta skrb, ali pa oboje, skratka: z nekim mladeniškim ognjem se je uprl mojemu načrtu. Branil mi je od doma, kakor je vedel in znal. Zato sem hitro spoznal, da ga bo treba prav živahno pogovarjati, predno se vda mojim željam.

— Že več časa obetam svojim nekdanjim tovarišem, da jih obiščem. Saj veste, obljuba dolg dela, in čim dalje odlašam, tem težje dovršim, kar sem obljubil.

Tako sem začel na rahlo osvojevati si uporno trdnjavo očetovega srca. Pravil sem mu, da dandanes ni nobene težave, potovati po svetu, ker železnica nudi človeku vse ugodnosti, ki jih rabi na potu, ljudje so pa tudi postrežljivi, če ne morda iz zgolj krščanske ljubezni, pa vsaj za dobro denarno plačilo. Ali to še ni pomagalo. Treba je bilo v boj postaviti še močnejšega orožja.

) Slike, zaznamovane z zvezdico (), so posnete po fotografijah g. Alojzija Beera, fotografa v Celovcu.

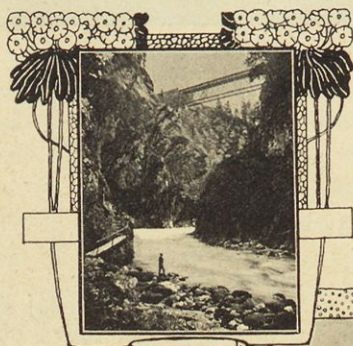
— Kaj pa naši pradedje? nadaljujem. Ali niso v najhujših težavah romali do najbolj oddaljenih krajev? Gotovo ste kdaj slišali, da so prav iz naših krajev pred več ko sto leti trumoma romali slovenski rojaki daleč tja gori proti severu v — Kelmorajn.

— Kelmorajn praviš? me ustavi oče.

— Da, v Kelmorajn k svetim trem kraljem so romali naši pradedje, mu odvrnem.

In zasvetilo se mu je oko, globoko je vzdihnil in nenavadno hitro je dvignil sklonjeno glavo.

— K svetim trem kraljem... no, bo že prav, da, v Kelmorajn so romali naši stari dedje. O tem so mi še moj oče pripovedovali. Ali to so bili še drugi časi; takrat je vera živo živela med ljudmi, za čast božjo so bili pripravljeni dati polovico svojega premoženja in še več. Torej tja gori misliš?

Zilica
pri Trbižu.

Trbiž s Karavankami v ozadju.*

Trdnjava očetovih ugovorov je bila skoro ob tla. Ko sem dostavil, da sem namenjen prav v Kelmorajn, da bo vsaj en Slovenec zopet enkrat pomolil na svetem kraju, kamor so nekdaj tako mnogobrojno romali naši rojaki, tedaj sem si z naskokom osvojil očetovo dovoljenje. Ni čuda! Mož je bil pobožen, lahko rečem, prelep vzgled krščanskega moža vsem, ki so ga poznali, vnetza božja pota in romarske kraje, saj jih je

tako rad obiskoval prejšnja leta! Zato mu je naznanilo, da poromam v Kelmorajn, podrla na enkrat vse prejšnje pomisleke in ugovore.

Solza mu je zaigrala v očesu — saj veste, stari ljudje so hitro ginjeni — in ves voljan mi je dostavil:

— Če je pa tako, pa pojdi! Še jaz bi šel s teboj, ako bi bil mlad in bi bilo vse tako, kakor ni. Kdaj pa odrineš?

— Takoj v nedeljo, odvrnem.

— Ali nisi obljubil, da pojdeš na novo mašo? Za gotovo te pričakujejo. Tudi mene so vabili, a jaz ne morem. To bi ne bilo prav, da se izogneš tako znameniti in ganljivi slovesnosti.

— Tega tudi ne bo treba. Še le prav lepo pričnem svoje romanje, ako si izprosim novomašnikovega blagoslova na daljno pot.

S tem pojasnilom sem popolnoma potolažil očetovo srce. Pripravil sem svoje najnujnejše reči in jih zložil v kovčeg. V nedeljo zjutraj pa

me je imel potegniti domači konj do kraja, kjer sem se želel najprej ustaviti.

— Pozdravi gospoda novomašnika in svate! Srečno hodi, pa nas nikar ne pozabi!

Segla sva si z očetom v roke, poslovil sem se od domačinov in kmalu je vranec pobiral stopinje po cesti, ki vodi od domače vasi proti severu. Poldrugo uro vožnje, in bil sem na prvi postaji svojega potovanja. Kako kraju pravijo, tega vam pa ne povem. —

Lep dan je bil, jasen, topel, prazničen, dan — nove maše ...

Že ob deveti uri so se jeli svatje zbirati okrog župnišča in cerkve. Daljnje goste so dovažali iskri konji; vsak je imel komat bolj ali manj okrašen s svetlo-bleščečimi okroglimi bronastimi okraski, vrh komata pa šopek iz suhih cvetlic. Naš Gorenjec je sicer skromen, a ob prazničnih prilikah rad pokaže, kaj ima in kaj ga veseli. Kmalu je bila lepa vrsta voz na glavni cesti pred cerkvijo.

Sem ter tja je zarezgetala ta ali ona konjska živina, kakor da se ji čudna zdi ta svetla nenavadna oprava, s katero jo je obložil gospodar. A gospodarjem se ni nič kaj mudilo izprezati; kdo ne bi rad pokazal svojega imetja, zlasti če ima lepo, tolsto rejeno živino? Polagoma pa je bil trg pred cerkvijo vendarle pre-

Sv. Višarje.*

majhen za vse došle vozove; zato so jih jeli zavažati na bližnji gostilniški dvor. Svatje pa so se postavili pred cerkev in župnišče.

Ura bija tri četrt na deset. Strel se oglasi v obližju, v stolpu zazvené ubrani zvonovi; širom ravnine se razlega njih glas, oznanjajoč sosedom, da se danes tukaj praznuje izredna slavnost. Dva mladeniča sta se postavila pred župnišče, v rokah držeč vsak po eno cerkveno zastavo; za njimi se uredé svatje: možje, žene, mladeniči, ovenčane mladenke, nazadnje najbližnji sorodniki novomašnikov. Vsi svatje držé v rokah ali imajo na prsih pripete cvetlične šopke. Sosednja in domača duhovščina spremlja svojega novega sobrata v slovesno okrašeno cerkev. Bledega lica in povešenih očíj stopa za njimi novomašnik, v rokah držeč velikanski šop svežih cvetlic. Ko dospe izprevod do cerkvenih vrat, se že čuje iz mladih grl s kora znana pesem:

Novi mašnik bod' pozdravljen,
Od Boga si nam poslan ...

Dalje ni, da bi opisoval slovesnost, ki se itak skoro povsod po slovenski zemlji obhaja po istem, več ali manj slovesnem načinu. Prav res, takih slavnostij ob novi maši drugi narodi nimajo, in če jih imajo, se jih ne veselé tako splošno, kakor pri nas. Zakaj pa se mi Slovenci

tako radi in tako slovesno udeležujemo nove maše? Zakaj je z novo mašo pri nas sklenjenih toliko nedolžnih domačih veselíc? Brezdvomno je temu vzrok posebno spoštovanje, katero je do današnjih dni vsaj kmetško ljudstvo ohranilo svojim duhovnikom. Izmed raznih učenih stanov je prav edini duhovnik v vedni dotiki z narodom, dočim so drugi stanovi le ob posebnih prilikah, recimo ob posebnih dobah zavazniki, učitelji in voditelji našemu ljudstvu. Še neko drugo misel bi rad pripomnil. Duhovski stan je našim gospodarjem edini stan, do katerega pripravijo svoje otroke brez posebnih, domače posestvo morečih stroškov. Vsi drugi stanovi zahtevajo več žrtev, za vsak drugi poklic

Podkloster na Koroškem.

je treba starišem več šteti nego za duhovski stan. A tudi to je znano našemu ljudstvu, da sme pričakovati zlasti od duhovnika domača hiša, ako nezgoda pritisne nad njo, kasneje kake podpore. Kdor si izvoli kak drug poklic, si prej ali slej ustanovi lastno ognjišče, lastno družino, in vsled tega se domači hiši odtuji. Duhovnik pa ostane v tesnejši zvezi z domačimi ljudmi, saj službuje v domovini; odprtega srca in odprtih rok rad otira po svoji moči solze žalosti raz obraz očeta ali matere, bratov ali sestrá ...

Cerkvena slavnost je minila. V izprevodu smo se zopet vračali iz hrama božjega; gledalo pa nas je na stotine vernikov, ki so prihiteli od blizu in daleč, da se udeležé nove maše; zakaj našemu Gorenjcu še vedno velja pregovor: Novi maši se ne izogni, če bi pri tem raztrgal tudi nove črevlje.

Vrnili smo se na dom novomašnikov. Kmalu se je tod razvilo živahno gibanje in kretanje. Skedenj se je za ta dan docela izpremenil. Po stenah prevlečen z zelenjem, po stropu preprežen z venci in cvetjem, nas je prijazno vabil, naj posedemo okrog miz, ki so, bogato obložene, komaj čakale slavnostnih gostov. A tudi zunaj po vrtu je stala miza poleg mize. Polagoma so si jih osvojili sorodniki in drugi svatje. Kako se je gostija razvila po domače, kako je vsem navzočnikom žarelo po licu nedolžno veselje, kako so se vršile napitnice in zdravice novomašniku, starišem in drugim odličnim svatom, o vsem

tem ne bom pisal, boječ se, da povem čitateljem kaj splošno znanega. Pač pa naj omenim, da je novomašnik sredi splošnega veselja izginil od mize. Ko ga pogrešim, mi pove oče, da je šel bržčas k materi. Nje nisem opazil ne v cerkvi, ne na gostiji. Zato me je zanimalo pozvedeti, zakaj se tako odmiče vsesplošnemu veselju. Prišedšemu v domačo hišo mi povedó, da je „gospod“ v gornji sobi. Brž pohitim po stopnicah, odprem vrata in kaj vidim? Na postelji sedi sključena, suha žena — mati novomašnikova. Poleg nje je naš slavljenec. Dolga bolezen na nogah ji je skrčila telo in prezgodaj posušila nekdanj cvetoči obraz. A sedaj, ko gleda pred seboj srečnega sina, ki si je izvolil poklic po njeni skrivni želji, ji je prevzelo veselo ginjenje sicer upadli obraz, da je na lahko rdel.

— Oj, kako sem pazila danes na zvonjenje pri sveti maši, da ne bi zgrešila nobenega poglobitnega dela!

In pogledala je smehljaje sina.

— Pa vam ni bilo težko, ostati domá, ko so vsi domači šli z njim v cerkev? vprašam bolnico.

— O gotovo, mi odvrne, toda manj, kakor sem mislila poprej. Če me danes ni mogel obhajati v cerkvi, mi prinese jutri na dom sv. Rešnje Telo. In če ga že vidim ali ne vidim pri oltarju, zadosti mi je, da le vem, da je mašnik Gospodov.

In zopet ga je pogledala... Solze kipeče radosti so se ji znova utrinjale iz oces, vesela rdečica ji je plavala po licih, in za hip so se izgubile gube boleznin in trpljenja raz obraz...

Novomašnik ji ni odgovarjal... Bilo mu je polno srce. Za trenutje smo vsi molčali...

Ziljanka v narodni noši.*

Ali je lepa, nepopisna, neomahljiva ljubezen materinska! Ne, povrniti je nihče ne more. Stvarnik jo je vdihnil in le on jo poplača v drugem, boljšem življenju. Mi pa občudujemo tudi v materinski ljubezni božjo vsemogočnost in dobroto...

— Pogrešali vaju bodo pri mizi, jaz pa že počakam, je rekla skrbna mati.

Vstala sva. Poslovil sem se od vrle slovenske matere, pri kateri ne vem, kaj bi bolj občudoval, ali njeno potrpežljivost, ali materinsko ljubezen, ali oboje...

Tisti dan sem se živo spominjal tudi svoje matere... Kako je reva skrbela zame in molila in srčno želela, da bi čakala novo mašo! Pričakala jo je, a potem je jela pešati in usihati in ugašati, kakor usiha cvetlica, ko jo zajame zimski mraz, kakor ugaša luč, ko ji pojema olje. Da sem pesnik, zapel bi bil tisti dan ganljivo pesem vsem dobrim, blagim slovenskim materam, ki sicer ne kažejo po zunanje svojih srčnih čuvstev, pač pa živé in goré za časni in večni blagor svojih otrok.

Družba se je že dodobra razvnela, ko sva se vrnila k svatom. Zlasti pa je oživela proti večeru. Domači pevci in pevke so prepevali naše leprekne domačinke. In komu bi tedaj ne vzkliklo veselje v poštenem srcu!

Tiha luna jasno sije,
Duh moj misli na svoj dom.
Srce zanj mi strastno bije,
Bog zna, kdaj ga videl bom?

Tako je zvenelo iz mladih grl v tiho noč, ko sem se odpravljaj s svatovščine. A nič prav mi ni ugajala ta pesem oni večer. Kako tudi? Pesnika navdaja koprnjenje po domu in „čut se zlije mu v besedo“. A jaz? Jaz pa ravno mislim od doma po svetu, daleč, daleč...

Po domači zemlji.

Hitro je pobiral stopinje čili konjiček, ko smo se vozili prek znanih vasij, ki so se pa že zibale v tihem spanju. Le tu in tam je zalajal kak zvest čuvaj; to pa je izpodbodlo mojega voznika, da je še bolj poganjal. Naposled me je izložil pred neko hišo, ki ima tisto lepo svojstvo, da je redkokdaj prazna. V njej in zunaj nje je navadno živahno drvenje in vrvenje. Malo stalnih prebivalcev ima. Nekateri prihajajo, drugi odhajajo. Navadno pravimo taki hiši „kolodvor“; zato pa ni, da bi jo natančneje opisoval. Kdo izmed mojih čitateljev je še ni videl? Kdo se še ni mudil v njej vsaj za nekaj trenutkov?

Kje pa stoji ta kolodvor? Kako se mu pravi? Tudi tega ne povem, da vam dam priliko, krotiti svojo radoznalost. Proga državne železnice, ki vodi od Ljubljane proti Trbižu, jih ima mnogo. Na eni izmed teh postaj sem vstopil.

A treba je bilo čakati, dolgo čakati.

Pregledati sem imel priliko ves vozni red, a lahko si mislite, da me ni zanimal, ker sem ga poznal že od poprej. Prečital sem razne oglase, ki tistim, ki jih prezirajo, nakladajo različne, bolj ali manj

občutne kazni. Ogledal sem si vsa naznanila najlepših in najhladnejših kopelij ob državni železnici, prebral naslove popotnih knjig, ki se prodajajo na vsaki postaji. A še vedno ni hotel uradnik odpreti okenca, ki veže popotnika z blagajnico. Tu in tam je prikorakal kak zehajoč sopotnik in ostro meril z očmi na kraj, kjer se mu skoro proda vozni list.

No, naposled smo le pričakali. Dobili smo za nekaj drobiža „vozovnico“, kakor zadnji čas imenujejo majhen listek, ki daje človeku pravico, da se sme bliže ali dalje peljati po železni cesti. Kmalu nato je prisopihal vlak. Bil je malo ne prazen. Kdo se bo pa sredi noči prevažal brez vzroka? A ravno praznina je nam potnikom posebno ugajala. Poiskali smo si v naglici in izbrali prostore, kakoršnih si je kdo želel. Vlak odžvižga — zvoniti ni več navada — in pričelo se je tisto enakomerno drdranje in rožljanje, katero je brez dvojbe že

Dobrač: 1. Vrh, 2. Gorski ulom, 3. Dobrač od Zilice.*

vsak izmed mojih čislanih bralcev občutil, dvakrat obžaloval pa, če se je moral po noči dalje časa vozariti po železnici.

V imenu božjem — sem si mislil — ko smo prestopili meje kolodvora. Sprijazniti se bo treba z železnico, ako hočem dospeti, kamor sem se namenil.

Pa smo res čudni mi ljudje, da ne rečem nehvaležni. Namesto, da hvalimo Boga, ker se tako zložno vozimo in tako hitro lahko premestimo s kraja v kraj, navadno le godrnjamo in se hudujemo, ko je treba sedeti nekaj ur v železnem vozu. Oj, koliko so trpeli, koliko prestali naši pradedje, ko so potovali po tujih krajih! Še dandanes vedó stari ljudje v Ljubljani pripovedovati, da je veljal začetkom devetnajstega stoletja kot izreden in znamenit človek vsak, kdor je srečno pripotoval do Dunaja in se odtod srečno vrnil domov. Sosedje in prijatelji so se zbirali krog njega, mu voščili srečo in ga popraševali po novicah s „cesarskega Dunaja“. In danes? Koliko jih odvede vsak dan vlak in jih tira dalje nego do Dunaja, in koliko se jih vrača vsak dan z vlakom iz daljnih, daljnih krajev! In vendar, kdo se zato zanima zanje? Kdo jih poprašuje po novicah? Saj so nam že poprej časniki prinesli vse, kar se je zgodilo kje znamenitega. Novodobne

iznajdbe: železnica, telegraf, telefon, so izpremenile vse družabno življenje ... Zares: drugi časi, druge navade, drugo življenje.

Dasi je bilo pozno v noč, ali boljše rečeno zgodaj v jutro, vendar nisem dremal. Kako tudi? Pričakoval sem dragega tovariša za dolgo pot. Preidemo nekaj postaj, vlak zopet obstane, vrata se odpró in že začujem znan glas: Kje ste?

Dvignem se, stopim k vratom, ponudim roko in z njo pomorem vstopiti svojemu „potnemu tovarišu“.

Da pišem povest, bi moral sedajle natanko opisati svojim čitateljem vstopivšega prijatelja. Prešteti bi moral vsa leta, ki se mu že kažejo na obrazu, opisati bi moral njegovo kretanje, narisati njegov značaj, pretehtati do pičice njegovo vednost, premeriti mu do dna vso izobrazbo ... Vsega tega v tem potopisu ni treba navajati, ker kanim seznaniti čitatelja bolj z raznimi kraji in običaji, nego s posamičnimi osebnostmi. Predstaviti pa sem ga vendar dolžan, ker bo o mnogih prilikah imel

Beljak.*

prvo in zadnjo in najbolj odločilno besedo. A zopet se bodem trdovratno branil, da ne izdam njegovega pravega imena: skromen je in ponižen, zato ga hočem imenovati le „tovariša“ ali „prijatelja“. A že sedaj moram tudi to omeniti, da je prinesel v potni torbi s seboj raznih zemljevidov, potnih knjižic, železniških vozniških redov in drugih drobnarij, kar nama je jako dobro služilo na potu. Kdor hoče s pridom potovati, naj si napravi domá določen načrt; dobro naj premisli, kje bo potoval, kaj si hoče pred vsem ogledati. Potem naj brez posebnega vzroka od tega načrta ne odstopi, in imel bo gotovo polovico več duševnega užitka in koristi od potovanja, nego če bi taval kakor slepec od kraja do kraja in samo čakal, kdaj mu slučaj prinese pred oči kako znamenitost. Moj tovariš ni bil tak. Kakor umen vojskovodja, ki nosi s seboj načrt prihodnje vojske, je krenil na pot. In prav njegov načrt je deloma tudi vzrok, da so se pisale za Mohorjane te potopisne črtice. Njegovo opozarjanje na razne zanimivosti v posamnih krajih mi je vtisnilo trajno v spomin premnoge krasote najlepših krajev, najznamenitejših spomenikov, največjih umetnostnih proizvodov, katere hočem polagoma razviti pred radoznalnim čitateljem.

Zato pa želim, da mojemu potnemu tovarišu vsakdo z menoj vred ohrani dolžno spoštovanje in blag spomin.

Noč ima svojo moč, pravi naš pregovor. Pa ima res nekaj čarovitega v sebi; nekaj skrivnostnopesniškega ti preobda srce, ko se voziš ob svetli, jasni noči mimo znanih sicer, a vedno enako krasnih krajev gorenjskih. Vse mirno, vse tiho, vse spi. Kakor prikazni iz mladostnih pravljic so se pojavljali pred nami goli vrhovi gorenjskih planin, Mangart in drugi njegovi nižji tovariši in sosedje; čarobno jim je mesečina srebrila gole glave. Tik naju pa so se prikazovale bele hišice, napol zakrite v zeleno odejo sadonosnega drevja. Tu in tam se je pokazal visoko v zrak štrleč tovarniški dimnik, ki je izpušteval gost dim v zračne višave. A vse to je ginilo hitro izpred oči. Vlak je letel dalje kakor ptica, zdelo se je, da hoče prehiteti, kar je prej zamudil. Že smo bili na meji kranjske dežele. Mogočno je drdralo, ko smo se vozili nad globokimi prepadi, ki ločijo našo od sosednje pokrajine. Še nekaj hipcev, in prevoznik je zaklical: Trbiž.

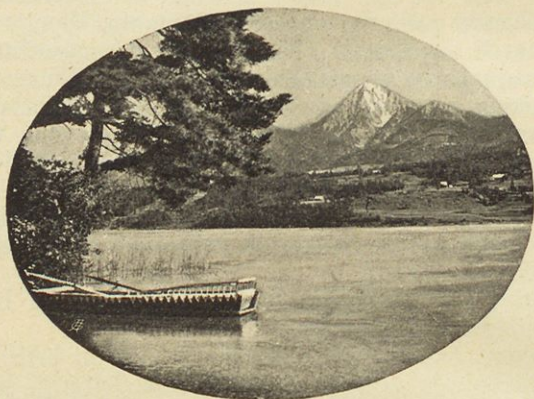
Izstopila sva. Čakati je bilo drugega vlaka, prihajajočega iz solčne Italije, da naju potegne proti severu.

Trbiž je, zlasti poletni čas, središče raznih turistov in hribolazcev. S Kranjske se jih nekaj tja pripelje, osobito takih, katerim so kranjske planine preveč slovenske. Tudi Italija postavi nekaj mladeničev na ondotni kolodvor. Ostali pa so domačini, ki se v trdo podkovanih kvedrastih črevljih, debelih volnenih nogavicah, z zeleno obvezanim planinskim klobukom na glavi in debelo podkovano palico v rokah izprehajajo tudi na okoli. Take družbe sva našla na slabo razsvetljenem kolodvoru več kot dosti. Ponosno so pritiskali živahni mladiči s svojimi kvedrovci kameniti tlak na hodišču in pritrkavali temu šklefetanju s svojo dobro podkovano šilasto palico. Bilo je precej hladno. Mesec je krasno obseval bližnje planinske velikane, čuva je in mejaše kranjske dežele, ki se baš s kolodvora krasno vidijo. V daljavi se je izza gorá že jela kazati prva sled nastopajoče jutranje zore. Tudi midva sva prehodila nekaterekrat po vzgledu navzočnih turistov kolodvorsko hodišče. K sreči pa naju je po preteku dobre ure odrešil vlak, ki je prisopihal izpod Svetih Višarij. Urno smo zdrčali prek nekaterih podzemskih predorov. Ko se je daniło, smo se vozili mimo Podkloštra, kjer je čakalo nekaj Ziljank v narodni noši, da jih popelje vlak pod širokim Dobračem v krasno Ziljsko dolino. V Beljaku nas je obsvetil beli dan.

Ob zeleni Dravi.

Beljak je lepo, snažno mesto, pozidano ob bregovih Drave. A vendar se mi je vselej nekako milo storilo, ko sem hodil po teh ulicah, koder skoro ne čuješ več domačih glasov. Sredi slovenske zemlje stoji mesto, okrog in okrog prebivajo naši rojaki, Beljak s svojimi prebivalci pa — štejejo jih do osem tisoč — nekako samoglavo odbija vsako zvezo z rodóm, na čigar zemlji stoji. Ne smem tajiti, da sem čul v glavnem koroškem mestu, v Celovcu, šetajoč po ulicah, vselej mnogo več domačih glasov nego tod. In vendar obdajajo mesto naše gore, in naš rod prebiva tu na okrog ...

Pa kako krasna mu je okolica! Obrobajo jo gore Karavanke, Julijske planine z Mangartom in prijazni Dobrač, katerega bi radi Nemci prekrstili v „Beljaško planino“. Na dnu teh gorā pa se v obližju razprostirajo jezera, tako mikavna, tako vabljiva, tako prozorna, da poletni čas tujei kar tekmujejo med seboj, kdo ostane dalje v njih milem, hladnem ozračju.

Blajsko jezero pri Beljaku.*

Kdo jih ne pozna teh bistrih očes, ki tako jasno gledajo iz koroške zemlje? Komu niso znana imena: Vrbsko jezero, Osojsko jezero, Blaško jezero? Vsa ta čuda zemske krasote so v bližini mesta Beljaka. Zato pa je tudi poletni čas v mestu in okolici vse polno potnikov, ki se zabavajo po hribih kot turisti, ali pa pohajajo ob jezerskih bregovih kot letoviščarji.

Tik Beljaka je tudi sloveča božja pot Sv. Križ na Peravi.

Toda ne le dandanes. tudi v prejšnjih stoletjih je že cvetelo mesto Beljak, seveda v drugem zmislu. Bilo je namreč v nepretrgani trgovski zvezi z Italijo. Tega nas še sedaj spominjajo nekatere starejše hiše, zidane po italijanskem slogu ter okrašene s pomoli in vitkimi stolpiči. Krasen spomenik nekdanjih vekov nudi župna cerkev s svojim malo ne sto metrov visokim stolpom. Strašen potres je prvotno cerkev l. 1348. porušil do tal. Na njenem mestu se je dvignila nova s tremi ladjami, posvečena v čast sv. Jakobu. Še zdaj jo občudujemo radi strogo gotskega sloga.

Božja pot Sv. Križ na Peravi pri Beljaku.*

Lep spomin srednjeveške umetnosti in gorečnosti je prižnica; tudi starejših grobnih spomenikov mnogo opaziš.

Ko sem omenil sijajne preteklosti, naj vprašam tudi, kakšna bo prihodnost slovitemu mestu. Ali naj bo grobišče slovenske zemlje? Naj li izgine tod naš rod brez sledu? Prorok bi bil, kdor bi nam mogel odgovoriti po resnici na ta vprašanja. Dal Bog, da bi se naše zle slutnje ne uresničile v bodočnosti!

Kot vesten poročevalec ne smem zamolčati, da sva s tovarišem opravila v Beljaku tudi svojo duhovniško pobožnost. Krenila sva pred vrata frančiškanskega samostana. Ondi naju je prijazno sprejel brat vratar in nama ponudil vode, da sva si raz glavo izmila železnični prah. Lep, skoro nov samostan imajo v Beljaku sinovi sv. Frančiška s krasno novo gotsko cerkvijo. Prav tako, kakor njih snažnost v cerkvi, pa nama je prijala ponižna prijaznost in gostoljubnost pobožnih menihov. To se pač ne da tajiti: ako duhovnik vnideš med zidovje kakega samostana, se ti zdi, da si kakor doma med svojimi tovariši in znanci; vse tako prijazno, odkritosrčno, kakor da si živel med samostanskimi brati že leta in leta. Ej, niso zastonj poudarjali ustanovitelji samostanskih redov gostoljubnosti! Zlasti današnji dobi je ta krepost živ opomin, naj odvrže od sebe sebičnost, naj neha s skrajno dobičkoželjnostjo, marveč naj obudi v življenje znova zapoved Gospodovo: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe!

Treba je bilo oditi na kolodvor južne železnice. K sreči pot do tja ni bila dolga. A kako živahno življenje vlada ond, predno odhajajo brzovlaki! To vam je pravo pravcato sejmišče raznih narodnostij. Italijana spoznaš po zagorelem licu, po črnih, gostih laseh in isto-barvnih brkah, po široki in na kratko umerjeni obleki svetle barve. Nemci nastopajo v turistni opravi, s štajerskim zelenoobkroženim klobučkom, na kojem je šopek raznih planinskih rastlin, zlasti naših planik. In Slovenca? No, tega spoznaš po bojazljivi radovednosti, s katero se ozira na okrog, boječ se, da bi ga kdo ne zasačil in naznanil na „višjem mestu“, da je izpregovoril besedo v domačem jeziku. Ali mari ni dostikrat tako? Žalostno, pa — resnično!

Midva s tovarišem sicer nisva bila bojazljiva, a govorila vendarle nisva, ker sva čutila, da imava sedaj drug posel. Večkrat sem čital, kako zanimivo je življenje in kretanje po kolodvorih. Čul sem, da pripovedniki nalašč hodiijo na hodišča večjih kolodvorov, da ond tem laže opazujejo vrvenje in šumenje ljudstva. Zakaj bi tudi jaz enkrat ne bil med tistimi, ki opazujejo? Sedem na skromno klop ob steni. Razlika mika, in razlike je bilo na izobilje. Starost in mladost, mladeniči in mladenke, dijaki in letoviščarji, vojaki in agentje s kovčegi. Lahi in Nemci, gospe in gospodične, kmetje in gospoda, in morda bi se še dal naštet, kak znak različnosti. Tako je življenje po večjih kolodvorih.

— Kam pač pospravijo vso to množico? mi namigne tovariš.

— Počakajva, morda se nama vendarle posreči, da dobiva kak primeren prostor, mu odvrnem.

Gledala sva naprej in nazaj, a čim bolj sva motrila vozove, tem bolj so se polnili s potniki.

— Treba bo vendarle vstopiti. Izprevodniki že jako razburjeno, hitro in oblastno stopajo ob vlaku.

— No, tu naju menda ne pusté ...

V tem hipu se oglasi piščal, naznanjajoč, da vlak odhaja. Vrata pri posamnih vozovih se jamejo glasno in hitro zapirati. To je pomenilo dovolj. Kar brzo jo smukneva v bližnji voz. Prostora kajpada ni bilo. Prtljago sva odložila na hodišču, ki vodi po dolžini voza, ob posamnih

stanicah. Komaj sva vstopila in vlak se je že začel pomikati. Vse polno Lahov je bilo v vozu. A niti ti niso bili zadovoljni. Živahno so pretresali svojo vozno črto, rotili so se, da nimajo več prostora; nič prav nismo bili zadovoljni drug z drugim, dasi se je nevolja kazala bolj v očeh nego v besedah.

— Glavni namen sva dosegla, opomnim mirno tovarišu. Peljeva se pač, toda noge nama docela otrpnejo, ako bodeva postavala celih šest ur, do konca prve vožnje!

— Le dvoje je tu mogoče, odvrne tovariš: ti naši sopotniki se peljejo kakor midva na Tirolsko, ali pa ostanejo v kakem letovišču tu v bližini na Koroškem. Če prvo, potem sva izgubljena, oziroma izgub-

ljene so najine noge, ki se danes ne bodo odpočile; če pa kmalu izstopijo, potem...

— No, potem?

— Potem zasedeva midva njih dosedanjo posest in rešiva čilost svojih nog za poznejše ure današnjega dneva. Za zdaj pa nama ni sile; okolica je lepa, ozriva se malo na okrog kmalu prevoziwa nekaj postaj, potem...

Za nadaljnjo pot ni več snoval načrtov. Za-

Grafenbourg na Koroškem.*

gledal se je v prekrasno okolico, mimo katere smo hiteli. Kdor bi trdil, da Koroška gledé na prirodne krasote zaostaja za drugimi planinskimi deželami, bi ji delal očividno krivico. Na progi, po kateri vozi južna železnica, ne mine niti trenutek, ki bi ne pokazal kaj zanimivega. Deroča Drava se vije pred teboj liki pisan trak, obrobljen od obeh strani s temnim zelenjem planinskih trav. Tu in tam te pozdravlja nekoliko više gori grad, sezidan v slogu srednjega veka, ali pa se razteza pred tvojim očesom mestece ali selo, posejano na obrežje domače reke. Ob obeh straneh dravske doline gledaš više ali niže odrastke planin, ki se v daljavi izgubljajo v visokih vrhovih tirolskih dolomitov. Zares, gornja dravska dolina je tako slikovita in tako polna živahnih planinskih prizorov, da je vredno, jo prevoziti vsaj po železnici, ki — mimogredé omenjamo — vodi svoje potnike prek krajev, vrlo zanimivih in po prirodi bogato obdarovanih. Zdi se ti, da se voziš po prostranem letovišču, ki ga pridno namaka Drava, po zemlji, na kateri živi premožno ljudstvo.

Ob tako živahnih prirodnih slikah ni čuda, da nama je na enkrat zašumelo na ušesa: Grafenbourg.

— Kaj pa se ozirate tako radovedno skoz okno? me vpraša tovariš.

— Svojega rojaka iščem, če bi ga mogel kako zazreti.

— Kako to, kdaj pa ste se seznanili z njim?

— Potrpíte, vse vam pojasnim kasneje.

Naposled sem vendar opazil od daleč načelnika postaje, prihajajočega od stroja nizdolu ob vlaku.

— Čujte, čujte! mu zakličem, ali me nič več ne poznate?

Strogo me pogleda, tako kakor motri načelnik svoje podložnike. A v hipu se mu razjasni obraz, stopi bliže, mi poda roko in prijazno pozdravi.

— Še vedno tukaj? ga vprašam v naglici.

— Žal, še vedno. A kam potujete?

— Daleč, daleč gori na Nemško — v Kelmorajn ...

Med temi besedami se je že pričel vlak gibati. Še prijazen pozdrav v slovo in — ločila sva se. Vlak pa je veselo pihal proti koroški meji.

— Zdaj pa, dragi tovariš, evo vam pojasnila na prizor, ki ste ga prav kar doživeli. Gotovo se vam je čudno zdelo, da sva se z načelnikom tako hitro spoznala. Stvar je taka-le: Poglejte tja onstran Drave prek mosta. Ondi vidite lepo hišo. To vam je rojstna hiša pokojnega krškega škofa Petra Funderja. Pred nekoliko leti sva z bratom potovala po Ziljski dolini. Železni konj naju je naložil v Podkloštru in potegnil do Šmohorja. Odtod pa sva hodila peš čez hribe v Grajfenburg. Krasna pot je to; po hladnih gozdih vodi bela cesta naposled mimo Belega jezera. V tej krasni planinski samoti bi hotel bivati vse poletne mesece v miru in počitku. Vsa trudna in gladna in žejna dospeva naposled v dolino ter se nastaniva čez poldne v gostilni blizu dravskega mosta. Ondi sva se okrepčala, a ob tej priliki tudi seznanila s poštenim in imovitim možem, bratom pokojnega knezoškofa. V svoji veliki prijaznosti naju je ta s svojim konjem potegnil v bližnji trg Grajfenburg, kjer sva si ogledala kameniti spomenik Petra Funderja, katerega mu je postavila domača občina na trgu pod cerkvijo. Kasneje naju je spremil prijazni gospod na postajo in predstavil ondotnemu načelniku, o katerem je trdil, da nama je rojak. Čudno! Brž smo se izvohali in gospod je priznal, da je domá iz župnije, kjer pastiruje že več let — moj brat. Da sta si ta dva imela marsikaj drug drugemu povedati in pojasniti, je umljivo. Načelnik pa naju je tudi jako gostoljubno sprejel in preživeli smo nekaj ur do vlaka prav prijetno v senci njegovega vrta. To je vzrok, da sem ga danes tako nujno iskal med množico. Slovan povsod brate ima! Obžalujem le to, da ga doslej še niso premestili iz kraja, v katerem se že takrat ni dobro počutil. Dal Bog, da bi kmalu zopet prišel med svoje rojake!

Pihali smo proti Gornjemu Dravogradu. To je zadnja postaja na Koroškem. Italijanski sopotniki so se jeli živahneje gibati; spravljali so v red svojo prtljago, skratka, pripravljali so se na odhod.

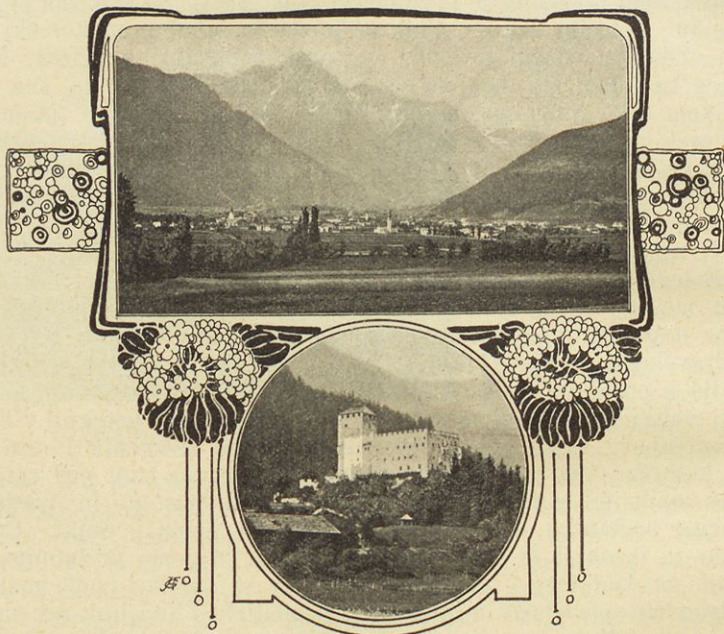
— Hvala Bogu, pri zadnji hiši se bo ogenj ustavil. Sedaj nama bo odleglo. Na Koroškem sva imela pravo smolo na železnici, Tirolsko nama povrne, kar sva prej pogrešala.

— Ne hvalite dneva pred večerom, odvrnem tovarišu. Bog zna, kakšna povodenj raznih hribolazcev in letoviščarjev naju še zajame v novi kronovini.

A moja zla slutnja se ni uresničila. Na zadnji postaji na Koroškem sva se oddahnila. Zato smem po pravici začeti novo poglavje.

Naši so samo grobovi . . .

Ne poročal bi resnice, ako ne bi pripomnil, da smo se, prestopivši Koroško, vozili še vedno poleg Drave, ki je tudi na Tirolskem še dokaj močna reka, pa tudi deroča, prav kakor naznanja njeno ime. Enega svojstva, katerega nam je prinesla „poknežena grofija tirolska“, pa ne smem prezreti: obdala nas je z visokimi golimi skalnatimi vrhovi. Po obeh straneh reke in železnične proge se dvigajo velikanski orjaki. Bolj pa ko vlak hiti in sopiha dalje, bolj se širi pred nami dolina, dokler ne zdrdra železni voz v zatišje mesta Lijenca. To je prvi večji

Mesto Lijenc in grad Bruk v Pustriški dolini na Tirolskem.*

kraj v Pustriški dolini. Mesto samo šteje do štiri tisoč prebivalcev. Koliko pa jih dohaja semkaj v poletnih mesecih, tega bi si ne upal trditi. Gotovo mnogo, zakaj odtod napravljajo hribolazci izlete na lijenske dolomite. Mesto pa in okolica podajata letoviščarjem vse mogoče udobnosti: vzduh in vonj najbolj zdravih planinskih krajev, gozdnih izprehodov v izobilju, tujcev raznih narodnostij, tako da za kratek čas in zabavo ni lahko kdo v zadregi.

Lijenc je staro mesto. V keltskorimski dobi je bila tod naselbina, kateri se je reklo Aguntum. Cesar Klavdij jo je povzdignil v mesto. Potem je prišla doba, za nas žalostnega spomina, doba bojev med Slovenci in Bavarci v šestem in na začetku sedmega stoletja. Takrat je propadla nekdanja rimska naselbina. Bavarci so v bližini zgradili novo selo; imenovali so je Luenzina. A l. 1113. ga je pokončal gorski

usad. Blizu nekdanjega sela na tem kraju, kjer je še dandanes mesto, je zopet zrastle naselbina, katero so zlasti pospeševali goriški grofje. Stolovali so namreč od l. 1271. v bližnjem gradu Bruku, ki še dandanes stoji kot častitljiva ostalina srednjeveških časov. Leta 1500. pa so izumrli goriški grofje. Njih imetje in oblast je podedoval cesar Maksimilijan. Odtlej je mesto pod žezlom in krono habsburško.

Ozirala sva se po hodišču lijenskega kolodvora, kjer se je zbralo lepo število radovednih letoviščarjev, če morda ne ugledava kakega znanega obraza. A morala sva naposled pritegniti domačemu pesniku, ki pravi:

In kamor se oko ozre,
Povsod se mi nov svet odpre.

Da, nov svet, toda krasen, mikaven, vabljev. Celó načrte sva delala s tovarišem, da prideva, ako Bog da zdravje in vsega potrebnega.

Intiha (Innichen) v Pustriški dolini.*

Ob počitnicah še kdaj na hlad teh zeleno obrobjenih, senčnatih krajev. Pod gradom se vije pot, ki vodi na znamenit hrib do zloglasne Hude žene, kjer se zbirajo gromonosni oblaki, ki domačinom in tujcem naznanjajo, kdaj se pojavi huda ura v mestu ali okolici.

Ko je dirjal vlak dalje po dolini, se mi je zdelo, da nam kaže lepše in lepše prizore Pustriška dolina, ta krasota tirolske zemlje. Dolinski mir in orjaški velikani, zeleno gozdovje in pisani travniki in plodna polja, poleg njih pa bistro šumeča Drava, okrog in okrog posejane hiše, po hribih posamne, v večjem številu pa v dolini — to je glavni vtisk, ki ga hranim iz Pustriške doline.

So pa tudi res lične in mične te hiše tirolske. Snažne se ti zdé že od daleč in vse so zidane po enem kopitu. Pritličje je precej trdno iz kamnja ali opeke. Nad pritličjem je podstrešje, ki je navadno leseno; spredaj ima lesen mostovž, raz katerega te opazujejo radovedneži, ko sopiha vlak mimo. Taka so sploh kmetska domovanja v teh krajih, vsaj meni so se zdela čudno enolična. Zato pa so mi ostala tako v spominu, da jih na tem mestu omenjam.

Dalje, dalje smo se pomikali. Prispeli smo najprej v Intiho (Innichen), zatem v Toblah. V obeh krajih sva se zopet radovedno ozirala po občinstvu, katerega se je menda iz dolgega časa prav mnogo nabralo na postaji, če morda vendarle opaziva kakega domačina ali znanca. Toda zastonj. Tudi tu so mi zvenela v srcu čuvstva popotnikove pesmi:

Jaz tujc nikogar ne poznam,
In sred ljudij povsod sem sam.

Komu bi se tožilo v teh lepih krajih, kdo bi povešal glavo, ko vidi pred seboj toliko veselih ljudi! „Ta ni možak, ta ni za rabo, kdor videl tujih ni ljudi.“ Tako nekako poje naš Levstik. Saj se nama mora vsa ta radostna družba smejati, ako opazi, da sva tako črnogleda. Veselje v srce! — —

Toblah v Pustriški dolini.*

Tako me je tolažil tovariš. In zadnji čas je bil, da sem pognal iz srca domotožne misli in si razvedril lice. Sicer bi bila morda nova družba, katero nama je pripeljal izprevodnik v voz, zares mislila, da sem že obupal nad vsem, kar je na svetu. Kakšna je bila ta nova družba? me vprašuje radovedna čitateljica. Odgovora ne smem ostati dolžan. Vstopili sta dve angleški dami, vsaka

s svojim nadobudnim sinkom. Na potu se človek dostikrat prav hitro seznaní. Za majhno prijaznost ali vsaj pozornost, ki jo izkažeš svojemu sopotniku, se mu morda odpre srce, in odkril ti bo svoje bridkosti in težave, o katerih bi ga nikdar in za nobeno ceno ne upal popraševati. Tako sva se tudi midva kmalu seznanila z novima sopotnicama. Povedali sta nama, kajpada v nekoliko okorni nemščini, da potujeta po Avstriji iz posebnega namena. Ne le da uživamo po letu hlad vaših gajev — tako je modrovala ena izmed njiju — ampak želela bi, da najina sinova prej ko prej nekoliko spoznata svet in njega krasote. Kajpada njenim besedam nisem mogel pritegniti, zlasti ko sem si bolj natanko ogledal ta nadobudna sinova Velike Britanije. Pri kaki igri bi se bila dečka — mladeniča — bi ju še ne mogel imenovati — domá mnogo bolj počutila in lepše razvijala nego tu, kjer ju je prevelika materska ljubezen vodila od šuma do šuma, od letovišča v letovišče. Ali tega svojega mnenja prijazni in — po zunanje soditi — jako omikani gospé nisem upal povedati; saj bi tudi gotovo ne bilo nič hasnilo. Vsak po svoje ...

Med tem pa mi je izginila izpred očí Drava. Pustili smo jo za seboj nevedé kdaj. Niti poslovil se nisem od nje. Zato mi je zdaj — kakor za slovo — prišla v misel znana hrvatska pesem, ki naših rek tako spoštljivo omenja:

Teci Savo, Dravo teci,
 Nit ti Dunav silu gubi.
 Kud li šumiš, svetu reci:
 Da svoj narod Slaven ljubi:
 Dok mu njive sonce grije,
 Dok mu hrašće burja vije,
 Dok mu mrtve grob sakrije,
 Dok mu živo srce bije.

Kakor navdušen dijak sem deklamoval te vrstice. A tovariš mi je vrnil pesnikov vzdih:

Oh, naši so samo grobovi...

— Kako to mislite?

— Zgodovina, dragi moj, je učiteljica narodov; od nje se moremo tudi mi naučiti mnogo — žalostnega.

In po kratkem odmoru je nadaljeval:

— Da, krasni, dični so kraji Pustriške doline. A mi jih ne moremo uživati s tisto slastjo, z ono radostjo, ki se jim spodobí, ako pomislimo, da so tod na okrog gospodarili naši slovenski pradedje, da se je tod razlegal naše besede sladki glas, sedaj pa smo tuji v deželi, naše besede ne najdejo več odmeva...

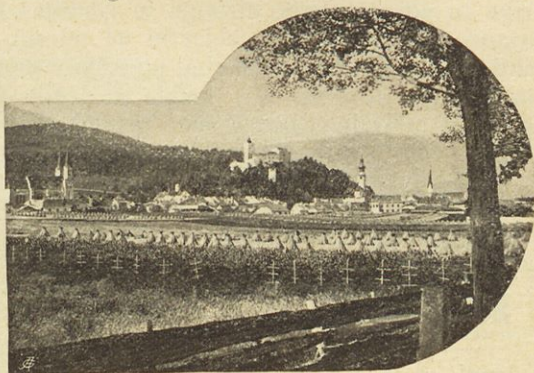
In kako daleč je segal nekdanj Sloven! Na vzhodnem delu Tirolskega in na jugovzhodni strani Solnograškega so imeli Slovenci svoje naselbine. A vse je minilo. Drugo, tuje ljudstvo je zavzelo te prekrasne pokrajine. Sledí ni več nekdanjega rodú. Le sem ter tja kako krajevno ime, ime kakega mesta, sela ali gore še kaže nekdanjih tukajšnjih prebivalcev slovenski izvor. A tudi tega že mnogi več ne čutijo, več ne verjamejo.

Oh, naši so samo grobovi...

Mi pa se prepiramo in rujemo domá v skromni deželi, ki nam je do danes še ostala, najraje sami med seboj, da tem prej utonemo v valovih nemških in italijanskih. Tužna nam majka slovenska!

Naši so samo grobovi...

Še bi bil morda tovariš nadalje razkrival rak-rano našega narodnega telesa, da naju ni prekinil vlak, ki je nekaterekratí izginil v podzemске predore, da nam je popolnoma zatemnil beli dan v vozovih. Potem smo prispeli v prijazno mesto Brunek. Kako bi se tu prijetno bivalo, da ima človek vsega v izobilju, česar navadno pogreša! Hladne sapice, mrzla voda Rijenca, senčnati izprehodi, starodavni grad, v katerem so po letu stanovali briksenski škofje, vse to obeta prijetnih, zabavnih dni v toli zdravem in milem kraju. Toda stroj nima potrpež-

Brunek na Tirolskem.*

ljivosti; naprej in naprej puha iz sebe gosti dim. Bolj in bolj se bližamo koncu južne železnice. Saj je pa tudi že čas; poldne je že davno odzvonilo, razni znaki človeške slabosti se pojavljajo, lakota nas sili, da izstopimo. No, vodstvo železnice je modro ukrenilo: okoli ene ure je vlak zavozil na kolodvor znamenite trdnjave: Francensfeste.

Črez Brener.

Kdor se je kdaj vozil z brzovlakom po daljših progah, mi izvestno pritegne, da je okrog poldne na kolodvoru, kjer se vlak nekoliko dalje pomudi, prav živahno kretanje. Nekaj sličnega sva doživela tudi s tovarišem, ko naju je — a ne le naju, vse potnike — iztresel iz vozov utrujeni brzovlak južne železnice. To vam je bilo vpitja, šuma in hruma, krika in popraševanja, dirjanja in iskanja! Kajpada, vsak je hotel čim najprej zadovoljiti tisti oblastni ud telesni, ki se z raznimi silnimi zahtevami pred vsemi drugimi pojavlja vedno okrog poldneva. Pravimo mu želodec. K sreči sva kmalu zasledila kolodvorsko gostilnico ali, kakor jo navadno nazivljemo, restavracijo. Premagati pa je bilo še drugih ovir. Dvoje velikanskih soban, druga poleg druge, se je raztezalo pred nama. V več vrst pogrnjene mize, vsa priprava za obed, občinstvo pa se je gnetlo in pehalo, da ni bilo moči zasesti prostorov. Kam? Kje naj si izbereva prostor, da se v naglici okrepiva za nadaljnje potovanje.

Mimo se pridrvi kakih pet natakarejev.

— Kje je prosto? vprašam v naglici.

— Vse prosto. V prvi sobi se obeduje „table d' hôte“ (skupno), v drugi „à la carte“ (po naročilu).

Tak odgovor natakarejev mi je malo hasnil. No, sedaj pa vedi, človek božji — sem si mislil — kam in kako! Kaj me briga, po katerem načinu naj jem, da bi le sploh kaj dobil!

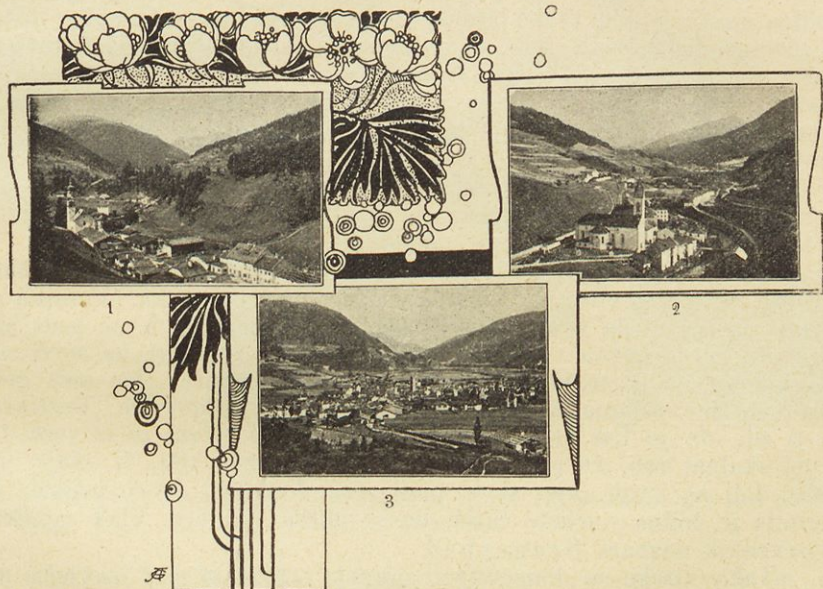
Nekaj časa sva bila v nemali zadregi, kam naj prisedeva. Ko pa zapaziva, da je prva sobana že natlačeno polna, se je bilo lahko odločiti za drugo. Po mnogem prerivanju vendar srečno zasedeva dva stola. Postregli so nama, kolikor je v taki naglici in gneči mogoče. A hiteti je bilo treba. Vlak proti severu je imel oditi v poluri. Naposled pa še ta preklicani natakari, ki noče priti, da bi poravnala račun! Potrpežljivost, pravijo, železna vrata prebije. No, nama sicer ni železnih, pač pa železnična vrata prebila, ko sva po mnogih težavah vendarle zadostila dolžnosti do ubogega natakarja, ki v tej sili in gneči ni vedel, kam se naj prej obrne, komu naj hitreje postreže...

Kupila sva — oproščena najnujnejših skrbij — nekaj razglednic ter jih poslala prijateljem v domovino. Potem pa hajdi zopet v voz, zakaj vlak je že čakal, pripravljen na odhod. Kolodvor v Frančevi trdnjavi so zgradili na neki višini, odkoder se vidi po nekoliko nazaj proti Pustriški dolini, a tudi proti jugu, kamor vodi železnična proga proti Italiji. Ako opazuješ svet na okoli le površno, takoj spoznaš, da so trdnjavo gradili z mnogim naporom in z ogromnimi troški v varstvo severnih dežel. Ako bi kdaj hotele sovražne sile prodirati od juga proti severu, jim je tu naravnost pot zaprta. Kdo li razdere te močne

zidane nasipe, ki branijo vhod v sotesko, po kateri bi se prodiralo proti Brennerju in Inomostu? Naj prilomasti sovražnik iz Italije ali od Pustriške doline, tu bo zaman iskal nadaljnjega pota. Saj so ga še za železnico komaj našli; tako tesno se oklepa mimo deroče kalne reke Izake. Komaj smo se dobro pretegnili na vlaku, že smo bili v ozki soteski, odkoder ne vidiš drugega nego višnjevo nebo nad seboj, pred seboj pa bolj hudourniku, kakor reki podobno Izako. To je znamenita Saksonska ožina. L. 1809., ko so se Tirolci z Andrejem Hoferjem na čelu junaško borili za svobodo svoje domovine, je požrla ta soteska mnogo saksonskih vojakov, katere so tirolski strelci ali pobili iz zasede, ali pa so zviška v sotesko valili kamenje, da nihče ni mogel uiti. Še dandanes je na neki kapelici v bližini zarisano v kamen:

Bis daher und nicht weiter
Kamen die feindlichen Reiter.

(Dotlej in ne delj
Je jezdec sovražni prispel.)

1. Gris na Brennerju; 2. Matrej; 3. Stercing.*

Kakor pa je vsake soteske, če se dolgo po njej voziš, naposled vendarle konec, tako smo se — čeprav je vlak vozil jako zmerno — slednjič i mi prerili iz soteske, kjer nebotični skalnati orjaki branijo očesu, da ne more prodirati v daljavo. Zavozili smo pred mesto Stercing. Znamenito je že zaradi tega, ker ima med vsemi tirolskimi mesti najvišjo lego (949 metrov nad morjem), pa tudi zato, ker ima jako častitljivo starost. Že nekdanji Rimljani so imeli na tem kraju svojo postajo. Zvali so jo Vipitenum. V srednjem veku se je tod zaradi ceste, ki vodi od severa proti jugu, razvila bogata trgovina in zacvetela obrt, tako da so že pred šestimi sto leti kraj povzdignili med tirolska mesta. Dandanes nima kraj nobene znamenite veljave več.

Novodobne pridobitve so ga pustile za seboj. K večjemu bi se moglo mesto še ponašati s svojimi starinskimi hišami in hišicami, ki kažejo potniku sledove starodavnega blagostanja in udobnosti odotnih previvalcev.

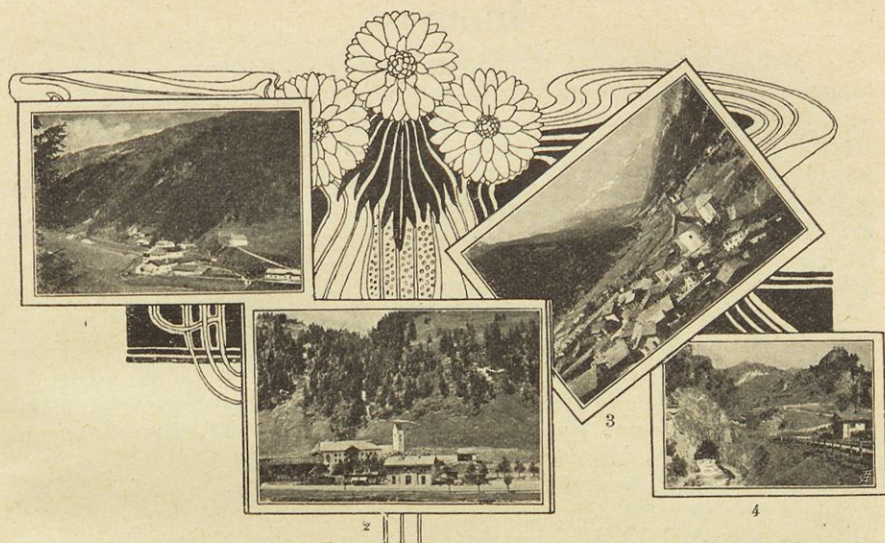
A pojdemo po dolini naprej! Še malo potrpežljivosti in na koncu bomo. Da, prav na kraju. Pred nami leži lepo selo Gosenzas, za njim pa samo hribovje. Pod Brenerjem smo. V starih časih so tod na okrog bivali rudarji; mnogo srebrne rude so spravili na beli dan. A žile so usahnile. Potem se je ljudstvo s tem dobro preživljalo, da je spremljalo in s priprago oskrbovalo voznike, ki so vozarili prek Brenerja v Inomost. Ali prišla je tudi v ta kraj železna cesta. Kaj pa poslej? Tako so se vpraševali ljudje, kakor tudi že marsikje na Slovenskem, ko jim je pripiskal železni konj v mesto ali selo. Kaj pa poslej? No, v Gosenzasu so bili kmalu na jasnem. Pričeli so zidati hiše, vabili so tujce, jih prijazno sprejemali in res so jih privabili toliko, da jih je vas vsako leto docela polna. Ali pa je to tudi v dušno korist omenjeni vasi? Kdo bi mogelovoljno odgovoriti? Gotovo je sicer, da prinesó tujci v vas mnogo denarja; ali sreče, zadovoljstva, onega tihega miru, ki so ga uživali poprej odotni seljaki, tistega domačega tirolskega življenja pa ni več. Tako je vsaj nama pripovedoval preprost vojak, ki je vstopil na tej postaji. Čvrst dečko je bil to, zdrav in vesel mladenič, ki se ni sramoval poleg sebe sedečih duhovnikov; še prav prijazno nama je razkladal razne znamenitosti onih krajev.

Odtod se začenja pot navzgor proti brenerskemu prelazu. Počasi, zmerno se upira vlak po ridasti cesti vedno bolj kvišku. Potniku se čudno zdi, da gleda večkrat pred seboj isto pokrajino. A ne more biti drugače, ker se cesta vijugasto zavija. Za kako četrto ure pa se ti zdi, da si zopet na istem kraju, le za nekaj metrov više. Čim više gori, tem bolj se naslanja železna cesta na kamenito gorovje. Dostikrat se ti zdi, da je kar vsekana v hrib. Na gornji strani bi iz voza dosegel skalnat rob, če pa pogledaš iz nasprotnega okna, ti uhaja oko daleč doli na kraje, kjer si se vozil prej. Naposled še en pogled, in izginila je dolina; nehoté čutiš, da se bližaš vrhuncu. Vlak zapiska; izprevodnik naznani Brenerbad.

Tako visoko v kamenitem gorovju (1326 m nad morjem) pa gorke toplíce! No, vsak bolnik, ki hlepi po gorki kopeli, sem gori ne pojde. Ali da ima ta kraj po letu mnogo gostov, o tem sem se sam prepričal. Čudno, da ima voda v taki višočini vrelec, ki daje ob vsaki letni dobi 23° C toplote. V njem se izpirajo bolniki, ki bi radi pustili na Brenerju skrnino ali razne druge živčne bolezni. Kajpada se gnetejo gostje ob vsakem vlaku na kolodvor, ker sicer nimajo dokaj prostora. Par lepih, visokih hôtélov, poleg njih dvorišče, na katerem suše perilo, niže doli pod železno cesto vrt, ki ima pa že pristno gorato ali boljše rečeno, visečo lego, drugega ne opaziš ničesar. Sicer pa je navzgor hrib, sem ter tja porastel z zelenjem, in navzdol — skoro bi rekel — prepad, ki sega daleč, daleč doli v dolino, katero komaj zasleduješ z bistrim očesom. A še nismo na vrhuncu. Le še kvišku! Skoro bomo na razvodju. Tu v bližini namreč izvirata reki, ki se izlivata vsaka

v svoje morje. Izaka kmalu po izvira v divjem toku pada po skalovju nizdolu ter teče proti jugu v Adižo in se naposled izgubi v Jadranskem morju. Malo naprej pa vre iz zemlje Sil, ki se podi z Brenerja v reko In, pozneje v Donavo, nazadnje pa se zmeša s Črnim morjem.

Brener se imenuje najvišji kraj, prek katerega se preide na ono stran; 1370 m je nad morjem. Predno se ustavi železnica na postaji, opaziš kamenit spomenik s podobo moža, ki je gradil brenersko železnico. Karol pl. Etzel se je pač ovekovečil z velikanskimi, da ne rečem drznimi načrti, katere je izvršil na tej progi od l. 1864—1867. Pa je tudi res zaslužil, da se ga spominjajo mimoidoči tujci. Železnica teče po takih strminah, da si človek skoro ne upa gledati pred seboj v dolino. Sedemindvajset predorov so morali izrezati in izstreljati iz

1. Brenerbad (Toplice); 2. Železnična postaja Brener; 3. Gosenzas; 4. Vodni predor pod Brenerjem.

kamenja, da je bilo možno, potegniti železno cesto prek hriba in polagoma zopet spraviti v dolino. Po nekod so morali zidati trdne podpore, kajpada iz trdega rezanega kamena, na katere se opira cesta. Skrbeti je bilo, da se odstranijo na pomlad plazovi, da ne zatlačijo ceste in ustavijo prometa. Na tej železnici bi pesnik pač smel zapeti slavospev „človeškemu dlanu in umu“, tem bolj ker izprevodniki radi pripovedujejo, da se ni prigodila nobena nesreča, odkar je prišla železnica v tir; brenerska železnica še ni zahtevala nobene žrtve.

Nizdolu! To je bilo odslej naše geslo. Čim je odkuril vlak s postaje, že začno ropotati zavornice pri vozovih. Izprevodniki imajo z zaviranjem dosti posla, a je tudi potreba. Tja doli, kamor skoro ne upaš pogledati, prav tja doli moramo dospeti. Ko zreš v dolino, kakor v prepad, se ti zdi nemogoče, da bi železnica v kratkem času mogla prevoziti s tolike višine v tako nižavo. In vendar je tako. Na raznih

krajih srečuješ pod seboj bele cerkvice; sredi majhnega sela molé kvišku svoj stolp, železne ceste pa le ne dosežejo.

Vedno nizdolu pod varstvom bučecih in škripajočih zavornic! Prek raznih predorov še, in po daljšem hrepenenju — se odpre glavno mesto Tirolskega. Že smo v nižavi, že vozi vlak mimo krasne opatijske cerkve viltenske, že se kolesa gibljejo počasneje ...

Hvala Bogu — vzklikneva s tovarišem — da sva dosegla svoj namen. Dosti vožnje za en dan!

Veselo sva zapustila železnični voz z zavestjo, da se je prijetno voziti z železnim konjem, še prijetneje pa, zapustiti ga, ko nas je dovedel v kraj, kamor smo se namenili.

Inomost.

Mučna sopara se je vlačila nad mestom, v daljavi pa so se kazali temni oblaki, nič dobrega prorokujoč. ko sva stopala po kolodvoru in se prerivala prek goste množice došlih potnikov in radovednežev proti izhodu. Dobro, da nama je vrli vojak že nasvetoval gostilnico, kjer navadno ostajajo duhovniki. Pred kolodvorom je stalo v vrsti dokaj gostilniških vozov ali, kakor jim navadno pravimo, „omnibusov“. Kmalu zaslediva voz „Zlate zvezde“; tako nazivljejo hôtél, kamor sva se namenila. Urno zasedeva vsak svoj prostor. Pridruži se nama še nekaj drugih potnikov in drdrali smo po široki cesti, zasajeni ob krajih z visokimi kostanji, v svoj novi dom.

Prihod v gostilnico je pač povsod po svetu enak. Ko obstane voz pred hišo, ti sprejme prtljago domači sluga, potem te predstavi vratarju, ki se je med tem približal glavnim vratom. te spremi v določeno sobo, za katero sta se pogodila, ti odpre in odda ključ, postreže z mrzlo vodo — in vzel si v posest najeto stanovanje.

Komaj sem si nekoliko ohladil obraz v mrzli vodi, že me je priganjal tovariš na — delo.

— Sedaj pa le hitro na pot po mestu! Nekaj si ogledava danes, ostalo jutri; časa ne smeva tratiti po nepotrebnem.

— Prav imate. In vi ste gotovi?

— Umit sem in osnažen; sledovi železničnega prahu in dima so se popolnoma poizgubili.

Sla sva. Inomost je snažno, vabljivo mesto! Prijazne prebivalce ima; štejejo jih nad trideset tisoč. Posebno pa se odlikuje po mikavni, zares krasni legi. Od vseh strani ga obkrožujejo gore, proti severu orjaške skalovite planine, proti jugu z zelenjem odičeni grič Izelski, za katerim se dvigajo v ozadju višji vrhovi tirolskih planin. Skoz mesto teče kalni In; prek njega vodi več krasnih mostov. Med temi me je zlasti zanimal železni most na verige za pešce. Nekoliko nižje ima svoj most mestna železnica na par, ki veže razna predmestja s središčem. Da sva se je prav pridno posluževala, ni, da bi posebej omenjal. Tako pridobi človek mnogo časa in mnogo hitreje se seznani s posamnimi deli po mestu, ako s tramvaja (tako navadno imenujejo te vrste železnico) opazuje življenje okrog sebe. No, v Inomostu bi se hitro navadil. Reka In ti je vsak hip pred očmi; mesto sploh ni veliko,

in če si se za trenutek oddaljil v kako postransko ulico, katere ne najdeš v „Bédekerju“, kmalu boš zopet na kakem večjem trgu, s katerega si brez truda pomoreš dalje s knjigo v roki.

Da, Bédeker, to vam je znamenita knjiga, ki zasluži, da se na tem kraju enkrat za vselej pomudimo nekoliko pri njej. Karol Bédeker (Bädecker) je Nemec, ki je menda že prepotoval vso Evropo, pozna pa tudi najbolj znamenite kraje po Aziji, Afriki in Ameriki. Domov prišedši, je svoje potopisne spomine lepo uredil in v Lipskem dal na svetlo. Ker je znano, da Nemci radi in mnogo potujejo, zato ni čuda, da so se potopisi posamnih dežel in krajev dobro razprodajali, in leto za letom jih je bilo treba ponatiskovati. Tako je prišlo že nekako v navado, da si vsak, kdor se je nameril na tuje, omisli Bédekerjevo

Inomost.*

popotno knjigo. Prevedli so jo tudi že v jezike drugih večjih narodov. Francoz in Anglež, Rus, Poljak in Čeh jo jemljejo s seboj na pot, vsak v svojem jeziku. Še celó zunanja oblika knjigi je v vseh jezikih enaka: ista velikost, iste rdeče platnice, isti mramornat obrez. Uverjen sem, da bi tudi že Slovenci imeli v svojem jeziku Bédekerjeve potne knjige, če bi se le mogle razpečati. A kaj, ko Slovenci tako malo potujemo!

Pa je res kaj prilično, da imaš pri sebi tega tiskanega potnega tovariša. Kamorkoli prideš, povsod imaš na razpolago nekaj še dosti zanesljivih vestij o dotičnem kraju. Pri vsakem večjem mestu ti našteje knjiga najboljše gostilnice, ceno za voznike, za mestno železnico; pové ti, koliko moraš plačati nosaču, če ti s kolodvora odnese prtljago, itd.

Pri večjih mestih ti podaja knjiga precej dober načrt, po katerem ti je možno, brez posebnega truda najti vse zanimivosti, ki si jih želiš ogledati. Pri dolgih vožnjah po železnici ti knjiga sproti riše na desno in levo razne imenitne kraje, gradove, reke, hribe itd., mimo katerih se pelješ.

Dober potni tovariš je Bédeker za daljna potovanja. Nikar se ga ne sramuj, ko se odpravljaš na tuje!

Še na neko drugo korist, ki jo podaja knjiga Bédekerjeva, bi te rad opozoril, dragi čitatelj! Ako hočeš, da te bodo imeli ljudje po svetu za tujca, potuj z rdeče vezano knjigo v roki. Na javnih krajih jo vzemi v roko, listaj po njej, ko te bo opazovalo največ ljudi. In smeš mi verjeti, da bo vsak sodil o tebi: Ta je tujec iz daljnih krajev. Ako se pa bojiš — iz raznih vzrokov, ki jih pa ne maram tu navajati — da ne bi kdo napravil mučne opazke poleg tebe, češ, ali je zagoveden ta tujec, gotovo še ni bil nikdar izven domačega sela: potem je bolje, da vtakneš svojo knjigo v najglobokejši žep in da jo prebiraš le domá, v samoti, na skrivnem. Kdor namreč na javnem kraju jemlje Bédekerjevo knjigo v roko, jo prelistuje ali kake načrte ogleduje v njej, velja sploh ljudem za tujca v tistem kraju in po teh nazorih tudi ravnaajo z njim. To pa že veste, da se tujcu v marsičem godi trše nego domačinom. Zato je treba tudi Bédekerja rabiti s primernim premislekom.

Na izprehodu po mestu sva zadela na precejšnjo gručo ljudi, ki so se zamišljeno ozirali sedaj v svojega Bédekerja, sedaj zopet kvišku v hišo s starikavim, na raznih krajih umetno poslikanim in pozlačenim pomolom.

— Kaj sva že tu? se začudi tovariš.

— Kje?

— Pri zlati strešici.

— To je torej ona zgodovinska zlata strešica, o kateri smo se svoj čas učili v latinskih šolah. A od takrat je že preteklo mnogo let, zato sem si komaj še ohranil ime v spominu. Ali bi ne marali nekoliko odpomoči moji pozabljivosti, toda ne iz Bédekerja, da ne bodo mislili okolistoječi, kdo ve, odkod sva. Kar na pamet mi stvar pojasnite!

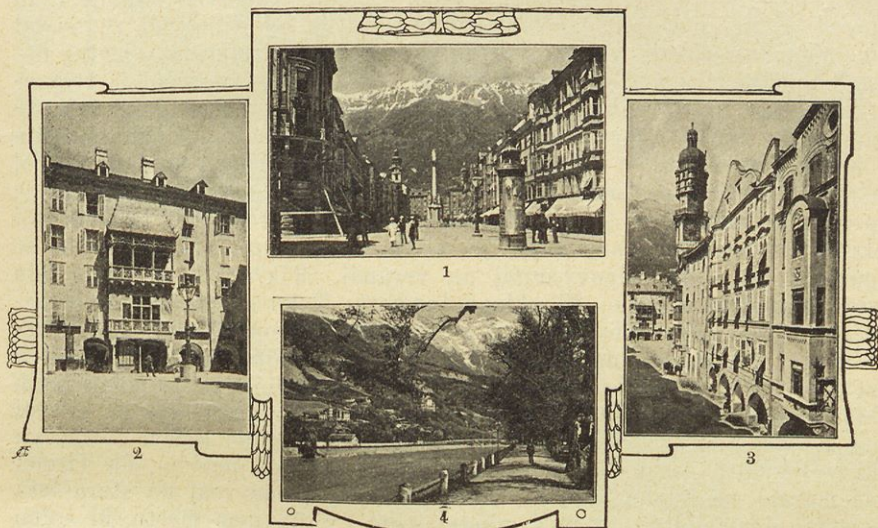
— Dobro. Stvar je taka-le: Avstrijski vojvoda Friderik je bil menda bolj potraten kakor varčen. Zato so mu nadeli sodobniki sumljiv priimek: „Friderik s prazno možnjo“. To ga je jezilo; ni čuda, saj bi tudi še dandanes dražilo celó pri nas na Slovenskem kakega navadnega vaškega mogočnega, ako bi se mu očitalo, češ, nič nima, berač je. Vojvoda pa si je mislil: Čakajte, osramotim vas, brezvestni klevetniki, za dolgo časa! Hotel je torej pokazati javno, da ni tako na pičlem, kakor ga sumničijo zlobni sovražniki. Zato veli l. 1425. prizidati svojemu knežjemu gradu pomol v starogotskem slogu z bakreno streho, katero je ukazal bogato pozlatiti. Vse to ga je stalo trideset tisoč cekinov.

— Ali se vam ne zdi, da je zgodovina krivična možu, ki je izdal za zgradbo, prav za prav nepotrebno, toliko novcev, a nosi vendar za vse bodoče čase tako zaničljiv priimek?

— Pač, ali če stvar pomislimo bolj natančno, moramo tudi pripoznati, da je spomin nanj tem živahnejši. Mnogo jih je zgodovina

pozabila, ki so morda več delali, več trpeli in se bolj žrtvovali za svojo dobo; našega vojvodo Friderika „s prazno mošnjo“ pa si oživljajo v spominu vsak dan tujci in domačini, ki tod mimo hodijo. Sicer pa menim, da je o nekdanji zlati strešici komaj še kaj sledu. Zadnji vitez, cesar Maksimilijan I., jo je kasneje (l. 1504.) docela prenovil. Njega in njegovo soprogo predstavljajo slike in grbi na starodavnem pomolu.

Bližala sva se frančiškanski ali dvorni cerkvi. Lepa stavba, sezidana v preporodnem (renesanskem) slogu. Tujci jo obiskujejo zlasti zaradi groba Maksimilijana I., ki je v njeni sredi. In res takoj, ko vstopiš, opaziš sredi cerkve veliko mramorno rakev, na kateri kleči cesar. Okrog njega pa stoji osemindvajset soh iz medenine, raznih prijateljev, sodobnikov in pradedov cesarjevih. Pravijo in nekatere po-

Inomost:

1. Terezijin trg; 2. Zlata strešica; 3. Cesta nadvojvode Friderika; 4. V drevoredu.*

dobe kažejo še take sledove, da jim ob slovesnih zadušnicah za cesarja potaknejo v roke goreče sveče, da so tako neme priče posvetne minljivosti. Vsa skupina napravi na opazovalca nekak nenavaden in mogočen vtisk, zlasti zato, ker so nekatere sohe res mojstrski ulite. Blizu vrat je spomenik tirolskega junaka Andreja Hoferja, nekoliko višje gori pa počivališče njegovih tovarišev Špekbaherja († 1820) in kapucinskega patra Haspingerja († 1858). O vseh treh izpregovorim nekaj več kasneje.

V cerkvi sem opazil po klopih nenavadno mnogo ljudi, ki so tiho opravljali svojo pobožnost. Ne omenjal bi tega, ako ne bi bil primoran dostaviti, da so se nekateri tujci okrog cesarskega grobišča vedli naravnost nedostojno. To me je v resnici bolelo. S kakšno pravico, sem si mislil, se sučejo in smučejo ti predrzni tujci tod na okrog, kakor da je cerkev kaka umetniška razstava ali muzej? Spodobilo bi

se bilo v resnici takim oholim predrznežem, da bi jim kdo, kakor nekdanj Kristus v templju prodajalcem, menjalcem in golobarjem, zaklical: Moja hiša je hiša molitve, vi pa ste jo izpremenili v — umetniško galerijo. Vsaj to bi moral imeti vsakdo pred očmi, kaj je glavni namen cerkvi. Pobožni verniki naj bi vsaj mogli nemoteni opravljati svoje molitve. Glasno govorjenje in ves posvetni hrup nikakor ne sodi na sveti kraj. A kaj hočemo? Po mestnih cerkvah se dandanes kaže čestokrat, da si prisvaja krivonosi žid s svojo predrznostjo več pravice in oblasti na svetem kraju nego pohlevni katoličan, ki bi v božjem hramu rad utešil in umiril svoje srce. Narobe svet!

Na levici poleg cerkve se razteza dolgo poslopje: cesarski grad. Prekasno je že bilo, da bi si ga ogledala. Zato zavijeva v dvorni vrt na izprehod. Silna sopara tistega popoldne naju je tako utrudila, da se je bilo treba nekoliko ohladiti. Kdo bi tudi vedno bil na nogah in pohajkoval po mestu? Krasne vrtne naprave, umetni nasadi, hladni senčnati drevoredi in pa — bodimo odkritosrčni — restavracija prav na vrtu, kjer se je zbral lep broj občinstva okrog vojaške godbe, ki nam je svirala za zabavo: vse to je tako blagodejno vplivalo na utrujene živce, da sva na noč ohlajena in umirjena stopala v svoj stan. Ploha je sicer med najino večerjo prav pošteno lila, a kmalu je ponehala; nastala je svetla zvezdnata noč, dobro znamenje za naslednji dan. Dospevši na stanovanje, se nisem mogel vzdržati, da ne bi se pomudil še nekaj hipov zunaj na verandi. Tik pred menoj je bilo severozapadno gorovje, ki oklepa Inomost. Tako svetlo so gorele nebeške lučce, tako milo je svetil mesec, da sem opazil pod skalnatimi vrhovi v prepadih dolge vrste nakopičenega ledu; niže doli je vse zeleno, vse sam gozd; takoj nad mestom po hribih pa je polno belih hišic, katerih vsaka se je zdela v svitu mesečine kakor koklja, ki sedi na svojem gnezdu. Nekaj posebnega, mičnega, da ne rečem domačega kaže Inomost, česar druga mesta nimajo. Zato pa pravijo, da Tirolci ne marajo na tujem umirati; kdor le more, pride vsaj na stara leta v svojo domačijo, in če je v mladosti živel v glavnem mestu, bi srčno rad sklenil ondi tudi zadnje dni zemskega življenja. Vsakemu svoje!

Blizu mesta se nahaja znameniti cesarski grad Ambras, z bogatimi zbirkami starin, orožja itd.

Na Izelskem griču.

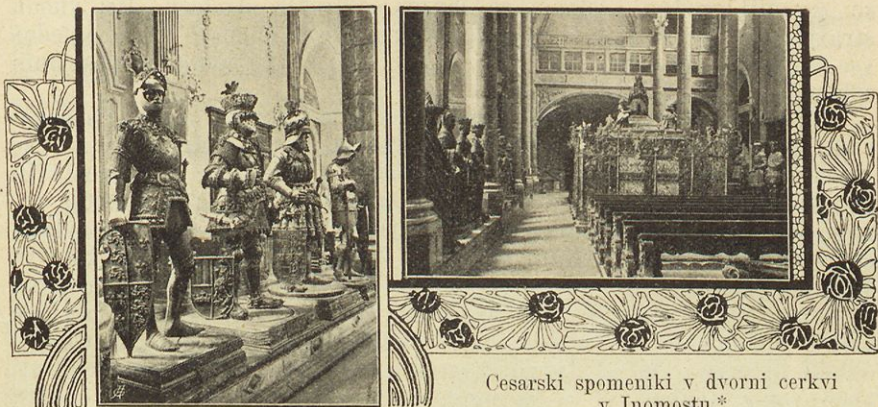
— Izelskega hriba ne smeva izpustiti, ker je z vso novejšo zgodovino Tirolskega v tako tesni zvezi, da se vsaka preprosta kmetica zanima zanj.

— Ali časa ne bo. Ob ednajstih morava dalje ...

— Ravno prav, saj lahko uporabiva mestno električno železnico. Četrta ure, pa sva tam.

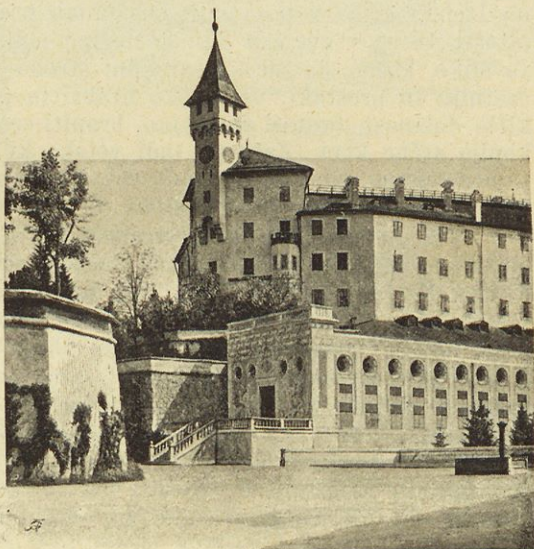
Šetala sva se po Marije Terezije cesti. Že od daleč naju je vabil velikanski zmagolok, katerega so Tirolci zgradili svoji cesarici, ko je s soprogom Francem I. l. 1765. obiskala Inomost. Krasna, veli-

častna zgradba s podobami cesarske dvojice, na vrhu pa s pomenljivim alegoričnim kipom, ki naj kaže še poznim rodovom zvestobo tirolskega ljudstva do vladarske hiše habsburške. Zmagolok je prav dobro ohranjen; gotovo so ga že večkrat popravili in prenovili, zakaj nič se mu ne pozna ostarelost.

Cesarski spomeniki v dvorni cerkvi
v Inomostu.*

Nadejala sva se, da ujameva mimohitečo mestno železnico. A ušla nama je pred nosom s postaje. Ko pa se jame gibati, ne sme nihče več vstopiti. Tako sva ostala na cedilu. Prihodnjega vlaka čakati ni kazalo, zato sva pogumno vzela pot pod noge in hajdi po cesti naprej! Če greš iz proste volje peš na izprehod, ne pride ti nikdar niti na misel, da bi se obesil na kak voz. Če pa moraš prisiljen peš hoditi, ti je odveč vsaka stopinja. Zato prav rad resnici na ljubo izjavljam, da nisva bila nič kaj vesela, ko sva se morala zibati po razhodni cesti v potu svojega obraza. Vendar sva že okrog sedme ure dospela do Viltenskega predmestja, kjer stoji starodavna opatija menihov premonstratencev. Toda nisva si je mogla ogledati. Na levo vodi cesta prek reke Sil, ki napravlja tam lep slap, h gradu Ambras, midva pa kreneva naravnost na grič.

Grad Ambras pri Inomostu.*

Še nekaj sto korakov in bila sva pod Izelskim gričem. Krasno je prirejena pot navzgor; ves hrib je podoben bujno zelenečemu vrtu, katerega križajo na vse strani umetno zarezane ceste in steze, ki vse slednjič vodijo na vrh. Vzpela sva se polagoma kvišku. A ne sama. Pri vsakem ovinku sva srečavala tujce, ki so si z nama vred hoteli ogledati znameniti zgodovinski kraj. Na vrhuncu je planota, na kateri so zgradili snažno poslopje za muzej cesarskih strelcev. Pri vhodu straži vojak, ki te prav prijazno sprejme in rad dopusti, da si ogledaš vse notranje prostore; če treba, ti je tudi za kažipota po posamnih sobanah.

Zares, izvrstna misel! Tirolski cesarski strelci so na glasu zaradi svoje hrabrosti in zvestobe do cesarja. Prav bodrilno je za vse vojaštvo, da so si napravili poseben muzej, v katerega so razpostavili in shranili vse, kar je v zvezi z njih zgodovino. Najprej se čudiš popolnoma opravljenim in oboroženim vojakom iz raznih dob. Postavljeni so v pritličju prav v telesni velikosti. Kolika razlika med nekdanj in sedaj! Obleka, orožje, vse se je tekom časa izpremenilo. Le hrabrost in zvestoba tirolskih strelcev je ostala ista. V sosednjih sobah so lepe zbirke mnogovrstnega orožja, pod steklom v omarih razni vojaški odloki in pisma, ki se tičejo cesarskih strelcev, slike razne velikosti zlasti onih junakov, ki so se posebno odlikovali v bojih. Izvestno mora vse to mogočno vplivati na mladeniče, ki, prišedši v mesto in sem na Izelski grič, v posamnih izložbinah pred seboj gledajo vse znamenitosti, ki so v zvezi z njih domačimi polki. Kako jih mora vneti slika za sliko, kažoč, da med cesarskimi strelci gledé na pogum ni razlike: častniki in prostaki, vsi enako hrabri in pripravljeni ob času, ko jih kliče dolžnost, braniti domovino, braniti cesarja, če treba, tudi z zadnjo kapljo srčne krvi. Zato pa tudi vojak, ki te spremlja, stopa nekako samozavestno po teh sobanah, češ, glejte, to so znaki naše hrabrosti, našega domoljubja, naše zvestobe do Boga, cesarja in domovine.

Tik muzeja je vojaško strelišče, prav pred muzejskim poslopjem na sredi trga pa najlepše, kar Izelski grič premore: spomenik Andreja Hoferja. Pred teboj stoji na precej visokem mramornem stolalu orjaška postava tirolskega junaka. Oko mu je odločno, obraz diči gosta brada, glavo pokriva tirolski širokokrajnik, v levi roki drži in k sebi pritiska domačo zastavo, desnico pa ima nekoliko raztegnjeno, kakor bi hotel z njo še zdaj ukazovati svojim rojakom... Soha je iz medenine. Prav tako tudi orla na vsaki strani, ki stražita spomenik z razpetimi perotni. Na plošči, ki ima za okvir razno vojaško orodje, so zapisane pomenljive besede, katere je junak za svojega življenja vsekdar ohranil neomadeževane, da, za katere je celó dal svoje življenje:

„Za vero, cesarja in domovino.“

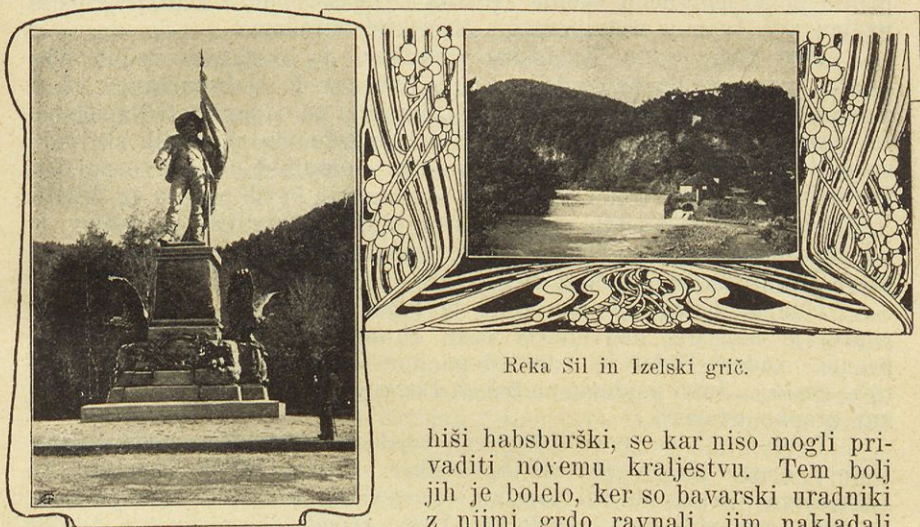
Spomenik so slovesno postavili in odkrili l. 1893. Poznim rodovom naj priča o hrabrosti tirolskega naroda, o njegovi zvestobi do cesarja, o trdni veri v Boga, o junaštvu, kakoršnega malo pozna zgodovina.

Stala sva pred spomenikom in premišljala. V duhu se je razvilo pred nama viharo življenje, nesrečna smrt junaka Andreja Hoferja. Vem, da ste že več ali manj čuli o njem. A vendar hočem ob tej pri-

liki svojim rojakom v vzgled in posnemo podati nekaj črtic iz njegovega življenja. Preprosti, pošteni in pogumni kmet tirolski gotovo zasluži, da ga nekoliko natančneje poznajo tudi slovenski rojaki.

Andrej Hofer.

Napoleon I. je na začetku devetnajstega stoletja s svojimi vojskami in s čudovito drznim vojevanjem vznemiril vso Evropo. Zlasti pa je bridko zadel njegov meč avstrijsko cesarstvo. Cesar Franc I. je moral na podlagi sklenjenega miru v Požunu (26. grudnia 1805) odstopiti Tirolsko in Predarlško bavarskemu kraljestvu. To je bil za vrle Tirolce silno občutljiv udarec. Od nekdanj zvesto vdani vladarski

Andreja Hoferja spomenik
na Izelskem griču.*

Reka Sil in Izelski grič.

hiši habsburški, se kar niso mogli privaditi novemu kraljestvu. Tem bolj jih je bolelo, ker so bavarski uradniki z njimi grdo ravnali, jim nakladali velikih davkov, zapirali samostane, škofo na vse mogoče načine pritiskali, tirolske sinove pa jemali v vojsko.

V teh burnih časih je živel Andrej Hofer. Rodil se je dne 22. listopada 1766 kot edini sin krčmarja na Peskovini v Pasajerski dolini. V domači šoli v Št. Lenartu se je učil branja, pisanja, računanja, posebno marljivo pa krščanskega nauka. Resnice svete vere so se izza mladih let trdno nkoreninile v njegovem srcu. Pasajerci so bili tisti čas pravi korenjaki, odločni nasprotniki francoski prekuciji in vsemu, kar je bilo z njo v zvezi, a vneti zagovorniki svojih starih pravic in svoboščin, ki so si jih pridobili pod Habsburžani. Po svojem očetu Andrej ni podedoval kdo ve koliko imetja; svojim trem sestrám je imel izplačati za doto deset tisoč goldinarjev. Ker torej od krčme na Peskovini ni mogel pričakovati zadosti dohodkov, se je poprijel tudi trgovine. Kupčeval je z živino na Laško, zato si je prisvojil tudi italijanski jezik. Imel je doma mnogo konj, s katerimi je vozaril vino

po bližnjih in daljnjih krajih. Dobro je zastavil svoje moči v trgovino; bil bi izvestno bogatel, da ni bil izredno dobrih rok. Revne dijake je pogoščeval brezplačno; če je koga na potu srečal, mu je navadno podaril tolar. Rojaki so mladega krčmarja na Peskovini posebno cenili. Obče znana je bila njegova telesna moč; utrdil si jo je v mladosti v raznih bojih zoper Francoze. Čislali pa so še bolj njegov blagi značaj. Bil je čedne, močne postave, v govorjenju prijazen in šegav. Zaradi svojih dobrih lastnostij se je rojakom tako priljubil, da bi bili vse storili rade volje, karkoli bi jim bil zapovedal. Zlasti pa je ugajala njegova pristno tirolska moštost nadvojvodi Ivanu; bival je namreč dalje časa na Tirolskem. Ko pa so ga poklicali na Dunaj in se je moral ločiti od svojih vdanih Tirolcev, spremljal ga je krčmar s Peskovine do Bruneka, kjer mu je nadvojvoda obljubil, da se gotovo ob prvi priliki zopet povrne k svojim zvestim Tirolcem. Tudi z Dunaja je ostal nadvojvoda Ivan v vedni zvezi s tirolskim narodom.

Med tem je na Tirolskem sovražstvo do Bavarcev vedno bolj rastlo, tem srčneje pa se je v nemala ljubezen do Habsburžanov. Kar čujejo vrli hribovci, da se Avstrija pripravlja na odpor proti Napoleonu in njegovim zaveznikom. To jih docela razvname. V svojih skrivnih shodih sklenejo poslati na dunajski dvor zaupnikov, ki bi se naj dogovorili, kdaj naj Tirolci udarijo po sovražnikih in jih poženo iz dežele. Vodja temu odposlanstvu je bil Andrej Hofer. Povrnivši se domov, je jel na skrivnem oboroževati svoje rojake, jih pripravljati na vstajo proti Bavarcem in Francozom.

Dne 9. malega travna 1809 je napočil zaželeni dan. Nekaj ur poprej je obvestil nadvojvoda Ivan Francoze, da se vojska znova prične. Andrej Hofer je izdal istega dne svojim pasajerskim rojakom tó-le geslo: „Jutri pojdemo na boj za Boga, cesarja in domovino. Vsakdo naj krepko udari!“

In dvignila se je tirolska črna vojska. Nekaj jih je vodil Andrej Hofer, druge njegov tovariš Špekbahter. Uspeh je bil čudovit. Že 15. malega travna so bili vstajniki gospodarji v deželi. Kmetje sami so urno prepodili tuje naselnike. Duša vsemu delovanju pa je bil Andrej Hofer. Njegovo verno, pobožno srce si je z nepremagljivo silo osvojilo vnete rojake. Sodobniki so pripovedovali, da je Hofer z rožnim vencem in s podobo matere božje na vratu stopal od soseda do soseda ter ga vabil na boj z besedami: „Hvaljen bodi Jezus Kristus! Tukaj sem, da ti povem, da pojdemo reševat domovino.“ S to preproščino je pridobil svoje rojake za vse, tudi najhujše težave in napore, katere vodi vojska za seboj.

Ali avstrijska vojna je po drugod imela nesrečo. Zato so Bavarci in Francozi zopet prihrumeli v deželo. Tirolski junaki so pred njimi morali uskočiti v gore, kjer so se kot strelci čudovito odlikovali. Najbolj jih je razkačilo, da so nasprotniki zažgali mestece Švac ter brez usmiljenja obesili sto ujetih kmetov. Tolika krutost nasprotnikov je le še bolj podkurila seljake pod vodstvom Hoferjevim. Z nepopisnim pogumom so se vojskovali meseca velikega srpana na raznih bojiščih. Dne 13. velikega srpana so bili zopet gospodarji v deželi. Drugo jutro je Hofer zbral poveljnike svojih kmetov na Izelskem griču, pokleknil

pod milim nebom ter z rožnim vencem v roki zahvalil Boga in „mater božjo, dobro priprošnjico“ za zmago. V Inomostu so ga meščanje prosili, naj prevzame začasno gospodarstvo dežele, da se ne pojavi v njej anarhija (brezvladje). Hofer v to privoli. Od 15. velikega srpana pa do meseca listopada 1809 je ostal samostojni gospodar na Tirolskem.

To dokazuje jasno, kako bistrega uma, kako dičnega značaja je bil, kako ga je ljubil ves tirolski narod. Pri toliki časti pa se ni kar nič prevzel. Vsak dan dvakrat, zjutraj in zvečer, je hodil molit v bližnjo cerkev k „Mariji pomagaj“. Obedoval je jako skromno. „Mi smo kmetje, ne pa gospôda,“ je večkrat rekel. Iskreno zvestobo je pa ohranil svojemu pravemu vladarju in mu večkrat pisal, naj pošlje pomoči zatirani in stiskani deželi. Za javni red in pošteno življenje se je potezal z vso strogostjo. Radodarno je podpiral šole. Prav posebno je spoštoval duhovnike; smeli so, kakor tudi kmetje, vsak čas k njemu. Tiste, ki so ga obiskovali, je sprejemal po kmetijski navadi, pokrit s širokokrajnikom; le pred duhovniki se je odkril. Prav na kratko je odgovarjal prošnjam, ki so se mu pošiljale. Nekoč ga prosi kmet, ki je bil kupil od bavorske gosposke samostansko posestvo, naj se mu kupna pogodba odobri. Ali Hofer zapiše kratko in krepko na zadnjo stran prošnje: Ne more biti, ker bavarska pogodba pri meni ne velja.

Marljivo se je pripravljajl za nadaljnje boje; topove je dajal liti, nasipe graditi, prelaze zavarovati. Vse to se mu je posrečilo tako po ceni, da se moramo še danes čuditi. Zahteval je od rojakov tudi davkov, a ni se z njimi okoriščal. Ostal je vedno preprost in skromen. Jako pa ga je vzradostilo, ko mu je cesar Franc I. v priznanje njegovih zaslug poslal v dar zlato svetinjo z verižico in 3000 cekinov. Odredil je, da se cesarjev god dne 4. vinotoka obhaja z vso slovesnostjo. Iskrena radost je zavladata isti dan v Inomostu. Andrej Hofer je prišel v cerkev in z njim deželni uradniki. Častno stražo mu je delala kompanija tirolskih strelcev. Po sveti maši je blagoslovil viltenski opat zlato svetinjo ter jo obesil Hoferju na vrat. Pasajerski krčmar, sedaj gospodar tirolske dežele, pa je tisti dan posebno pobožno molil za srečo avstrijskega vladarja, ki ne bo pripustil, da bi prišla dežela v roke tujcem, ki je niso vredni.

Hofer se sovražnikov nikdar ni bal; junaško je gledal smrti v obraz in se ni strašil, ko so švigale okrog njega sovražne kroglice. Bal pa se je, da ne bi naposled vendarle njegova rodna zemlja zopet pripadla tujemu vladarju. Ko so torej meseca vinotoka od juga in severa jeli prodirati sovražniki v deželo, je razglasil svojim rojakom, naj pogumno primejo za orožje. Ali kakor strela z jasnega je prišlo poročilo nadvojvode Ivana, da se je sklenil na Dunaju mir, vsa Tirolska pa da se zopet priklopi kraljestvu bavarskemu. Ljudstvo tega nikakor ni hotelo verjeti; želelo je vztrajati v orožju, naj že bode konec kakoršenkoli. Pismo, ki je naznanjalo mir, je sicer dostavljalo, da se Tirolcem, ki se povrnejo k svojim opravičilo, ne bo zgodilo nič žalega. A tega razvneti tirolski junaki niso hoteli storiti. Hofer je odsvetoval nadaljnje boje; pismeno se je odrekel svoji nekdanji službi. Sklenil je tisto pisanje takó-le: „Odslej vam ne morem več zapovedovati, a tudi odgo-

voren več ne bom za nadaljnje nesreče in neizogibne požare. Vdati se hočemo v voljo božjo, da nam nebesa pomorejo. V bratski ljubezni in vdani pokorščini postanemo vredni Napoleonove velikodušnosti in njegove milosti.“

Posledice tega pisma so pokazale znova, da je mnogo lažje, narod vneti za upor nego za mir. Kjerkoli po deželi so čitali to pismo, povsod se je ljudstvo razcepilo v dva tabora. Eni so bili za vojsko, drugi za mir. Začela se je vojska po malem; v majhnih oddelkih so zvijačno Tirolci zavirali sovražnikom prosto pot v deželo. A to bojevanje je deželi neizmerno škodilo. Doslej je Hofer vseskozi pravilno ravnal, prav kakor mu je veleval razum. A ko se je vrnil na svojo Peskovino, so ga rojaki v enomer pikali, češ, zakaj si odložil orožje, zakaj sediš doma pri peči? Kako bridko je to delo junaškemu in odločnemu možu! Kako težko mu je bilo gledati, da zasedajo tujci kos za kosom milo deželo domačo! Razum pa mu je hladno veleval, da si ne more pomagati. Nekega dne se ga poloti bojevit hribovec s puško v roki. „No, Anderl“ — mu pravi — „kaj počnemo s Francozi? Boš li kaj ukrenil ali ne? In če nič ne ukreneš, potem vedi, da je ta puška ravno tako nabita zate, kakor za Francoze. Začel si, pa še končaj!“ Andrej je menil, da je ta beseda glas narodov, glas božji. Pozove torej svojega tajnika in mu pravi: „Špiši mi oklic na ljudstvo! In Hofer je podpisal oklic, ki je pozival Tirolce na odpor proti tujcem; podpisal pa je s tem tudi svojo smrt, zakaj oklic je šel kakor plamenica, kakor kres po deželi. Z njim je iztrgal svojim sovražnikom iz rok prejšnjo obljubo, da se mu ne zgodi nič zalega. Verjel je v svoji izredni ljubezni do Avstrije negotovim slutnjam prijateljev, da domača vojska že prodira mimo Donave proti Bavarskemu in da skoro zopet zasije dan svobode. Ali godilo se je na Tirolskem vedno hujše. Bolj in bolj so prodirali francoski vojaki po dolinah. Še enkrat mu je poslal francoski general Baraguay d' Hillers poročilo, naj poskrbi, da Pasajerci mirno odložé orožje, in izvestno bode i on pomiloščen, dasi je zopet hujskal rojake na odpor. A do tega bi Hoferja nihče ne bil pripravil. S svojo družino in s pisarjem Kajetanom Svetom je pobegnil visoko gori na planine. Desetkrat raje bi bil umrl, nego da se vda Francozom. Vdati se in odložiti orožje, to pri njem ni bilo mogoče. A tudi svojih prijateljev ni maral poslušati, ki so mu svetovali, naj se preobleče in uide na Avstrijsko. Svoje drage domovine ni hotel zapustiti. Po raznih burnih dnevih veselja in žalosti, radosti in bridkosti se je utrudil. Uverjen je bil, da je prav ravnal, ko je podpisal nov oklic za vstajo, in če tega, kar je nameraval, ni več mogel izvršiti, je bil rad pripravljen umreti za domovino in cesarja. Skoro dva meseca je ostal v gorskem zatišju. Pogosto so ga po noči obiskovali prijatelji, mu pripovedovali, kaj se godi v dolini, in ga popraševali za svet v raznih zadevah. Tudi to so mu povedali, da je francoska vlada razpisala za njegovo glavo 1500 goldinarjev nagrade. A ni ga bilo Judeža med pasajerskimi seljaki, ki bi bil izdal Hoferja.

Nekoč ga obišče kmet Frančišek Rafi, ki je v Hoferjevi hiši prejšnja leta užil marsikatero dobroto. On ni bil pasajerski domačin, ampak priseljenec. Trdil je, da se mu je čudno zdelo, ko je videl švi-

gati dim visoko gori iz planinske koč, kako more kdo po zimi tod prebivati; iz radovednosti torej je prišel gledat tako visoko. Hoferjeve soproge se je takoj polotila neprijetna sumnja, da bi utegnil ta zloglasni človek namerjati kaj slabega. Prosi ga torej, naj vendar nikar ne izda njenega moža sovražnikom. Rafl ji seže v roko in objubi, da tega ne bo storil. Ali kaj se meni zlobnost za dane objube? Da si prisluži Judeževe groše, naznani 27. prosinca leta 1810. generalu Huardu v Meranu kraj, kjer je bival Hofer. Še tisti večer odpošlje general 1500 mož na pot. Rafl jih je vodil. En del je čakal v Šmartinu v dolini, drugi pa so plezali po snegu navzgor. Vse je spalo, ko so prilezli vsi utrujeni do obližja. Le Hoferjev pisar je zasledil črez špranjo bližajoče se vojake in Rafla. Pri stranskih vrateh je hotel ubežati z desetletnim sinkom Hoferjevim. A ni bilo več mogoče; koč je bila že zastavljena od vseh strani. Oba primejo vojaki, jim zvežejo roke in ju vržejo v sneg. Med tem se je Hofer vzbudil. Urno je spoznal svoj položaj. Otvorivši vrata, zakliče v noč: „Kdo izmed vas govori nemški?“ Vodnik stopi bliže. Sedaj izpregovori Hofer: „Prišli ste, da me ujamete. Jaz sem Andrej Hofer. Z menoj storite, kar hočete. Za svojo ženo pa in za sinka in za pisarja prosim milosti; vsi so nedolžni.“ A nič ni pomagalo. Vojaki ga obkolijo, mu zvežejo roke na hrbtu, okrog vratu in prek pasa mu potegnejo jermen, tako da se ni mogel ganiti. Razdivjani vojaki so mu nato jeli puliti lase in brado, češ, domov jih ponesemo, da pokažemo, kako smo lovili in ujeli generala Barbona (bradača); tako so namreč nazivali Francozi Hoferja. Potem so vlekli vse štiri nizdolu po hribu kakor živino, brez usmiljenja. Niti črevljevi in nogavic jim niso pustili. Krvavih nog so prispeli v dolino. Hofer je bil po obrazu in po bradi ves krvav. Opominjal je svoje: „Molite, bodite stanovitni, vdano potrpite in darujte svojo bolečino Bogu, da vam odpusti grehe!“

Vojaštvo je vleklo ujetnike najprej v Meran in Bolcan. Ondi je neka plemenita gospa prosila vojaškega poveljnika, naj pomilosti Hoferjevo ženo in sinka, ki sta nedolžna. Prošnja se ji je uslišala. Težko se je ločil nesrečni mož od ljube žene in dragega otroka, katerih pozneje ni nikdar več videl. Njega in pisarja pa so odvedli v Italijo. Dne 5. svečana 1810 sta dospela v Mantovo. Zaprli so ju v kasemato (podzemsko temnico).

Hofer je s svojim pisarjem vzbujal v Mantovi mnogo sočutja. Ondotni rojaki so nabrali zanj 5000 škudov, da bi jima s tem denarjem kupili svobodo. A ni šlo. Pač pa si je prizadeval poveljnik Bisón, da bi pregovoril Hoferja, naj vstopi v Napoleonovo službo. Toda zastonj. Odvrnil je na kratko: „Zvest sem bil, sem in bodem habsburški vladarski hiši in svojemu cesarju Francu. Naj me obsodijo tudi v smrt; boljše bo zame, nego za tisočero drugih. Vsaj za smrtno uro bom vedel, da se lahko pripravim na njo...“

Kmalu potem so ga postavili pred vojno sodišče in obsodili na smrt. Obsodba se je imela takoj izvršiti. Dne 20. svečana zjutraj kmalu po polnoči so mu premestili zvestega pisarja, s katerim sta doslej skupaj bivala v temnici. Potem so mu sodniki naznanili smrtno obsodbo s pripomnjo, da mora že ob ednajstih tistega dne umreti. Ta vest ga

ni kar nič vznemirila. Obiskala sta ga dva duhovnika. Enemu se je izpovedal, drugemu pa izročil svoj denar, da ga ponese njegovemu pisarju. Napisal mu je listek: „Ljubi Kajetan! Sprejmi zadnje moje imetje. Zdrav bodi in moli zame! Danes ob ednajstih moram umreti.“ Naposled je pisal še svoji ženi; opominjal jo je, naj ne žaluje za njim, on pa bo prosil za njo pri Bogu, kjer upa, da najde vse svoje prijatelje in znance, da bo z njimi hvalil Boga na veke. „Z Bogom, goljufivi svet“ — s temi besedami je sklenil pismo — „tako lahko mi je umreti, da mi niti oko ne rosi. Ob ednajstih krenem s pomočjo vseh svetnikov na pot v večnost.“

Ob določeni uri so prišli ponj grenadirji. Spremljal ga je duhovnik Manifesti. Ko pridejo na kraj smrti, ga obstopijo vojaki. Hofer je držal v rokah sveto razpelo in molek, katerega je zapustil svojemu izpovedniku. Ponudijo mu bel robec, da bi si z njim zavezal oči. A ni ga maral. Opomnili so ga, naj poklekne. Toda junak odvrne: „Ne, stojim pred Njim, ki me je ustvaril; stojé hočem izdihniti svojo dušo.“ Nato sklene in dvigne roke v molitvi proti nebu, zakliče „slava“ cesarju Francu in vzklikne: „Streljajte!“ — Šest strelcev se sproži. Strelci so drhteli in zadeli slabo. Hofer je samo pokleknil. Še šest jih ustrelji, a junak je hotel še vstati. Tedaj stopi k njemu korporal, mu prisloni puško na čelo in sproži. Hofer omahne in pade.

To je kratek životopis moža, ki si je pridobil nevenljivih zaslug za svojo domovino. Junak je bil, zvest Bogu in svojemu cesarju. Blagoslovljen mu bodi spomin!

Po arlski železnici.

Boječ se, da nama ne bi mestna železnica zopet pred nosom odkurila, sva pohitela do postajališča. Ni bilo treba čakati; skoro smo drdrali zopet proti mestu.

— Prav je, da sva si ogledala Izelski grič, šepnem tovarišu.

— Ozrite se še enkrat nazaj, ali ni kakor zelen šopek, posvečen tirolskim junakom?

Res, lepo gojé nasade po bregu. V najhujši vročini so lepo zeleni, kakor bi jih vsako jutro namakal pohleven dež. A tudi obiskovalcev ima grič dosti. Kajpada Tirolci radi tja zahajajo, kjer se hrani toliko spominov o junaštvu njih sinov, toliko prekrasnih vzgledov neomajane zvestobe do Boga in cesarja v najgorjih dneh. In prav je tako. Kako že pravi Slomšek? Kdor svojih slavnih prednikov ne časti, njih vreden naslednik biti ne zasluži.

Poiskala sva svoje gostišče. Treba je bilo hiteti na kolodvor. Račun je bil kmalu gotov in — resnici na ljubo izpovem — ne predrag. Že sem čakal na mostovžu drugega nadstropja, od katere strani jo naj pripiha tovariš, da se potem skupno popeljeva na vlak, kar stopi iz bližnje sobe duhovnik, čisto pripravljen za daljše potovanje. Mimo mene gre; pozdraviva se, a v hipu se obrne.

— Povej, ali si ali nisi? Menim, da se vendar nisem zmotil.

— Oton! In ti tukaj? Kakšni načrti pa te vlačijo po Tirolskem?

Povedal mi je na kratko, da gre za nekaj dni v tirolske dolomite, da se nasrka zdravega zraka po trudapolnem delovanju v šolskem zavodu. Ravnatelj je namreč deškega semenišča v nekem škofijskem mestu na Bavarskem.

— Oj, da nisem vedel tega sinoči, da prenočujeva oba pod eno streho! In toliko časa sem imel! Kako prijetno bi obnavljala stare spomine tistih dni, ko sva se šetala po ulicah in mostovih poleg umazane Tibere. Ali oprost, niti minute več ne smem čakati.

Podala sva si roki, voščila si srečno pot in skorajšnje svidenje in — izginil je s svojima tovarišema.

Težko, prav težko mi je bilo, da nisem mogel dalje z njim občevati. Oj, kako na široko in na glas — prav po tisti odkritosrčni bavarski navadi — in na vsa usta bi bil pripovedoval svoje dogodjaje izza časa, odkar se nisva videla. Preteklo pa je polnih sedem let, odkar sva se ločila v večnem mestu, vračajoč se vsak v svojo domovino. Dober, prijeten tovariš je bil, nikdar žalosten, poln šegavosti. Kdo bi ga ne čislal? In sedaj se mi pokaže kakor svetel žarek samo za toliko, da zopet izgine! Spremil sem ga na tihem s pesnikom:

Z Bogom torej, srečno hodi,
Če se ti tako mudi,
Božja roka naj te vodi,
Kamor ti srce želi!

Inomost je po letu torišče najraznejših potnikov; zato pa tudi kolodvor ves dan neprestano oblegajo bodisi prihajalci, bodisi odhajalci. Poleg tega pa še vedno kdo koga čaka ali spremlja. In pa tistih zeleno obšitih klobukov s planinskimi cvetkami in tistih dolgih, z železom šilasto okovanih palic — no, teh je legijon. Toda če se ti mudi dalje, ni, da bi preveč natančno ogledoval tujce in njihovo opravo. Srečnega se šteješ, če si hitro pridobil kak kotiček v železničnem vozu. Svetujem ti, hitro ga zasedi ali vsaj zastavi s svojo prtljago, sicer ...

Priborila sva si srečno vsak svoj prostor. Vesela sva bila, da sva sedela pri oknu. To je namreč prvi pogoj, ako si hočeš med potjo nekoliko natančneje ogledati kraje, mimo katerih se voziš. In te namene sva imela. Kajpada bi si bila midva želela, da bi bila prav sama v vozu; potem bi bila svobodno ogledovala okolico od ene ali od druge strani, od katere bi bila bolj zanimiva. Ta želja pa se nama ni izpolnila; takoj za nama je vstopilo več potnikov. Toda na take, rekel bi, mimogredoče nezgode se človek ne sme ozirati, sicer bi bil vedno slabe volje. Kmalu smo drdrali mimo Izelskega griča dalje in dalje. Došli smo zopet reko In, ki nas je še dokaj časa spremljala. No, tu se nam je še le prav odkril značaj tirolske dežele: reka tik pred železno cesto, po obeh straneh pa nebotične gore, kjer skačejo srne in se divji kozli prevračajo. Ako se pa dolina kje le nekoliko razširi, gotovo je ondi večje selo ali celó mesto.

Tovariš je zamišljeno zrl sedaj v knjigo, sedaj po hribih, ki so nas srečavali. Kar me nenadoma pokliče.

— Ali vidite tisto velikansko pečevje sredi óne-le gore?

— Kaj ne bi videl? Pa zakaj me vprašate po tem skalovju?

— To je znamenita Martinova stena, o kateri smo svoj čas toliko čitali.

— Tja gori torej se je bil izgubil cesar Maksimilijan?

— Da, tako pripoveduje pravljica. L. 1448. je bil bajе zašel na lovu med te divje, kvišku kipeče skalnate stene. Na enkrat se mu izgubi vsak sled; ne naprej, ne nazaj ne more. Njegovo spremstvo ga je pogrešilo in začelo stikati za njim. Zasedili in našli so ga. A kdo naj ga reši iz teh strmih pečin? Že je jel obupavati, da bi se še kdaj mogel rešiti na plano. Pripravljal se je za pot v večnost. V izprevodu s sv. Rešnjim Telesom ga je duhovnik od daleč blagoslavljal in mu kazal zadnjo tolažbo — sveto popotnico. Ljudstvo je goreče zanj molilo. Kar se osokoli junaški lovec in po strmini spleza v bližino cesarjevo. Odtod mu poda vrv in ga tako srečno reši iz strme zagate. Tako pripoveduje pravljica, ki pa bajе nima prave zgodovinske podlage. Visoko gori sredi pečine je neka jama, v katero je bil menda zablodil cesar. Še zdaj stoji na tistem kraju šest metrov visok križ. A dandanes pridejo hribolazci brez vsake posebne težave do tja.

— Lahko, lahko, mu odvrnem, če jim poprej vsekajo posebno stezo v skalo. Poleg tega pa jim še stezico utrdijo z raznimi železnimi obročki, v katere zavežejo vrvi, da se jih potem prijemajo. Na ta način ni čuda, če lahko hodijo in jim noga ne drči po strmini. Našim sedanjim potnikom, ali kakor jim dandanes pravimo, „turistom“ se bolje godi, kakor se je svoj čas „poslednjemu vitezu“. Vsekako pa bi rad obhodil peš te kraje...

— Gotovo bi bilo zanimivo, hoditi in bloditi po zračnih gorskih bregovih in potih. A za to bi midva potrebovala kdo ve koliko časa in koliko — že veste česa...

Landek na Tirolskem.*

Bližali smo se mestecu Landeku. Tu smo se poslovili od reke Ina. Hitro smo zleteli prek 157 m dolgega mostu in zavili proti zapadu v divje romantično pogorje, na čigar globoko vrezanem dnu se podita od ene strani gorska reka Trisána, od druge pa Rosána, ki se zlivata v skupno strugo, kateri pravijo Sana. Da, divji kraji

so to. Železnica je vsekana v pravem pomenu besede v gorske stene, sem in tja preide s pomočjo viadukta (železnega mostu) kako ozko dolino, takoj nato se izgubi v daljšem predoru, in ko se zopet pokaže na svetlo, te iznenadijo čisto drugi kraji: vse novo, vse drugačno. Le burna, deroča voda na dnu kotla je ostala neizpremenjena.

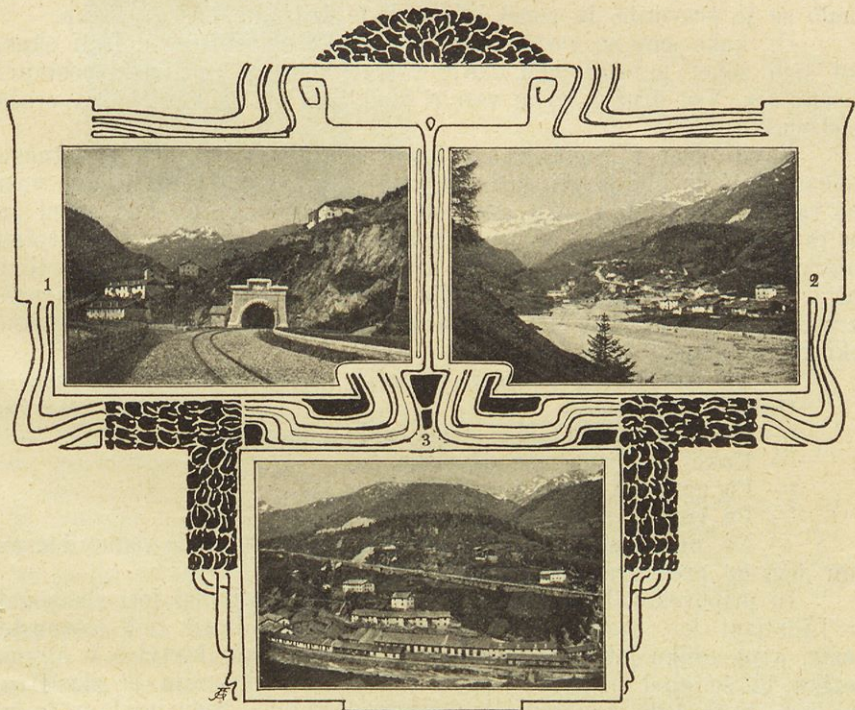
Drugo, kar me je zanimalo po teh goratih krajih, so bile ceste. Sicer nekoliko tesne, a vendar tako lepo bele, da bi tudi o teh krajih lahko zakrožili našo narodno:

So bistri studenci
In bele cesté.

In po kakšnih strminah so si zgradili Tirolci svoja vozna pota! Prav res! Kakor bele niti, razpete prek strmega pogorja. No, po teh cestah bi se pač ne maral voziti, če bi le vedel, da je vprežen v voz količkaj muhast konj. Ne vem sicer, se li nezgode pri vožnji po teh krajih mnogokrat dogajajo ali ne, toliko pa smem gotovo trditi: če bi se konj splašil, bi zrožljalo vse skupaj v globino in v hudournik, ki se drvi po globini.

Zgubljen je, vtopljen, se bojim...

bi moral klicati nesrečnežu doli v prepad; pomagati bi mu ne bilo mogoče. Pomikali smo se v vozu od okna do okna, kolikor se je dalo,

1. Vhod v predor Arlske gore pri Sv. Antonu; 2. Sv. Anton; 3. Arlska cesta.*

da smo občudovali prirodne krasote teh krajev, še bolj pa vratolomne načrte inženirjev, ki so navzlic vsem zaprekam izvedli arlsko železnico po tako čudno romantičnih krajih.

Okrog poldne smo dospeli do postaje Sv. Anton. A nikomur ni prišlo na misel, da bi nas vabil k obedu. Ravno nasprotno: železnični uslužbenci so jeli zapirati okna pri vozovih in pri belem dnevi so nam prižgali luč. Nekako tesno mi je bilo pri sreč. A brzo so nam pognali železnega konja in zdrdrali smo v znameniti predor prek

Arlske gore. Dolg je 10.240 m, brzovlak ga prevozi v sedemnajstih minutah. Predno smo se zagrnili v zemljo, sem v naglici opazil na desnici kamenito piramido, ki potnikom kaže spomenik moža, ki je vodil in izvršil to velikansko delo. Ime mu je Julij Lutt. Nad kamenitim vhodom v predor pa se blesti ime našega vladarja Franca Jožefa I., pod čigar vladno se je od leta 1880.—1884. gradila arlska železnica. Utihnili smo nehoté po vozovih potniki, ko nam je izginila solnčna luč. Čulo se je le mogočno bobnenje in ropotanje. Kmalu smo se jeli potiti; nastala je težka, soparna vročina... Vsak je želel, da bi bili pač skoro zopet na belem dnevi. A tistih 17 minut je trajalo jako dolgo. Potne kaplje so nam stopile na čelo in nas dobro omočile. Ko smo bili nekako sredi predora, jo pripiha od druge strani vlak — po predoru je položen dvojni tir —; kakor blisk je švignil mimo nas, malo se je posvetilo, in zopet smo čuli le drdranje našega vlaka.

Oj, kako smo se veselo oddahnili, kako smo hitro odpirali okna, ko smo zopet ugledali beli dan! Obstali smo na predarlski postajici Langen. Vsa družba se je veselo smehljala, da je minila ona vroča podzemna tišina.

Zavili smo v Samostansko dolino. Zares, bolj pristnega imena bi ji ne bili mogli dati. To vam je prava idila! Železnica vozi po raznih viaduktih visoko gori ob robu Arlske gore. Pod nami pa se razteza zelena dolina, preprežena z bohotnimi pašniki in rodovitnimi njivami, med katere so posajene bele hišice, kakor nedolžne cvetlice po livadi. Na dnu doline pa se vije bister potoček Alfenc. Zares prekrasen, tih dol, kjer bi človek ostal dolgo časa; tu, menim, bi si hitro okrepil prenapete živce.

— Ali izstopiva pri bližnji postaji? vprašam šegavo tovariša.

Oglasil se je sosed.

— Gospoda sta od daleč domá, naju nagovori.

— Kako pa veste? mu odvrnem.

— Po govoricu sem vaju spoznal.

— Pa vendar niste —.

— Ne, ne znam več vašega jezika. Ali zdi se mi še vedno domač, ker sem ga pred več leti dalje časa poslušal.

In pripovedoval nama je, da je pred petnajstimi leti služboval v Ljubljani kot uradnik, da je takrat za silo lomil tudi slovenski jezik, a po toliko letih ga je zopet pozabil; le kako kletvico v našem jeziku bi še znal pravilno izgovoriti. No, veselilo naju je zlasti to, da ima našo belo Ljubljano v dobrem spominu. Spominjal se je še „Zvezde“, tudi „Tivoli“ mu je bil pri srcu.

Prijazen mož to. Za nadaljnje potovanje nama je dal raznih opominov in načrtov, ki so nama kasneje prav dobro služili. Vem, da bi čitatelj rad zvedel tudi njegovo ime. Žal, da zopet ne morem ustreči. Godilo se nama je tako, kakor se godi pregostokrat v takem položaju. Predstavili smo se drug drugemu in zamrmrali vsak svoje ime, a mislim, da si on ni zapomnil najin角度 priimkov, midva pa tudi ne njegovega. Zato ga je moj tovariš pozneje, ko sva se o njem menila, krstil za gospoda Brezimnika. In pod tem izmišljenim imenom ga predstavljam tudi svojim čitateljem.

Samostanska dolina (Klosterthal).*

Bludenc na Predarlskem.*

jih zob“ — če je dovoljeno, da se izrazim homeriški — ti utegne taka naglica zagreniti marsikako uro življenja. Previdnosti je povsod treba. Trdno sem uverjen, da je celó v deveti deželi kdo, ki te bo umel, govorečega slovenski. „Slovan povsod brate ima ...“

Ali, kakor rečeno, gospod Brezimec je bil časti vreden mož, ki si je zaslužil s svojo prijazno postrežljivostjo trajen spomin, ki mu bodi v tej knjigi tudi zagotovljen. Marsikaj bi bil nama še pojasnil, da ni prišla potniku vmes jako neprijetna dogodivščina: slabo vreme. Ko smo prestopili predarlsko mejo, se je jelo temniti. Sopotniki so se tolažili, da bo le kaka vihra, ki z vso silo nastopi, a se hitro razkadi. Toda bilo je drugače. Čim dalje smo drevili železnega konja, tem bolj se je bližala tista tišina, ki navadno nastane pred viharjem in vodi debelo deževno ploho za seboj. Neprijetna slutnja me ni varala. Nebo se je do-

Feldkirch na Predarlskem.*

cela prepreglo s temnimi oblaki in jelo je na debelo dežiti, da niti na deset korakov ni bilo moči ničesar videti. Zato o nadaljnji vožnji ne morem ničesar več poročati. Le to vem, da sem v Bludencu in v Feldkirhu pomiloval vse potnike, ki so izstopili. Tako silno je lilo. Primoran sem končati to poglavje v znamenju dežja. Le to še pripomnim, da se je naposled vlak ustavil ob obali Bodenskega jezera, v Bregnici.

Pri belih menihih mereravskih.

Prijetno je vedriti v gostilnici, če se človeku nikamor ne mudi; še prijetneje pa, če si gladen in žejen, kakor sva bila midva, ko sva na kolodvoru v Bregnici izstopila in se potem v dežju in blatu s težavo prerila v „hôtel pri pošti“. Glad in žejo so nama pač kmalu pogasili za drag denar. Tudi dež nama je ustregel, ker je nehal liti. Prav vabljivo je bilo torej, da bi si nekoliko ogledala pristanišče Bodenskega jezera. Toda načrt je veleval drugam. Zato najmeva voznika in mu naročiva: Samostan mereravski. Pokimal je in udaril po konju.

Ako namerjaš, dragi čitatelj, kdaj potovati po tujem, ne zabi nikdar, da se vselej pogodiš s svojim voznikom, predno sedeš na voz. Drugače se ti utegne primeriti kakor nama: primoran boš plačati, kolikor bo zahteval. In kar je takrat zahteval izvošček od naju, ni bilo malo. Računal nama je še enkrat toliko, kolikor sva mislila. No, komaj naju privleče zunaj mesta Bregnice, že ugledava pred seboj velikansko zidovje, čisto podobno samostanskemu.

— Kaj je to? vprašam voznika.

— Samostan mereravski, mi odgovori.

Še par minut in voz je stal pred samostanskimi vrati. A zdaj sva jo izkupila, ko nama je mož napravil račun. Debelo sva gledala in — strmela. No, zvita buča, voznik je že vedel, da bova pred samostanskimi vrati pogoltnila svojo jezico in mu plačala, kolikor bo zahteval, rajši, nego da bi se spustila z njim v kak neprijazen razgovor. „Kdor je boljši, tisti odneha,“ tako so nas včasi učili oče, ko smo si otroci domá preveč segali v lase. V tem trenutju, mislim, bi bili oče imeli nad svojim sinom veselje. Plačal sem in — odnehal. Zopet bogatejši za eno izkušnjo, sem trkal na samostanska vrata.

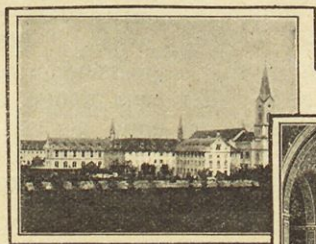
Hitro so se odprla. Cistercijani ali, kakor jim pravimo Slovenci, beli menihi so naju sprejeli z odkritosrčnim veseljem in pristno samostansko gostoljubnostjo. Kmalu je prišel opat, mož vznosite postave in najlepših moških let, ter naju odvedel vsakega v svojo sobico, da sva se omila in osnažila. Od dolge poti sva bila vsa zaprašena. Ko pa povem, da imam tu v samostanu tovariša, s katerim sva v Rimu dve leti hodila skupaj v šolo, v isto sobano in v isto klop, pošlje opat takoj ponj in lahko si mislite, kako se je začudil okroglolični oče Benedikt, ugledavši pred seboj starega tovariša, s katerim se je skupno pred leti ubijal nad nekdanjim rimskim zakonikom...

— Dobro, je rekel po prvih pozdravih, najprej si ogledamo naše zavode, potem okolico in jutri natančneje samostan in cerkev.

S tem načrtom sva bila kajpada jako zadovoljna.

Potrebno pa se mi zdi, na tem kraju vrniti nekaj zgodovinskih črtic o samostanu, ki bodo marsikaj pojasnile.

Daleč v davnino nazaj bi moral poseči, kdor bi hotel pisati prvotno zgodovino tega kraja. „Augia maior“ so mu rekli Rimljani. L. 610. po Kr. pa je priveslal po Bodenskem jezeru sv. Kolumban s svojimi tovariši na to mesto. Našel je tu staro kapelico sv. Avrelije, ki pa je že dalje časa služila kot poganski tempelj alemanskih malikov. Z vso vnemo pričnó oznanjevati Kristusov nauk in kmalu pridobé mnogo vernikov. Toda čim bolj je rastla krščanska občina, tem bolj se je šopirila poganska strast. Tri leta so zvesto delovali misijonarji za razširjanje sv. vere; kar jih zadene bridka usoda: na povelje alemanskega vojvoda Gunca so se morali umakniti. Bolj na skrivnem kot javno delujoč, je sv. Gal vendarle ostal in poleg njega še nekaj tovarišev, ki so živeli skupno po samostanskih pravilih, hkratu pa razširjali po svojih močeh krščansko vero. Kasneje so sprejeli ondotni menihi pravila sv. Benedikta. Ves srednji vek in prav do novejših časov so potem bivali in delovali v Mereravu menihi benediktinci. Častno so se borili za utrjevanje vere po ondotnih pokrajinah, skrbeli pa so tudi za razširjanje omike. Toda napočilo je 19. stoletje. Napoleon I. je dotedanji zemljevid docela preuredil. Predarlško je v Požunskem miru (1805) pripadlo bavarskemu kraljestvu. In ker so tedaj bavarski vladarji zlasti strogo ravnali z

Samostan in cerkev v Mereravu.

Notranjščina mereravske cerkve.

raznimi samostani, postal je mereravski samostan le prehitro žrtva protiverske agitacije. Leta 1807. je bavarska vlada z nenavadnim nasiljem samostan odpravila. Dovolila je pač menihom, da smejo ondi še nekaj časa ostati. A kaj naj bi delali še v hiši, ki jim je bila odvzeta? Popustili so prazni samostan in pobegnili drugam. Brezvestni sovražniki so namreč menihom izpremenili knjižnico v plesišče, najdragocenejše knjige so jim pospravili v kleti. Kasneje so jih pobrali sosede in požgali. Samostansko poslopje se je prodalo za majhno ceno in je prišlo v last zasebnikom. Cerkev so tudi spravili v denar pod pogojem, da jo kupec podere do tal. Prav tako se je tudi zgodilo. Gradivo so porabili za gradnjo пристanišča v bližnjem Lindavu. Kar je gospodarskih poslopij še ostalo, so pogorela l. 1839. Na kraju prejšnjega samostana so ostali posamni kupi kamnja, opeke in drugih osmojenih ostalin. Kraj, kjer je nekda stala krasna cerkev, je pokri-

valo robidovje. Nastala je na tistem mestu velika podrtija. Pač nihče bi si ne mogel domnevati, da se samostan znova dvigne na onem kraju in morda še večji, še obsežnejši. Tu moramo priznati s psalmistom: „Po Gospodu se je to zgodilo in je čudovito v naših očeh.“

Prišlo je takó-le: Cistercijani so imeli v argavskem kantonu na Švicarskem lep samostan Vétingen, odkoder jih je pognala svobodomiselná vlada dne 13. prosinca 1841. V štirinajstih dneh so morali menihi zapustiti tako mile jim samostanske celice in nastopiti pregnanstvo v daljni svet. Begali so sem ter tja po raznih krajih celih 13 let. A Bog jih ni zapustil. Opat Leopold je kupil dne 28. sušca 1854 za 48.000 goldinarjev nekdanje samostansko poslopje mereravsko z njivami, pašniki in gozdovi vred. Naš blagi cesar mu je dal dovoljenje, da se sme naseliti s svojimi brati na tem kraju. Na sv. Lukeža dan 1. 1854. so se naselili opat in menihi v novem zavičaju. Spremljala jih je tja revščina, a tudi pogum in zaupanje v Boga. Veselo so začeli graditi in popravljati po preperelih in oprhlih zidovih, prosili so pomoči pri krščansko čutečih in delujočih somišljenikih, in Bog je obilno blagoslovil njih napore. Že 7. velikega srpana 1. 1859. so novo samostansko cerkev posvetili ter jo izročili bogoslužnemu namenu.

Od tistega časa se je v Mereravu mnogo, mnogo izpremenilo. Velikansko samostansko poslopje je malo ne vse popravljeno in prenovljeno. Gospodarska poslopja so 1. 1890. pogorela; sedanji opat jih je na novo in trdneje pozidal. Samostansko cerkev diči velikanski stolporjak, notranje cerkvene stene pa je slikar Fr. Ks. Kolb dragoceno preslikal.

Spremljevalec nama je hotel najprej pokazati mereravsko vzgojevališče, ki stoji samostanu nasproti.

— Koliko dijakov ste imeli letos v oskrbi? vprašam o. Benedikta, ko smo stali pred veliko dvonadstropno hišo.

— Poprej jih je bilo navadno okrog dve sto, zadnje leto pa se je število nekoliko vzdignilo; imeli smo jih 220.

— In kaj študirajo učenci pri vas?

— Pripravljamo jih za gimnazijo; tudi trgovsko šolo imamo, nekatere pa pripravljamo celó za ljudsko šolo. Skrbni stariši, ki sami po svojem poklicu nimajo časa, da bi se zadostno bavili z otroki, nam jih pošiljajo v vzgojo. Ti ostanejo pri nas po več let.

— Torej tudi za gimnazijo poučujete?

— Da, letos smo poučevali gojence v vseh predmetih za šest gimnazijskih razredov. In vsi so dobro izvršili.

— Kam pa jih pošiljate k izpitom?

— Kamor sami hočejo. Avstrijci gredó navadno v Bregnico.

— In dobro izhajajo?

— Profesorji so sploh z našimi učenci prav zadovoljni. Če pa nam stariši pošljejo slabo nadarjenih ali na vse strani razvajenih, kdo jim more pomagati?

— Prav imate, mu odvrnem. Kjer ni podlage in dobre volje, se težko kaj doseže.

Stopili smo skoz glavna vrata v prostorno vežo. Odtod pa smo si ogledali hišo na desno in levo, v pritličju, v prvem in drugem nad-

stropju. Povsod kaj drugega, povsod kaj zanimivega, vse v najlepšem redu. Tu soba za študiranje, tam muzej: zbirke raznih živalij, rastlin, rudnin, razne fizikalne priprave in stroji... Nadalje smo videli velikansko obednico, razne šolske sobe z vso pripravo, katero zahtevajo današnji časi. Zanimala me je zlasti tudi spalnica, velikanska sobana, ki je opremljena tako, da ima vsak gojenec popolnoma záse odločen prostor in ga nihče ne nadleguje in ne opazuje, ko se oblači in slači. Od vseh štirih strani ima okrog svoje postelje platnene zavese, a vendarle vsem sveti ena luč. To mi je iz mnogih ozirov jako ugajalo.

Naposled smo prikorakali pred kapelo. Reči moram, da ne za-sluzi tega imena, čeprav je pod streho učnega zavoda. Ko stopiš vanjo, se ti zdi, da si v lični cerkvi s tremi ladjami. Da, krasno in primerno je opremljena. Vseh raznih oddelkov učenci imajo v njej svoj posebni prostor in vendar vsi lepo vidijo na oltar. Glavna podoba na oltarju je Marija, sedež modrosti. Taki-le učenci, sem si mislil, ki se vsak dan, in ne le enkrat, nego večkrat zbirajo na svetem kraju, taki-le mladeniči si vtisnejo v mlado srce za vse dni svojega življenja zvesto češčenje blažene Device in njenega božjega Sina. In naj pri-hrujejo pozneje črez nje viharji slabih družb in brezverskih časnikov, Marija, sedež modrosti, je neizbrisno zapisana v njih glavi in v njih srcu; zato bodo kljubovali stanovitno vsem zlobnim naskokom na njih vero in čednost.

— Kam pa gredó od vas učenci, ki so tu hodili v nadaljevalno šolo?

— Navadno se vrnejo domov k starišem. To so namreč sinovi boljših hiš, sinovi večjih posestnikov, trgovcev, obrtnikov itd. Pri nas jih poučujemo v trgovski stroki. Če pa potrebujejo za svoj bodoči poklic še višje strokovne izobrazbe, gredó še na višje trgovske aka-demije ali kmetijske tečaje; za navadne trgovce in večje kmetske posestnike pa naša šola zadostuje.

Zopet mi je žalost napolnila dušo. Prav kakor poje pesnik:

Bridka žalost me prešine,
Ko se spomnim domovine...

Kako bi bilo i nam Slovencem potreba takih šol! Koliko bolj zavedni bi bili naši župani po deželi, da so imeli priliko, se nekoliko več učiti! Koliko hitreje in laže bi se razširjalo med nami zadružno življenje, da imamo spretnih, trgovsko izobraženih voditeljev! Oj, kje smo še, vzdihnili sem skrivaj, kdaj priplovemo do tja, kjer so drugi narodi!

— Kako pa nadzorujete toliko mladine? posežem črez nekoliko časa radovedno v besedo.

— Kako? Prav lahko. Mladina se mora gibati vedno pred našimi očmi. Obedujejo z nami, v šoli so z nami, na izprehod jih spremljamo, v kopališče v Bodensko jezero — povsod in vedno je treba, da smo pri mladini.

— Pa jih pogosto in strogo kaznujete?

— Brez kazni gotovo ni. Vendar pa moram reči, da se dostikrat čudim, kako se dečki na red navadijo. Prvih štirinajst dnij moramo biti posebno pozorni; takrat jih navadimo reda, potem gre samo po sebi. Brezdelje se ne sme lotiti mladine, preveč napora pa tudi ško-duje; v sredi — kakor pravi pregovor — je tudi pri mladini v zlati

skledi. Da nam ne bolehajo, jim dovoljujemo, da se mnogo gibljejo v zdravem zraku; poletni čas se pridno kopljejo v jezeru. No, ko bi jih videli, kako so rdečeličnih in veselih, smehljajočih obrazov, kadar žogo bijejo tod po dvorišču! To vam je zdravje, to vam je življenje, to vam je živahna mladina!

Vrnili smo se v samostan. Pozvonilo je k večerji. Cistercijani imajo navado, da svojim gostom postrežejo v posebnih sobah, ker imajo sami mnogo postov in živé sploh jako skromno. Zbralo se nas je k večerji več tujcev; tak samostan je pač malokdaj brez obiskovalcev. Opat in nekaj menihov je z nami sedelo pri mizi. Kmalu se je razvila živahna zabava, h kateri je mnogo pripomogel neki postaren dekan iz bližnje Švice, ki je vedel iz svojega življenja povedati marsikaj zanimivega, in sicer v taki obliki, da si se mu moral smejati. Kajpada sva pripovedovala tudi midva o naših slovenskih razmerah. Menihi so kaj radi poslušali, kar sva jim vedela povedati o naših cistercijanih v Stičini. Ni čuda! Nekaj let poprej so se mereravski beli menihi naselili na Dolenjskem. Opat dobro pozna Stičino, ker je vse posestvo natanko pregledal, predno se je kup izvršil.

— A kako ste mogli v tako kratkem času ustanoviti dva nova samostana, ko niti tu domá še niste vsega uredili tako, kakor želite?

To vprašanje — nekoliko predrzno sicer, a záme zanimivo — sem med drugim zastavil opatu, ko se je obrnil k meni.

— Dragi gospod, to je bila volja božja, mi odgovori. Ponudilo se nam je toliko novincev, da smo napolnili z njimi polagoma tri samostane: domačega, vašega na Kranjskem in nov samostan v Marienstatu na Hesensko-Nasavskem. Da, Bog nam je dal obilnega blagoslova zadnja leta in lepih uspehov našim naporom.

— Ali se morda mislite še kam razširiti v bližnji bodočnosti? vprašam zvedavo.

— Nikakor ne, ni mogoče; blagajna se je izpraznila... Srečni bomo, ako se ohranijo vse naselbine.

Po večerji smo se šetali ob prijetnem hladu po drevoredu tik Bodenskega jezera. Ogledal sem si kopališče, v katerem se hladi vsak dan, če le vreme pripušča, vsaj en del gojencev. O Benedikt mi je bil zvest tovariš do trde noči, ki je bila tako krasna in hladna, da se mi je izredno prilegala po dolgi vožnji ob soparu in vročini. Obnavljala sva stare spomine iz Rima: preštela vse nekdanje tovariše, ugibala o njih sedanji usodi, kolikor se je dalo, in prišla naposled do zaključka, da so bili dnevi rimskega bivanja nad vse prijetni, mikavni, zanimivi, da nama ostanejo nepozabni do skrajnih dni življenja.

Drugo jutro smo si natančneje ogledali cerkev. Ne kanim čitatelja mučiti z nadrobnim popisovanjem, ker sem uverjen, da nimam tako spretnega peresa, ki bi moglo obuditi čuvstva, ki te prevzamejo, ako ogleduješ te krasotne znake prave cerkvene umetnosti. Kipi po oltarjih, slikana okna s podobo sv. Bernarda, Benedikta, Majnrada, sv. Josipa, Alojzija in preblazene Marije so prav primerna, da vzbudé v nas zavest: „To je hiša božja in vrata nebeška.“ Cerkvene slikarije sem že po nekoliko omenil. Ko jih ogleduješ, pride ti nehoté v spomin beseda psalmistova: „Gospod, ljubim lepoto tvoje hiše.“ Zares, te slike

dihajo pobožnost in vlivajo opazovalcu mir v srce. Le sveta in pobožna čuvstva so jih vdahnili umetniku v čopič.

Dostaviti bi imel končno še to, da je v mereravski cerkvi našel zadnje počivališče slavnoznani nemški profesor cerkvene zgodovine, Josip Hergenröther, poznejši kardinal v Rimu. Zrak južnega podnebja mu bržčas ni ugajal. Jel je bolehati in je zapustil večno mesto, da si opomore v čistem zraku mereravskem poleg Bodenskega jezera. Ali Bog je odločil drugače. Poslal mu je na jesen l. 1890. smrtno bolezen, ki je hitro ugonobila učenjakovo, že prej jako rahlo zdravje. Zatisnil je trudne oči dne 4. vinotoka. Pokopali so ga jako slovesno v samostanski cerkvi. Nekaj let kasneje so mu učenci in spoštovatelji postavili krasen kamenit spomenik s pomenljivim napisom. Večen spomin duhovniku, ki je svoje žive dni neprestano iskal resnice in za njo pričeval! S svojimi spisi je pridobil obilo časti katoliški cerkvi in povzročil, da so se nemški protestantovski zgodovinarji jeli ozirati na sodobne katoliške in vpoštevati njih vire in spise.

— Ali kaj hodijo nemški katoličani na njegov grob?

— Dosti jih pride, zlasti duhovnikov. Mnogo njegovih učencev je prispelo lesëm prav od daleč, da vidijo kraj, kjer jim počiva slavni učitelj in da pomolijo na grobu za njegov dušni mir.

Morali smo se razstati. Prijazni opat nama je še spremstvo ponudil za nekaj časa: o. Benedikt naju je imel spremljati v Bregnico.

— Pozdravite stiške menihe in Bog z vami na daljnjem potu!

— Z Bogom!

Segli smo si v roke, zahvalili se za gostoljubnost, in hajdi nazaj proti mestu, odkoder sva prišla. Dobro, da je včeraj dež dobro razpršil cesto. A temni oblaki v daljavi so naju zopet strašili. Vendar se pogumni popotnik za take strahove ne sme meniti. In pogum sva imela s tovarišem. Kako že pravi naš Levstik?

Kdor ima v pravem koncu glavo,
Premaga solnce, dež, težavo,
In zadovoljnost hodi z njim.

Po Bodenskem jezeru.

Omenil sem že, da se mereravski samostan prav za prav dotika mesta Bregnice. Mimo jezera vodi široka, z divjimi kostanji zasajena pot v mesto.

— Kako daleč naju spremite? vprašam o. Benedikta.

— Tako daleč, kakor sploh posvetni prijatelji človeka: do groba. Do pristanišča pojdem z vama in priča bom, ko se izgubita v grobu čednega parobroda, ki vajū ponese v obljubljeno deželo bavarsko.

— A zakaj ne bi tudi vi ...? nadaljujem, pa ne morem skončati. Hitro me je prekinil.

— Gotovo, rad bi vaju spremil tudi tja prek luže v prijazni Lindav. Ali dvoje mi je na poti. Kasneje imam namreč posla v tukajšnji kaznilnici in — če smem prav odkrito govoriti — dež voham. Tedaj pa ni prijetno na jezeru.

— Se li je bati viharja?

— Ne, danes bržčas ne bo sile. Ali sem ter tja pride prek jezera velikanska vihra; še v našem samostanu napravi tolik nemir, da bi se plaho začel ozirati okrog sebe, kdor ni privajen bučanju valov.

No, pa saj si lahko mislita: Bodensko jezero ni kakor kako majhno in plitvo planinsko jezerce. Na daljavo mu štejejo 64 km, široko je 12 km in največja globočina mu je 255 m. Toliko vodovja pa že povzroči kaj šuma.

Bližali smo se mestu. Hiše ob cesti so bile vedno bolj goste, tudi kolodvor je bil že za nami. Kar zavijemo na levo in — v pristanišču smo.

— To pa to, vzdikne tovariš. Zdi se mi, kakor bi bil kje doli na jugu pri Jadranskem morju. Cela tropa čolničev, vmes pa parobrodi, da jih je kaj videti, živahno sejmišče raznih ljudij, vpitje pomorščakov, to pa to!...

— Saj sem vama pravil, kako velik promet je po jezeru, zlasti po letu. Le škoda, da se nismo mogli povzpeti na našo Gebhardovo goro; od ondod bi dobila vse drugačno sliko o naših krajih, nego tu iz pristanišča ali z jezera. Da sta si nekoliko drugače razdelila današnjo pot in ne bi bilo teh preklicanih temnih oblakov, prav lahko bi bili obiskali Gebhardovo goro. To vam je hrib, za naše kraje takega pomena, kakor Monte Mario za Rim.

— Kaj ne, lep razgled in malo truda? ga prekinem.

— Krasen razgled malo ne po vsem jezeru, ki se zdi, da je obrobjen s samimi mesti in seli. A tudi lepa je pot do tja: po sami senci bi prišli do 600 m nad morsko gladino.

— Žal, da danes ne moreva, odvrne tovariš; ko drugič prideva...

O. Benedikt se je nasmehljaj, a ta smehljaj je kazal neki dvom, češ, kdo ve, ali še prideta kdaj tako daleč na izprehod.

— Poskusita tako, kakor tujci, ki pridejo v Rim, nadaljuje šegačo.

— Kako, kaj ukrenejo? vpraša tovariš.

— Ali ne veste? Fontana Trevi je krasen, umetniško izdelan vodnjak, ki dan za dnevom zbira okrog sebe mnogo tujcev. Kdo bi pač ne maral poslušati tistega tajnega šumljanja vode, ki iz raznih soh in živalskih žrel curlja v velikansko krnico? Kako je nastalo tisto prazno-verje, mi ni znano, to pa sem večkrat čul in tudi videl, da so tujci metali novce v vodnjak, češ, kdor vrže tu v vodo kak denar, pride izvestno še enkrat v Rim. Poskusita tudi vidva na ta način; morda se stvar sponese...

Gledal naju je in čakal odgovora. A nisva se mu hotela vdati, trdeč, da to, kar velja za Rim, ne velja tudi za Bodensko jezero. In s tem je bila pravda končana.

Stroj je zatrobil drugič na parobrodu. Treba se je bilo razstati. Segli smo si prijateljski v roke, zahvalila sva se še enkrat prijaznemu vodniku in sva vstopila.

— Nikar ne pozabite zameniti denarja na ladji! Tu je najboljša prilika, je še klical za nama.

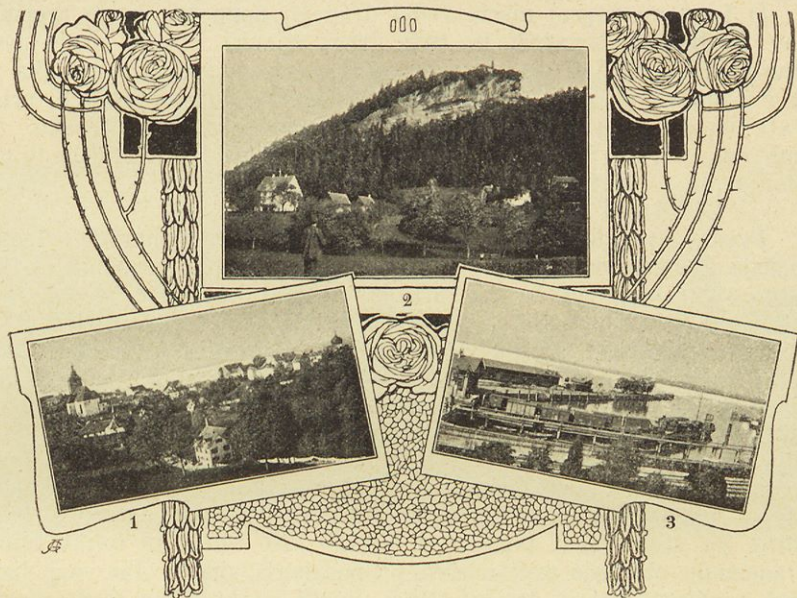
Dospevši na krov, dvigneva še enkrat klobuk v slovo odhajajočemu spremljevalcu.

— Kako prijetno, ako najde človek na tujem kakega „svojega“ človeka! opomni tovariš, ko sva gledala za njim.

— Kaj ne, in pa še tako prijazno vnetega in postrežljivega! mu odvrnem.

Jeli smo se gibati. Ne da bi bilo preveč natlačeno na krovu, ravno prav nas je bilo. Med navzočniki sva spoznala kmalu nekaj obrazov, ki sva jih videla že prejšnji dan v Inomostu in kateri so se potem vozili z nama prek Arlske gore.

Čvrsto je rezala ladja „Cesarica Marija Terezija“ vodovje; za njo se je kmalu pokazala gladka cesta, ki jo je zarezaval stroj v jezero. Kretajoč se po krovu sem ter tja, opazim, da se več potnikov gnete okoli neke kolibe. Mislil sem, da se tu prodajajo vozovnice. A bila je

1. Bregnica; 2. Gebhardova gora; 3. Pristanišče v Bregnici.

le menjalnica. Bodensko jezero ima namreč srečno lego, da meji na tri države: avstrijsko, nemško in švicarsko. Ker sva torej s tovarišem hotela pogledati nekoliko v bližnji Lindav, za to se je bilo treba preskrbeti z nemškim drobižem. Tudi midva stopiva v vrsto, da nama prijazni menjalec naloži za nekaj avstrijskih srebrnjakov nemških mark. Mož nama je rad in hitro postregel.

Toda čemu tritati čas po ladji, ko se ti s krova odpira tako krasen razgled! Sedaj še le, ko smo se popolnoma odtrgali od suhe zemlje, se nam je pokazala lega mesta Bregnice v vsej krasoti. Naslonjeno je na pogorje in staro mesto je dokaj višje od novega, ki je nastalo prav tik jezera. Rimljani so nekdaj staro mesto imenovali „Brigantium“. Dandanes šteje sedem tisoč prebivalcev in je glavno

mesto Predarlskega. Ko bi v mestu, zlasti v gostilnicah, le ne vladala taka dragina! Ko sem kasneje primerjal cene v posamnih krajih, sem prišel od tega-le zaključka: Kar je stalo v Bregnici en goldinar, to sem dobil v Lindavu za eno marko, v Švici pa za en frank. A to so mi zatrjevali tudi že sopotniki na parobrodu. Nič se torej nisem bal, če smo tudi jadrili v drugo državo. Le škoda, da naju je sprejel pod nemškim varstvom zopet neizogibni — dež. Ravno ko smo pluli proti pristanišču, se je ulil prav v debelih kapljah. Sreča, da sva se hitro rešila iz te plohe na kopnem v gostilnico „Helvecijo“, kjer sva pri bavarskem pivu pod podobo železnega kancelarja Bismarka, katerega menda v vsaki hiši kažejo, brez težave čakala boljšega vremena. Za eno uro se je vreme vsaj toliko izboljšalo, da je nehalo dežiti. Zato sva jo hitro krenila po mestu.

O Lindavu poprej nisem vedel drugega nego to, da so prejšnjih časov ljubljanski bogataši in tudi drugi imoviti Kranjci svoje nadobudne hčerke pošiljali tja v vzgojevališče. Če se je kaka devotka šolala v Lindavu ob Bodenskem jezeru, je smela, domov prišedši, pričakovati, da jo bodo povsod smatrali za izredno omikano žensko. No, zadnji čas se je to opustilo. Tudi naši ljudje so dospeli srečno do prepričanja, da se človek more tudi doma kaj naučiti.

— Lindav! Kaj pa piše Bédeker o tem mestu?

Predno sva šla s tovarišem na okrog, da si vsaj površno ogledava tamošnje znamenitosti, sva prečitala, kaj piše „potni vodnik“ o tem mestu. 5630 stanovnikov mu prisoja. V srednjem veku je bilo baje velikansko kupčijsko mesto, sedaj pa je po letu torišče tistim, ki iz toplih velikomestnih krajev iščejo zavetja v mirnem jezerskem hladu. Lindav je prav za prav otok Bodenskega jezera. S suho zemljo ga veže velikanski železni most, po katerem pripiska bavarska železnica v mesto. Ob pristanišču zanima tujca velika bronasta soha bavarskega kralja Maksa II. († 1864). Ogledala sva si tudi „rotovž“, starodavno hišo, katero so pa novejši čas popravili in — kar se mi je zlasti čudno zdelo — na prednji in zadnji strani umetno poslikali. No, to si lahko mislite, da stoji vsled tega pred mestno hišo toliko in toliko tujcev, ki radoznalo obračajo svoj pogled po posamnih slikah. Jaz vsaj nisem mogel razbrati, kaj je dotični slikar mislil vdahniti na steno mestne hiše. Pač pa me je tem bolj zanimala na „Državnem trgu“ bronasta podoba: Lindavija s štirimi drugimi alegoričnimi sohami. To kaže, da se pod novo prusko nadvlado tudi v mestih, ki so daleč od Berolina, kaj zgodi v prilog velikonemški državi. Sploh je Lindav jako snažno mestece, kjer se baje tujci prav dobro počutijo. Vsaj meni se je zdelo, da domačini prav radi postrežejo, ako jih človek kaj zaprosi. Tudi cene po gostilnicah niso prenapete.

A naju je gnalo naprej. Ob eni uri popoldne sva stopila na parnik, ki je imel skoro oditi v švicarsko mesto Romanshorn. Ko smo se jeli gibati, sem še le opazil, kako lepo je lindavsko pristanišče in kako so se znali Lindavci umetno zavarovati proti viharjem Bodenskega jezera. Zgradili so si namreč precej daleč v jezero trdno zidovje, ob katero se lomijo valovi. Predno smo se spustili na prosto, smo pluli poleg visokega svetilnika in poleg orjaškega kamenitega

leva, ki kaže, na visokem podstavu počivajoč, bližajočim se potnikom svoje ostre zobe. Ko smo zapustili pristanišče, je bilo vodovje nekam razdraženo. Pričelo je zopet deževati. Krov na ladji je bil sicer pokrit z debelimi platnenimi plahtami, a od strani so vendar pridno padale kaplje na krov. Gospe in gospodične so se hitro poskrile v spodnje prostore. Ni čuda, prav čvrsto smo se gugali in ob takih prilikah, saj veste . . . Boljše, da se človek za časa zavaruje proti raznim nezgodam.

Možaki smo večinoma ostali na krovu, zlasti ko je kmalu dež toliko ponehal, da nam ni več rosilo v obraz. Poleg mene in tovariša je sedel prijazen Švicar, mož v najboljših letih, s katerim sva se kmalu zapletla v zanimiv pogovor. Vozil se je v Interlaken, kjer je imel svojo družino v letovišču. Jako bridko se mi je pritoževal nad severnimi Nemci, ki preplavijo po letu vso Švico in prinesó s seboj — dragino in slabe čase za domačine.

Lindav (pristanišče) ob Bodenskem jezeru.

— Kako to? ga vprašam.

— Pomislite, ti ljudje so bogati, trosijo denar in vsled tega jim moji rojaki na vso moč strežejo. Vsega jim pripravijo, kar želé; vsako željo jim že z obraza berejo. To bi sicer ne bilo nič slabega; gotovo nisem zaviden svojim rojakom, ako dobro oskubejo te bahate Nemce iz „rajha“; le to sem hotel opomniti, da imamo vsled tega škodo domačini, ki smo primorani po zdravnikovem načrtu iskati bivališče za svojce po drugod. Odkritosrčno vama povem, nadaljuje, Interlaken se mi zdi kakor roparsko gnezdo. Do dna si izpraznim žep vselej, ko pridem tja. In vendar, kaj hočem? Da bi mi le soproga ozdravela!

Moževali smo še več o tem in onem. Tudi sva se s tovarišem zopet oskrbela za silo s švicarskim denarjem. Med tem pa se je parobrod že bližal svojemu mestu. Pred nami je bila švicarska postaja Romanshorn. Pripluli smo h kraju in se izkrcali. Takoj poleg jezera

pa je položena železnična proga. Samo nekaj korakov in sedela sva v vlaku, ki je imel skoro oditi proti Curihu. Ker pa smo sedaj v svobodni švicarski deželi, zato ne bo odveč, ako pričnemo novo poglavje.

Na svobodni zemlji švicarski.

Prvo, kar sem opazil, stopivši na švicarska tla, so bili na stežaj odprti železnični vozovi, vabeč potnike, naj jih zasedejo. Železnica je namreč tu v pripravi zvezi z vožnjami po jezeru. Vlak čaka na dotični parobrod, ki ima dospeti ob določeni uri.

— Svoboda se že kaže, namignem tovarišu, ko sva zasedla vsak svoj prostor. Nič posebej izbranih sedežev, nobenih svoboščin; kamor sedeš, je tvoj prostor, in naj je tvoj sopotnik še tak bogataš, naj je še tako plemenitega rodu, nobene druge pravice nima, nego katero mu daje vozovnica. To je liberalno, to je svoboda, to mi ugaja.

— Vi ste zgodaj jeli hvaliti švicarske razmere. Ne vem, če boste vztrajali do konca. Bog zna, kako se nama še bo utepala švicarska svoboda. Moje mnenje je: Ne hvali dneva pred večerom!

— In moje mnenje je, da se človek uči, kjer in dokler živi. Sicer pa mislim, da ne bo prilike, hvaliti današnjega večera. Le pogledajte, vse na okrog sama tema. Tako vreme je za najino potovanje, kakor pest za oko.

Vlak je odhajal s postaje. Vozil je dosti počasi. Namenjena sva bila najprej do Curiha, toda o tej vožnji ne bi znal mnogo povedati. Če pripomnim, da se mi je zdela zemlja jako marljivo obdelana, kar bi bil viden dokaz o pridnosti švicarskega ljudstva, sem skoro vse povedal, kar sem mogel opaziti. Nastala je namreč ploha, kakoršnih se po letu razlije dosti po naših planinskih deželah. Deževalo je, kakor bi lil iz škafa. Edina tolažba za naju, da sva bila na suhem pod varno streho. Najhuje pa je bilo to, da dežja ni hotelo biti konec. Kaj hočeš gledati, opazovati ob takem neurju?

Naslonil sem se na svoj sedež in jel razmišljati o usodi švicarske dežele in njenih stanovnikov.

Starodavna Švica! Kolikokrat so nam nekdaj učitelji zgodovine težili glavo in spomin s tvojimi mesti in gorami, jezeri in prelazi! Koliko si trpelo ubogo švicarsko ljudstvo za svojo neodvisnost! Kako silno so te mučili in izmučili verski boji! Živo sem si predstavljal razne dobe švicarske zgodovine. Gledal sem v duhu prvotne prebivalce nekdanje Helvecije: Alóbroge in druge rodove kdo ve kako čudnega imena. A Cezar „je prišel, jih videl in premagal“ ter podjarmil pod rimsko državo. Z novo oblastjo je prišla v deželo rimska omika in za nekaj desetletij tudi krščanstvo. Prvi mučeniki, ki so posejali s svojo krvjo razširjanje Kristusovih nauk, so bili rimski vojaki. Vse napore prvih kristjanov v ondotnih deželah pa je poplavilo preseljevanje narodov. Ko so se stalno naselili v ondotnih goratih pokrajinah Alemani in Burgundioni, so jih pridobivali za krščanstvo sv. Fridolin. Kolumban in njegov učenec Gal, Pirmin in drugi. Zgodaj so se jeli menihi zbirati v švicarskih pokrajinah, nastali so znameniti samostani, odkoder se je širila vera in omika.

Druga doba nam kaže ljudstvo v boju za svojo neodvisnost. „Soprisežniki“ si dadó besedo, da si bodo drug drugemu pomagali, branili svoje pravice, svojo samostojnost. Viljem Tel — katerega so nam nekdaj slikali kot začetnika švicarske neodvisnosti — in kruti valpet Gesler sta dve osebi, ki nam predstavljata boj žilavega, po svobodi hrepenečega naroda zoper razne nasilnike. Živel ni ne eden, ne drugi. Pač pa je živelo ljudstvo, živeli so možje, ki so svoje gore in jezera, svoja mesta in sela stanovitno branili proti zunanjim sovražnikom.

Svobodni biti hočemo, ko bili
 Očetje naši so, umremo radi,
 Živeti v sužnjem jarmu nočemo.
 Bodimo složen narod, naj nobena
 Nevarnost nas i sila ne razdruži!

Te besede pesnikove so geslo in znak švicarske zgodovine v srednjem veku.

Z začetkom novega veka pa je prišlo drugo zlo. Verski boji so se razpasli po hriboviti deželi bolj ko malokje drugod. Reformator Cvingli v Curihu je bil bolj vojak nego pridigar. Znal je svojim rojakom razvneti zlobne strasti do skrajne meje. In divjal je verski boj več stoletij; niti do danes se ni popolnoma podel. Še devetnajsto stoletje je bilo priča značajnega poguma, s katerim so katoliški kantoni branili svojo versko neodvisnost proti številnejšim drugovercem. Da, Švica nam je stoletna priča proroških besed nekdanjega častiljivega starčka Gamaliela, ki je vzkliknil ob prvem preganjanju kristjanov v Jeruzalemu: Če je od ljudij ta naklep ali to delo, se bo razdrlo; če je pa od Boga, ga ne boste mogli razdreti.

Dandanes je Švica razdeljena v 22 kantonov in šteje nekaj nad tri milijone prebivalcev. Po veri jih štejemo tako, da pride povprečno na tisoč prebivalcev 406 katoličanov in 588 protestantov. Po narodnosti so Nemci, Francozi in Italijani. Dasi so jako razdrobljeni po narodnosti, veže vendar vse plemenita vez svobode in neodvisnosti. Zlasti so v tem pogledu nam Avstrijcem znamenita priča, kako je možno, da v isti državi živi v miru in slogi več narodnostij druga poleg druge. Kajpada vsaka izmed njih mora imeti in uživati ravnopravnost!

Morda bi bil še slonel tiho v svojem koticu, razmišljajoč o usodi žilavega švicarskega naroda, da me ni tovariš opozoril na velikanski napis na hiši, mimo katere smo se vozili. Bralo se je takó-le: Zveza vzhodno-švicarskih kmetijskih združenj.

Spogledala sva se. Menim, da sva isti hip imela obadva iste misli. Domovine sva se spomnila. Zadnja leta se namreč pri nas z velikimi težavami gradijo poslopja, ki bi naj služila združnemu življenju med našim narodom. A žal, koliko morajo prestati tisti požrtvovalni možje, ki v potu svojega obraza oživljajo med narodom ljubezen do združnega življenja in mu s tem odpirajo pot do večjega blagostanja in politične neodvisnosti! Kako jih nasprotniki obrekujejo, zaničujejo! Kako jim lastni somišljeniki pogostoma malo zaupajo! A kdo so ti nasprotniki združnega gibanja med kmetiskim ljudstvom? — Kapitalisti, ali tisti, ki od tega živé, da kmeta odirajo, ker mu posojajo denar na previsoke obresti. Naravno je, da nasprotujejo z vsemi silami snovanju

kmetskih zadrug. Zakaj, če se ljudstvo osamosvoji, kdo ga bo še mogel svobodno skubsti in odirati? Tisti dan, ko se naše ljudstvo združi v gospodarskih zvezah, bo odklenkalo vsem oderuhom in namoštnikom, ali kakorkoli se te pijavke že imenujejo. Dal Bog, da ne bi bil več daleč tisti dan!

— Kje smo še mi Slovenci! Kdaj vendar prilezemo za samostojnimi Švicarji!

— Hvala Bogu, začetek je storjen. Polagoma prodere tudi med nami zadružno gibanje, čeprav imamo mogočne nasprotnike, ki imajo polne mošnje denarja.

— Denarja imamo tudi mi, samo da ga dostikrat ne znamo zbirati v hranilnicah in posojilnicah. Pred leti nismo imeli nikjer po deželi nobene „rajfajznovke“. A sedaj jih imamo na stotine po slovenskih deželah in vse dobro poslušajo. In kako velikanski promet izkazujejo vsako leto v svojih računih! Posojilnice so nam javne priče, da med nami vendarle še ni vsega imetja pogoltnil — veliki kapital.

— Da, v združevanju je moč; to se vidi jasno ko beli dan na Švicarskem...

Polagoma se je jelo nekoliko jasniiti. Vsaj dež je ponehal in v bližini je bilo možno nekoliko zasledovati kraje, mimo katerih smo se vozili. Od Romanshorna do Curiha je večinoma lepo obdelano polje z raznovrstnimi sadeži. Opazil sem celó vinsko trto. Njive in travnike obdelujejo z raznimi kmetijskimi stroji. Več sem jih opazil med potjo. Švicarske hiše so po zunanje nekam podobne tirolskim. Vendar sem opazil na njih to posebnost, da imajo prav mnogo oken. Čedne, snažne pa so vseskozi tudi čisto kmetske hiše. Za vsakim oknom sem videl snežnobel zastor. Večidel so hiše zidane; v zid so vtisnjeni debeli leseni tramovi, ki menda dajejo stavbi večjo trdnost.

Ob Curiškem jezeru.

Zavili smo med gosto zidovje mestnih hiš. Sopotniki so se jeli ogrinjati. Pripravili in uredili smo vsak svojo prtljago in skoro je vlak zavozil v prostore velikanskega kolodvora. Bili smo v Curihu, največjem mestu švicarskem.

— Kakšen je načrt? Koliko časa imava? vprašam tovariša.

— Dve uri, nič več in nič manj.

— Tedaj pa bo najbolje, ako sedeva v kak voz in si površno ogledava mesto.

Prerila sva se do izhoda. Na velikih kolodvorih je po letu pač ob vsakem času in pri vsakem vlaku velika gneča. Kako bi torej bilo drugače v Curihu, kjer se shaja toliko ljudstva iz vse Evrope? Kakšen je kolodvor! Menda mu ga v Švici ni enakega po velikosti in razsežnosti. Zunaj na prostem sva kmalu iztaknila električno železnico, ki jako pridno vozi po mestu. Hitro si jo osvojiva za nekaj časa, in hajdi na ogled. Peljala sva se v — obrtni del mesta. No, kaj takega še nisem videl. Tvornica pri tvornici, dimnik pri dimniku, vmes pa teče kalna, umazana voda, ki je menda v ta oddelek mesta umetno napeljana. Gledala sva in gledala, a vedno isto...

— Sedaj verujem, da je to res obrtno mesto, in nič več se ne čudim, da je Švica središče socialne demokracije.

— Ne le središče, odvrne tovariš, Švica je svetovno središče socialnih demokratov. Tu so se zbrali že večkrat v posvet poslanci s celega sveta; tu so izvarili svoj program, katerega potem širijo po časnikih in shodih do zadnje delavske hišice. Genéva (Genf) in Curih sta ognjišči, ki dobivata gorivo za prekucijske namene iz Amerike in Evrope.

— Kakšna obrt pa cvete tod na okrog?

— Ponajveč izdelujejo svilo in pavolo.

Nekako mrzlo mi je bilo pri srcu, ko naju je vozil električni konj po teh nenavadnih krajih, kjer se tako tesno družijo blago z delom

Curih z okolico.

človeških rok. Ne, Slovenci smo preveč poljedelci, da bi nas veselile tvornice. In kako mrtvo je okrog teh hiš! Na tisoče ljudij je notri pri delu, in vendar vse tako tiho, kakor izumrlo, kakor v grobu!...

— Dragi tovariš, kako vam ugaja ta del mesta?

Tudi on je bil mojih mislij.

— Za razliko nama bodi na potovanju! A priznati moram, da naše oči, naše mišljenje, naša vzgoja, naša slovenska domovina — vse to se protivi tem mrtvim znamenjem človeškega dela.

— In vendar pri nas v enomer trdijo, da je treba povzdigniti industrijo!

— Da, treba jo je prav za prav še le uvesti, toda ne na podlagi kapitalistnega izkoriščanja, ali na podlagi socialno-demokratske

skupnosti, ampak na temelju Kristusovega nauka. Kdor za svojce ne skrbi, je vero zatajil in je hujši od nevernika. Vsak delavec je vreden svojega plačila. Kdor ne dela, naj tudi ne jé! To so nauki, na katerih se more dvigniti delavstvo do zadovoljnosti in sreče.

— Ali kdaj bode tako?

— Ko bi se hoteli delavci in delodajalci ravnati po okrožnici Leona XIII. o delavskem vprašanju, ne bi se bilo bati socialne revolucije, ki kakor pošast straši od leta do leta in navdaja mirne zemljane s strahom in tesnobo.

— No, midva je pač ne čakava...

— Kdo ve, kako nas iznenadi bližnja bodočnost? Morda se vname vojska po vsej Evropi... Naš mir sloni na milijonih bajonetov... Vrzi iskro v suho slamnato streho in skoro ti zapoje nad krovom rdeči petelin...

Voz naju je za kake pol ure zopet izložil pred kolodvorom.

— Kam pa sedaj?

— Idiva peš nekaj streljajev ob reki Limatu. Prav do jezera, v katerega se izliva, ne moreva. Treba paziti, da se ne izneveriva načrtu, ki ga imava za današnji dan. Pot je dolga in železnica nič ne čaka.

Mesto Curih prekrasno leži na severnem kraju jezera, iz katerega se izliva reka Limat, ki deli mesto v dva dela: veliko in malo mesto. Na zapadni strani še teče druga voda, Zil; pod mestom se spaja z Limatom. Ni čuda, da je zaradi zdrave lege, prekrasne okolice in velikanškega prometa mesto Curih tako narastlo, da šteje z okoličani vred nad 80.000 prebivalcev.

Šetajoč ob reki Limatu, sva pač hitro spoznala, da je tu živahni del mesta, po katerem se kretajo imovito meščanstvo in bogati tujci. Prekrasne izložbe raznovrstnih prodajalnic, mimo katerih pogosto drdra konjska železnica, te zapeljivo vabijo, da si jih ogledaš, oziroma da si kaj nakupiš v spomin. Svilenina naju ni toliko zanimala, kakor izložba najrazličnejših razglednic iz cele švicarske dežele. Za te sva pač pustila nekaj drobiža, a nama ni bilo žal; če pogledaš domá tako sliko, se ti na enkrat zopet vzbudé vsi spomini, ki si jih doživel na potu; znova se ti duh naslaja ob krajih, katere je poprej uživalo radoznalo oko. Kdor si je izmislil razglednice — kajpada s slikami raznih zanimivih krajev, nikar pa tiste brezpomembne izmišljotine, ki se sem ter tja šopirijo po kakih predmestnih prodajalnicah in celó sramoté nramni čut — dà, kdor si je izmislil razglednice, zasluži, da se mu napravi na javne stroške kamenit spomenik, ki naj priča še poznim rodovom o njegovih zaslugah za napredek človeštva. —

— Kako pa se zove óna-le velika cerkev? Menda bo že katoliška.

— Bédeker jo imenuje stolnico. Toliko imava še časa, da si jo lahko ogledava. Kar tu pri stranskih vratih vstopiva!

A že napis na stranskih vratih me je razočaral. Bral sem namreč, da mora podariti cerkveniku nekaj drobiža, kdor si hoče ogledati stavbo od znotraj.

Pri nas vendar te predrznosti ni, da bi take napise cerkveniki prilepljali na vrata, sem si mislil. A kako se začudim, stopivši v veli-

kansko stavbo, zgrajeno v staroromanskem slogu! To ni katoliška cerkev, šepnem tovarišu. A že naju je opazil cerkvenik. Pokrit z lahko čepico naju hoče takoj sprejeti med svoje poslušalce, katerim je ravno razlagal zgodovino stare katedrale, ki so jo gradili od 11. do 13. stoletja.

— Ne, tega pa ne, da bi nama protestantski cerkvenik razkladal oblike romanskega sloga, se živahno odreže tovariš.

— In pa to krivoversko praznino naj bi občudovala? mu pripomnim.

— Svoj dar mu le dajva, da ne bo zabavljaj nad katoliškimi duhovniki. Potém pa hajdi drugam!

Segla sva v žep; cerkvenik je hlastno spravil drobiž in odslej nama ni več vsiljeval svoje učenosti.

Curih z reko Limat.

Ozrla sva se na okrog. Zares prekrasna zgradba ta nekdanja katoliška stolnica! In vendar dandanes tako prazna, da me je kar zazeblo pri srcu! Nobenega oltarja; pač pa je še stara kamenita, dragocena leca, ki se več ne rabi. Na kraju, kjer je bil nekdaj veliki oltar, je sedaj majhen lesen oder, na katerem je govorniška miza. V dolgih barvanih oknih so podobe Kristusa, sv. Petra in Pavla. Če še dostavim, da so na koru velikanske orgle, sem opisal vse, kar nudi znamenitega velikanska stolnica, katero so cvinglijanci vzeli katoličanom...

— Gnusoba razdejanja na svetem kraju, mi šepetne tovariš.

— Beživa, beživa iz te strašne samote in zapuščenosti, sicer...

Krenila sva proti vratom. Zunaj cerkve naju ogovori tujec.

— Gospoda sta katoliška duhovnika?

— Da, vam se mar čudno zdi, da ste naju opazili, prišedša iz te cerkve?

— Ne, to sem vedel, da sta se zmotila, ali pa, da sta si želela kot tujca ogledati le stavbo in njen slog in — notranjo opravo.

— Vi ste odtod? ga vprašam.

— Katoličan sem iz kantona Švica, a prihajam čestokrat sem po opravkih.

Je li mnogo protestantov v Curihu? popraša tovariš.

— Žal, tu so protestanti v veliki večini. A vendar štejemo tudi katoličanov do 23.000. Celó starokatolikov je nekaj stotin. Znali so si pridobiti staro avguštinsko cerkev, ki je bila 300 let prazna in so jo poprej rabili za skladišče. No, v Curihu nam katoličanom že davno, davno ni zorela pšenica ...

— Zato pa se skoro odpeljeva v Ajnzideln.

— O, k Materi božji puščavski — je vzdiknil in neki sveti žar mu je posijal iz očij, kakor da nama hoče nekaj posebnega povedati.

— Oj, spomnita se tudi mene in moje družine, ko bosta v sve-tišču priporočala sebe in svoje domače nebeški bogorodici. Srečno pot! Z Bogom!

Opazil sem tudi sicer še nekaterekrati, kako zaupno po svetu katoličani občujejo s katoliškimi duhovniki. Kajpada nam to dobro dene, nam nekako ogreje srce in nas osokoli za prihodnjih dnij požrtvovalno življenje. Saj smo, žal, domá po nekaterih mestih vajeni, da se zadira v črno suknjo marsikak ohol, predrzen in domišljav pisac, ki se v svoji mladosti ni naučil drugega, nego sovraštva do duhovnikov, katero je zajemal iz brezverskih časopisov. Pravi katoličan ne more sovražiti svojih škofov in duhovnikov; z njimi stoji in pade naša cerkev in vera. Saj vemo, da katoliška cerkev hrani vero po nasled-nikih apostolov, po njih jo razširja do skrajnih mej po svetu. Kdor želi odstraniti duhovnike, želi odstraniti vero; kdor pa želi odstraniti vero, ti bodi — kakor nevernik in očitni grešnik.

Kmalu nato je vlak z dolgotrajnim žvižganjem odkuril s curiškega kolodvora in brž ko smo zapustili mesto in krenili proti jugozapadu, se je razvil pred nami veličasten razgled na jezero. Kako smo veselo gledali to kristalnočisto vodovje, obrobjeno vse na okrog z belimi hišami in hišicami, z zelenimi in pisanimi vrtovi, z rodovitno obdelanimi njivami in vinogradi. Da, to je krasota. Ni čuda, da je jezerska obala po obeh straneh tako na gosto obljudena, da prihajajo sem poletni čas od vseh stranij bogati letoviščarji uživati prijetnega hladu in jezerskih kopelij. Najprikladnejše za potnika pa je to, da iz železniškega voza na dolgem potu takorekoč z očmi uživa sproti vso naravno in umetno krasoto, katero nudi Curiško jezero. Železnica vozi namreč vzdolž zapadnega brega. Tako imaš pred seboj jezero kot neko višnjevo preprogo, na vzhodnem bregu pa menjajoča se mesta in sela, drugo za drugim. In v ozadju zakrivajo strmi planinski vrhovi obzorje.

— Zdaj vidite, zakaj Švica tako slovi. Umetnost in narava, vse se združuje, da ugodno vpliva na tujca, ki hoče nekaj časa ostati tu.

— In pa snaga po hišah, vrtih, cestah! Res, ne čudim se, da se poletni čas vsa Evropa takorekoč izprehaja po cvetnih livadah svobodne Švice, katere zalivajo čiste vodice planinskih jezer.

Železnico so pač nalašč zgradili prav tik jezera. Nastavili so mnogo postajališč, in kjer se komu zljubi, izstopi in se izprehaja, ali pa se v čolnicu vozi po jezeru. Toda nama ni kazalo, da bi prevozila vso progo ob jezeru. Ustavila sva se v Vedensvilu. Odtod namreč vozi druga proga proti sloviti božji poti Marija-Ajnzielnd. Tja sva se namenila.

Ob Curiškem jezeru.

Pri Materi božji v Puščavi (Ajnzielnd).

Kdor bi trdil, da po Švicarskem ni dobro oskrbljeno za potovanje po železnici, bi se motil, ali pa bi trdil neresnico. Naš šegavi Gorenjec bi rekel: Tukaj že od vsakega zelnika do vsake luže vodi železnica. Resnično; ali dostaviti moramo takoj, da Švicarji dobro vedó, zakaj so tako na gosto prepredli svojo deželo z železnim trakom. Kolikšen pa je tod promet! Koliko tisoč ljudij se vozi vsak dan po teh svežih krajih! Koliko je takih, ki imajo cvenka dovolj v žepu in bi sicer ostali domá, če bi vedeli, da se jim bo na potu kdo ve kako trda godila, da bodo morali peš hoditi in se potiti, ali pa da bodo morali kakor slanki natlačeni sedeti v kakem temnem poštnem vozu in se malo ne vsako uro presedati. Ker pa vedó, da se v Švici zložno potuje, se radi dvignejo od doma ob poletnem času; in ne le sami, ampak z njimi gre vsa družina, in hajdi v švicarske gore! Kajpada se primeri pri tolikem prometu, da mora človek, ko prestopi z glavne proge na postransko, nekaj časa čakati. Tako se je godilo tudi nama v Vedensvilu. In kje se navadno čaka na vlak, o tem je naše čitatelje izvestno tudi že poučila izkušnja. Že veste kje sva se krepčala s tovaršem. Tik za kolodvorom je hiša, pred njo prostran vrt, na katerem so vrstoma visoko zrastle kostanji, po vrtu miza poleg mize, gost poleg gosta... Menim, da sem opisal pozorišče najinega bivanja dosti jasno.

— Gospoda gotovo potujeta tudi v Ajnzideln, naju nagovori čedno oblečen mož srednje starosti s severnonemškim izgovorom, prisedi k nama.

— Da, da, mu odgovoriva. Morda tudi vi...

— Zaobljubil sem se že pred več leti, nadaljuje, ako srečno dojdem iz Amerike, da se zahvalim za vse dobrote in milosti, dušne in telesne, Materi božji v Puščavi.

Hitro smo se seznanili. Beseda je dala besedo. Mož nama je pripovedoval, da ima v Frankobrodu ob Menu veliko kupčijo z žitom. Naravno je torej, da ima tudi zvezo z Ameriko in ondornim trgov. Zato je pred nekaj leti moral prek morja, ker se je bilo bati velike izgube pri neki trgovski hiši. Srečno je vse uredil, rešil več, kakor se je nadejal, in vesel stopil zopet na krov ladje, ki ga je imela prenesti v staro domovino. Ali nastal je potoma tak vihar, da se je bilo bati najhujšega. V tej nevarnosti se zaobljubi k Materi božji v Puščavi, ako srečno uide razljučenim valovom. Bil je uslišan. Po mnogih naporih je stopil zdrav na kopno in sedaj je bil na poti, da izvrši dano obljubo.

— Ste li že bili kdaj v teh krajih? ga vprašam.

— Že tretjič sem danes kot romar v Švici. Prvič sem — osemnajstleten mladenič — spremljal tod svojo mater. Ona je bila — Bog ji daj večni mir! — navdušena katoličanka in posebna častilka Matere božje. To njeno svojstvo smo pa mi otroci vsaj po nekoliko podedovali. Drugič sem obiskal to božjo pot kot novoporočenec. S svojo nevesto sva šla pogledat Italijo do Neapolja. Mimogredé pa sva se oglasila tudi v Ajnzideln. Danes sem na poti sam, a če gospoda dovolita, potujemo to kratko pot skupaj. Menim, da ni prav mnogo romarjev ondi, da zvečer lahko dobodemo prenočišče.

— Nama so mereravski menihi nasvetovali, naj se oglasiva v gostilni pri „Štorklji“, opomni tovariš.

— Tem bolje, vsaj ne bo treba iskati; morda bo záme tudi še dovolj prostora. In menihi gotovo poznajo hišo, sicer bi je ne priporočali.

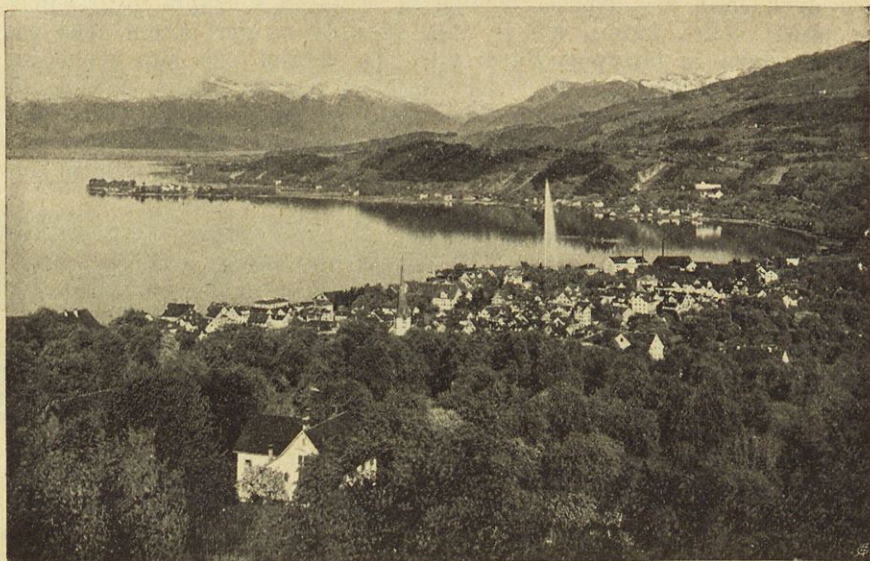
Ko smo se vrnili na kolodvor, so bile luči že prižgane. Kmalu smo posedli po vozovih in drdrali v tihi noči proti svojemu smotru. Žal, da smo bili primorani, izogniti se znamenitemu Rihtersvajlu, ki slovi zaradi svoje krasne lege ob Curiškem jezeru. Izprevodnik nas je izložil v Ajnzideln. Na kolodvoru smo se izročili gostilničarjevemu slugi, ki nas je brzo dovedel v zaželeno gostišče pri „Štorklji“. Živahno družbo smo našli ondi v obednici. Kakih dvajset napol dorastlih šolskih deklic je po večerji prepevalo Marijine pesmi. Prispele so proti večeru od Šafhavzna ob Bodenskem jezeru s svojim katehetom semkaj na božjo pot. Kdo bi ne bil rad poslušal mladih, nedolžnih, zvonkih glasov, ki so veselo žvrgoleli v prostrani obednici! Našli smo pri mizi, kamor so nas utaborili, pet duhovnikov iz Meca v sedanji nemški državni deželi. Ko smo se okrepčali, se je hitro razvil živahen pogovor o tem in onem. Ni čuda; dasi smo bili različni po kraju in jeziku, po stanu vendar vsi enaki. In to je vzroka dovolj, da smo govorili iskreno, odkritosrečno. Uvidel sem kmalu, da starejši duhovniki v Alzaciji in Loreni še vedno zastonj vzdihujejo po francoski

vladi. Ne morejo se privaditi nemškim razmeram. Kdo bi jim to tudi zameril? Čemur se je človek v mladosti privadil, tega ne odloži zlepa. Videlo se je, da jim jezik francoski dokaj gladkeje teče mimo nemškega. Stara navada, železna srajca.

Naposled glavna stvar je bil vendarle počitek. Dolgo pot sva napravila: zjutraj sva se vzbudila v samostanu, zvečer pa legla v Ajnzidelnu. Koliko podob, koliko prizorov, koliko jasnih, svetlih slik iz narave! Ni čuda, da sta bila trudna oko in duh.

Ker smo delo dokončali,
Da bi tudi sladko spali!

S temi besedami sem se končno poslavljal od tovariša. A on ni imel veselja in volje, da bi mi bil na to še kaj odgovoril. Zakaj? si lahko mislite.

Richtersvajl (Richtersweil) ob Curiškem jezeru.

Predno nadaljujem svoje popotne spomine, se mi zdi potrebno, da na tem kraju omenim nekaj zgodovinskih črtic o kraju in božji poti.

Pred več kot tisoč leti je bila dolina, v kateri danes leži mesto Ajnzideln, tako temno zarastel gozd, da je komaj človeška noga stopila vanj. Živel pa je ta čas v Salgavu ob Donavi grof Bertold. Svojega petletnega sinka Majnrada je izročil v vzgojo v samostan rajhenavski, ker mu je bil ondotni opat sorodnik. Oče je baje svoj čas živel precej lahkomišno, zato je tem bolj želel sina obvarovati nevarnostij zlobnega sveta. Daleč od posvetnega šuma naj bi mladenič napredoval v čednosti kakor v vednosti, in če bi ga veselilo, naj bi stopil, ko doraste, v meniški stan.

Očetova želja se je izpolnila. Mladi Majnrad, dika in veselje svojih učiteljev, učen in ponižen, sprejme meniško haljo. Kasneje ga pošljejo za učitelja v samostan blizu Rapersvila ob Curiškem jezeru. Nekaj časa ostane ondi. A srce mu je bolj in bolj hrepenelo po popolnosti; prav v samoti se je hotel popolnoma posvetiti puščavništvu po vzgledu nekdanjih egiptovskih samotarjev. Mislil in preudarjal je, kje bi se našel primeren kraj za tiho, pobožno, spokorno življenje.

Nekega dne se vozi s samostanskim bratom po Curiškem jezeru. Prispela sta do nekega potoka in naposled po tem potoku do kraja, kjer stoji danes mesto Ajnzideln. To vam je bila divja, strašna pokrajina: vse na okrog temno zarastel gozd, sive pečine in v dolini hladni potoki. Ta kraj se je zdel Majnradu primeren za samotarsko življenje.

Še se je sicer povrnil v svoj samostan, toda noč in dan ga spremlja misel, ali naj zapusti svet popolnoma, ali naj odide v samoto. Po dveh letih res zapusti menihe in se naseli s svojim tovarišem v preprosti celici, katero mu je dala zgraditi na gori Ecelu neka pobožna vdova iz bližnjega Rapersvila. Tu preživi eno leto v pobožni molitvi in spokornih delih. Ali zopet ga jamejo ljudje obiskovati, proseč ga raznih nasvetov in priporočajoč se mu v molitev. Zato reče nekega dne svojemu tovarišu: Ne morem več tukaj ostati; preveč me motijo v družbi božji. preveč sem raztresen. Poiskati si moram še bolj divjih in zapuščenih krajev, kjer me nihče ne bode našel.

Zopet sta krenila na pot in dospela na isti kraj, ki sta ga zasledila že pred dvema letoma. Na nekem drevesu sta našla gnezdo z dvema mladima krokarjema. Vzameta ju s seboj in ko se pririjeta v še bolj goste in divje kraje, jameta znova postaviti celico. Ko jo dovršita, se poslovijo dosedanji tovariš od Majnrada in tako ostane svetnik sam v divji samoti dolgih osemnajst let. Družbo sta mu delala omenjena krokarja, ki sta se poleg njega čisto udomačila. Povsod sta ga spremljala in z njim lepo delila zadnjo drobtino hrane.

Nihče ni vedel, kje prebiva Majnrad. Nekega dne pa se izgubi neki tesar v gozdu in zaide tako daleč, da najde naposled celico puščavnikovo. To je dalo povod, da so ljudje, katerim je tesar, vrnivši se iz divje gošče, kaj rad pripovedoval o svetem puščavniku in njegovih dveh krokarjih, zopet jeli govoriti o Majnradu. Za nekaj let pa se napotita v divji gozd dva zlobneža, denarjev lakomna. Sklenila sta, da svetega moža oropata, misleč, kdo ve koliko zakladov skriva pri sebi, ker je sin bogatih starišev. Ko ju krokarja ugledata, začneta na ves glas kričati.

Svetnik je ravno dokončal svojo jutranjo pobožnost, ko se razbojnika oglasita pred celico. Odpre jima ter ju sprejme gostoljubno. Ko ju je našil in napojil, planeta nanj in s silo zahtevata vse denarje, katere skriva pri sebi. Puščavnik zastonj zatrjuje, da nima ničesar, razen kar vidita v njegovi celici. Ali zlobneža ga jameta nabijati in pretepati brez usmiljenja. Napol mrtev se oglasi sveti mož s prošnjo: „Vsaj luč mi prižgita, predno se mi loči duša od telesa!“

Mila prošnja svetnikova omeči razbojnikoma srce. Vzameta torej preprosto svetilnico in jo postavita svetniku h glavi. Predno pa jo

zažgeta, jame sama goreti. To pa ju tako prevzame, da vzklikneta: „Beživa, sam Bog je našgal to luč.“

In bežala sta, kar najhitreje so ju mogle nositi noge. A krokarja sta hitela za njima in strašno kričala. Divji beg razbojnikov in krik krokarjev se je drevil tudi mimo tesarja. To sta Majnradova krokarja, si je mislil. A takoj se mu je jelo dozdevati, da gotovo krokarja nista zapustila svetnika brez vzroka. Morda pa sta mu ta dva človeka kaj prizadela. Taka misel ga je mučila. Zato jo ubere po bližnji poti v hosto, srečno dospe do celice in najde v njej — mrliča. Pri njegovi glavi je še brlela luč.

To je dalo povod, da so ljudje hitro zasledovali kruta razbojnika, ki sta dospela že do Curiha. Krokarja sta ju z neprestanim kričanjem zvesto spremljala, kar ju je tako prestrašilo, da sta sama razkrila sodniku svojo pregreho. Obsojena sta bila k smrti; na kolesu so ju strli, vrana pa sta zlobnežema kričala smrtno pesem (l. 861.).

Ajnzedeln (Einsiedeln).
Romarska cerkev s samostanom.

Na kraju, kjer je umrl sv. Majnrad, sta dala zgraditi šestdeset let pozneje Gregorij iz Anglije in Eberhard iz Brabanta veličastno cerkev. V njej so začeli častiti preblaženo devico Marijo na čudodelni podobi, katero je podarila sv. Majnradu Hildegarda, opatica nunskega samostana v Curihu. Ko je dne 14. kimavca 948. l. hotel kostniški škof cerkev posvetiti, je čul o polnoči z neba angeljske glasove, da je že Zveličar sam s svojimi angelji posvetil cerkev. Ta čudež je potrdil v posebnem pismu papež Leon VIII. ter dovolil romarjem, ki dospó k naši ljubi Gospé v Puščavi, popoln odpustek. Več in več je prihajalo romarjev, zato pa se je cerkev in poleg nje benediktinski samostan bolj in bolj razširjal. Rudolf Habsburški je l. 1274. tedanjemu opatu podelil knežjo čast. Mnogo slavnih dnij je zapisal samostan v spominsko knjigo do današnjega dne. A tudi bridkih ur je preživel nešteto. Reformacija bi ga bila skoro vzela pod svojo oblast. Zloglasni Ovingli je bil od l. 1515.—1519. župnik v Ajnziedelnu. Na angeljsko nedeljo l. 1517., takrat ko od vseh stranij prihrumi največ romarjev, je govoril o novi veri s tolikim uspehom, da so menihi iz strahu pred krivoverci drug za drugim zapuščali samostan in je bil nekaj časa

popolnoma prazen. Toda prvotna vihra krivoverska je ponehala, zopet so jeli verniki prihajati, zopet so se napolnile meniške celice.

Francoska prekucija je l. 1798. prinesla žalost in bedo v samostan in cerkev. Dragoceno zakladnico, v kateri je bilo kdo ve koliko vrednosti, so brezvestni rovarji izpraznili. Mislili so tudi vzeti čudodelno podobo Matere božje. A menili so jo skrivaj prenesli na Tirolsko, kjer je ostala do l. 1803. Na njeno mesto v cerkvi so potaknili slično podobo; to so Francozi vzeli in odnesli v Pariz.

Ali tudi ta žalostna doba je minila. Ko se je jel po revoluciji mir vračati med narode, so jeli pobožni romarji zopet prihajati v Pušcavo. Odtlej jih pride vsako leto približno do 150.000. Največ so jih šteli l. 1861., ob tisočletnici smrti sv. Majnrada. Zlasti jih prihaja iz bližnje in daljne okolice vsako leto izredno mnogo, ako pade na nedeljo dan 14. kimavca, t. j. spomin, ko so angelji blagoslovili cerkev. Takrat je velikanska cerkev polna.

Samostan šteje kakih 60—70 duhovnikov, ima svoje semenišče in svojo gimnazijo, katera med vsemi švicarskimi najbolj slovi. V bližini imajo menihi precej posestva, zato se bavijo nekateri tudi z gošpodarstvom. Zlasti je njih konjereja na dobrem glasu. Samostan je doslej že petkrat pogorel. Pred dvema stoletjema so ga zgradili zadnjič prav na novo v italijanskem slogu. Na grič naslonjen, dela s cerkvijo vred velikanski vtisk na romarja, ki se bliža iz nižave svetemu kraju. Mesto pod njim je snažno. Šteje kakih osem sto hiš in nekaj nad osem tisoč prebivalcev. Lahko je umeti, da je malo ne vsaka hiša — gostilnica ali vsaj prenočišče za tujce. In tudi to je dobro, bodisi za domačine, ki si s tem pridobé marsikak denar, bodisi za tujce, ki vedó, da bodo za pošten denar tudi pošteno postreženi.

* * *

Zarana naju je, stopivši na cesto, objel hladen planinski zrak. Megla prejšnjega večera se je popolnoma razblinila. Višnjevo-čisto je bilo nebo in hribje v okolici so se žareli v prvih solčnih žarkih. Prekrasno jutro.

Ubereva jo proti cerkvi. Široka cesta vodi polagoma navzgor in na enkrat, prej kakor si mislil, se ti pokaže velikanska stavba: božjepotna cerkev s samostanom. Pred cerkvijo so zidane arkade, v katerih je prodajalnica za prodajalnico. V njih kupujejo romarji razne spominke, da jih ponesó svojcem na dom. Še nekoliko po stopnicah, in pred velikimi vrati sva. Ko človek stoji pred to mogočno stavbo, katero dičita dva stolpa-velikana, zdiš se pač sam sebi pravi pravcati pritlikovec. A če pomislimo, da je človek vse to dovršil s svojim umom in svojo dlanjo, ga moramo pripoznati za kralja nad vsemi stvarmi na zemlji. Koliko dela in truda je stala zgradba s samostanom vred! Koliko pač premore ljubezen, katero zaliva trdna vera in zaupanje v Marijino pomoč!

Vstopila sva pri velikih vratih. Nekako sredi cerkve opaziva kapelico Matere božje. Sezidana je iz črnega in belega mramora, spredaj pa ima visoka železna in bogato pozlačena vrata, skoz katera se vidi na oltar, kjer se od ranega jutra do poldne čitajo sv. maše. V kapelico

cerkvenik ne pusti več ljudij, nego le toliko, kolikor jih more zložno klečati. To se mi je zdelo prav primerno, zakaj sicer bi se romarji gnetli in pehali sem ter tja, da bi niti moliti ne bilo mogoče. Ko sva došla, so imele sv. mašo in med njo sv. obhajilo deklice, najine znanke od prejšnjega večera. Prav lepo in vzpodbudno so se vedle mladenke, vsem navzočnim romarjem v najlepši vzgled.

A skoro so se na strani odprla vrata, deklice so prispele druga za drugo iz kapelice. Tedaj pa smo prišli na vrsto drugi, doslej še zunaj kapelice stoječi romarji. Ko je reditelj menil, da jih je pustil vstopiti dovolj, je zatvoril zopet vrata. Tako se vrši in menja red ob koncu vsake sv. maše.

Podoba Matere božje z detetom je preprosto izrezana iz črnika-stega lesa. Tem bolj pa je okrašena z dragocenim odelom in s krono iz čistega zlata, posejano z raznimi dragulji. Vse na okrog pa je nebroj dragocenih spominov zahvale za uslišano molitev.

Pokleknila sva ... Mnogi trdijo, da ne morejo moliti z zbranim duhom v božjepotnih cerkvah. Dasi se mi je že tu in tam prav tako godilo, vendar moram priznati, da me je zaupna molitev navzočnih romarjev nekako čudno prevzela. Živo sem čutil v trenutku, kaj in kako mi je prositi nebeško Mater. Iz dna srca mi je kipela prošnja znane preproste, a vendar tako mile pesmi:

Marija, k tebi uboge reve,
Mi zapuščeni vpijemo;
Objokani otroci Eve
V dolini solz vzdihujemo.

Sveta tihota vlada na svetem kraju. Morda jih pride mnogo iz radovednosti gledat znamenito božjepotno cerkev, brez dvojbe pa se med vernike pomešajo tudi drugoverci, a pobožnih romarjev si nihče ne upa motiti ...

To je hiša božja in vrata nebeška!

Želela sva opraviti presveto daritev v kapelici. A ko se oglasiva v zakristiji, nama pove prijazni pater, da je bil že včeraj za ves dopoldan oddan Marijin oltar. Pristopila sva torej drugam. Prav vzradostilo me je, ko so na koru veličastno zapele orgle in so pevci začeli enoglasno koralno mašo. Koralno petje, sem si mislil, to je petje katoliške cerkve. Kamorkoli prideš, povsod se čutiš nekako domačega, ko ti na uho zvené znani glasovi znanih cerkvenih melodij.

Po opravljeni pobožnosti sva si ogledala tudi samostan. To so vam mostovži, dolgi in široki, na desno in na levo, da bi se človek izgubil, če nima vodnika. Da, velikansko zidovje, a tudi potrebno za toliko ljudij: menihov, bogoslovcev in dijakov. Prijazni pater nama je pokazal tudi cerkveno zakladnico, v kateri se med drugimi dragocenostmi kaže monštranca (kazalnica) iz samega čistega zlata, ki tehta okrog pet kilogramov. Stopila sva tudi v velikansko sobano, ki je okrašena z lepimi slikami raznih dobrotnikov in pokroviteljev kraljevskega ali vsaj knežjega pokolenja. Kakor povsod v večjih samostanih imajo tudi tu benediktinci veliko knjižnico, v kateri je baje nad 35 tisoč knjig in mnogo dragocenih rokopisov.

Ko sva odhajala iz cerkve in z nama več drugih romarjev, se mi je zdelo prav tako, kakor včas, ko sem opazoval domá pred ulnjakom čebele: nekatere v panj, druge iz njega. Tudi tu se vrsté vedno romarji: nekateri odhajajo, drugi, novi prihajajo ... Oj, da bi pač vsakdo obiskal ta kraj s presrčnim zaupanjem do Marije, da bi ga vsak zapuščal z onim tihim mirom v srcu, katerega šumni svet ne more dati! ...

Prav blizu cerkve imajo svetovnoznani bratje Benzingerji svojo velikansko tiskarno z najnovejšimi stroji. Rada bi si jo bila ogledala natančneje. Kdor se priporoči, mu jo drage volje pokažejo in pridodenejo še veččega spremljevalca, ki vse potrebno pojasni. A ni bilo več časa. Treba je bilo misliti na odhod. Le toliko sva zvedela v prodajalnici, da daje Benzingerjev obrt dela blizu osim sto delavcem. Iz tega se že nekoliko spozna, kako velikansko podjetje so si bratje zasnovali. Pa še vedno napreduje. Kdo bi si bil mislil, da se iz tega kraja, ki je nekako na koncu sveta in pa od treh stranij obkoljen od visokega hribovja, širi nemška knjiga na vse dele sveta.

Gospodar v gostilnici se nama je pri zajutruku pridružil in kmalu smo se prav živahno pomenkovali. Videlo se je, da je jako bistrega uma in prav tako veren Švicar, kakor zvest katoličan. Mnogo je vedel povedati, kako se je i najnovejši čas treba potegovati katoličanom za svoje pravice. Z veseljem je poudarjal, da se prav iz Ajnzidelná širi katoliška zavest po sosednjih kantonih. K temu največ pripomore pošteno berilo, za katero se zadnja leta mnogo žrtvuje. Pomislita, gospoda, dostavi naposled, jaz sam sem urednik katoliškega tednika, ki izhaja v našem mestu. Prinesel nama je zadnji list — za spomin in slovo.

— No, tega bi se pač ne bil nadejal, da naletim kdaj na gostilničarja, ki združuje v svoji osebi tudi službo urednikovo, mi opomni tovariš, ko sva stopala nizdolu proti kolodvoru.

— Švicarji so bili v vednem boju za svojo vero izza reformacije, mu odvrnem, in boj jih je utrdil, jim prinesel jekleno moč, železno marljivost ...

— Ali boj tudi oslabi bojevnike.

— Gotovo; negodni tovariši odpadejo in le značajni ostanejo. Zato pa mislim, da vsak, kdor je tu katoličan, je katoličan iz prepričanja; nobena sila, nobena grožnja ga ne premoti ...

Do kolodvora ni daleč. Že sva si kupila vozovnico in hotela vstopiti v voz, kar naju pokliče prodajalka Benzingerjeva, prihitevša z zavitkom v roki.

— Gospod, tó-le ste pri nas pozabili; zato sem nemudoma prišla, da vam stvar izročim še pred odhodom vlaka.

— Hvala lepa, iskrena zahvala, gospodična, za vašo prijaznost in pozornost.

— Srečno potujte!

Prijazno se je poklonila v pozdrav, stroj pa je zapiskal. Urno se dvignevala v voz. Takoj smo se jeli gibati.

— Dobro, da so še pošteni ljudje na svetu, opomni tovariš, sicer bi ne mogel domá deliti spominkov iz Ajnzidelná.

Rigi.

Na goro, na goro,
Na strme vrhe,
Te kliče in miče
In vabi srce.

Tá-le pesmica, drag spomin iz otroških let, mi je zvenela po ušesih, ko sem premišljal, kam sva se danes namenila s tovarišem. Ali Bog me varuj, da bi se bil strašil truda in pota, kakor včasih v otročjih letih, če je bilo treba kreniti na daljšo pot. Po Švici pa tudi po visokih gorah potuje brez posebnega truda. Pa so res skrbni za svoje tujce ti Švicarji. Do vsakega sela skoro že vodi železnica. Prav imajo, sem si mislil, da tako skrbé za zložnost tujcem, ki sem prihajajo, saj ni — zastoj. Ta množica potnikov mora vendarle kaj denarja tod pustiti. Saj se ne vidi, da bi Švico pohajali kaki stiskači; uprav nasprotno se kaže: povsod znaki bogastva, veselega, udobnega življenja. To pa nese — Švicarjem.

Dospeli smo v Biberbrike. Tu sva se morala presesti na drugo progo. Oj, koliko jih je že čakalo na bodoči vlak! Kako je bilo zopet treba oprezovati, da sva si pravočasno kupila vozovnico!

— Tod mora biti najmanj vsaka hiša hôtel, ali pa vsaj vsaka druga — letovišče, opomni šegavo tovariš. Kamor pogledam, sami turisti in turistinje.

— Tem boljše za naju, odvrnem. To mi potrjuje upanje, da bomo imeli lepo vreme in da se nama današnji izlet posreči.

— Prav, ali Rigi, pravijo, je gorovje, ki jih vsako leto razočara na tisoče in tisoče.

— Zakaj?

— Potnikom, ki ga gledajo iz doline, se zdi popolnoma čist in je tudi. A med tem, ko se vozijo kvišku, nagajivo zagrne svojo glavo v gosto meglo. Dospevši na vrh, razločijo komaj drug drugega v oblačnem ozračju.

— Bodisi, da tudi naju zavije gorska višina v nepredorno temo, a vsaj to zavest poneseva domov, da sva obiskala svetovnoznani Rigi. In to je tudi nekaj.

Sopotniki so imeli večinoma iste namene in pogovore. Tu in tam so zrl v rdeče vezanega Bedekerja, da bi ne izpustili kake zanimivosti na potu. Glavno vprašanje pa se je vendarle sukalo okrog — vremena. Ne da bi mislil, kakor nekda naš pesnik Prešeren:

Kdor govoriti kaj ne ve
On vreme hval' al' toži —

nikakor ne, to so vam bili omikanci iz raznih dežel, ponajveč severni Nemci, pa tudi nekaj Angležev je bilo med njimi. No ti bi znali na razne načine gibati svoje jezike; toda kakor nama, je bilo tudi njim do razgleda, katerega bi bili radi uživali na višini. Če je gori megleno, potem je bila vsa pot zaman.

— Nikar se ne prerekajte s svojimi sosedi radi vremena; raje pazite na kraj nesreče, mimo katerega se bomo skoro vozili.

S tem opominom me je odtegnil tovariš živahnemu pogovoru, katerega sem uprav dobro začel razvijati s sosedom na nasprotni strani.

— Kakšen kraj nesreče mislite?

— Blizu postaje Art-Goldav se je dogodila 2. kimavca l. 1806. grozna nesreča. Odkrnil se je namreč velik kos Konjske gore in padel s silovito močjo v dolino ter zasul vasi Goldav, Busingen, Ober-, Unter-Reten in Lovère.

— Zdi se mi, da me hočete na nov način zabavati, odvrnem nekoliko zbadljivo.

— Nikakor ne, govorim živo resnico.

Tudi sosed je poudarjal, da moramo biti skoro na kraju nesreče.

— Kako se je pač moglo to zgoditi? vprašam radovedno. Še nikdar nisem čul o tej nesreči.

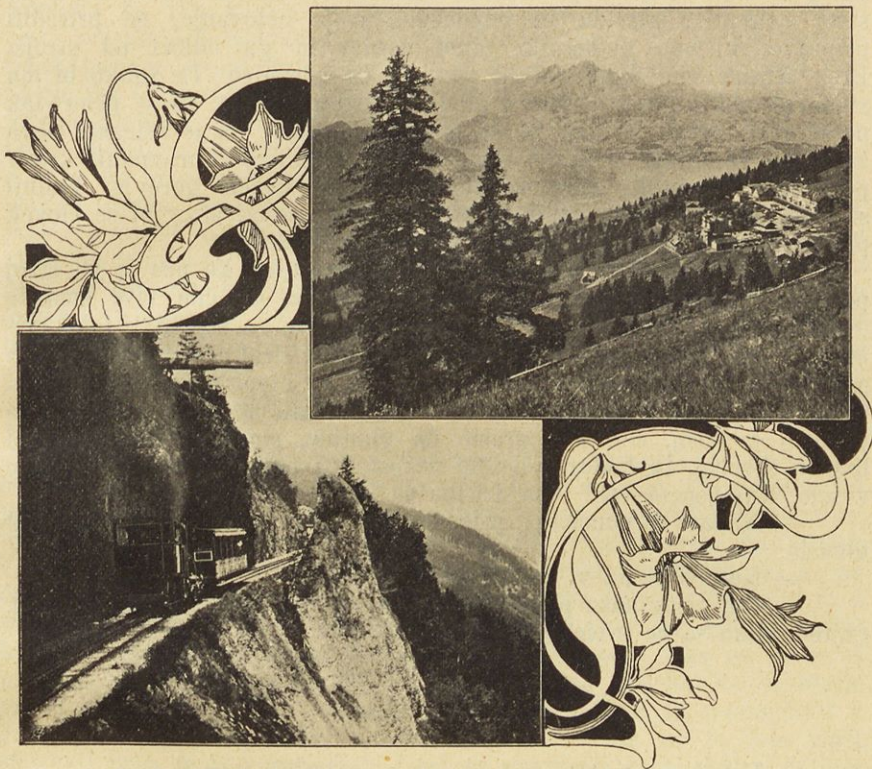
— Stvar je bila taka-le, jame razkladati zgovorni sosed. Da se tu in tam udere kak plaz, ne le snežen, ampak tudi prstén, to v Švici ni nič novega. Zlasti se to rado zgodi v pozni pomladi, če je poprej prav na debelo sneg zapadel po hribih. Voda se zajé v razne gorske špranje in otaja plasti, ki so z apnencem med seboj združene. Prav tako se je godilo po zimi med letom 1805. in 1806. Nenavadno mnogo snega je padlo po hribih in dolih. Na pomlad je mráz odnehal, sneg se je jel tajati in voda je rila v zemljo, kjer je mogla. Na Konjski gori je površna plast iz nekega kamničevja, ki mu Nemci pravijo „Nagelfluë“. Gornjo plast sicer jako trdo veže apnenec s spodnjo plastjo, ki je ilovičasta in lapornata. Toda apnenec se je polagoma raztajal, voda ni mogla prodreti ilovice, zato je tiščala nizdolu. Podlaga pa je bila preslaba, da bi držala to nenavadno težo, in dne 2. kimavca l. 1806. popoldne ob 5. uri se je odkrnila cela plast, skoro dva kilometra dolga, 350 m široka in 35 m visoka. Strmoglavila se je nad 900 m globoko v dolino. Zasulo se je pet vasij in četrtna Lovérskega jezera; 457 ljudi se je podsulo. Debele in visoke skale so pribučale s toliko silo v dolino, da jih je vrglo visoko gori nazaj, kjer so se zapičile v mehko zemljo. Čudovito se je rešilo neko dete, sedeče na gnoju. Puh ga je sicer omamil, a našli so otroka jokajočega in popolnoma zdravega. Prav tako srečo je imela neka dekla: štirinajst ur je tiščala glavo v gnoj in se ni mogla rešiti, a ker je imela vendar še zraka za dihanje, se je ohranila. — Plaz je kajpada za seboj potegnil drevje v nižavi in razne druge pritikline, kar je pač dosegel; zato je Lovérsko jezero tako vzkipelo, ko je s silno močjo lomastila tolika teža v vodo, da je gnalo kakor stolp visoke valove in je obrežje na mnogih krajih poškodovalo. Čudno se mi zdi, da ljudje take nesreče tako hitro pozabijo. Skoro na istem kraju so se znova naselili; in nič jih ne motijo tili grobovi, ki krijejo globoko v sebi razbita in razsuta trupla njihovih prednikov. Takov je svet — vse prenese, vse pozabi... Toda že smo tu.

Kdor bi se po noči ob mesečnem svitu vozil tod mimo, bi se mu zdelo, da štrlé navpik razvaline nekdanjih starih gradov, razvaline, porastle s travo in zimzelenom. Vsled pojasnila najinega soseda pa in pri belem dnevi se je takoj spoznalo, da te velikanske čeri, zapičene globoko v zemljo, a vendar visoko v zrak kipeče, niso prvotno stale na tem mestu. Žalostni dogodek jih je posadil daleč gori po bregu kot vidna znamenja resnice, da nesreča nikdar ne počiva:

Odperta noč in dan so groba vrata,
A dneva ne pové nobena prat'ka.

— Goldavsko cerkev so znova pozidali in v njej na mramorno steno v kamen vtisnili imena vseh 457 ponesrečencev. Vsako leto dne 2. kimavca se zbirajo okoličani k službi božji in molijo za dušni pokoj svojih nesrečnih prednikov. Ljubezen med nami nikoli ne mine.

Nekako tesno, žalostno mi je bilo pri srcu ob teh razvalinah nekdanjih kmetjskih sel. Kako tudi ne? Saj že pusta, kamenita krajina

Železnica na Rigi.

Kopaljšče Kaltbad na Rigi.

sama na sebi vzbuja v nas čuvstva žalosti, kaj pa še le, ako si je človek v svesti, da se vozi po grobišču nekdanj mirnih in zadovoljnih ljudi, ki nikdar niso mislili, da jih zajame nenadoma tako grozen gorski plaz.

Vlak je prisopihal na kolodvor v Goldav. Morala sva izstopiti. A kje je sedaj pot do rigijske železnice? Malo postojiva. A takoj se je videlo, da občinstvo izstopa na dvojno smer. Eni gredó proti kolodvoru, drugi pa vzadi na desno. Kje bode pravo za naju? vprašam izprevodnika. Ta pa nama je hitro namignil z desno roko smer, v

kateri se imava gibati. Po precej visokih stopnicah jo ubereva in kmalu sva na mostu nad kolodvorom, ki pa je hkratu kolodvor rigijske železnice. Urno si kupiva vozovnici, in hajdi v vlak, ki naju povede na Rigijev vrh. Toda treba ga je nekoliko opisati. Najprej mi je pripomniti, da je ta vlak mnogo krajši od naših; ima namreč vedno le dva vozova, v katerih bi se za silo peljalo 80—100 ljudi. Stroj je naslonjen na vozova in ju takorekoč potiska kvišku. Po železni cesti so položene trojne šine; srednje so zobate, tako da se pri stroju kolo vanje zatika. Če bi se primerila kaka nesreča, bi strojevodja v hipcu zavrl in vlak bi ne mogel zdrčati nizdolu. Še celó za slučaj, da bi se stroj pokvaril, ali da bi odpovedal svoje delovanje, so priredili pripravo, ki voz s potniki takoj ustavi in ga odloči od stroja. Brez strahú sme torej potnik sestiti na to železnico. Le toliko bi mu svetoval, naj se, če ni trden v glavi, ne ozira nizdolu, ko se peha vlak po strmem bregu kvišku in se potniku dozdeva, da je železna cesta zarezana naravnost v skalo. Tudi sedeži so drugače uravnani, kakor po naših železnicah; naravno, ker ta vozi po samem gorovju. Zadnji so višji, prednji nižji. In to je prav ugodno, zakaj sicer bi se človek pri vožnji niti ne mogel zlahka obdržati na sedežu.

Živahna veselost je zavladala med sopotniki, ko nas je jel stroj potiskati navkreber, začetkom sicer polagoma, ali čim više smo se dvigali, tem bolj strmo smo se vozili. A kdo bi se strašil v tako prijetni družbi, kakoršno sva naletela s tovarišem. Kakih dvanajst mladih gospodičev, vsi vrli pevci, se je utaborilo na klopi uprav pred nama. Gosto jim je tekla beseda in pridno so praznili steklenice, katere so prinesli s seboj, češ, ker gremo na planine, moramo tudi imeti kaj brašna s seboj. In kadar je hotelo nedostajati besed, so zakrožili kako veselo. Kaj hočete več? Vsa družba se jih je radovala.

— Kadar ti ponehajo, pričneva pa midva s kako domačo, meni tovariš.

— Katero bi pa vi zapeli ob tej priliki?

— No, tisto našo planinsko, ki zadnji čas slovi po naših gorah. Čajte! Kako se že pričinja? A, že vem:

V hribih se dela dan,
V hribih žari;
Bratje le ven na plan,
Na vrh planin!

— Hm, bomo videli. Kaj pa, če se v hribih naredi noč?

— Nič bati! Le pogledjte kvišku, megle se razblinjajo; najlepši razgled bomo imeli.

Res se je začela okrog nas megla izgubljati in lepo se je videlo v dolino goldavsko.

Rigi je znamenit gorski greben, 1800 m nad morjem. Obdajajo ga tri jezera: Štirikantonsko, Cuško in Lovérsko jezero. Prav do vrha ga pokriva sočna zelena trava, ki poletni čas redi do štiri tisoč glav. Na južnih obronkih pa mu rastejo celó smokve, mandeljni in kostanj, prav kakor bi stal v deželi, katero prevevajo južne sapice.

V prejšnjih stoletjih so po Rigiju pasli pastirji svoje črede. Malokdaj se je kak drug človek izgubil v to gorsko samoto. Pač pa so

okolice ob nedeljah in praznikih radi zahajali na božjo pot k Mariji Snežnici pri samostanu sredi gore. Od leta 1815. nadalje pa se je vzbudila turistika (hribolastvo): tujci so jeli zahajati v Švico. Zato so prebrisani Švicarji že l. 1816. zgradili skromno gostilnico vrh gore in radi so tujci jahali ali peš prihajali na Rigi, ker je bil odtod na vse strani tako krasen razgled. Videlo se je pri jasnem vremenu na sto ur daleč na okrog. Hribolazci so se novejši čas vedno bolj množili; a tudi taki so se jeli vnemati za visoke vrhove, ki sicer nimajo mnogo veselja, da bi peš hodili po strmih bregovih. Tudi tem so jeli streči praktični Švicarji. Leta 1869.—1871. so zgradili prvo železnico od Vizanava na vrh Rigija ali na Rigi-Kulm. Nadalje so po železni cesti zvezali Art-Goldav z Rigijevim vrhom, tako da se zdaj zložno voziš po eni strani gori, po drugi doli. A naposled so ustregli tudi tistim, ki bi si radi brez posebnega truda ogledali znamenitosti Rigijevega grebena. Zato pod vrhom od ene strani do druge vozi ozkotirna železnica, ki pa nima trojnih šin, ker ima precej enakomerno pot, ne da bi se znatno dvigala in zopet padala. Tako prideš torej z malim trudom na vrh, uživaš svetovnoznani razgled, tudi poprek lahko prevoziš na dolgost ves greben, in si tako zložno ogledaš od blizu in daleč vse, kar bi te utegnilo mikati in vabiti. Kdor pa ima časa in denarja v izobilju, si seveda tudi lahko najme vodnika in konja. Ne dvomim, da bi bilo tako potovanje še prav posebno zanimivo, zakaj steze in pota so že toliko uglajena na Rigiju, da bo konj svojega jezdeca brez nevarnih skokov po raznih planinskih ovinkih srečno postavil na vrh grebena. Za denar, kakor rečeno, dobiš v Švici vsakojake ugodnosti.

Čvrsto je poganjal stroj oba vozova po navpični železni progi. Srečno smo prevozili Krebelsko steno. To vam je bila romantična pot! No, kdor nima trdnih živcev, naj bi se tu ne oziral niti navzgor, niti nizdolu. Če pogledaš kvišku, ne opaziš drugega nego golo steno, v katero je tu in tam vdolbel svojo pot gorski hudournik, ki se po deževnih dneh ali na pomlad, ko se jame tajati sneg, z vso silo in z glasnim bobnenjem in šumenjem podi v dolino prav tik železne ceste, ki se ti zdi, kakor da je vsekana v skalnato peč. Ako pa se ozreš nizdolu, se nehoté streseš, ker te premoti misel, češ, kaj ko bi zdajle prišla kaka nesreča; ko bi se vlak raztrgal v hipu in strmoglavil v dolino in razpršil in razsul na kose in kosčke, da ne bi bilo moči spoznati, kdo se je vozaril tod! Upri pa svoje oči daleč doli v dolino; kaj ne, kako se ti Lovérsko in Cuško jezero, kakor dvoje bistrih očij, prijetno smehljata naproti? Ali se ti ne zdi, da te vabita nazaj k svojemu obrežju, nazaj k svojim prirodnim krasotam? In kako lepo se ti razvijajo pred motrečim očesom zeleni gozdi in pisane senožeti, vmes pa lepo obdelane njive na prisojnih krajih! Sredi te bujne krasote pa ti motijo radovedno oko tiha sela v dolini in pa posamna kmetjska bivališča s svetlo pobeljeno švicarsko hišo in z gospodarskimi poslopji na okrog. Umetnost in priroda v prelepem soglasju.

Hvala Bogu, tiste vratolomne napoševne poti je konec. Vlak je zavil okrog hriba in obstali smo v prijetni gorski dolini. Postaja „Klésterli“ (Samostan) naznani izprevodnik. To vam je prijetno

bivališče, od vseh strani proti vetru zavarovano. Pravijo, da je tod prav pogosto jasno vreme, dočim je Rigijski vrh ves zakrit v gosto meglo. Mirno in zadovoljno bi se tu živelo. L. 1689. je neki bogat mož iz Arta ustanovil tu kapelico; prizidati ji je velil še hišico, v kateri naj bi imeli očetje kapucini gostišče (hospic). L. 1700. je papežev nuncij Piarra blagoslovil kapelico. Od tedaj pa so jeli romarji ta kraj tako obiskovati, da se je morala po 30 letih kapelica umakniti večji cerkvi. Tudi kapucinsko gostišče se je razširilo. Božja pot je ostala do današnjega dne. Imenuje se „Samostan Marije Snežnice“. Očetje kapucini še vedno opravljajo službo božjo. Zlasti pritisnejo romarji dne 5. in 6. velikega srpana, ob prazniku Marije Snežnice. Navadne nedelje in praznike pa prihajajo pastirji s planin, da se v samostanski cerkvi udeležijo službe božje. A tudi tujci se radi tod pomudé, ker je več hôtelov, ki jih sprejemajo v hrano in stanovanje.

— Kaj pa te-le megle pomenijo gori na Rigijskem vrhu! vpraša tovariš izprevodnika, ko nas je zopet potegnil železni konj.

Mož nekoliko pomisli, potem pa mirno dostavi:

— Te megle nič dobrega ne pomenijo.

— Saj je vendar danes solnčni dan; deževalo je včeraj, torej bo solnce brez dvojbe te zadnje znake slabega vremena pregnalo.

— Morda, morda pa tudi ne, odvrne na kratko.

A tovariš ga ni maral zlahka izpustiti iz rok. Znova jame pritiskati nanj, da bi mu z živo besedo odgnal neprijetno slutnjo.

— Torej vi mislite, da bomo imeli na vrhu megleno vreme?

— Lahko se še preženejo oblaki, ali — kdo to ve?

— Pri nas pa vendar z gotovostjo trdimo, da se po deževnem vremenu razjasnijo planinski vrhovi.

— Ej, pritakne hlastno, Rigi ni kakor druge planine. Njegov vrh jih je že mnogo varal. Rigi je kakor sramežljiva mladenka, ki se redkokdaj posmeje, a takrat, ko se ji razjasni obraz, je tem bolj čarovita.

— Čujte, čujte, ta mož je pesniško navdahnjen, opomnim tovarišu.

A on je zrl le kvišku, kjer so se zbirale megle, ki so bolj in bolj zastirale vrh gore.

Predzadnja postaja: Rigi-Stafel! Tu bi se moralo pokazati Štirikantonsko jezero v vsej svoji krasoti... Potopisna knjiga govori o prekrasnem razgledu... V gosti megli smo; ne vidimo deset korakov daleč... Tujcev je pač mnogo na postaji, a vsi so čemerni... Mokrotna, gosta, mrzla megla nas je pokrila... Toda dalje proti vrhu! Enakomerno se vrté in škripljejo kolesa. Potniki so ozlovoljeni. Zavijajo se v svoje ogrtače, zakaj jako hladen veter piše.

— Kaj počneva na vrhuncu pri tem vremenu?

— Počakajva in potrpijva, odvrne tovariš. Morda se pa vendarle izbriše megla. Vsaj naravno bi bilo to.

Dospeli smo do zadnje postaje: Rigi-Kulm. Kakor je bil vesel začetek, tako je bil konec vožnje hladen, mrzel. Nobenega jasnega obraza. Vse premišlja, kam in kako.

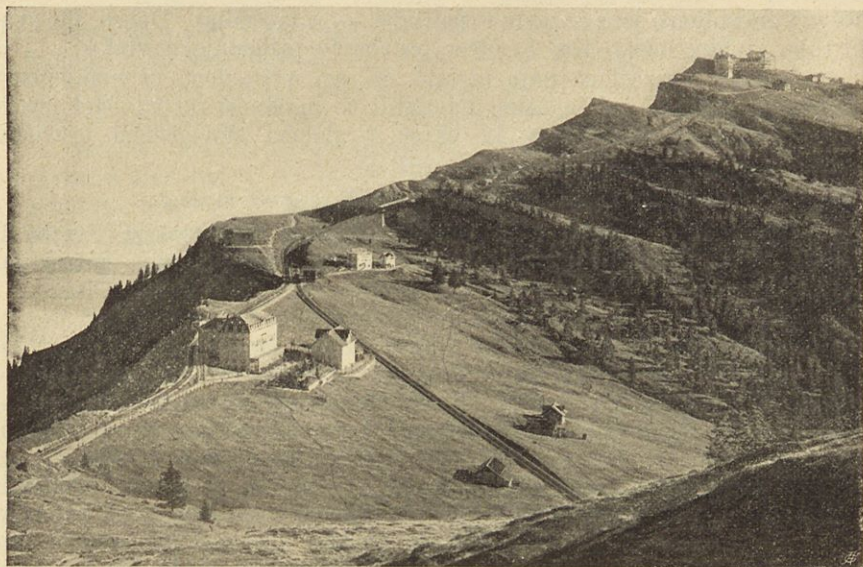
— Kaj pa s solnčnikom? Ga li mislite tu pustiti za spomin na ponesrečeni izlet?

— Kaj naj mi še hasne z zlomljeno palico? Kar pojdiva!

Ko sva izstopila, naju jame izprevodnik klicati, češ, nekaj sta pozabila, kažoč na solnčnik, ki je ostal v vozu. Tovariš se obrne nazaj, migne z roko, da ga ne mara, in — odšla sva.

— Na Rigiju sem ga zlomil, ker je stroj enkrat nenavadno pritisnil na voz, da sem se nanj naslonil pretrdo; na Rigiju naj ostane; ne bom ga nosil s seboj...

Tako mi je tovariš pojasnjeval svoj sklep, katerega moram kot vesten poročevalec naznaniti tudi svojim čitateljem.

Stafel in Kulm na Rigiju.

Nekaj nizkih, čedno zidanih hišic sva opazila poleg majhnega kolodvora. V obližju sva našla majhno barako, v kateri posluje poštni uradnik. Ondi popiševa in oddava nekaj razglednic, ki naj sporočé prijateljem in znancem v domovini, da naju je Rigi — prevaril. Nekoliko višje je velikanski hôtél, ki bi mogel tekmovati z raznimi sovrstniki v velikih mestih. Zakaj bi si ga ne ogledala prav od blizu? Po ozkih stopnicah se poženeva kvišku. Nekako v sredi nama pride naproti debela krava švicarske pasme. Bržčas so jo premotili ljudje, ki so po prihodu vlaka sem ter tja tekali, da se ni mogla več mirno pasti na travi pod hôtélom. Zato si je iskala bolj mirnega prostora. Nič kaj se naju ni bala. Ponosno dvigne glavo, da ji planinski zvonec na vratu prav glasno zažvenklja. Nič se ji ne mudi, da bi se umaknila. Z vso dolgostjo svojega života nama je zastavila pot. Morala sva počakati.

— Mesto in selo, dé tovariš.

— Prav res, mu odvrnem. Gosposko in kmetsko se tukaj strinja v lepo slogo. Z balkona doli lahko gospôda pozdravlja pasôčo se čredo, in ta ima priliko, odgovarjati z glasnim — mukanjem. To se dogaja menda samo na Rigiju.

Nekoliko časa sva se izprehajala pred imenitno palačo za bogate tujce. A dasi sva se zavijala vsak v svoj ovršnik, postajalo nama je vedno bolj hladno, da ne rečem mrzlo. Ni kazalo dalje ostati zunaj. Nekaj korakov više, prav na vrhu grebena je takozvani Belveder ali lopa z najkrasnejšim razgledom. Toda kaj naj gori počneva? Megle je itak tukaj dosti, čemu bi je iskala še po drugod? Videla pa gotovo ne bodeva nič drugega, nego — meglo. Ta preklicana megla!

Vznevoljena jo zavijeva v pritličje — v gostilno. Dobro, da sva jo tako zlahka našla. Kaj bi sicer počela do prihodnjega vlaka!

Sreča v nesreči za naju je bila, da sva našla dosti vznevoljencev v gostilni. Tovariš mi je takoj namignil to ugodnost ter navedel izrek starega latinskega pesnika, ki bi se v slabem slovenskem prevodu takó-le glasil:

„Res je tolažba nevoljnim, v nezgodi če imajo družbo.“

Gostilničar je našo zadrego hotel tolmačiti sebi v korist. Svetoval nam je, naj počakamo. Zvečer bode morda že vse jasno, zjutraj pa gotovo; in solnčni vzhod je najkrasnejši na Rigiju.

— Odkod pa ga opazujejo gostje? vprašam radoznalo.

— Zarana, pol ure, predno solnce vzide, zapoje pred hišo lovski rog. Hlapec trobi nanj tako glasno, da se mora vzbuditi vse iz najslajšega, najtrdnjčjšega spanja. Kakor bi trenil, se dvigne gospôda s svojih ležišč. Hitro se opravijo, nekateri seveda le za silo, in si ogrnejo gorke zavijače — jutra so pri nas, kakor znano, jako hladna — in hajdi k Belvédéru. Vsak se boji, da ne bi zamudil te krasne prikazni v prirodi. Kar se pojavi daleč tam na vzhodu jasen svit, pred katerim zvezde obledevajo. Za malo časa se prikaže zlat pas na obzorju, ki odseva temnordeč na snežnokrilih glavah Bernskih planin. To traja le nekaj trenutkov. Potem pa objame zlata solnčna svetloba vrh za vrhom: gozdovi, jezera, gradiči, mesta in vasi se pokažejo, začetkom temno, mrzlo, tem lepše pa, ko jih razsvetli in ogreje poln solnčni žar. To je gotovo najkrasnejše, kar Rigi ponuja potniku.

Videlo se je, da mož ni prvič govoril teh besed. Naučil se jih je dobro, povedal z neko ognjevitostjo. Ni bilo torej dvomiti o njih istinitosti.

— Kaj pa zvečer pred solničnim zapadom? ga nadleguje tovariš.

— Proti večeru se ponavlja, kajpada ravno narobe, isto, kar se je vršilo zjutraj. Vrh ima takrat še več potnikov na svojem temnu kakor zarana. In ko bi vi videli, kako hitro ubirajo pot proti vrhu peš-potniki, da ne bi zamudili zanimive, da ne rečem čarobne razsvetljave gorovja ob solničnem zahodu!

— Kaj nama je storiti? Ali naj počakava tu do jutra?

Tovariš je premišljal. Videlo se je, da bi bil pripravljen tudi kaj žrtvovati, samo da bi gledal na lastne oči glasovito prirodno prikazen. Bojevale so se nasprotni misli v njegovi glavi.

— Ali, odvrne po nekolikem razmišljanju, kaj pa bo z vremenom? Najpoglavitnejšega pogoja, da ostaneva tukaj po noči, nama pa vendar ni dal. Mož bi bil moral povedati, da se bo proti večeru gotovo zjasnilo, da megla brez dvojbe izgine. Toda temu se je trdovratno izogibal. Rekel je sicer: Morda, ali ta „morda“ je tak, kakor poje naša narodna pesem:

Mogoče je, mogoče ni,
Kar ni, še lahko se zgodi.

Kajpada, če bi človek znal, da bode res čisto in jasno, potem bi kazalo žrtvovati nekaj časa. Toda potopisi, v prvi vrsti Bédeker, trdijo, da jih je le malo tako srečnih, ki bi uživali tukaj čist in jasen razgled po bližnji in daljni okolici ob solnčnem vzhodu ali zapadu. Torej...

— Dobro, vdam se; najbolje je, hoditi gotovo pot — po načrtu. Prihraniva pa si s tem nekaj frankov in pol dneva časa, katerega bova itak še jako potrebovala. Kje je še konec najinega pota!

Železnica odhaja malo ne vsako uro z vrha. Zato tudi nama, ko sva se odločila za odhod, ni bilo treba dolgo čakati. Odkurili smo jo — nizdolu. Bilo nama je pri srcu, kakor človeku, kateremu se je ponesrečil kak načrt. Ko pa je vlak pripihal v Rigi-Stafel, se je v malo minutah izpremenilo pozorišče. Gosta megla se raztaja, solnce posije in — pod nami se razpnè Štirikantonsko jezero z vso okolico. Železnica vozi ob skrajnem bregu, zato sva imela najkrasnejšo vožnjo, najlepši razgled. Morda ni seglo oko prav tako daleč kakor z vrha, pač pa je bilo obližje prekrasno razpoloženo pred najinim pogledom. Zrla sva nepremično v to prirodno krasoto: nad nama višnjevo nebo, pod nama pa temno-višnjeva jezerska gladina, po kateri je plul tu in tam kak parobrod, živo-zeleni gozdovi in senožeti, v njih sredi pa sela in mesta, katerih pa vsled razdalje ni bilo moči natančno ločiti. Da, prav kakor poje lovec v Šilerjevem Viljemu Telu:

Ozira se pódse v megleno morje,
Al' krajev ne loči, kjer mesta stojé.
Skoz' predrte oblake
Mu svet se blešči,
Globoko pod nogo
Poljé zeleni.

— Hvala Bogú, opomnim tovarišu, da sva vsaj približno dosegla svoj namen na Rigiju. Godilo se nama je tako, kakor meni pred leti na Vezuvu v Italiji. S prelepimi nadami smo odjezdili na vse jutro iz Pompejev v goro, z nadami, da bomo imeli najlepši razgled po neapoljskem zalivu ob mehkih jutranjih solnčnih žarkih. Toda, ko dospemo pod vrh, se zagrne stari lokavi Vezuv v tako gosto meglo, da nismo videli niti deset korakov daleč pred seboj. Vodnik nas je moral celó opozarjati, naj se ne rāzidemo, da ne zagazimo preblizu do žrela ognjenikovega. Žrelo smo pač videli in gost dim, ki se je valil iz njega. A to je bila tudi edina zanimivost, ki smo jo opazili na vrhuncu. Ko pa smo vrh zapustili in dospeli kakih sto metrov niže, se je za hip razdelila megla in imeli smo prekrasen razgled prek vsega neapoljskega zaliva. A le za hip; le prehitro se je zopet megla raztegnila. Dobro se še spominjam, da mi je takrat prijatelj in popotni tovariš

pripomnil, češ, tako se je moralo goditi Mozesu, ko je z gore Nebo gledal obljubljenno deželo. Za trenutek jo je videl, da se mu je vzbudilo po njej hrepenenje, a takoj se je zopet zakrila njegovim strmečim očem ...

— No, midva, odvrne tovariš, bova danes dosegla še več; ne le da gledava od daleč svet, po katerem hrepeni okó, tudi od blizu bova zrla obljubljenno deželo svojega hrepenenja. Še danes se popeljeva po jezeru, čigar krasoto so opevali neštevilni pevci. In potem pojdeva še dalje in dalje ...

Nekaj nenavadnega je res vožnja po rigijski železnici: na njej občuduješ sad človeškega napredka, ki s trajnim delom in umnim raziskovanjem prodira ne le globoko proti osrčju zemlje, marveč z umetnimi sredstvi ustvarja po visokih gorah o najhujši vročini tako prijetno bivanje, kakor ga imajo po dolini ob rožnem cvetu. Ta misel me je zabavala, ko smo se bližali novi postajici: Kaltbad, „Mrzla kopel“ bi ji rekli Slovenci. To vam je letovišče! Kdor pride sem gori o vročih poletnih dnevih, uživa vse ugodnosti, ki bi si jih mogel privoščiti v dolini ob tej dobi, poleg tega pa še vedno svež planinski zrak in prelesten razgled na Stirikantonsko jezero in okolico. Zato pa je tod tudi tako živahen promet, bodisi na kolodvoru, bodisi v bližnjih hôtelih in po njihovih vrtilih, kakor po najbolj obiskovanih planinskih letovišcih naših krajev. A ne le to. Kraj je pravljica odela s tako živo-pesniškim krilom, da te radi tega še bolj zanima.

Ob času, tako pripovedujejo, ko so v Švici gospodarili še tuji oblastniki, so cvetele doli v Artu tri rožice, ne — so živele ondi tri krasne mladenke. Na otoku Lovérskega jezera pa je gospodoval vitez Švanavski, mož ostrega pogleda, neusmiljenega srca in razkošnega življenja. Zvedel je o lepoti treh sestrá in rad bi bil utrgal te rože, drugo za drugo. Mladenke pa, opazivši, da steza objestnež svoje oči in svojo roko za njimi, pobegnejo z doma. Nihče ni vedel, kam so izginile. Prehodile so takrat še vso divjo in skalovito goro. Naposled se ustavijo na kraju, kjer je iz zemlje glasno žuborel mrzel vrelec. Ondi se naselijo in si postavijo revno kočó; jagode in gorske koreninice so jim služile v jed, pile pa so iz mrzlega studenca. V dolini so ljudje „tri rože“ že davno pustili iz spomina. Bog jih je presadil v vrt večnega veselja. Pastirji pa so videli vsak večer na nekem kraju visoko v gorah tri brleče lučice. Radovednost jih žene nekoč do tega čudnega kraja. In kaj najdejo? Preperela trupla treh deklic, poleg njih pa hladen studenec. Takoj jamejo na mestu graditi kapelico v čast svetemu nadangelju Mihaelu. Studenec pa so jeli nazivati sestrski vrelec. In sveti Mihael, tako trdi pravljica, je z božjo pomočjo pridobil hribu svoboščino, da na njem ne rastejo strupene rastline in po njem ne hodijo živali-škodljivke. Pastirji so raznesli po deželi glas o čudoviti moči mrzlega studenca na Rigiju. In kdor je imel mrzlico ali drugo sorodno bolezen, je romal na goro, se trikrat potopil v mrzlo vodo in zdrav se je vrnil v dolino.

— Kaj menite, ali ne bi bil ta kraj pripraven za današnje nerвозnike (bolnike na živcih), katerih je, žal, toliko po raznih krajih, zlasti po mestih?

Tako me popraša tovariš, ko sva se iz železničnega voza poslavljal(a) od prijetnega kraja.

— Težko, mu odvrnem; je preveč živahnih ljudij tod na počitnicah. Le pogledjte, kako se zabava mladi svet tam na terasi ob angleškem lavn-tenisu. Tako živo kretanje ne ugaja nervoznikom.

— Ali voda, voda ... nadaljuje.

— Voda bi utegnila biti že zdrava, ali mnogi se je kar naravnost branijo, češ, da jih preveč razburi.

— Potem pa zrak; pomislite, te blage, mile sapice v dobi največje vročine ...

— Gotovo; ali pogledjte, kod in kako se vozimo. To ni za slaboživčnike.

Pa res gre železnica v dolino po takih strminah, da se ti zdi, kakor bi se vozil po najbolj strmi strehi. Na nekem kraju smo šli celó prek predora in kmalu potem po železnem mostu, ki je dolg 76 m in sloni na dveh železnih slopovih. Čudno se dozdeva potniku, da je našel tako drzno pot z gore v dol; vozeč se po mostu, opazuje globoko v dolini vijoč se gorski potoček, katerega so stoletja globoko zarezala v razorano strugo. Močan mora biti v glavi, ali pa se ne sme nizzdolu ozirati, kdor se hoče ubraniti čuvstvom tesnobe in boječnosti na tej strmi progi. Od „Mrzle kopeli“ do Viznava vozi vlak približno eno uro. Vedno pa je tako uravnano, da parobrod že čaka potnikov ob jezeru.

Le nekaj korakov in stopili smo na mogočno ladjo „Viljem Tel“.

Štirikantonsko jezero.

Štirikantonsko jezero:

1. Po jezeru s parobrodom; 2. Telova kapela; 3. Viznav.

Nekaterikrat sem se že hladil po naših planinskih jezerih. „Otok bleški, kinč nebeški kranjske zemlje,“ me je sprejel kot romarja, Bohinjsko jezero sem prebrodil po dolgem do pod Savice, Vrbsko jezero me je zibalo na svojih valovih, Osojskega jezera tajnostno krasoto sem užival; še mnogo drugih krajev sem obiskal, po katerih imajo letoviščarji svoje zabave, na katerih se „ladja giblje in ziblje“ — a rad priznavam, da Štirikantonsko jezero po svoji legi, po svoji bistri vodi, po prirodnih krasotah svoje okolice prekaša — vse. Oj, tolikokrat sem

si želel nekdam kot dijak, da bi gledal s svojimi očmi kraje, katere je nemški pesnik Šiler tako bujno opisal, katere slavi v domači besedi naš Cegnar! Kolikokrat sem si želel, da bi bil na kraju, kjer ribič poje:

Smehljá se jezera kopel vabljiva,
Mladeníc na bregu v spanju počiva;
Začuje zvonjenje,
Brenkljanje sladkó,
Ko angeljske strune
V raju ljubó.

In ko se v presladkem veselju vzbudi,
Srebrna mu prsi vodica škropi.
Doni iz globine:
Ti deček si moj!
Spečega vzamem
V globino s seboj.

— Ni čuda, opomnim tovarišu, da se je Šiler tako vnel za te kraje. Lepših bi si pač ne bil mogel izbrati za pozorišče svojim pesniškim umotvorom.

On se pomenljivo nasmeje in pravi:

— Prav žal mi je, da sem primoran vam upihniti polovico navdušenja, ako omenim, da pesnik Šiler nikdar tu v obližju bil ni ...

— Tako! Potem, no, potem je res — pravi pesnik, ki snuje značaje in kraje iz globine svoje rahločuteče in motreče duše, ki

trpi, da se mi veselimo;
ki — se trudi.
Samoten živi,
da — se v slavi, ko zgrudi
Ga smrt, prerodi.

— No, dobro pokrivajte s pesniškim perjem svoje slabosti.

— Čast, komur čast, sem odgovoril dvoumno.

Ali tovariš je takoj pritrdil, da ne meni, ampak pesniku gre čast, ki je navzlic temu, da nikdar ni videl teh krajev, vendarle tako duhovito, tako živahno, tako sveže pisal o Štirikantonskem jezeru in o njegovi okolici.

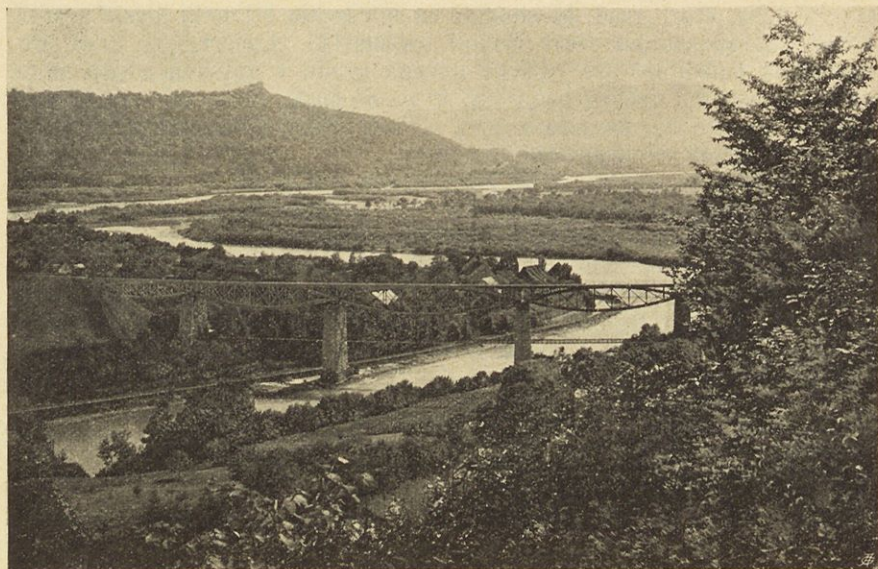
Mirno je plul sredi globine parobrod, na katerem se nas je zbralo lepo število potnikov, iz večine takih, ki potujejo zato, da se seznanijo z znamenitostmi tujih pokrajin. Kukalo je romalo iz rok v roke; zdaj naprej, zdaj nazaj so se obračali tujci, občudujoč nebotične gore okrog jezera in „temno zelen planinskih trav“, rastočih poleg obrežja. I ob tej vožnji bi bil smel peti naš pesnik Stritar:

Oj jezero ti med gorami!
Kako se smehljáš mi ljubó!
V zibeli se dete smehlja tako.
Pokojnih valov ti dih ne drami.
V nebeški se luči mi koplje telo,
V radosti se koplje duša moja;
Zdravilo v srcé mi kaplje sladkó
Mirú in pokoja! —
Pozdravljeno mi, oj jezero, bodi!
Ob bregu zeleni stojé ti griči:
Prijazne vasi, beli gradiči

V kristalni se tvoji gledajo vodi.
In zad velikanske goré
Visoko v sinje nébo molé
Snežene vrhove! —
Po sredi jezera bistre valove
Ponosno ladija naša deli.
Veselih nosi družbo ljudij;
Veselje tu sije iz vsakega lica,
Prijazna med njimi govorica,
Nedolžne šale in smeh glašan
Razlega se v jasni Gospodov dan! —

Štirikantonsko jezero ima podobo križa. Dolgo je 37 km, široko večidel le 3 km; globočino, kjer je največja, merijo na 155 m in prostora jemlje za 113 km². Po njem vozijo lepi, snažni parobrodi, po velikosti komaj manjši od onih, ki plujejo po Bodenskem jezeru. Kako je po zimi, mi ni znano. A poletni čas je promet jako živahen ob vseh večjih postajah. Kmalu, ko smo odrinili v Viznavu od kraja, smo uzrli

na desni pred seboj rigijsko železno cesto. Z jezera se vidi tako strma, da bi človeka skoro zona obšla, če bi se bilo treba peljati še enkrat po njej kvišku. Jadrati smo najprej proti Vegisu, kjer nas je pričakovala lepa vrsta letoviščarjev, ki bivajo tod v vroči poletni dobi. Skoro smo odrinili zopet od kraja in kmalu se nam je odkril nov del jezera, ki sega daleč gori do Kisnahta. Toda naš parobrod jo je rezal v naravnostni črti proti Lucernu. Čim bolj se bližamo mestu, tem gosteje je obsejano obrežje s krasnimi dvorci (vilami), z gostimi nasadi; više gori pa je zelen gozd, odkoder prihaja zdrav planinski vzduh do jezerske obale.

Razvalina gradů „Habsburg“.

Jasno je sijalo solnce in srebrilo mirno vodovje po jezeru, ladja pa je lahno plavala po gladini kakor ptica lahkokrila. V raznih gručah smo stali potniki na krovu in si ogledovali prelestni čar gorskih vrhov v svitu solnčnih žarkov. Blizu mene je slonel preprost Švicar; izvestno ga ni zanimala krasota prirode. Prek čela in očij si je zavihal klobuček, da mu je pokrival skoro ves obraz, in — je zadrimal. Njegovi tovariši ga pusté nekoliko časa pri miru, ali ko čujejo, da je začel glasno smrčati, se ga lotijo. Eden pristopi k njemu in mu na lahko izmuzne uro z verižico iz žepa, drugi mu potegne iz ust smodko. Tudi to ga ne predrami. Tretji mu izmakne žepni robec ter mu ga natakne na klobuk; a še vedno je smrčal zaspanè. Kar se nekdo izmed družbe osokoli, stopi predenj in mu naglo dvigne klobuk in razkrije glavo, da je vanjo posijalo solnce. To je pomagalo. Menil sem, da bode, ko se vzbudi, svoje tovariše trdo poprijemal, ker so ga spečega izročili javnemu zasmehu. A nič takega se ni zgodilo; malo so med seboj po-

zlobudrali, tovariši so mu vrnilo vse, kar so mu bili med spanjem zagregli, še celó smodko so mu znova vtaknili v usta — pa mirna Bosna. Kakor da se nič ni zgodilo, so se veselo zabavali dalje.

— Ali vidite oni lepi grad tam sredi gozda? me prekine tovariš.

— Da, čigav je?

— Le dobro ga pogledajte! Znamenito zgodovino ima; zlasti stari stolp za gradom, ki se tudi nekoliko vidi, je za naju zanimiv. Zato se ga le dobro nagledajte!

— Ne vem, kaj mislite.

— I no, to je „Novi Habsburg“.

— To bi bila torej prvotna domačija Habsburžanov?

— Ne, stari grad, ki se vidi za novim, je bil neki lovski gradič, kamor je rad zahajal cesar Rudolf habsburški. Lucernci so grad premagali in podrli l. 1352. Stavba novega gradu v gotškem slogu pa je zasebna lastnina nekega bogataša, ki pa ne pusti, da bi tuje občudovali njegovo palačo in krasoto v njej. (Naša slika kaže razvalino habsburškega gradu od nasprotni strani.)

— Naju se mu ni treba bati; imava drugo pot...

— Zlasti zanimivo pa je, kar nam pripovedujejo potopisi, da se je blizu razvaline nekdanjega gradu zgodilo to, kar opeva nemški pesnik Šiler v prekrasni baladi „Grof Habsburški“.

Kolikokrat sem jo čital! Na izust sem jo znal kot dijak. Zato jo tudi svojim čitateljem podajem v novem prevodu.*) Bodi nam vsem spomin trdne vere, ki je dičila pradede naše vladarske hiše! Glasi se takó-le:

Rudolf Habsburški.

1.

Tam v ahenskem dvoru grof Rudolf sedi,

S cesarskim veličjem ovenčan,
Cesarske grof Rudolf daje gosti,

A služi grof mu Porenčan —
Porenski donaša jedil palatin

In toči mu Čeh iskrecih se vin,

In kot zvezd nebeskih se zbori

Okrog svetlega solnca družno vrsté,

Volilcev sedmero vladarju zemljé

Spóštljivo se klanja in dvori!

2.

In krog in krog veseli ljudjé

Po visoki hrumijo altani,

Zvoneče se vmes pozavne glasé

In vriski doné po dvorani,

Končan brezvladja je divji prepír,

S cesarjem v deželu vrača se mir,

Sodnik je zopet na sveti:

Ne vladata slepo več ogenj in meč,

Mogočnejšev krutih se bati ni več,

In last in čast sta oteti!

3.

In dvigne cesar čašo zlató,

Zadovoljen takó beseduje:

„Pač bógat je pír in sijajen takó,

Lahkó srcé se raduje —

Le pevca pogrešam, ki vzbuja nam slast,

Do src ima naših skrivnostno oblast,

Glasnik je nebeskega uka!

Poslušal sem rad od mladih pač let,

In kar nisem pogrešal kot vitez popred,

Je cesarju pogrešati muka!“

4.

In pevec, glej, stopi v knežje vrsté,

Odeva talár ga-črn,

Pobelila so dolga mu leta lasé,

Kot vsak bi bil las mu srebrn:

„Glasovi presladki v strunah pač spé,

O ljubezni se včasí premilo glasé,

O najvišjem, najblajšem včasí,

Kar dušo ogreva, kar želi si srcé —

A kakšni o zarji najlepšega dne

Cesarju zvené naj glasi?“

*) Pesem je na novo preložil v slovenščino dr. Aleš Ušeničnik, za kar se mu prijateljski zahvaljujem.

1. Rudolf grof Habsburški je bil izbran za cesarja l. 1273. in venčan v Ahenu. Nemške cesarje je volilo sedmero knezov-volilcev, palatinov, ki so cesarju

5.

„Kakó veléval pevcu bi jaz?“
 Smehljaje cesar zamahne —
 „On višjega kralja sluša ukaz,
 Trenutje pevca navdahne!
 Kot vihra v ozračju na hip završi,
 In nihče ne vé, odkod prišumi,
 Kot vir iz nezane žile:
 Tako pevcu iz prsij se pesem glasi
 In čuvstev temne oblasti budi,
 Ki v duši skrite so bile!“

6.

A čuj harmonijo mogočnih glasov,
 Že pevec ubira glase:
 „Pojezdil je vitez zlahten na lov,
 Kjer divja se koza pase;
 Služabnik mu nosi strelbo in meč,
 In ko vitez na konju ponosen seděč
 Na loko prijezdi iz gaja:
 Iz dalje se zvonček ljubó oglasi,
 Duhovnik z Rešnjim Telesom hiti,
 Pred njim pa strežnik prihaja.“

7.

In konja razjaše, poklekne na tla,
 Spoštljivo se vitez odkrije,
 Da kot kristjan počasti Njega,
 Ki vse odrešil ljudi je.
 Po loki pa tam ljudournik dreví,
 Potoček krotak bil vedre je dni
 In brv črezenj ne vede.
 Natrato dé mašnik Rešnje Telo,
 Obutev si z nog odveže ročno,
 Da potok deroči prebrede...

8.

„Kaj delaš?“ se zdajci grof oglasi
 In mašnika gleda začuden.
 „Gospod, k bolniku se meni mudi,
 Ki čaka želján me in truden —
 A ker brv je odnesel neurnik s seboj,
 Pa bos bom prebredel deročo vodó
 In dalje pohitel spěšno.
 Tam doli bolnik umira težkó
 In čaka in čaka mene željno
 S popotnico sveto in rešno!“

9.

Na svojega konja ga grof posadi
 In brzdo podá mu prekrasno,
 Da k bolniku, ki čaka željno, pohiti,
 Da morda ne pride prekasno. —
 Služabnik grofu konja pusti.
 Da z lovom še dalje duhá si vedri,
 A mašnik odjezdi po loki. — —
 Ko jutro pa drugo pripelje zor,
 Duhovnik konjiča privede na dvor
 S povodcem ponižno v roki.

10.

„Bog varuj!“ reče mu grof zavzet,
 „Da konja nazaj bi zaprosil,
 Jezdaril na lov in v boj bi ga spet,
 Ki Gospoda je mojega nosil! —
 In ako imeti nočes ga ti,
 Za božjo naj službo ostane vse dni!
 Le bodi Njegovo imenje,
 Ki dal mi v najem je svetno oblast,
 Teló in blagó in kri in čast
 In dušo in dih in življenje!“

11.

„Ohrani Vas Bog, vsemogočni Gospod,
 Ki prošnje slabotnih čuje!
 Kot Vi počastili Njega ste otod.
 Za čast naj Vam čast vračuje!
 Vi grof ste mogočen, širom poznan,
 Kot viteza hvali Vas vsak deželjan,
 Šest dalo nebó Vam je hčérj —
 Zatorej“ — navdušeno vzklikne tedaj —
 „Šest kron Vam v hišo prinesejo naj,
 Slové naj rodovi šesteri!“ — —

12.

Zamišljen globoko cesar sedi,
 Kot mislil na prěšle bi čase —
 Ko pevcu pozorno pogleda v oči,
 Razume na enkrat te glase —
 Duhovnika lice spoznal je ta čas,
 Uderó se mu solze in ginjen obraz
 S škrlatnim zakrije odelom — — —
 V cesarja obrne se vsako oko,
 In grofa spoznajo, ki storil je to,
 In čudijo božjim se delom!

Pluli smo mimo Telove kapele in se bolj in bolj bližali Lucernu. Kako krasno lego ima to mesto! Amfiteatralno se dviga nad jezerske bregove. Na desni strani pred mestom štrli napik slavnoznani Rigi, na levi pa mogočni Pilat, ki se tudi sme ponašati z gorsko železnico do svojega vrha.

tudi stregli pri svečani gostiji. Češki grof-palatin na pr. je bil za točaja, poreski grof je donášal jedil itd.

2. Altana = visok oder. Pozavne = trobente. Brezvladje = čas, ko je bila država brez vladarja. Oteti = rešeni.

3. Pir = gostija. Na dvorih so v tistih časih pri gostijah popevali zlahtni pevci.

6. Harmonija = ubrani glasovi.

Da, Rigi! Čist kakor ribje oko mu je vrh, malo ur poprej pa je bil v pravi pravcati severni megli. To pa res potnika mora zdražiti.

— Kolikokrat je tako! nama je omenil potnik, kojemu sva razkladala svojo jezico. Prav tako je tudi s Pilatom. Poln vlak, kolikor jih le more naložiti železni voz, se jih pelje kvišku. Ko pa pridejo blizu vrha — vse megleno. Kdo ve, kdaj se bo zopet zjasnilo? — In vračajo se, ne da bi bili uživali izredno krasen razgled. Malo jih je srečnih na svetu, malo jih odhaja z zadovoljstvom s Pilata.

— No, če nisem videl z Rigija na jezero, vidim pa zdaj vsaj z jezera jasno na Rigijev vrh. In to mi zadostuj za danes...

Zadnje besede sem izpregovoril s pomenljivim posmehom. To je vplivalo tudi na druge potnike v obližju. Kaj hočete še več? Če se potniki smejejo, je to gotovo znamenje, da so dobre volje. Dobra volja je pa glavna stvar na potovanju.

Lucern.

Lucern in Rigi.

Parobrod je zavozil h kraju. Kolesa so utihnili, verige so zarožljale, in po stari navadi je pomorščak vrgel z veliko spretnostjo debelo vrv na kopno svojemu tovarišu, ki jo je v zraku ujel in začel ovijati okrog debelega kamena.

Stopili smo na suho prav tik kolodvora. A kdo bi se vozil brzo dalje? Kreneva jo v mesto.

Lucern — pri nas poznajo ta kraj po lucernski detelji — leži na severnem koncu Štirikantonskega jezera, prav tam, kjer reka Rajsa, kristalnočista in smaragdnozelená kipi iz jezera. Zato sva morala

najprej prek velikanskega mostú, ki veže obojni del mesta. Mogočna, lepa zgradba je to, široka in prostorna za vozove in pešce. Največji in najlepši del mesta je na desnem bregu Rajse; zato sva jo tja zavila s tovarišem. Dospevša na Švicarsko nabrežje, takoj opaziva, kako snažno in krasno je vse prirejeno za mnoge bogate letoviščarje, ki se tod shajajo. Na obrežju ob široki cesti rastejo visoki senčnati kostanji; pod njimi vodi pot za pešce ob jezeru. Na drugi strani ceste pa se vrsté velikanske palače, kjer ostajajo bogati tujci, zlasti iz severne Nemčije in Anglije. Pred palačami tik ceste je železna ograja, za njo so pa cvetlični nasadi raznih domačih in inozemskih rastlin, ki širijo svojo vonjavo po okolici. Kdor ima veliko denarja, pridi sem, izvestno se ga bode z lahkoto — iznebil.

Zavila sva nekoliko v stran in kmalu sva se ustavila pred štiri-nadstropno, še skoro novo hišo, ki nama jo je prijazni gostilničar v Ajnzidelnu nasvetoval. „Hôtel Union“ je bilo zapisano na pročelju z debelimi zlatimi črkami.

Vstopiva. Takoj naju sprejme vratar in odvede v pisarno v pritličju. Ondi se prijaviva z opomnjo, da hočeva ostati tu čez noč. Nato oddava vsak svoj kovčeg in stopiva z vratarjem v neki prostor, ki je bil podoben kakí s steklom zapaženi leseni vrtni kolibi.

— Izvolita sesti, gospoda! nama veli.

Ubogava. A glej, pritisnil je z roko na neko pero, jel nekaj vrteti in — začeli smo se dvigati kvišku. Za nekaj hipov obstanemo, vratar odpre vrata in — bili smo v četrtem nadstropju. S takimi dvigalicami se tujcem jako olajša hoja v visoka nadstropja po mnogih stopnicah. Tudi midva sva bila vesela, da sva zopet našla koticék, kjer se lahko nekoliko oddahneva. Toda to ni trajalo dolgo.

— Le urno na noge! Solnce je še visoko na nebu. Čas je zlato. Kdo bo zdaj počival?

— A kam naj ideva najprej?

— Saj veste, kaj je človeku najpotrebnejše, ako se vrne z dolge poti. Umiti se mora. Tu se pa zlasti lahko okrepčava v jezerski kopeli.

— Izvrstno; zadovoljen, popolnoma zadovoljen sem s tem predlogom.

Ni bilo treba dolgo iskati in iztaknila sva razsežno kopališče. Kmalu sva se naslajala s prijetno, hladno vodo, ki naju je docela poživila in prenovila.

Izprehajaje se nato po mestu, prispeva blizu glavne cerkve. Dva vitka, visoka stolpa naju že od daleč vabita, da si jo ogledava. Kreneva jo torej po potu nekoliko vkreber — cerkev stoji malo više nad jezerom — in kmalu dospeva pred velika vrata, ki so bila na stežaj odprta. Iz cerkve so se čuli mogočni glasovi orgel. Vstopiti hočeva, a takoj naju ustavi pri vratih stoječi cerkvenik z besedami:

— Izvolita, vstopnina je en frank.

— Tako? Saj to je vendar katoliška cerkev ali ne?

— Gotovo, toda...

— No, v katoliško cerkev stopiti mi še nikdar ni nihče branil. Pomislite vendar, da sva katoliška duhovnika...

— Vsa čast, ali sedaj je koncert na orgle in zato moram zahtevati vstopnino od vsakogar.

— In koliko časa traja?

— Od pete do šeste ure vsak dan razen nedelj in praznikov.

— Manjkalo je še nekako četrť ure do šestih.

— No, h koncu ne hodi,va, opomni tovariš. Oglejva si raje med tem grobje tik cerkve.

Stopila sva na božjo njivo, kjer združeno počivajo mirno pokojniki. Nad njihovimi telesnimi ostanki se dvigajo bogati, iz kamena izklesani spomeniki. Napisi so bili v raznih jeziki.h. Ogledala sva si nekatere znamenitejše.

— Nič znani.h imen, opomni tovariš.

— Nikarte prehitro ne sodite! mu odvrnem.

In res sva dospela kmalu do mogočnega spomenika iz črnega granita, pod katerim počiva vdova slovenskega rojaka, nekdanjega kranjskega državnega poslanca Vincencija Kluna. O pokojniku so svoj čas mnogo in ne baš laskavo pisali naši časniki. Narodu slovenskemu ni ostal v blagem spominu. Pač pa je na tem kamenu zapisano, da je bila pokojnica velika dobrotnica ubožcem. Zato sva ji tem raje prosila v tihi molitvi večnega miru in pokoja v Bogu in plačila za dobra dela, katera je delila za svojega zemskega življenja.

Na povratku sva našla cerkev že zaprto. Zato sva krenila proti domu. Bližal se je čas večerje.

Večerja, kaj ne, dragi čitatelj, je nekaj čisto navadnega, tako navadnega, da bi bil nezadovoljen, ako je ne bi imel vsak večer. Smeš mi verjeti, da bi je v svojem potopisu gotovo ne omenjal, da se mi ni zdela radi nekaterih okolnosti dosti zanimiva. Takoj, ko sva prišla v Lucernu na stanovanje, nama je namreč vratar povedal čas večerje, proseč, naj je ne zamudiva, ker je skupna, ali kakor pravi Francoz „table d'hôte“. Zato sva pohitela.

Ko sva dospela v prvo nadstropje, nama pokaže strežaj vrata, kamor naj vstopiva. Čudno! Velikanska dvorana, po sredi črez in črez dolga miza, ob kateri so sedeli najrazličnejši gostje: mladi in stari, moški in ženske, Francozi in Nemci. Strežnik nama odkaže prostore, in večerja se je začela. Moj sosed na desnici je bil bogat trgovec iz Porenja, ki je hotel ostati v Švici ob najtoplejši dobi. Obširneje mi je pripovedoval o izletu, kojega je napravila pred nekaj dnevi večja družba na Pilat. Menili so, da zadenejo najlepše vreme; a komaj pridejo po železnici nekako na sredo visočine, že se jame zbirati tista gosta megla. S početka je prehajala iz kraja v kraj, in to jih je še nekoliko tolažilo. A čim više so se dvigali, tem bolj stanovitno jih je zasledovala ta vražna megla.

— Tako smo žrtvovali dan in denar — zaman.

S to sodbo je sklenil svoj popis.

— No, bodite uverjeni, mu odvrnem, da se je meni in tovarišu danes ista godila na Rigi.ju.

Povedal sem mu na kratko, kako in kaj je bilo.

— Kaj hočemo? pripomni naposled ljubeznivo; komu na svetu pa so se kdaj izpolnile vse želje? Kdo bi še maral dvigati kvišku

srce in oko, ako bi užival vedno neizkaljeno srečo? Megle na visokih hribih so znak, da ne glejmo preradi nizdolu v puščavo zemskih nadlog in bridkostij, marveč da prodirajmo s svojim srcem bolj in bolj kvišku, gori do nebeških višin, kjer neha vsa megla omejenosti in prevare...

Čudil sem se možu. Takih besed pri nas nismo vajeni čuti iz ust omikancev. To misel sem razodel tudi njemu.

— Oprostite, prosim, moji radovednosti in drznosti, pristavim nato, kje pa je vaša domovina?

— Tvrničar sem blizu Kolina v Porenju.

— Zdelo se mi je, da morate biti od tam, kjer je priznано najbolj utrjeno versko prepričanje nemških katoličanov.

In zopet sva govorila živahno, iskreno, zaupno. Tožil mi je, kako nemška vlada nasprotuje imenovanju novega nadškofa kolinskega, kako je zavlekla že nad leto dnij prepotrebno izvolitev višjega pastirja čredi, ki šteje nad dva in pol milijona ovčic. In kako spoštljivo je govoril o škofih in duhovnikih! Da, sedaj se več ne čudim, da so pred leti nemški škofje, ko jih je podila iz dežele kruta roka železnega kancelarja Bismarka, da so takrat imeli škofje najboljšo oporo v svojih zvestih vernikih.

Med tem so nam stregli mnogobrojni strežniki. Gostje so se pozivili in odhajali drug za drugim. Uljudno, da ne rečem ganljivo sva se poslovila s tovarišem od tako prijaznega sosesa. —

Kdo bi zmeraj bil domá?

To ne more biti;

Želja moj'ga je srca,

Ven na prosto priti...

S temi, nekoliko izpremenjenimi besedami našega domačega pesnika me je izpodbujal tovariš, naj si privoščiva še večerni izprehod po mestu. Rad sem se mu pridružil. Večerna zarja je že davno otemnela, tem svetleje pa so gorele svetilke zlasti ob jezerskem obrežju in obsevale v dolgih, jasnih pasovih vodno gladino. Da, nekaj čarovitega ima pogled po jezeru ob tem času. Daleč na okoli štrlé v presledkih svetilke iznad obrežja, kakor bi hotele oznanjati resnico, češ, nismo tod tako zapuščeni, tudi tu prebiva svobodno švicarsko ljudstvo. Zlasti pa se dviga čarobno po noči Lucern iznad jezera. Zdi se ti, da gledaš pred seboj kraljico z bleščečo krono na glavi. Kraljica je jezerska gladina, krona pa razsvetljeno mesto. Vso to svetlo sliko pa preveva hladen vetrič, ki ob poletnih večerih tako ljubko pihlja od jezera sem v mesto. Ni čuda, da je ob tej dobi vse polno ljudstva do krasne noči na izprehodih ob obali.

Lucern: 1. Švicarsko nabrežje ob jezeru; 2. Lucernski lev; 3. Novi most s kolodvora v mesto.

Proti domu gredé se ustaviva pred najlepšim hôtelom. Nisva bila sama; polno cesto poslušalcev je privabila umetna godba, svirajoča na vzvišenem kraju pred hišo. To se baje godi o poletnem času vsak večer. In delavec in delavka, ki sta se trudila čez dan za vsakdanji kruh v predmestni tvornici, se rada ustavita v večernem hladu pred mogočno palačo in prisluškujeja nežnim glasovom violine, ki odmevajo z vrta na cesto. Za ograjo pa se izprehajajo gostje v dragocenih oblekah in izprehajajo po beloposutih stezicah svilenokrile svoje tovarišice ...

— Kolika razlika med poslušalci znotraj in tu zunaj! mi šepetne na uho tovariš.

— Pač res, mu odvrnem. Notri je bogastvo, tu pa — revščina. Oni se naslanjajo z vsem, kar more nuditi umetnost in narava, ti so pa veseli, da smejo mirno poslušati in se mimogredoč radovati opojnozvenečih glasov šumeče godbe. Bogatin in ubogi Lazar, ki drobtinice pobira, katere padajo raz mizo bogatinovo ... Še vedno ista podoba na svetu. Kdo bo to vzravnal in uredil?

— Popolnoma nihče in nikdar. Bogatin in revež bosta živela vedno na svetu. Zato je treba uravnati socijalno vprašanje na drug način. Ko se bodeta zavedala bogatin in siromak vsak svojih pravic in dolžnostij, tedaj bodo zavladale boljše socijalne razmere. In to se more zgoditi le takrat, ko prešine bogatina in Lazarja duh — Kristusov.

— Kam sva dospela! Še malo, pa bi začela reševati najtežja vprašanja, ki belijo dandanes veščakom glavo.

Dobro, da sva skoro dospela v varstvo svojega prenočišča, sicer bi bila morda ugibala še dolgo o tem perečem vprašanju današnjih dnij. Vrtar nama je voščil: „Lahko noč“ in prav je imel; ura je bila pozna, midva pa potrebna počitka.

* * *

Zjutraj sva si lahko ogledala kapiteljsko cerkev in čula brez vstopnine čarobne glasove res znamenitih orgel. Ljudstvo je bilo v cerkvi tako tiho in pazno, da nisi čul niti najmanjšega šuma; in vendar se jih je zbralo toliko, da so bile vse klopi polne. Kaj je dalo povod, da se je sešla tolika množica v cerkvi, nisem mogel doznati. Zdelo se mi je, da so duhovniki opravljali zadušnice za nekim pokojnikom. Morda je bil dotičnik imenitna oseba, dobrotnik ubogih, ali sicer mož, ki je mnogo deloval v javnem življenju.

Ko sva se povrnila v svoje gostilniško domovanje in okrepcala za nadaljnje razgledovanje po mestu, sva čula, da v sosednji sobani, kjer se zbirajo Angleži, nekdo tako glasno govori, kakor bi imel javno predavanje. Drugi so ga pazno poslušali. Radoveden, kaj to pomeni, vprašam natakara, kaj imajo pri sosedovih.

— Vsako jutro nekdo zbranim govori, mi odvrne.

— Je li to kak duhovnik? vprašam dalje.

— Ne vem, kdo je; morda bo kak gledališčni igralec ali kak — profesor.

Ne vem, kaj sem zamrmral kot odgovor; to pa mi je še prav dobro v spominu, da me natakarjev odgovor kar nič ni zadovoljil.

Sram me je bilo, da sem iskal pouka in nasičenja svoji radovednosti tam, kjer bi si bil lahko domneval, da ga ne najdem. Zato pa nisem hotel dalje popraševati, dasi sem videl, kako so suli kmalu na to poslušalci iz sosednjih vrat in se porazgubljali po raznih mostovžih in stopnicah. No, zahtevati, da se nam vsaka želja na potu uresniči in vsaka radovednost nasiti, bi bilo vendarle malce preveč. A še do danes mi je uganka, kaj so imeli po zajutru Angleži v veliki sobani poleg obednice, in iz katerega namena jim je dotični govornik razkazoval svojo vednost in mečil mrzla srca. Le škoda, da se nisem sešel z včerajšnjim primiznim tovarišem. Ta bi mi izvestno znal razvozljati to skrivnostno zagonetko. Vsak po svoje, sem si mislil naposled, in to mi je vsaj po nekoliko potolažilo kipečo radoznalost.

— Zdaj pa le urno na izprehod po mestu! mi veli tovariš.

— Ali imate načrt pripravljen, da ne bova tavalala po ulicah brez namena?

— Vse v redu. Najprej pogledjva lucernskega leva.

Ne daleč od kapitelske cerkve in ne daleč od najinega gostišča se pride prek prozorne železne ograje v nekako senčno dvorišče, smeli bi mu reči park. Ondi vstopivši, zagledava velikansko steno iz peščenika, v katero je vklesana krasna, osem metrov dolga soha umirajočega leva, kojega prebada nalomljena sulica. Z nogo oklepa in varuje lev lilijo kot znak vladarske rodbine Burboncev. Umetno delo je to; še lepše pa se nam dozdeva, ako premislimo, da je postavljeno v spomin „švicarski zvestobi in kreposti“ (*Helvetiorum fidei et virtuti*).

Zgodovinska podlaga spomeniku je v kratkem tá-le: Za francoske prekucije je 26 častnikov in 760 vojakov tvorilo takozvano švicarsko gardo na kraljevem dvoru Ljudevita XVI. v Parizu, in ti so z izredno požrtvovalnostjo in z junaško hrabrostjo do zadnjega diha branili proti upornikom svojega gospodarja-kralja, kateremu so bili poprej zaprisegli zvestobo. To se je godilo dne 10. velikega srpana in 2. in 3. kimavca leta 1792. Imena častnikov so pod spomenikom v kamen vrezana. V obližju je majhna kapelica, na kateri se blesté besede: „Nepremaganim mir!“ (*Invictis pax!*)

Spomenik je umetniško izdelan po načrtu glasovitega kiparja Thorwaldsena. Bršlinovo zelenje ovija kamenito steno. Pod njo pa se zbira voda v tolmu iz studenca, ki se steka iz višine. V sredi tolmana skrivnostno šumlja majhen vodomet. Dan za dnevom pohajajo ta kraj tujci in domačini, ob sobotah na večer pa razsvetlé spomenik z umetalnim ognjem.

Značajnost in poštenje, zvestoba in hrabrost so neminljivega spomina...

Nekoliko dalje na levo vodi pot na ledniški vrt. Kaj pa je to? vprašuje ljubeznivi čitatelj. Takoj ti stvar pojasnim. L. 1872. so razkrili na tem kraju ostanke nekdanjega lednika iz prastare ledene dobe. Jako dobro se še poznajo rovi, po katerih se je stekala voda in padala nizdolu, da je globoko v skalo vdolbena jama. Videla sva tudi težke okrogle kamene, ki so se čudovito uglasili in zaokrožili vsled vodenega pritoka. Postrežnik, ki je tujcem vedno na razpolago, je spustil iz višine vodo po rovu v kameniti kotel, in čudno, težki,

okrogli kamen se je začel v njej vrteti, kakor lahka žoga. Kdor vidi ta pojav, se ne bode čudil, da voda premaga i najtrše kamenje. Tudi ledniški vrt obiskuje dan na dan dosti tujcev. Zdi se, da je mnogim ta hladni senčni kraj jutranji izprehod, kjer postajajo in posedajo ter semkaj došle potnike opazujejo. Vsaj meni se je tako zdelo. Ali vsekakor je zanimivo, da si potnik ogleda te prirodne prikazni iz starih časov. Z vrha ledniškega vrta se prav lepo vidi na okrog po mestu in po jezeru.

— Je li še kaj v načrtu? vprašam tovariša, ko sva se vračala po ulici nizdolu proti jezeru.

— Pri kraju sva, odvrne. Le še Kapélski most s svetilnikom si morava ogledati.

K sreči ni bilo daleč. Malo nad velikim, trdno zidanim mostom, po katerem sva prišla včeraj v mesto, sega počrez prek reke Rajse. Znamenit je kot častitljiva starina v sedanjem modernem mestu. Lesen je in z opeko krit. Ob straneh je raz njega prost razgled po jezeru in po reki. Na stropu ima 154 starinskih slik iz življenja sv. Leodegarja in sv. Mavricija, mestnih zavetnikov. Prav tik mostú sredi reke štrli iz nje starikav stolp, trdo sezidan in preprosto krit.

— Evo vam sivega orjaka, ki se je ohranil iz davne prošlosti.

— Ne vem, kaj menite.

— To je tisti stolp, o katerem pravijo, da je bil svoj čas svetilnik brodnikom na jezeru in je dal mestu celó ime.

— Ime? opomnim dvomljivo.

— Gotovo; saj veste, kaj se pravi svetilnica ali, če hočete, tudi svetilnik po latinsko.

— Da, „lucerna“ smo všasi rekli.

Zdaj mi je šlo v glavo, odkod ima mesto ime. Bržčas bi se ne bil povzpел samotež do te bistroumnosti, da me ni poučil tovariš.

Okrog ednajste ure dopoldne sva korakala prek širokega mostú proti kolodvoru, pripravljena na odhod. Solnce je močno pripekalo. Kaj lahko bi se bila sedaj po krajši poti vozila naravnost v Bazilejo, kamor sva se namenila. Toda držati se nama je bilo reda, katerega naznanja okrožna vozovnica; zato sva morala še enkrat nazaj v Curih.

Ko je železni konj potegnil in smo zdrdrali prek dolgega železnega mostú nad Rajso in zavili v predor, naju je kmalu minila prejšnja vročina. Ko pa smo zagledali zopet beli dan, se je raztezalo pred nami 25 km dolgo Rdeče jezero. Vozili smo se prav tik njega. A tudi ta prijazen razgled je izginil za vlakom, ki je skoro potem dospel v Cug, glavno mesto najmanjšega švicarskega kantona s 5000 prebivalci. Tudi tu se nisva mudila. Oddrdral je vlak za nekaj minut in ostalo je za nami mesto; pač pa nas je spremljalo še dalje časa vodovje Cuškega jezera, kjer pa nisem opazil tako živahnega prometa kakor po drugod. Še nekaj časa po železnici in zopet se je — pri postaji Horgen — odprl pogled na slikovito Curiško jezero. Vštric njega sva se še enkrat naslajala s tovarišem ob prekrasni okolici, ki je še le izginila, ko je vlak zavozil na velikanski kolodvor v Curihu.

— Švico sva obhodila, kolikor je bilo v načrtu.

S to novico me je iznenadil tovariš pri skromnem obedu v kolodvorski gostilnici.

— Tedaj bi bila prva polovica najinega potovanja pri kraju?

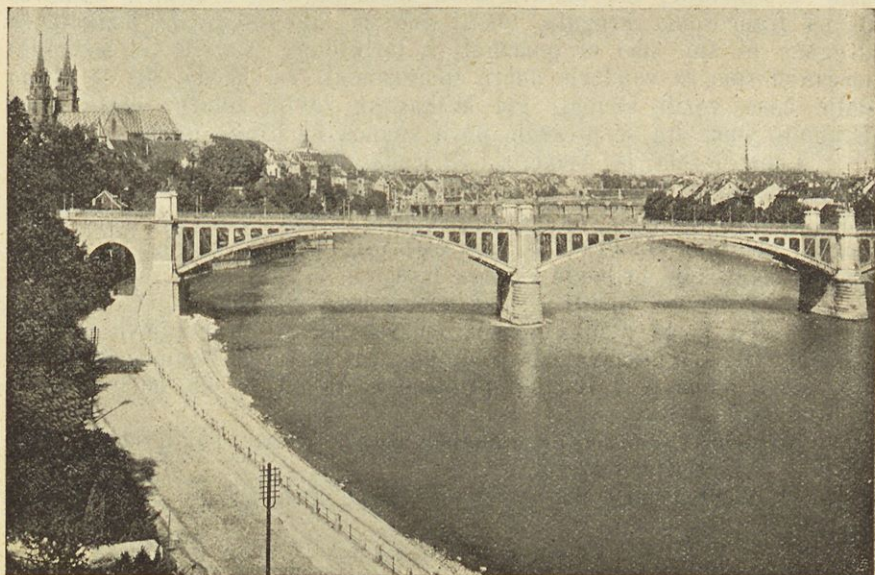
— Tako nekako bode. V nekaterih urah sva pri Renu in potem se ga bova stanovitno držala. A najina pot je še dolga gori proti severu.

— No, če se drugi del tudi tako srečno sponese, potem se smeva domá javno v časnikih pobahati, kako znava potovati.

— Po pravici. Toda ne hvaliva dneva pred večerom!

V Alzaciji.

Danes tukaj, jutri tam,
Drugi kraji, druga mesta,
Če ni vŕšeč mi tu, drugam
Urna me popelje cesta.

Bazileja (Basel) na Švicarskem.

Pa se res urno vrté kolesa po železni cesti. Odpeljali smo se s kolodvora curiškega, in kakor lahkokrila ptica je brzel vlak prek reke Zile proti zapadu. Le nekaj postaj in drevili smo zapored čez največje švicarske reke; Limat, Rajsa in Ara so ostale za nami. Tedaj pa se nam je razširilo obzorje; vozili smo se po prijetni ravnici, vse na okrog obrastli z rodno vinsko trto. Pustili smo za seboj mesto Brug, kjer je nekdanj stoloval Rudolf Habsburški. Še nekaj časa in pokazal se je Ren, mogočni Ren, ki naju ima odslej spremljati na daljnem potu.

— Kako čudno kalna, da ne rečem umazana je ta voda!

— Morda vsled zadnjega deževja, odvrne tovariš. Take vode bi bržčas ne bili tako često opevali nemški pesniki.

Toda zopet nama je izginila izpred očíj. Železnica je šla svojo pot po gozdih in travnikih; pri Renskem polju smo se z reko vnovič srečali. Zdaj pa nas je spremljala do Bazileje (Basel). To mesto je središče ondotnih železničnih zvez. Velikanski kolodvor je hkratu tudi začetek državno-nemške železnice, kar sva opazila takoj pri izstopu. Treba je bilo preiti dolgo hodišče. Na koncu pa naju je že pozdravil stražnik z glasovito nemško „pikelhavbo“ na glavi. Ker se tukaj menja država, mora vsak potnik dati svojo prtljago v pregled. Približala sva se ondotnim carinskim uradnikom, ki so kmalu spoznali, da nimava nič pri sebi, kar bi bilo nemški državi nevarno. Zato sva brez ovir prestopila v nov vlak, ki je imel skoro odpeljati potnike v Alzacijo. Izprevodnik se nama je takoj prikupil. Otvoril je voz, kjer sva našla prijetno družbo. Dva mlada francoska duhovnika, ki sta se vozila iz Rima na počitnice v svojo domovino, sta se notri potila. Kmalu smo se seznanili; ker onadva nista znala govoriti nemški, z nama se je pa francoščina kregala, lomili smo za silo italijanski jezik in če drugače ni šlo, smo si pomagali z latinščino. Navzlic tej jezikovni mešanici smo se vendarle dobro sporazumeli. Le škoda, da se nismo dalje časa vozili skupaj. Pri Milhavznu zavije železna cesta proti Franciji. Ondi sta se presedla nova znanca na drugo prego.

Lepa dežela je Alzacija. Ni čuda, da so imeli Nemci po njej velike skomine. Potniku, ki se ozira iz železničnega voza na desno in levo, se zdi, da je iz večine poljedelska dežela; lepo obdelane njive, bogato obloženi vinogradi so nas srečavali. Svet je raven; na vzhodu pa ga zaokrožuje hribovje Črnega lesa.

— Treba bo misliti, kje se nastaniva v Štrasburgu.

— Tu je le dvojna pomoč možna: ali se posvetujeva z Bédekerjem, ali pa vprašava izprevodnika. Zdi se mi poštenjak; soditi po tem, kako nama je v Bazileji prijazno postregel, bi mu smela zaupati tudi to svojo željo.

Ko pride mimo najinega okenca, mu potrka. Takoj odpre vrata.

— Kaj želita gospoda?

— V Štrasburg sva namenjena, a ne veva, kje bi si najela prenočišče.

Nasmehlja se in dostavi: Prestora dosti; blizu kolodvora je vse polno hôtêlov.

— Uprav to bi rada doznala, kam se naj oglasiva.

— To vama lahko povem.

In izrekel je v svojem pruskem narečju besedo, katere nisva umela.

— Kako mislite? vprašam še enkrat.

Zopet je izpregovoril tisto nerazumljivo besedo. Nisem ga umel; tudi tovariš ne.

— Hôtel se imenuje po visoki gori v Švici. Gotovo bosta gospoda zadovoljna; snažno je in ne predrago.

To izgovorivši je odšel.

— Ali sedaj veste, kako se imenuje dotični hôtel? me vpraša nemirno tovariš.

— Zdi se mi, da je rekel Šent-Jodat; ali pa bode Šent-Jodok, torej hôtel Šent-Još.

— Ali tako se ne zove, vsaj kolikor je meni znano, nobena gora v Švici.

In začel je naštevati nekatere gore švicarske.

— Kdo vé, kaj je Prus mislil? Morda nama pa v Štrasburgu kdo razvozlja to zagonetko.

Vlak je srečno pripihal do glavnega mesta Alzacije. Zdaj je veljalo iskati si prenočišča. Iz splošnega vrvenja in drvenja se prerijeja do zunanjih vrat, kjer je čakalo vse polno omnibusov, izvoščkov, nosačev in drugih postrežnikov za popotne ljudi.

— Ali veste, kje je hôtel Šent-Jodok? vprašam mimogredé postreščka.

— Jodok! Jodok? Ne, ga ne poznam.

— Morda nisem prav čul, ali pa sem pozabil. Šent-Jodat bo, kakor se imenuje neka gora na Švicarskem.

— A tako! No, potem gotovo želite v hôtel Šent-Gotard, ki je precej tu v obližju. Kar stopite prek drevoreda in takoj boste opazili hišo, ki ima napis z debelimi črkami.

— Hvala lepa!...

— Ti preklicana pruščina, da te živ krst ne razume...

Glasen smeh tovarišev me je prekinil, da nisem dalje zabavljal neumljivemu izgovoru nemških prusakov.

— No, za vse življenje svoje — in če bi živel tudi sto let — si zapomnim, kako se je iz pruskih ust Šent-Jodat ali Šent-Jodok v mojih slovenskih izpremenil v Šent-Gotard.

Drugih zlih posledic to nesporazumljenje ni imelo, zlasti zato ne, ker sva bila s prenočiščem popolnoma zadovoljna.

— Prva naloga nama bode, da se ogledava nekoliko po mestu.

— Peljiva se nekaj časa z mestno železnico! svetujem tovarišu.

Nasvet je bil „soglasno“ sprejet.

Že so užigali svetilnice. Po glavnih trgih in cestah se je svetilo kakor po dnevni. Sredi teh lučij je pa drdral tramvaj, menjajoč si potnike vsakih pet minut ali še prej.

Lepo mesto je Štrasburg; dičijo ga široke ulice, krasne, a ne nove hiše, znak, da ima mesto davno zgodovino. Čudom sem se moral čuditi, da se po ulicah govori toliko francoščine. Vidi se, da se vpliv prejšnje vlade ne da kar črez noč izbrisati. Nemška vlada si sicer zeló prizadeva, da bi prebivalcem Alzacije v marsičem ustregla; vendar pa jih je še vedno mnogo, ki bi imeli raje danes nego jutri, da pripade Alzacija zopet Franciji. Posebej se kaže nemški vpliv zadnjih časov na javnih trgih, kamor so postavili raznih spomenikov možem, ki so v tesnejši zvezi z nemško državo. Tudi prekrasno vladno palačo, pravi grad v novodobnem zmislu besede, so zgradili, v katerem prebiva cesarski namestnik.

Štrasburg je staro mesto. Poznali so ga že Rimljani pod imenom „Argentoratum“. V srednjem veku je cvetelo in se odlikovalo po svoji trgovini in obrtniji. Meščani so si vsled bogatih kupčij opomogli in dolgo časa branili svojo nezavisnost proti francoskim vladarjem, ki bi si bili radi prilastili mesto z okolico. Tako so leta 1445. zapodili 50.000 vojakov, katere je prek meje pripeljal francoski kraljevič, da

bi si z njimi priboril rodovitno Alzacijo. To pa se je posrečilo še le francoskemu kralju Ljudevitu XIV. dne 30. kimavca l. 1681. Od tedaj se je držalo ozemlje alzaško francoskih vladarjev malo ne dve sto let. Ali nastala je zadnja francosko-nemška vojna l. 1870. General pl. Werder je Štrasburg oblegal. Po 47ih dneh se mu je mesto vdalo (27. kimavca 1870). Odslej je glavno mesto pridobljene državno-nemške dežele. Pod novo vlado so se mestne utrdbe še podvojile. Po mestu teče reka Ille, ki se razpolovi v dve strugi, da bolj hladi sicer jako toplo ozračje.

* * *

Ko je drugo jutro toplo solnce seglo do najinih oken, sva nastopila znova pot po mestu. Prvi koraki so veljali namenu, da si prisvojiva kje v obližju cerkev in oltar, kjer bi opravila svojo stanovsko dolžnost. Kmalu sva dospela do reke Ille. Stopiva črez most; še nekaj časa ob drugi strani reke in stala sva pred visoko cerkvijo, ki pa je bila zaprta.

— Naprej! Ta cerkev ni naše vere, pripomni tovariš.

— Kako se ji pravi?

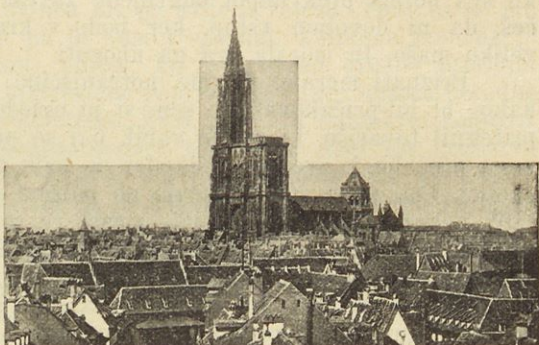
— Nova cerkev sv. Petra. Vidi se, da se nova nemška vlada, jako trudi, da bi razširila čim najbolj tod na okoli protestantstvo. Čemu bi bila sicer gradila tako velikansko cerkev na svoje troške?

— Meni se to ne zdi tako čudno, ker se je sedanja Nemčija doslej vedno opirala na protestantstvo. Bolj čudno se mi pa zdi, da se vlade, ki zapovedujejo malo ne samim katoličanom, ne ozirajo skoro nič na njih potrebe in dostikrat poštenim katoliškim državljanom mečejo polena pod noge. Ko to premišljam, se vselej spomnim besed Zveličarjevih: Kraljestvo, ki je zoper sebe razdeljeno, ne more obstati.

Med takimi pogovori sva dosegla novo katoliško cerkev sv. Petra. Tu sva lahko vstopila, z nama pa tudi še kar cela vojska šolskih otrok, dečkov in deklic. Ne bi sicer tega omenjal, ako bi mi ne bili šolski otroci ostali v neizbrisnem spominu zaradi lepega vedenja. Posebno hvalo in zahvalo pa zaslužijo učitelji in učiteljice, ki so navadili šolsko deco tolikega spoštovanja do kraja, Bogu posvečenega. Vsak, tudi najmanjši otrok petih ali šestih let, je vstopivši pripognil svoje kolence do tal in z neko gotovostjo, da ne rečem samozavestjo, ki je v teh letih nenavadna, stopil na svoje mesto, kjer je ostal, ne da bi se oziral na desno ali na levo. Ko je mašnik pristopil k oltarju, so se oglasile orgle na stranskem koru, in nedolžni zbor nedolžnih otrok je peval enoglasno, da je bilo res veselje, poslušati to vneto, nepokvarjeno mladino. Pri glavnih delih sv. maše so otroci, kakor zapovedujejo cerkveni predpisi, pokleknili, a zopet o svojem času brez hrupa vstali, ne da bi jih učiteljstvo posebej opozarjalo. No, ta šolska mladina mi je zares ugajala. Dal Bog, da najde tudi v naši lepi slovenski domovini mnogo posnemalcev! Kaj je prijetnejšega nego zavest, da je naša deca iz ust svojih vzgojiteljev sprejela resnobno spoštovanje do hiše božje in svetih obredov, pa se po tem tudi ravna! Taki učitelji in učiteljice so zlat denar narodov, ki prej ali slej donese bogatih obrestij.

Ko sva opravila s tovarišem v cerkvi svojo pobožnost, jo ubereva naravnost proti starodavni stolnici. „Münster štrasburški“, kdo še ni čul o njem? Devet stoletij so zidali, prezidavali, prenavljali, popravljali in krasili to pomenljivo zgradbo; zato pa tudi najdeš na njej znake vseh pri nas navadnih umetniških slogov. Le škoda, da se pred cerkvijo ne razprostira kak večji trg. Ko se stolnici približaš, se ti zdi, da je kakor uklenjena med druge mestne stavbe.

Obstala sva pod pročeljem. Kar prevzame te v resnici pogled na tolike kamenite sklade, ki so zloženi v lepo razmerje drug poleg drugega. Pročelje ima tri dele, a tudi troje vhodov. Lahko je delimo v tri nadstropja. Sredi nad velikimi vrati je okroglo okno, sicer kamenito, a vendar tako visoko, da se ti zdi, da je izrezano iz enega samega kamena. Sploh opazuješ na pročelju, ki je visoko 66 m, navzlic vsem kamenitim stebrom, podporam in slopovom neko prozorno lahkoto, ki kipi kvišku proti nebu, kamor se naj dviga tudi tvoje srce. Od pročelnega vrha se vije 76 m visoko vitki osmerokotni gotski stolp, ki torej meri od tal 142 m. A dodelana je le leva stran.

Stolnica v Štrasburgu.

Ko opazuješ to kamenito, prozorno ogrodje, preluknjeno in prerezano na premnogih mestih, se ti zdi kakor velikanska umetna cvetka, ki je vzknila na polju trdne vere in svetega navdušenja za veličastvo službe božje. Mojster Ervin pl. Štajnbah, ki je vodil zgradbo na začetku štirinajstega stoletja, se je z njo ovekovečil do pozne prihodnosti.

Glavna, pa tudi obojna stranska vrata na pročelju so, rekel bi, kar ometana z umetnimi kamenitimi sohami, ki predstavljajo razne osebe iz zgodovine našega odrešenja. Predaleč bi nas privedlo, ako bi le površno hotel naštevati posamnosti. Človeku se zdi, da je oživel tu kamenje, ki ga vabi, da se ponižaj tu notri pred Njim, ki je pot, resnica in življenje. Ko stopiš v cerkev, te takoj prevzame njen skrivnostni somrak: starodavna barvana okna ne pusté solničnim žarkom, da bi s polno močjo prodirali v sveti kraj. Prevzame pa te tudi razsežna prostornost: površina cerkve meri 4087 m². Zato pa se tudi ljudje v njej kar poizgubé. Ne vem, če jo sploh kdaj napolnijo; težko, ker bi zadnji kar nič ne videli do velikega oltarja.

Prvotno je stala na tem prostoru baje najstarejša cerkev Marijina na Nemškem. Sedanjo so zidali nad štiri stoletja; zato pa nima enotnega sloga, ampak vsak njen del kaže znake svoje dobe: presbiterij (prostor okrog velikega oltarja) in poprečna ladja sta zidana v romanskem, podolgovata ladja s pročeljem in stolpom pa v gotškem slogu.

Kakor po drugih velikih cerkvah na Nemškem, sem opazil tudi tu cerkvenega varuha, takozvanega „švicarja“. To vam je mož, ki meri več kot „pet čevljev in pet palcev“, pravi junak po svoji postavi. Oblečen je v široko, dopetno, z zlatom obrobljeno rdečo suknjo; od rame do pasa mu je pripet širok, z raznimi okraski vezen prepas; v roki ima visoko, s srebrom okovano žezlo, vrh glave pa mu pokriva rdeča čepica. To je stalni cerkveni varuh. Vedno hodi od kraja v kraj in pazi, da se kdo preveč ne bliža posamnim dragocenostim, a tudi, da se kak drugoverec ne vede nespodobno. Kajpada je tudi naju takoj zavrnil, ko sva hotela prek napol odgrnjene zavese stopiti v stransko kapelo, češ, da ni dovoljen vstop, ker bodo v kratkem imeli kanoniki ondi veliko mašo. In morala sva ga ubogati.

Priznati moram, da me notranjščina cerkve ni tako zadovoljila, kakor bi bil pričakoval, ko sem si jo ogledoval od zunaj. Rad pa sem pritegnil tovarišu, ki me je vabil, naj se potrudiva še na vrh cerkvenega pročelja k zvoniku, odkoder se baje prekrasno vidi po mestu in okolici. Polagoma sva stopicala po polzevi stolbi višje in višje. Ne bom tajil, nekam utrudljiva je pot, zlasti če jo premeriš meseca velikega srpana; 330 krat moraš nogo vzdigniti, predno si na vrhu. Ali ko sva, dospevši vrh stopnic, izročila svoje vstopnice varuhu, ki noč in dan tu straži in stanuje, ko sva se ozirala nizdolu po mestu in naprej, je bil ves trud obilno poplačan. Kakor majhne bajtice v primeri z visokimi palačami se ti dozdevajo druge hiše, ako jih opazuješ raz cerkveni vrh. In pa kako razsežno je mesto! 135.608 prebivalcev so našeli pri zadnjem ljudskem štetju, a prostora se ti zdi, da je za mnogo več. Dalje ti oko obstane na zahodni ravnini, po kateri, eno uro od mesta, teče Ren. Na vzhodu opazuješ zadnje obronke Črnega lesa, na zapadu pa ti zapirajo pogled Vogezi, da ne uhaja naprej na Francosko. Tujci radi obiskujejo stolp nad cerkvijo; lep broj sva jih našla in za nama jih je tudi nekaj prispelo. Varuh ponuja vsakomur razglednice, na katere pritisne potrdilo v dokaz, da so bile kupljene vrh cerkve. Kajpada sva jih tudi midva naslovila v domovino prijateljem in znancem v spomin, kako visoko sva se povzpela tisti dan.

* * *

Ne daleč od stolnice je Gutenbergov trg, na katerem je bronast spomenik moža, ki je izumil tiskarstvo. Kakor za grškega pesnika Homerja, se je tudi za Gutenberga dolgo časa potegovalo in pričkalo več mest, ki so hotela biti rojstni kraj temu znamenitemu možu. Dandanes je ta stvar dognana. Janez Gensflajš — tako se je pisal po očetu — se je rodil okrog leta 1397. v Mogunciji. Mati se je imenovala Gutenberg in po njej je prevzel ime, s katerim ga še dandanes kličemo. Ker pa so se tisti čas meščani s plemenitniki, med katere je pripadal tudi Gensflajš, ostro prerekali in med seboj sovražili, se je moral oče kmalu po rojstvu svojega sinka iz neznanih vzrokov izseliti in je krenil z vso rodbino v Štrasburg. Ondi je Gutenberg preživel svoja mladostna leta. Potoval je po Italiji. Kjerkoli pa je hodil, povsod mu je po glavi šumela misel, kako bi mogel prirediti črke, s katerimi bi se pisanje moglo poljubno pomnoževati. Dotlej so

namreč za kake majhne tiskovine vrezovali črke v les in jih tako ponatiskovali. A bolj ko se je trudil za svojo željo, bolj mu je ginilo očetovo imetje. Seznanil se je tisti čas v Mogunciji z nekim Janezom Fustom, ki je bil bogat mož, a jako sebičen in pohlepen po denarju. Ta mu posodi na visoke obresti denarja, in Gutenbergu se je res posrečilo, da je jel posamne črke rezati iz hruševega lesa, jih vezati v besede ter tiskati na papir. A lesene črke so se hitro obrabile. Zato je mož mislil in mislil, kako bi izpopolnil svojo izumitev. In res, po daljšem raziskovanju pride do zaključka, da se bode mnogo lažje tiskalo in da se bodo črke dalje ohranile, ako jih izreže iz svinca ali pa vlije iz železa. Tudi to se mu je posrečilo. Lakomni Fust pa je kmalu spoznal, kolikega pomena je Gutenbergova iznajdba, zlasti potem, ko je v njuno družbo pristopil še neki Peter Šefer, ki je bistroumno popravil prvotne, nekam nerodne črke in izboljšal tudi tiskarsko črnilo. Fust torej kar na enkrat zahteva, naj mu Gutenberg vrne posojeni denar. Ker pa je imel vse bogastvo v tiskarskem blagu, ne more odšteti posojila. A lakomnik mu vzame vso tiskarsko pripravo, s katero si je kasneje zaslužil mnogo in lepih denarjev. Gutenberg pa je — kakor se to prav pogostoma dogodi nesebičnim, za vedo in znanost vnetim možem — umrl v revščini, nepoznan in nepriznan od svojih rojakov, l. 1468. Tako se je tudi nad njim izpolnilo, kar poje naš pesnik :

Bila od nekaj je taka usoda slovečim možakom,
Da jim slovelo ime, ko jih zagrnil je grob.

Po smrti so ga mnogo slavili. Ob četrti stoletnici njegove smrti so mu postavili na mnogih krajih umetne spomenike; v Štrasburgu, Mogunciji in Parizu javno čislajo izumitelja tiskarstva.

* * *

— Čas poteka, opomni tovariš. Morava hitro nazaj v stolnico, da si še ogledava znamenito astronomsko uro.

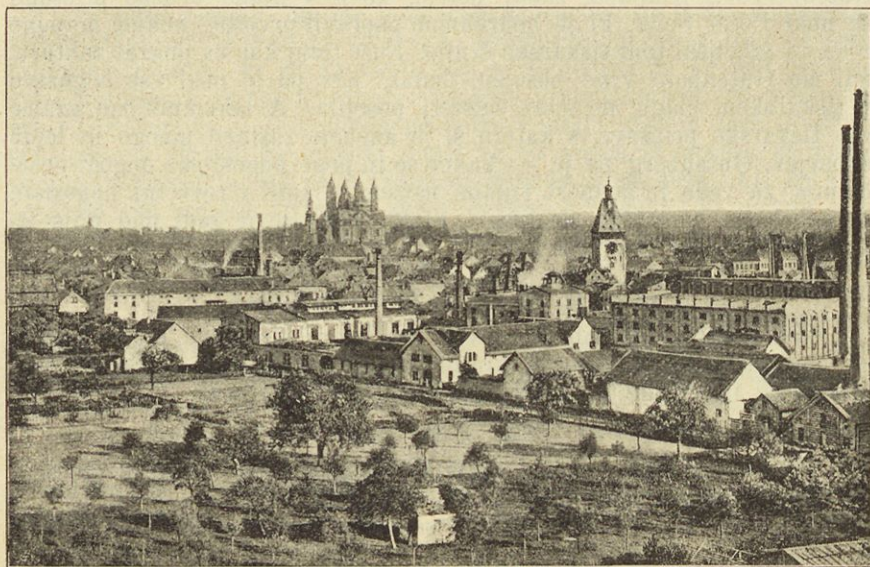
To delo domače umetnosti je sestavljal urar in mehanik Švilgué od leta 1838.—1842. Poprej so imeli v stolnici ono znamenito uro, ki jo je izumil l. 1571. domačin Dasipodius, o kateri trdijo, da je bila bolj umetna in znamenitejša mimo sedanje.

Malo minut je manjkalo do dvanajstih, ko sva dospela v cerkev, kjer se je v južnem delu prečne ladje zbralo že precejšnje število radovednih gledalcev. Ni čuda, kaj takega se ne vidi povsod. Vsako četrto ure se pojavi druga podoba. Prvo četrto nastopi deček, ob pol ure mladenič, ob tričetrti mož, ob koncu ure pa — smrt. In ko je ura dvanajst, se prikaže Jezus, kateremu se klanja dvanajst apostolov. Lahko si je misliti, da vse pozorno čaka, kdaj se bo izprožilo bitje, da se pojavijo navedene podobe. Vse je gledalo radovedno, ko je prišla koščena žena s koso, za njo pa družba Jezusovih apostolov. Ni sicer kdo ve kaka umetnost, ki bi se tu kazala potniku, ali nekako čudno je pa le človeku pri srcu, ker se spomni, češ, tudi tebi prej ali slej odbije zadnja ura, in potem — oj, skrbi, da prideš tudi ti v družbo Zveličarjevih prijateljev.

S tem je bilo najinega pohajkovanja po Štrasburgu konec. Kratko kosilo, potem brž na kolodvor, in skoro je vlak pihal naprej proti — Renski Palaciji.

Špira.

Če bi me vprašali, kakšna je Alzacija više gori od Štrasburga, bi pač ne mogel odgovoriti drugega nego to, da je lepo obdelana, iz večine ravna, da se po njej lepo menjavajo njive in vinogradi, gozdi in polja. Povsod se kaže znak marljivosti ondotnega naroda. Blizu Rena smo se vozili. Tod torej mora rasti ona svetovnoznana renska kapljica, sem si mislil, ki je celó doli pri nas na tako dobrem glasu. Rad bi se bil spustil v kak pogovor s potnim tovarišem, ki se nama je pridružil nekaj postaj dalje od Štrasburga. A nisem si upal motiti

Spira (Speier).

častitljivega gospoda. Bil je bržkone kje v obližju župnik: velikanska, močna postava v dopetni duhovski suknji, pod vratom pa dva suknjena, belo obrobljena izrezka, kakor jih nosijo francoski duhovniki. To ima spominjati dveh Mozesovih deščic, na kateri je Bog zapisal deset zapovedij. Takšen podaljšan ovratnik nosijo francoski duhovniki, da imajo vedno pred očmi božji zakonik, katerega jim je pojasnjevati ljudstvu. A tudi po zunanje je kazal mož svoje francosko mišljenje. Vstopivši, izvleče urno francoski katoliški dnevnik ter jame čitati iz njega. Kdo bi si ga torej upal motiti? Bog zna, ali bi sploh maral z menoj nemški občevati? Zatorej je boljše, da lepo mirujem. No, pa saj se itak ni dolgo vozil z nama.

Prestopili smo v Rensko Palacijo. Na kolodvoru v Lavterburgu je bilo treba čakati skoro celo uro. Ali potnik ne sme biti v zadregi, kaj in kako. Za kolodvorom je parku podoben vrt, na katerem je

dosti sence. Tja jo ubereva in sedeva v senčnat gaj; hiše ni nobene v obližju. Kako dobro nama je to delo po vroči vožnji!

— Meni se tá-le kolodvor dozdeva prav takšen, kakoršnih je nekaj po naši gorenjski železnici, opomnim tovarišu.

— Zakaj?

— Samota vse povsod na okrog. Le ko vlak prihaja in odhaja, nekaj občinstva. Potem pa je zopet vse tiho. Služabništvo se mi zdi prav tako postrežljivo kakor pri nas doma in...

— Meni se pa zdi, me prekine tovariš, da vam srce uhaja doli proti jugu, da imate domotožje...

— Nikakor ne, zakaj skoro prideva k znanim, prijaznim, gostoljubnim ljudem, kjer se bova, dobro vem, počutila jako dobro, čisto po domače.

— Vi mislite v Špiri, ka-li?

— Da, kakor sem vam pravil. S kanonikom M. in njegovo nečakinjo sem se seznanil pred leti v Rimu. Ne rečem, da sem jima storil kdo ve koliko in kakšnih uslug v večnem mestu. Sem ter tja sem ju kam spremljal, da nista hodila po prevelikih okoliših. Toda to sem moral storiti rimskim romarjem že po svoji službi. Glavni vzrok pa, da se bolje poznamo, je moj nekdanji sošolec D., ki je bil svoj čas kapelan pri omenjenem gospodu v Špiri, sedaj pa je gimnazijski profesor v Landavu. Že več let me vabijo, naj jih obiščem. Ravno zdaj je za to ugodna prilika. Sicer pa je tudi prav, da se nekoliko odpokojeva od utrudljivih naporov zadnjih dni.

— Istina. Toda kako jih najdeva?

— Ne skrbite, gotovo naju bode kakonik čakal na kolodvoru. Včeraj sem mu brzojavil iz Curiha.

— No, hvala Bogu, potem danes in jutri vsaj ne bo treba potovati po Bédekerju, ampak po — domače, pripomni šegavo tovariš.

— Da, po domače in po — ceni, namignem smehljaje.

Ko sva hotela vstopiti v železniški voz, naju povabi izprevodnik v poseben oddelek, češ, da je ondi taka navada in da naju ne bo kdo motil. Rada sva ga ubogala.

— Pa so res nekako podobni ti „bavarski“ mnogim našim prijaznim železničarjem, meni tovariš. Prav kakor na domači progi...

— In pa vidi se jim tudi, da ne nosijo na sebi tiste „mokraške“ zagrizenosti do duhovnika, katero sem ter tja najde človek v Avstriji.

Takoj sva se čutila nekamo domača na tej progi. Morda je pripomoglo k takemu duševnemu razpoloženju tudi to, da je vlak sopihal bolj zmerno, česar smo tudi večinoma vajeni doma. Vozarili smo se zopet po ravnini: samo samcato polje, toda snažno, skrbno obdelano. Ne da se tajiti, da se za kmetijstvo tod več stori nego pri nas. Zato pa se mi je zdelo — morda res samo zdelo — da tudi vse bolj živo, bolj bohotno raste in da rodi zemlja mnogo več sadežev nego pri nas.

Okoli štirih popoldne se je pokazala od daleč velikanska stolnica špirska. Vsa je žarela v solnčnem svitu. Kmalu nato je vlak obstal. Pogledal sem skoz okno in že me je iztaknil in smehljaje vabil zaželeni znanec.

Pozdravimo se, predstavim tovariša, oddam prtljago postreščku in šli smo v mesto. —

Kdor bi iskal kakih posebnih znamenitostij v mestu samem, bi se le prehitro razočaral. Stari nekdanji stolp starega mestnega ozidja — pravijo mu „Altpörtel“ — je častitljiva ostalina prejšnjih vekov, nekdanje zlate dobe, ko so se še nemški cesarji shajali semkaj v posvete in so tu po dalje časa bivali. O vsem tem pripoveduje le še zgodovina. Kdor danes pride v Špiro, mora ondi imeti dobrih znancev, ali pa si hoče ogledati zares krasno prenovljeno „cesarsko stolnico“, kakor jo navadno imenujejo. Jaz sem imel oba namena, zato sem se mudil nekoliko dalje v mestu. Kdo bi pač ne maral počakati nekaj dni pri gostoljubnih znancih? In prava krščanska gostoljubnost, ki je ne morem dosti prehvaliti, je vladala ondi.

Kanonik M. ima sovje stanovanje na stolnem trgu tik škofove palače. Mirno živi na svoja stara leta, dasi je poprej dolgo in neutrudno deloval, zlasti na šolskem polju. Nekoliko mlajša sestra mu še vedno skrbno gospodinji, nečakinja pa, katero je dal vzgojiti v samostanu, mu čita knjige in časnike, ker so mu zadnji čas oči precej opešale.

— Oh, vendar enkrat po tolikih obljubah! se začuje ženski glas, ko so se nam odprla hišna vrata.

— Kaj ne, gospodična, mož-beseda, če tudi po mnogoletnih obljubah...

— Res, boljše enkrat, kakor nikoli, če ste ravno za nekaj let zakasneli.

Sedli smo k mizi in krepčali zaprašena in žejna grla, zraven pa govorili o prošlih časih in sedanjih, vse prav po domače. Hišni gospodar je bil jako pozoren na vsako malenkost. Posebno si je prizadeval za najino udobnost. Vse je že naprej uravnal, kako porabimo kratki čas, da si ogledamo vse znamenitosti v mestu in okolici. Gospodična ga je hvalevredno posnemala; še več, v govorjenju ga je vse-kakor prekašala. Dočim je „striček“ govoril malo, premišljeno in počasi, je bila ona vsak čas pripravljena, da podeli duška svoji ženski gostobesednosti. A vendar ne gre, da bi jo vsled tega naravnega daru napačno sodili. Vsakemu svoje!

— Najboljše bo, da si privoščita mrzlo kopel v Renu. Vročina, prah, pot, vse to zahteva, da se dobro poživita v naši prijetni vodi.

Tako je modroval v najin prilog proti večeru skrbni „kučegazda“. Rada sva pritegnila njegovemu nasvetu. Šli smo prek „stolnega vrta“, ki je približno podoben ljubljanski „Zvezdi“, kjer ob nedeljah tudi vojaška godba svira, in kmalu smo bili poleg Rena. Oj, to vam je široka struga! Voda je velika, da vozijo že prav mogočni parobrodi po njej. Tik obale so zgradili leseno kopališče, ki je razdeljeno v mnogo posumnih kabin ali prostorov. Tako celico prisodijo za nekaj drobiža vsakomur, ki bi se rad ohladil v reki. V njej je prostora, da imaš obleko kam položiti, potem pa stopaš po stopnicah, ne v skupno kopel, ampak naravnost v — vodo, za te pripravljeno. Mogočno teče voda skoz odprtino, ki jo zastira močna železna ograja, da se na njej lovijo vsakojake navlake, katere vodi reka s seboj. Nikdar se še nisem kopal v tako močni vodi. Ko sem se potopil, me je deroči curek urno potegnil za seboj. Kdo ve, kam bi me bil odnesel, da ni kopel od vseh štirih strani zapažena z močnim železjem. Trdo sem se oprijel

z obema rokama ograje in divje je šumela mimo mene voda v neprestanem diru. Na prvi pogled in poskus se zdi sicer ta nenavadna kopel nekam grozna; nehoté se te poprime bojazljivost, strah te prešine, ko tako silno šumi in dere voda poleg tebe. Bojiš se, da te ne bi odnesla. Ali kmalu se je privadiš, vedoč, da si z železno ograjo dobro zavarovan. Rad pustiš, da ti krepko deroči valovi Rena perejo utrjene, onemogle ude. Kdo še ni izkusil, kako po letu hladna kopel človeka poživi in okrepeča? —

Izprehajali smo se po mestu. Lepe hiše, široke ceste, a vendar nič — posebnega. Edina krasota vsemu mestu je — stolnica.

— Jutri imamo v stolnici posvečevanje mladomašnikov. To je pri nas velik praznik. Od blizu in daleč pridejo takrat verniki, da so navzočni pri slovesnosti. Ob tej priliki se bo stolnica do malega napolnila.

Tako naju je pripravljala na prihodnji dan, na nedeljo, prijazni gospodar. Kajpada sva mu obljubila, da se na vsak način udeleživa tudi midva te redke slovesnosti.

Zarana so jeli prihajati verniki k stolnici, kakor da bi bili namenjeni sem na božjo pot. Polagoma se je začela cerkev polniti; od blizu in daleč je privrelo lepo število udeležnikov. Blizu novomašnikov — se mi je reklo — zasedejo prostore njih domačini: oče, mati, bratje, sestre, ki se za ta dan že dolgo prej pripravljajo. V spominu ga imajo tako, kakor pri nas dan nove maše. Nekatere matere so bile res videti do solz ginjene, ko so njih sinovi klečali pred škofom in mu glasno obetali pokorščino. Sploh se je vse navzočno občinstvo udeleževalo precej dolgega obreda z nenavadno, hvalevredno vnemo, z navdušenjem, kakoršno se kaže pri nas le ob izrednih slavnostnih prilikah. Zlasti mi je ugajalo resnobno, svetemu kraju primerno vedenje. Da, tu, kjer so katoličanje popolnoma pomešani med protestanti, znajo tem bolj ceniti lepo, dostojno vedenje v hramu božjem; drug drugemu dajejo dober vzgled, da niso drugovercem v pohujšanje.

— Ali vam kaj v škodo hodijo drugoverci pri službi božji? Vam li zeló obtežujejo duhovsko delovanje? vprašam med obedom svojega gospodarja.

— Ne, da bi se posebno mogel pritoževati, mi odvrne. Pač pride v uradnem poslovanju sem ter tja do kake praske, sicer pa ni mnogo prilike, da bi ovirali drug drugega.

— Kaj pa ljudstvo med seboj? Ali se katoličanje s protestanti lahko sporazumejo.

— Služboval sem mnogo let v vasi, kjer je bivala nekako le polovica katoličanov; drugi so bili protestantje. Vsak svojo cerkev smo imeli, vsak svojo službo božjo. Če sem po opravkih srečal protestantskega pastora, sem ga pozdravil in on mene. Sicer seveda nisva občevala drugače nego pismeno, ali bolje rečeno, uradno.

— Ali kaj občujejo katoličanje z drugoverci?

— No, kar je potreba za domači red in mir v soseščini, za pomoč pri kmetijstvu itd., se lahko sporazumejo. Kar se pa tiče verskega naziranja, ne zadenejo nikdar skupaj. Dobro vedó, da vlada med katoličani in protestanti nepremostljiv prepad, in — o tem ne govoré radi.

— Pa vam vendar sem ter tja kdo izstopi iz cerkvenega občestva? Ali vam odtegnejo kaj dušic v vero, ki je za pozemsko življenje mnogo lažja mimo naše?

— Redkokdaj se to zgodi. Najrajši prestopajo ženini, da se morejo poročiti s krivoverko. A tudi to se zgodi malokdaj; vzgoja izza otročjih let že meri na to, da se otroci dobro poučé o verskih resnicah; potem ne omahujejo v poznejših letih. Kajpada v krajih, kjer imajo katoličanje skupno s protestanti le eno cerkev, ondi se laže dogodi, da kdo odpade. Zato pa se dandanašnji kolikor možno dela nato, da si pridobé katoličanje povsod svojih cerkvá. Sedanji škof je s pomočjo društva sv. Bonifacija že sezidal kakih 30 cerkev, ki so naša lastnina. In to katoličane jako povzdiguje in utrjuje.

— Kdaj pa si stolnico ogledamo bolj natančno?

— Popoldne, ko ljudje odidejo. V dveh urah se lahko dodobra z njo seznanimo od zunaj in od znotraj.

Ob dogovorjenem času naju je peljal kanonik v cerkev. Velikanska stavba, vredna, da si jo človek ogleda nekoliko bolj natančno.

Skoro poteče devet sto let, odkar se je pričel kopati temelj za to orjaško hišo božjo. Dne 12. malega srpana l. 1030. so položili temeljni kamen. Nemški cesar Konrad II., iz vladarske hiše salijske, se je vnel za gradnjo cerkve „Naše ljube Gospé“ na kraju, kjer se izliva Špirski potok v Ren. Toda smrt mu je pretrgala načrte, katere je gojil za krasoto hiše božje. Nadaljevala sta velikansko delo cesarja Henrik III. in Henrik IV. Dogotovili pa so cerkev bržčas še le leta 1159.

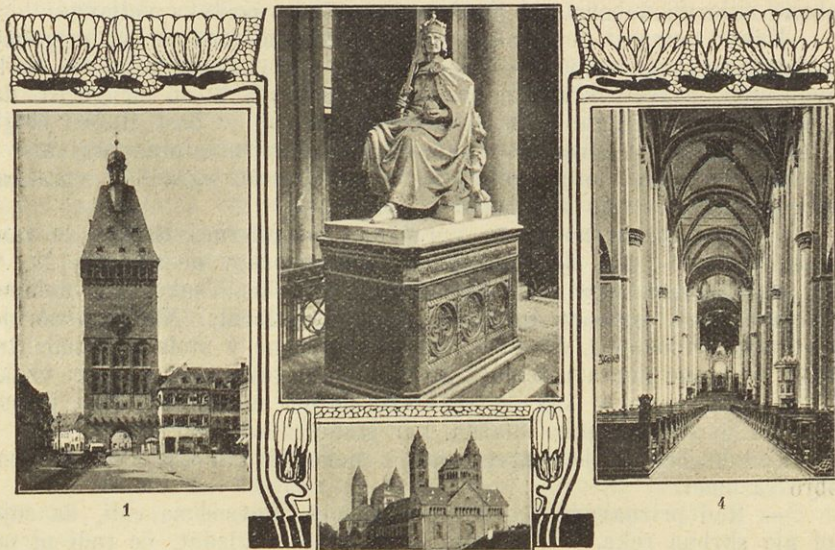
Mnogokrat so se shajali v ta znameniti tempelj božji cesarji, kralji in njih vitezi. L. 1147. je imel ondi državni posvet Konrad III. iz rodbine Štavfovcev. Dospel je tja kot odposlanec papežev tudi sv. Bernard, opat klaravalski. Navdušeno, nedosežno je govoril svetnik vpričo tako znamenite družbe o gnusobi razdejanja, ki vlada po sveti deželi. Z vso silo svoje zgovornosti je poudarjal potrebo, da se morajo sveta mesta rešiti iz rok nevernikov. In glej, beseda svetnikova je segla cesarju Konradu III. do dna srca. Dvigne se raz svoj prestol in klečé prejme iz rok Bernardovih križevniški prapor, da ga ponese na čelu svoje vojske v sveto deželo, da jo reši iz rok sovragov. Ta prizor in še mnogotere druge, ki so se tekom časa prigodili v tej cerkvi, je mojstrski naslikal na steno umetnik Janez Šravdolf.

Ni se zastonj imenovala cerkev „cesarska stolnica“. V njej so se zbirali cesarji v posvete, v njej je našlo mnogo kronanih glav svoje zadnje počivališče. Med drugimi omenjam le pradedá naše cesarske rodbine, Rudolfa Habsburškega.

V devetstoletni dobi je cerkev dvakrat pogorela: l. 1450. in l. 1689. Francoski kralj Ljudevit XIV. se je namreč hotel polastiti Renske Palacije. Že si je podjarmil Špiro. A da ne bi imeli cesarski kake zaslombe na kraju, ki ima zaradi dvojnega vodovja za vojsko jako pripravno lego, ukaže svojemu generalu Monklaru, naj požge mesto. Tri dni je gorelo po ulicah špirskih. Naposled se vname še cerkev, katero so iz početka namerjali rešiti. Zvonovi so se raztopili in svinčena streha se je raztajala, da se je odtekala njena tvarina po ulicah. Gnusobno razdejanje na svetem mestu...

Mesto je ostalo potem dolgo časa gola podrtija. Le polagoma se je jelo zopet razvijati. Malo ne v sto letih so stolnico znova pozidali (1778). A zopet je završalo v obližju. Pridrla je v deželo francoska prekucija, ki je uničila špirsko škofijo. Razdelili so jo v posamne dele, katere so priklopili sosednjim škofijam. Cerkev pa so rabili za skladišče, kamor so nagrađili sena v hrano vojaškim konjem. Polegel pa se je tudi ta vihar. Renska Palacija je prišla zopet pod žezlo bavarskih kraljev. In ti so velikodušno povzročili, da se je tako zapuščena stolnica dvignila znova iz razvalin. Tudi naš presvetli

3

Špira: 1. Stara mestna vrata (Altpörtel); 2. stolnica; 3. spomenik Rudolfa Habsburškega v stolnici; 4. notranjščina.

vladar je podpiral njih plemenito stremljenje z bogatimi darovi. L. 1858. je bilo delo dovršeno. In sedaj dela cerkev čast — naj jo že oglednejš od zunaj ali od znotraj — umetnikom, ki so jo prenavljali, kakor tudi dobrotnikom, ki so toliko žrtvovali za zgradbo.

Najprej smo stopili v vežo. V njej so na temelju iz zlatega mozaika velikanske sohe osmerih nekdanjih nemških cesarjev, katerih telesni ostanki tu počivajo. Veža sama spominja po nekoliko na znamenito vežo pri cerkvi sv. Petra v Rimu. Mogočen vtisk napravlja na tujca pogled od velikih vrat po cerkvi, ki ima glavno in dve stranski ladji, katere ločijo orjaški kameniti stebri z romanskimi okraski. V srednji ladji je prostor nad stebri okrašen s presnimi slikami umetnika Šravdolda in njegovih tovarišev. Predočujejo nam, kakor sem že omenil, razne znamenite prizore, ki so se dogodili tekom časa v stolnici, ali pa so vsaj z njo v zvezi. Zares krasno delo, ki samo hvali umetnika. Barve so nenavadno žive in na vsaki podobi se glavni izraz osredotočuje v kaki osebi, ki nadkriljuje vse druge, tako da je lahko razbrati,

kaj je hotel zlasti natančno uprizoriti umetnik. Na koncu srednje ladje se prične takozvani kraljevski kor, v katerem sta dva velikanska nagrobna spomenika: Rudolfa Habsburškega in Adolfa Naveskega. Potem se še le gre proti velikemu oltarju.

Obiskali smo tudi spodnje cerkev (kripto), kjer so pokopani nemški cesarji. Ondi je poseben oltar, na katerem se ob določenih dnevih opravljajo sv. maše za cesarske pokojnike. L. 1900. je v to odločena komisija odprla in pregledala grobne spomenike. Nekaj jih je bilo še mogoče spoznati in določiti. Druge pa so menda francoski prekucni odprli, oskrunili in njih pepel razpršili. Revolucija ne pozna nobene milosti: nobena reč ji ni sveta, nobena postava veljavna.

Kakor notranji deli, tako vpliva tudi zunanjščina cerkve mogočno na potnika. Šest stolpov se dviga kvišku ter oznanja daleč na okoli navdušenje za sveto stvar in požrtvovalnost onih, ki so omogočili, da se je dvignil ob Renu tako imeniten hram božji v čast Materi božji. Zares krasna je stolnica in velikanska; 4470 m² prostora pokriva.

— Kako pa morete ohraniti to velikansko zgradbo? vprašam spremljevalca, ko smo se vračali iz cerkve.

— Prav primerno je to vprašanje, mi odvrne. Bržčas se vam dozdeva, da bi naša mestna župnija toliko stroškov ne zmogla. No, v tem pogledu nam sega država še dokaj pod roke. Vsako leto dobimo šest tisoč mark podpore. In mislite li, da je to dovolj? Navadno morajo še verniki pridodajati, da ohranimo vse potrebno v stolnici. Pomislite, koliko že stane poprava strehe! In vihar in deževje zapustita pri vsaki priliki kako marogo, kak nedostatek. To pa mi morate tudi pripoznati, da je stolnica jako snažna, kar stane mnogo denarja.

Zadnje besede je izpregovoril z neko živahnostjo, katero sem dobro razumel.

— Rad priznavam, da je jako snažna. Povsod se vidi, da čuje nad njo skrbna roka. Da, vredno jo je priti pogledat, če tudi ni na glavni progi renske železnice.

Opazil sem, da so možu izredno ugajale zadnje moje besede. Nisem se temu čudil. Komu bi ne bilo všeč, ako mu pohvališ stvar, katera mu je posebno pri srcu?

— Na večer si ogledamo še nekoliko naše društveno življenje!

— Izvrstno. Morda se kaj naučiva za naše domače razmere, pripomni tovariš.

— Vaše društvene razmere so izvestno čisto drugačne. Pri vas imate edino le katoličane v deželi, ali vsaj s prav neznatnimi izjemami. Pri nas je drugače. Pomislite, nas je v Špiri komaj dobra polovica. Zato moramo na svoje ljudi paziti tudi izven cerkve, sicer se nam čreda razkropi. Uverjen sem, da vas bo zanimalo pogledati v živahno našo društveno hišo.

Prispeli smo s ceste najprej na neki vrt. Že tam je bilo mnogo občinstva, zlasti na kegljišču. Prijazno so nas pozdravljali.

— Kaj je to? vprašam.

— To je naša „restavracija“ (gostilnica). Po letu posedajo naši ljudje v prostem času po vrtu, mladina zlasti na kegljišču, po zimi

pa notri v „salonu“ (sobani). Gori v prvem nadstropju imamo veliko dvorano, kjer se vrše politični in socialni shodi. Tudi katoliško društvo rokodelskih pomočnikov imamo pod to streho.

— Torej vse pod enim krovom?

— Vse, potem nam nihče ne uide.

— Ali pa marajo vaši somišljeniki prihajati samo na en kraj?

— Vsi pač ne; ali če nekoliko počakamo, bomo videli mnogo naših mož, ki prihajajo z družinami redno ob nedeljah in praznikih zvečer na „humpen“ domačega piva. Če pa naznanimo govor ali shod naših politikov, tedaj se smemo nadejati, da so polni vsi prostori do zadnjega kota. Pri nas je ljudstvo v tem pogledu zlasti izza Bismarkovega kulturnega boja precej probujeno.

Mnogo so pred nami, sem si mislil, in lepo jih veže sveta vez katoličanstva. Ko smo vstopili v notranje prostore in jih zasedli, vnel se je kmalu živahen pogovor. Ondotni društveniki so pripovedovali o svojih domačih razmerah, o političnih borbah in zmagah, o volitvah in o katoliškem društvenem gibanju. Midva pa sva jim pojasnjevala naše narodnostno vprašanje, naše šolstvo in kar je še zanimivih predmetov iz javnega življenja.

Ločil sem se od katoliške društvene hiše z željo, da bi se pač tudi pri nas posamna društva tako oklenila drugo drugega, da bi i pri nas zavladata skoro lepa sloga, mir in medsebojno spoštovanje!

Hajdelberg.

Kako ste počivali? me je vprašal v jutro hišni gospodar.

— Hvala na zanimanju, a če smem govoriti iskreno, naj pri-
pomnim, da imate pri vas mnogo toplejše noči nego doli v naši do-
movini.

— To sem si mislil. Naše mesto je v ravnini; zato meseca ve-
likega srpana solnce navadno tako pripeka, da se niti po noči zemlja
in zidovje ne ohladi. Treba torej, da se človek pridno koplje. Kdor
ima čas, se tudi rad odtegne mestnemu življenju na deželo, v hribe.
Na zapadu naše deželice, ali kakor mi pravimo v „Vestrihu“, je bolj
hladno; tjakaj prihaja vsako leto lepo število Špirovcev z rodbinami.
Jaz odhajam v svoj rojstni kraj za nekaj tednov ob času trgatve.
Ondi so bolj mile in zdrave sapice, in to ostarele in okorele živce
zopet pokrepča, vsaj za nekaj časa. Toda nekaj novega vam moram
povedati: Vaš nekdanji tovariš, profesor D., je zarana došel.

— Tako? Kje ga imate?

— Malo potrpljenja, takoj pride iz stolnice.

In skoro je prišel. Po sedmih letih, odkar se nisva videla, se ni
baš dosti izpremenil. Zlasti ga ona živahna šegavost, vesela zgovornost
še ni kar nič popustila.

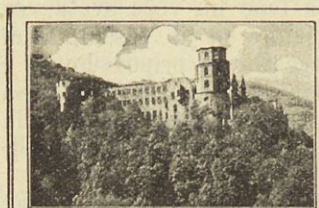
— Prek hribov in gorá, prek dolin in vodá, prek našega starega
deda Rena sem prihitel, da vas iskreno pozdravim na naši zemlji v
zahvalo, da ste izpolnili dano mi obljubo pri slovesu ...

Tako je pričel po svoji šegavi navadi na dolgo in široko ...

— Ali še veste, kje sva se ločila? ga hitro prekinem.

— Prav dobro. Tisti dan po prazniku sv. Petra in Pavla sva se naložila pred sedmimi leti na železni voz v Rimu, točno opoldne. Vozarila sva se potem ob hudi vročini skupaj do Folinja. Ondi so nama tekale pri slovesu bridke solze in namakale razsušeno italijansko zemljo. In kmalu nato, ko se je stvar zvedela po mestu, so sklenili mestni očetje, da postavijo na kraju, katerega so rosile najine solze pri ginjačem slovesu, kamenit spomenik v posnemo vsem poznejšim rodovom, kako sta dva moža, eden iz nemškega severa, drugi s slovanskega juga, sredi prekrasne zemlje italijanske jemala slovo in si obetala, da se, ako Bog da, ne vidita zadnjič v življenju.

Kdo bi se ne smejal taki živahni zgovornosti? Ali on bi bil najino tedanje slovo kdo ve s kakimi pesniškimi vzleti še okrasil, da ga nisem opomnil, naj vsaj zjutraj ostane pri čisti resnici.

Grad Hajdelberg.

„Veliki sod.“

— Dobro. To-rej ostanimo pri čisti resnici! Iz Folinja sem jo jaz ubral proti Asizom, vi pa proti Ankoni.

— Istina. In v Benetke sem vam že z doma poslal razglednico, vi pa meni iz Milana.

— In potem?

— No, potem

so se srečavala med

nama pogosto pisma, ki so me vabila na obale vaše narodne reke in sedaj — evo me! Zanašam se, da mi bode te dni prav tako zvest tovariš na potu, kakor nekdanj ob obalah zelene Tibere.

— Non dubiti! (Ne dvomite!) je odgovoril italijanski.

Kmalu smo se dogovorili, da si nekoliko ogledamo špírsko okolico.

— Najbolje bo, če se popeljemo v Hajdelberg. Ondi je zrak mnogo hladnejši in marsikaj zanimivega se tam vidi, kar bo naša gosta vzradovalo. Če je človek na potu, želi zreti čim največ novega.

Tako je modroval gospodar. Njegov predlog smo sprejeli z veseljem.

Po obedu smo se šetali po parku poleg stolnice. Ogledali smo si znamenito „Oljsko goro“, t. j. kamenite podobe Zveličarja, ki poti krvav pot, angelja, ki ga tolaži, in treh spečih apostolov. Spomenik je nekako zastarel, dasi so podobe še vedno lepe. Zdi se, da je kdaj imel streho; zdaj pa molé kvišku le štirje kameniti stebri, na katerih je najbrž streha slonela. Zakaj prepuščajo lepe sohe naravnost dežju in snegu, mi ni šlo v glavo, če tudi mi je tovariš bistrourmno zagotavljal, da na Oljski gori na vrtu ni bilo — strehe.

Mimogredé smo videli tudi stolni kotel, t. j. veliko kamenito posodo, o kateri pravijo, da je na tem mestu že mnogo stoletij. Pri-poveduje se, da so jo morali novoizvoljeni škofje svojedobno dati na-polniti s pristnim renskimi vinom, katero so meščanje izpili na zdravje in dolgo, pa srečno življenje svojega novega nadpastirja. Zdaj je že dolgo časa prazen.

— Ali ne pojdemo na kolodvor? vprašam novega tovariša — profesorja.

— Pač, pač, ali glavnemu kolodvoru se bomo izognili. Vi ste se zadnjič pripeljali na glavni kolodvor. Od tam se vije cesta proti Renu okrog mesta. Tu pod stolnim vrtom prav tik reke pa je zopet postajica, pravijo ji Renska postaja. Tu se naložimo in potem gremo takoj prek Rena.

Ni bilo treba dolgo čakati. Zasedli smo železnične vozove in kmalu smo bil na mostu. Čudno se mi je zdelo, da so železnico spu-stili po taki podlagi. Most prek Rena je namreč oprt na same veli-kanske čolne. Nekam tesno mi je bilo pri srcu, ko smo počasi ropotali po gugajočih se tleh nad vodovjem. Ali — šlo je. Ko smo prispeli na drugo stran in je vlak zdirjal po ravnini, sem se globoko oddahnil. Še nikdar nisem videl, da bi železna cesta vodila po takem mostu.

— Kaj pa, če ladje privozijo sem gori do mosta? Kako jih spra-vijo naprej?

— Prav lahko, odvrne profesor. Tu čuje po noči in po dnevi straža. Če od daleč zapazijo, da se bliža ladja, odpnó sredi struge nekaj čolnov, še prej pa pretrgajo nad njimi most. Tako se napravi sredi struge prehod in po tem prostoru se izmuzne ladja in plove dalje. Nato priklenejo čolne zopet v vrsto, nad njimi uravnajo most in zopet lahko pripiha železnica prek njega. To se vrši in menja dan na dan, skoro bi rekel uro na uro.

— A zakaj ne gradijo, recimo, železnega ali kamenitega mosta?

— Kamenitega mosta ne kaže staviti. Pomislite, kolika globočina! Kdo ima toliko denarja, da potegne prek široke struge kamenit most?

— In zakaj se bojé železnega?

— Poglejte bregovje! Ali ne teče Ren skoro tako visoko, kakor je obala? Naj se sedaj postavi železni most in — promet za ladje je ustavljen. Zato si pomagamo z mostom na „pontone“ (čolne).

— Ali ni nevarnosti za čas, ko reka naraste?

— To vse uravnajo naši inženirji. Doslej se še ni čulo o po-sebnih nezgodah . . .

Vlak je veselo pihal proti vzhodu. Skoz okna je prihajalo nekaj sape, ki nas je nekoliko hladila v skoro neznosni vročini. Družba — bili smo štirje — se je jako razvnela. Besedovali smo odkrito, brez pomišljajev, kakor bratje ene družine. Povedati pa smo si tudi imeli marsikaj. Tako smo hitro došli na večjo postajo, kjer je vlak obstal.

— Kaj je to? vprašam. Naj li že izstopimo?

— Želeti bi bilo pač, da izprežemo železnega konja za par ur in si ogledamo znamenitosti tega kraja. Toda če sedaj pretrgamo pot, se zvečer ne moremo vrniti. In temu bosta naša gosta gotovo opo-rekala, ker hočeta že jutri naprej proti severu.

— Ali vendar vsaj iz okna našega voza si oglejmo vrtove, ki se raztezajo okrog mesta...

— Oprostite, ga prekinem nekoliko trdo, kako pa se vendar zove ta kraj ali mesto?

— Švécingen.

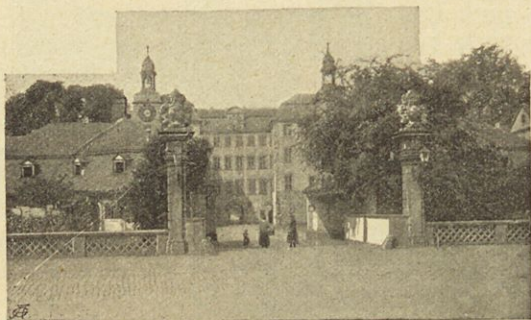
— Po naše bi mu rekli „Šepetališče“ ali „Blebetališče“, pripomni napol tiho tovariš.

— Vredno bi pač bilo, da si ogledamo te krasne vrtove okrog gradu. Mesto sicer šteje nekaj nad tisoč prebivalcev, a tam nimamo kaj iskati. Pač pa je jako zanimiv grad, bivališče nekdanjih domačih knezov izbornikov, vreden, da bi si ga ogledali. Še bolj zanimivi pa so nasadi okrog njega, katere so si izmislili pred kakimi poldrugo sto leti gospodarji po vzorcu slovečih vrtov versajlskih poleg Pariza. Okrasili so zelenje in cvetje in pota z raznimi sohami, tempeljčki,

umetnimi podrtijami, vodometi itd. V dveh urah, kakor rečeno, bi si jih lahko natanko ogledali. Toda sedaj je — prekasno.

Vlak se je jel zopet pomikati. Ne dolgo, in bližali smo se — Hajdelbergu.

— Gospôda, zapomnite si, v mestu ne izstopimo, ampak se popeljemo še eno postajo dalje za mestom, da si od one strani ogledamo

Grad Švécingen.

krasno lego Hajdelberga in okolice.

Tem odločnim besedam našega častitega voditelja kanonika bi bil rad rahlo nasprotoval. A ker je bila sicer vsa družba z njimi zadovoljna, nisem maral oporekati. Res smo ostali nekaj minut v vozu, a skoro nas je vlak zopet potegnil. A kaj je to? Na enkrat smo bili v temi. Vlak zavije še v mestu, prav pod gradom v predor, iz katerega se prikaže še le zunaj mesta. In še enkrat smo se vglobili v temoto. Ko pa nas je postavil hlaçon na beli dan, smo drčali ob zeleni reki, obdani na obeh straneh od goste šume. Le tu in tam kaka bela hiša, sicer pa vse tako temnozeleno! Zdelo se je, kakor da žgoči solnčni žarki semkaj le malo segajo. Vzduh tako prijeten, hladen, poživljavaó!

— Tu bi hotel nekaj časa ostati.

— In pesniti na čast in slavo našega Nekarja, odvrne profesor.

— Bodite brez skrbi! Nekaj trenutkov vam že privoščimo tod, da si ohladite žejno grlo, je menil naš voditelj.

Dospeli smo do postajice. „Lovska hiša“ so ji rekli. Zapustili smo železnico in se utaborili na vrtu bližnje gostilnice. Hladno pivo nam je znova omečilo vsled vročine utrujene jezike. Ali prišlo je skoro še drugo kratkočasje. V sobani poleg vrta se je oglasila živahna violina ob spremstvu mehkonežne harfe. Zaskvirala sta umetnika —

videl ju nisem — gladkotekoč valček. Glasovi so se hitro širili po vasi in kmalu se je sešlo nekaj mladenk na vrtu. Praznično so bile oblečene in brez pokrivala na glavi, da so se bolj videli skrbno razčesani in v debele kite vpleteni lasje. Za njimi je dospelo tudi nekaj mladeničev in hitro so se razvrstili v pare in začeli po sobani pobirati stopinje za godbenimi glasovi.

— Kaj pa to pomeni? vprašam pristopivšega natakarka. Je li napovedana kaka veselica?

— To se godi tako po stari navadi. „Proščenje“ imamo danes in mladi svet se ob tej priliki rad zasuče.

— Potem pa nam pač ne bo kazalo tu na vrtu delati napotja. Vsi smo bili tega mnenja. Plačali smo in odšli, gotovo na veliko veselje navzočne mladine. Veselilo me je pa vendarle, ko sem pri odhodu opazil, da se je mnogokatera mladenka udeleževala veselice v družbi svojih starišev. Tako je prav. Naj se že raduje mladina, naj raja, ker je poskočna, a stariši naj bi vselej vedeli, kje in v kakšni družbi je njih, dasi tudi že odrastli otrok.

Speli smo polagoma navkreber. Takoj za vasjo nas je objela gozdna tišina. Senčnat gozd, poln hraščevine je vplival jako blagodejno na naše živce, ki so bili utrjeni od prejšnje vročine. Obstali smo pred hišo, ki je postavljena v ozko dolino med dvema gričema.

— To je Volčji studenec, omeni naš kažipot.

— Hm, studenec, odvrnem, to bi mi že šlo v glavo, ker na prostem pred hišo izvira vrelec, veselo žuboreč iz zemlje. Toda volčji? Menda vendar ni volkov tu v obližju?

— Nikakor ne. A ljudstvo si je znalo to tiho zatišje miru s svojo domišljijo bajno okrasiti. To je bivala, pravijo, pred toliko in toliko stoletji čarovnica Jeta, „deklé mladó in pa krasnó tako“. Začarala je s svojimi črnimi očmi vsakogar, kdor se je izgubil v to samoto. Vsak, kdor jo je kdaj videl, jo je ohranil za vedno v spominu. A nazaj k studentu si vendar ni več upal, da ne bi mu čarovnica „kaj naredila“. Tako so mladeniči samotno pohajali po mestnih ulicah hajdelberških; za nikogar se niso menili, ves svet jih ni več zanimal. Zato se jeli očetje strogo braniti svojim sinovom k mrzlemu studentu zunaj mesta, da ne bi jih čarodejka ujela v mreže svojih očíj. Kraj je vsled tega postal vedno bolj samoten, volcje so neko zimo pridivjali tja in nekega večera so lepo čarovnico Jeto neusmiljeno raztrgali, ravno ko si je hotela oprati oči v studeni vodi. Ali ni to lep izvir Volčjega studenca?

— Krasen, a dandanes, menim, ni več mladeničev, katerim bi čaroben pogled devojke tako globoko segel v srce, da bi ga nikdar več izruti ne bilo mogoče.

— Pač, če bi iz studenca vreli sami trdi rumenjaki ali vsaj beli srebrnjaki in bi jih čarovnica sproti nabirala sebi za — doto.

— Dobro, izvrstno, se oglasi vsa družba, izvrstno ste pogodili znak našega časa. Žal, da je res tako. —

Od Volčjega studenca smo se dvigali še više v goro. Pot, in sicer še dokaj prostorna, vodi po krasnem gozdu. Nič lepših izprehodov ni treba iskati. Z vrha se nam je odprl prelep razgled v dolino. Sedaj

še le sem si mogel prav predočiti prekrasno lego ondotne pokrajine. Mislite si reko tolikšno, kakor je Sava pod Šmarno goro. Vije se po ozki dolini. Na obeh straneh se dvigajo po nizkih holmih senčnati gozdi, njive in travniki, izmed njih pa se kažejo bele hišice, sezidane iz večine po načrtu novodobnih stavb. Ob reki, kateri pravijo Nekar, se vije pol ure daleč mesto Hajdelberg s svojimi snažnimi ulicami. Nad mestom kraljuje veličastna razvalina, da se po svetu vidi malo takih — stari grad. No, to moram očito pripoznati: mesta, ki bi imelo tako lepe izprehode, pa res še nisem videl. Tod, kjer smo hodili, je celo uro daleč sama senca; in pa tako vabljiva pota! Če pa se tu in tam pretrga drevje, da moreš z očesom poseči nekaj dalje, se ti zdi, da je vse zato tako urejeno, da laže občuduješ pod seboj reko Nekar, ki se vije kakor bela nit, katero obrobja temno zelenje sosednjih gričev. Na vsak način so morali te gozde umetno vzgojiti, sicer bi se ne bili razvili v tako krasno okolico. Ne čudim se, da so tako radi izza davnih časov prihajali semkaj študentje; tukajšnje vseučilišče je izmed sedanjih nemških najstarejše.

— Ali pojdemo prav do grada? vprašam kažipota, ki je sam korakal pred nami v svesti si svojega imenitnega posla.

— Ne recite grad, mi odvrne, saj je samo še razvalina. Ali od te strani se tako vidi, kakor bi bil sezidan še le pred nekaterimi desetletji.

Čim bolj smo se bližali gradu, tem bolj so nas srečevali ljudje. A to niso bili domačini. Poletni čas je v Hajdelbergu mnogo tujcev. Prav zaradi krasnih izprehodov prihajajo semkaj Angleži. A tudi sicer je mesto Nemcem v čisljih, ker je tu študiralo mnogo bistrih glav. Pesniki so grad in pod njim se vijoči Nekar nebrojnokrat opevali v milih spevih. Tu so prebivali nekdanji knezi izborniki Renske Palacije.

Vojaška godba nas je pozdravila, ko smo dospeli do grada. Ali to ni kaka razvalina, marveč to je kar celo mesto posamnih stavb, ki še kar nič ne razpadajo. Vidi pa se na prvi pogled, da so grad zidali v raznih dobah. Še zdaj kažejo zunanje stene po nekod korintske in jonske okraske, drugod se je zopet zidalo v baroknem slogu. Kakšna je še le morala biti notranja oprava raznih soban, ker so grad že na zunaj stavbarji tako okrasili!

— Kdaj pa so gradili te obširne stavbe? vprašam, ko smo sedli pred gradom pod košat kostanj.

— V raznih dobah. Koncem 13. stoletja so začeli in začetkom 17. so z zidanjem končali. Ali že proti koncu istega stoletja (1689) so prihrumeli Francozi v deželo in so kar največ možno podrli in porušili. Kasneje so grad še nekoliko popravljali, da je mogla gospôda v njem prebivati. A l. 1764. je treščilo vanj in pogorele so najlepše sobane z opravo. Od takrat se gospôda ni več v njem naselila. Ali, kakor vidite, je grad še dandanes vsaj od daleč tako krasna podrtija, da je težko najti poslopje, ki bi se moglo ponašati s tako krasno zidavo. Pripoznati se pač mora, da se za strehe dobro skrbi, sicer bi se bilo zidovje že mnogo bolj razkapalo.

Občinstva se je bilo nabralo po raznih oddelkih toliko, da se ni bilo lahko gibati. Ali so se prostori tako napolnili radi tega, ker je

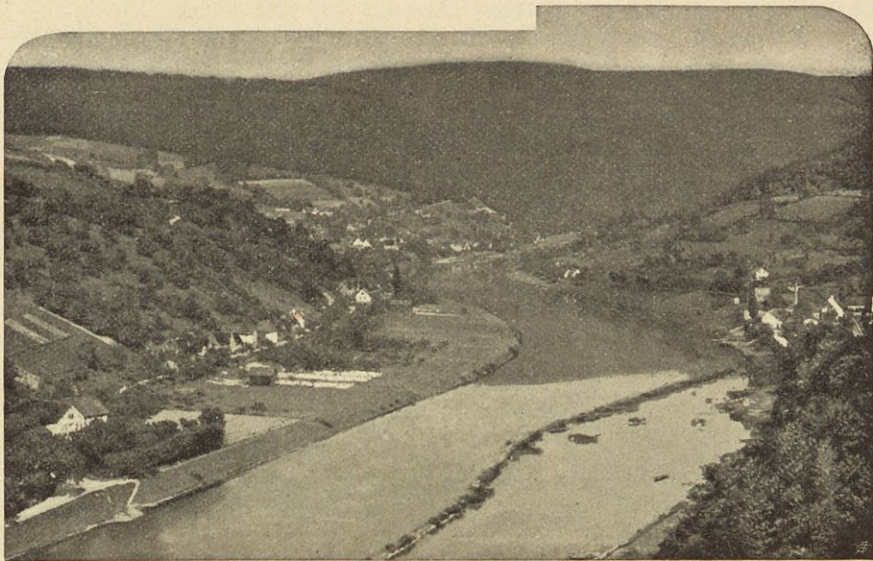
v obližju svirala vojaška godba, ali pa iz radovednosti, tega nisem mogel doznati.

— Vsekakor si morate ogledati „veliki sod“, predno odidemo. Menil sem, da se naš kažipot šali. Zato ga napol začudeno pogledam.

— Na vsak način, pritrdi tovariš. On je namreč že čital o velikanskem sodu v Hajdelbergu.

— Dobro, pa pojdimo!

Šli smo v velikansko klet, kjer je bil med drugimi sodi eden pravi orjak. Ob njem je lestva, po kateri smo mu priplezali do vrha.

Nekarska dolina za Hajdelbergom.

Gori pa je ograja in toliko prostora, da bi se kaki štirje pari zložno vrteli pri plesu.

— Koliko drži ta velikan?

— Toliko, da ga malokdaj morejo napolniti. Naredili so ga leta 1751. Pomislite: 8,5 m je dolg, 7 m širok, drži pa 212.422 litrov. Kaj ne, to je tekočine, da je vsaka pivovarna ne napravi toliko na leto.

— Bog zna, ali je bil kdaj poln. Morda še nikoli.

— Pač. L. 1886. so slovesno praznovali petstoletnico tukajšnjega vseučilišča. Takrat so sod napolnili. V kleti pa so imeli dijaki svoje večerne shode in veselice in ...

— In tudi meščani so jim pomagali prazniti tega orjaka.

Ko smo odhajali, opazim na steni pri vhodu v klet majhno, iz lesa izrezano soho. Na niti so jo gostje cukali, da je ploskala z rokami, kar je povzročalo hreščeč, neprijeten glas.

— Kaj pa to pomenja? vprašam.

— To je šala. Pravijo, da je knez Karol Filip svoj čas imel tako majhnega pritlikavčka za zabavo. Soho so postavili sem zavoljo razlike. Pomislite: orjaški sod in pa ta pritlikavček! Kakšno nasprotje! A kako na daleč ga poznajo ljudje! Kdor je kdaj bil v gradu, vé povedati, kako je ime sosedu grajskega soda. Perkéo mu pravijo. Bog varuj, da bi kakega dijaka kdo primerjal temu pritlikavčku. To bi bila zamera, ali pa še več!

Z grada smo stopali po precej strmi poti doli v mesto, ki je nenavadno snažno. Konjska železnica nas je privedla do kolodvora, kjer smo pri čaši vina radi čakali ob večernem mraku vlaka, ki nas je imel privedi nazaj v Špiro.

Ko pa smo se odpeljali, sem se oziral nazaj v mesto in na velikansko grajsko razvalino, katero je obseval mesec, da je bila videti še lepša, še čarobnejša. Ni čuda, če so se raznim pesnikom tu čustva tako bogato zlivala v besedo. Hajdelberg je pesniško mesto. Skoro da bi bilo tudi mene prevzelo pesniško navdušenje. Ko smo drdrali po ravnini zopet proti Renu, zapel sem si po znani nemški melodiji tó-le pesmico:

O Hajdelberg, o Hajdelberg,
Zasajen v zelenje;
Uteši vendar pesnikom
Njih srčno hrepenenje!
Oj hrepenenje . . .

Moguncija.

Težko se je ločiti od kraja, kjer je človek našel dobrih ljudi. A če hoče popotnik ostati zvest svojemu poklicu, mora vedno dalje in dalje, kamor ga žene hrepenenje. Tudi v Špiri se je bilo treba poslavljati. Ob slovesu sem iskreno zatrjeval svojo hvaležnost hišnemu gospodarju in njegovim domačinom, zagotavljajoč jim, da nikdar ne zabim gostoljubnosti, katero sem užil pod tem prijaznim krovom. A on, skromna duša, ni hotel drugega vedeti, nego da je izpolnil samo prijateljsko dolžnost zato, ker sem tudi jaz izvršil pred leti na italijanski zemlji dano obljubo.

Čakali smo na kolodvoru vlaka. Zasedli smo vozove in se raz okno še pogovarjali s prijaznim kanonikom.

— To me veseli, da vas bo ravno pravšna družbica. Trije — sveto število.

— Da, trije, dostavim, in pa korenjaki, ki se ne bojé vsakega strahú.

— Ste si li zapomnili gostilnico v Kolinu, kamor sem vas že včeraj pismeno utaboril?

— Kajpada, v mojem zapisniku ji je odločena cela stran. Tedaj je gotovo ne zgrešimo.

Vlak je zapiskal za odhod.

— Bog daj srečno pot in pošljite nam kako razglednico!

— Gotovo.

— Z Bogom!

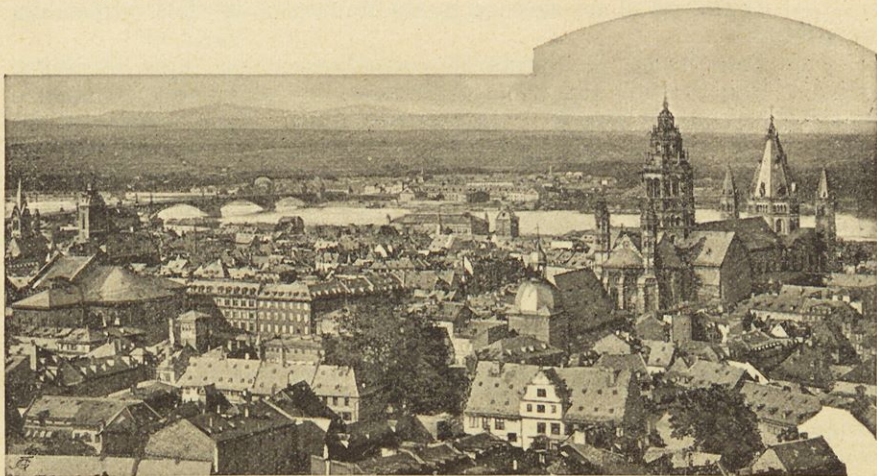
— Z Bogom!

Brezdvomno bi se bil globoko zamislil nazaj v lepe trenutke, katere sem preživel v Špiri med temi dobrimi ljudmi, da nisem imel poleg sebe razen prvotnega tovariša tudi še dragega mi profesorja, na katerega me je vezalo osebno spoštovanje njegovih vrlin in prijetni spomini prejšnjih let. Zato sva bila kmalu v živahnem razgovoru.

— Vsa drugačna se mi dozdeva ta krasna vaša domovina sedaj, ko jo gledam z lastnimi očmi. Mislil sem si jo bolj hribovito, a doslej smo se vozili v Renski Palaciji izključno le po planoti.

— Kajpada, okrog Rena je ravnina. Tam na zapadu pa so kraji bolj hriboviti. Le pogledjte v daljavi robove Hartskega gorovja!

— In vinska trta pri vas rodi tudi v ravnini? Pa kako snažno, skrbno je obdelana!

Moguncija (Mainz).

— Ne le po planem, tudi po obronkih Hartskega gorovja raste dokaj iskro vino. Sploh se naši ljudje mnogo trudijo z obdelovanjem zemlje. Le škoda, da jim tvornice toliko delavnih močij odtegujejo. Na jesen kaj radi prihajajo tujci k nam, da si z uživanjem grozdja utrdijo oslabele želodce. Našega vina se mnogo razpeča in razpošlje po svetu, kjer ga pijejo pod dobro znanim imenom „renska kapljica“. A za to bi ne mogel jamčiti, da li je vse pristno ali ne. Saj veste, da se šampanjca napravi mnogo več izven Francoske nego na rodnih tleh domačih.

— Torej je prav za prav vaša dežela poljedelska pokrajina?

— Do zadnjih desetletij vsaj je bila. Ali zlasti izza nemško-francoske vojne se je tudi pri nas začela velika obrt (industrija). Sicer se pa o tem kmalu prepričate.

Izprevodnik je naznanil postajo Ludwigshafen (Ljudevitevov pristan). Velik kolodvor, mnogo ljudstva, več vlakov je bilo pripravljenih na odhod.

— Je li promet tako velikanski v teh krajih? vprašam radovedno.

— To vam je središče naših železnic, pa tudi torišče naše obrtnosti. Čudno, a resnično: mesto se je jelo razvijati še le od l. 1843. nadalje. V zvezi je z mestom Manhajmom na desnem bregu Rena in ima odprto pot po svetu bodisi po vodi, bodisi po železnicah. Neznansko hitro je rastlo in videli bode, ko se bomo mimo vozili, kako je velika obrt prevzela ves ta kraj. Pred šestdesetimi leti preprosto selo, šteje sedaj mesto 40.000 prebivalcev. V njem je združen veliki kapital in ...

— Proletariat, ali kakor bi pri nas rekli, revščina, prekinem prijatelja.

— Prav kakor po velikih obrtnih mestih. Zato je pa tudi glavni tabor naše socijalne demokracije.

— Škoda, da si ne moremo mesta Manhajma ogledati, pripomnim tovarišema.

— Res, škoda. To mesto je postavljeno v kot, kjer se Nekar izliva v Ren in slovi radi svoje razdelitve ulic. Načrt mu je popolnoma amerikanski. Razdeljeno je v 110 štiriogelnikov. Prav kakor šahova deska bi se zdel potniku, ako bi ga ogledoval z višine. Ob vsakem kvadratu se vse ceste križajo in tako je človek, kamor stopi, na samih križempotih. Nad 90.000 prebivalcev šteje in je glavno tržišče v gornjem Porenju. Vendar pa ni prijetno v takem mestu bivati potniku, ki si ogleduje po svetu iz večine le znamenite zgodovinske kraje in ceni bolj umetniške predmete, nego bogato osnovane tvornice.

— Rad pristajam na vaše trditve. Ali pa ni že tudi način mestne razdelitve v Manhajmu znamenit zadosti, da človek obiše to mesto?

— Gotovo, pritegne moj rojak, toda razdelitev mesta se tudi že kaže iz Bédekerja. Ni treba, da bi človek te ravne ulice, ki so enake druga drugi, prešteval na lastne oči. Zlasti bi se midva jako pregrešila zoper načrt svojega potovanja, ako bi stopala na vsaki poljubni postaji iz vlaka, ki naju mora privedi danes še tako daleč.

Vedel sem, da bo ostalo pri prvotnem sklepu; moj tovariš ne dela načrtov brez premisleka. Saj pa je bilo tudi že prepozno, razmišljati o izpremembli potnega načrta, zakaj vlak je že sopihal na polno sapo s kolodvora. Tedaj se nam je še le prav pokazalo pravo pravcato tvorniško življenje. Dimnik pri dimniku, tvornica pri tvornici, v posamnih presledkih pa široke ceste, prav čisto naravnost umerjene. Med tvornice so posajene kar cele vrste majhnih ličnih delavskih hišic. Vse to se enakomerno menja pred potnikom za kake pol ure pešpota, tako da se oko naposled utru, ko zre na ta zbirališča velikega kapitala. Profesor je sicer trdil, da se je v tem kraju zadnja leta mnogo storilo za povzdigo verskega življenja. Jaz pa si vendarle ne morem prav misliti, kako bi se polnile ob nedeljah in praznikih cerkve tam, kjer ima vso okolico v rokah mala skupina bogatih tvorničarjev, ki ne skrbé toliko za čast božjo, nego za pomnoženje svojega, nikdar sitega žepa. Zato sem bil kar vesel, ko smo pustili za seboj to mesto današnjega napredka. —

Ni bila sicer najprijetnejša vožnja po železnici tisti dan, najslabša pa tudi ne, ker se nas je izprevodnik iz prijaznosti usmilil in

nas pustil same na celi progi. Lahko smo se torej gibali po celem prostoru in se ozirali na desno in levo.

— Gospôda, zdaj treba, da pazimo! Vozimo se proti Vormaciji.

— No, vsaj od daleč si oglejmo to poprišče zgodovinskih dogodeb! opomni tovariš.

Že nas je pozdravljala znamenita stolnica s svojimi štirimi vitkimi stolpi in dvema kupolama, nekako slična stolnici špirski.

— Ne le po zunanosti, meni tovariš, tudi po zgodovini sta si obe stolnici podobni. Mnogokrat, zlasti pa koncem 17. stoletja so puštošili Francozi tod na okrog. Vendar pa se je židovje ubranilo pogubnemu ognjenemu zublju. Cerkev je zidana v romanskem slogu in sodi med najznamenitejše spomenike romanskih stavb na Nemškem.

— Nam ne kaže iti pogledat mesta, ljudstvo je iz večine luteransko.

— Pravimate. Čemu bi hodili poveličevat Lutra, kateremu so tu v obližju protestantje leta 1868. postavili velikanski spomenik.

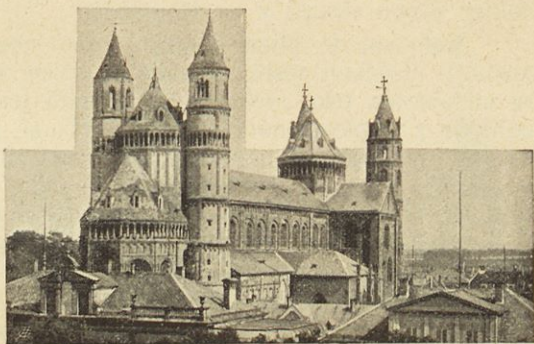
— Ali žalostna zgodovina tega mesta mi pa vendarle vzbuja sočutje.

— Kako to?

— Čujte! Že nekdanji rimski orel je razvijal svoje peroti nad tem krajem. Borbetomagus so rekali mestu Rimljani. O ljudskem preseljevanju

se je mesto hitro dvignilo in postalo glavno mesto burgundskega kraljestva (431). Frankovski kralji, kasneje Karol Veliki in njegovi nasledniki so tu često stolovali. Večkrat so se tu vršili majnikovi shodi in državni zbori. Lahko rečemo, da se je tu reševala usoda zapadnih narodov. Kasneje je stalo mesto zvesto na strani rimsko-nemških cesarjev in stanovitno branilo njih vpliv proti državnim knezom. Za Friderika Rdečebredca je štel mesto do 70.000 prebivalcev. Še začetkom 17. stoletja je bilo tu 40.000 stanovnikov. A privršala je nad pokrajino 30 letna vojska. Vojska za vojsko si je lastila Vormacijo. Takrat je mesto silno trpelo. Najkrutejše pa so divjali tod Francozi pod Ljudevitom XIV. Oplenili so do kosti mesto in okolico. Vse so požgali, kar jim je prišlo pod roke. Le stolnica in židovska sinagoga sta se ubranili ognjenemu zublju. Za francoske prekucije je mesto ohranilo svojo samostojnost do l. 1801. Potem se je vsled lunevilskega miru pokorilo francoski nadvladi. L. 1815. pa je prišlo pod hesensko oblast. Mesto je imelo tedaj le pet tisoč prebivalcev.

— Zdaj mi je jasno, zakaj se pri vas tako živo srdite na Francoze. Spominjam se iz prejšnjih let, kako ste radi udarili po „velikem“ narodu, če je bila za to prilika.

Dôm v Vormaciji (Worms).

— Pri nas ta mržnja ne sega v zadnjo francosko vojsko iz l. 1870. Sovraštvo do Francozov ima starejše korenine. In temu se ni čuditi. Kar je pridelal naš poljedelec, vse je pokončala, porušila, uničila ali vsaj oropala francoska pest. In to ne le enkrat, ampak nebrojno-krat. Po cela leta je ležalo francosko vojaštvo po naših mestih in selih. Tako je pripovedoval ded svojim otrokom in vnukom, tako se je ohranila in podedovala mržnja do sosednje države od roda do roda.

— Prav kakor pri nas sovraštvo do Turkov.

— Tako mišljenje je prevladovalo tudi med nami dijaki na gimnaziji. Marsikdo se celó iz mržnje do naroda, kar pa ni, da bi hvalil, ni maral učiti francoskega jezika, dasi bi bil imel za to mnogo prilike.

Ko se je nagibalo solnce k zatonu, se nam je pokazal ob desnici Ren: mogočna reka s široko strugo in močnimi valovi; z lah-koto nosi obremenjene parobrode. Vlak je zadnji čas drsél tik obrežja, dokler nismo obstali v — Mogunciji.

Kolodvor je blizu obrežja. Zato smo zavili takoj na široko, s kostanji obsajeno cesto, ki vodi ob levem bregu Rena. Vidi se, da je tu na obrežju reke nastal še le zadnjih let nov oddelek mesta, ki se odlikuje z visokimi novošegnimi stavbami, prostornimi prodajalnici, krasno opremljenimi kavarnami in gostilnicami. Čim bolj pa prodiraš od obrežja v mesto, tem bolj ti kažejo ozke ulice in visoke starokopitne hiše, da bi ta kraj vedel govoriti o davni prošlosti.

Najprej je bilo treba poiskati prenočišča. Priporočili so nam že v Špiri gostilnico „pri Kobliškem dvoru“, ne daleč od stolne cerkve. A komaj, komaj so nas še sprejeli. Za silo so pripravili eno sobo vsem trem potnikom. Gospodar se je izgovarjal, da ima radi semnja vse pre-napolnjeno. No, za silo že bo, smo si mislili, oddali prtljago in se na-potili na izprehod po mestu.

Takoj pred našo gostilnico je bil velik prostor, kot nalašč pri-praven za sejmarske potrebe. Zastavljen je bil docela z raznimi „štanti“, mimo katerih se je izprehajala in ogledovala razne zanimive stvari radogleda množica. To vam je bil pravi pravcati mogunški „prater“. Raznih otroških igrače, piščalk in kdo ve kakšnega šmenta so nanosili od raznih krajev na ta prostor. Seveda se je dobila tudi vsakovrstna slanina, boljša pekarija, vino in pivo in druge primake. Šuma in hruma, piska in vrišča je bilo toliko, da se je človek le prehitro naveličal tega sejmarskega raja. No, za trenutek taka živahnost človeku ugaja. Ko pa smo se zvečer spravili k počitku in dodobra pozaprlj okna svoje pohlevne stanice, hrup pa le še ni hotel potihniti, smo se jeli vsi prav pošteno zgražati nad tem preklicanim sejmiščem, ki se je moralo vgne-zditi prav pod naše okno, kjer razsaja tako pozno v noč. A ker šum ni hotel ponehati, smo morali ob pozni uri mi utihniti vsled truda in od strahu, da ne bi morda naposled bili primorani, da prečujemo vso ljubo noč. O polnoči je občinstvo še tako žuborelo in kričalo in piskalo pod našimi okni, da gotovo ni tolike živahnosti pri ljudskih veselicah v kakem spodnjeitalijanskem mestu.

Ali pozabimo ta popotni nedostatek, oglejmo si rajši površno zgodovino staroslavnega mesta Moguncije.

Bržčas so mestu dali prvotno ime nekdanji Kelti. Rekli so mu „Mogontiacum“. L. 14. pred Kristusom je poslal rimski cesar Avgust svojega pastorka Druza kot vojnega načelnika v Rensko pokrajino. Ta je ustanovil mogunško trdnjavo. Na višavi, prav nasproti kraju, kjer se reka Men izliva v Ren, je zgradil trden tabor. Pod taborom pa se je naselila ob Renovem bregu številna naselbina trgovcev. Da si ne bi upal vsak nepoklicanec prek Rena, je velel zgraditi na desnem bregu manjši tabor ali „kastel“, ki je svoje ime in prostor ohranil prav do današnjega dne.

A bolj kot nekdanji poganski tabor, je slovela krščanska Moguncija. Sv. Bonifacij (Vinfrid, † 755) je ondi ustanovil nadškofijski sedež. V srednjem veku si je mesto vsled srečne trgovine tako opomoglo, da so je imenovali „zlata Moguncija“. Od leta 1462. nadalje so ondotni nadškofje mestu gospodarili malo ne tri sto let. Francoska prekucija ga je vzela l. 1792. pod svoje krvave pesti. Ko se je uvedel zopet mir po Evropi, je prišlo mesto pod veliko vojvodstvo hesensko. Še do leta 1866. je Avstrija, ki je bila dotlej v nemški zvezi, s Prusijo vred zastavljala ondi vojaško posadko. Zato se še danes morda marsikateri slovenski veteran spominja, kako je kdaj stražil na gradu v Mogunciji.

Stolnica v Mogunciji.

Najznamenitejše, kar nudi mesto potniku, je staroslavna stolnica. Zato smo si jo drugo jutro najprej ogledali. L. 978. jo je jel zidati škof Viligis. Komaj so jo dogradili, se je pri posvečevanju užgala in pogorela. A krasnejša se je dvignila iz razvalin. L. 1081., potem 1137. in naposled 1181. je znova pogorela, a vselej lepša vstala iz pogorišča. Zares pomenljiv spomenik krščanske marljivosti in stanovitnosti! Popravljali in prizidavali so jo v raznih stoletjih. Zato se na njej vidijo razni slogi. Dasi je bil prvoten načrt pristno romanski, so ji vendarle kasneje pridodali mnogo gotskih prituklin. Francoska prekucija je cerkev izpremenila v skladišče za seno. L. 1814. so jo zopet odprli in izročili prvotnemu namenu. Novejši čas so ji vzhodni del znatno popravili in dostavili dva nova stolpa, tako da jih šteje zdaj vseh skupaj šest, kakor špirska in vormacijska, katerim se zdi od zunaj podobna. Notranjščina se zlasti odlikuje po premnogih krasnih nagrobnih spomenikih. Zdi se ti, da se izprehajaš po starodavnem grobišču, pod katerim počivajo prvaki in odličnjaki prejšnjih stoletij bodisi svetnega, bodisi duhovskega stanú. Najnovejši med njimi je pač spomenik v Marijini kapeli, ki predstavlja slavnoznanega škofa mogunškega Viljema Emanuela Kettelerja. Ker se ime tega krščan-

skega junaka tudi med nami zadnji čas večkrat imenuje, zato naj pridodam na tem mestu kratek obris njegovega življenja in delovanja.

* * *

Rodil se je Viljem Emanuel dne 25. grudnia l. 1811. v Monastiru iz znamenite, stare plemiške rodbine Kettelerjev. Prva mladostna leta je preživel na očetovem gradu v Harkótu. Potem so ga dali stariši v latinsko šolo v Monastir. Zadnje štiri gimnazijske razrede je dovršil v jezuitskem zavodu v Brigu na Švicarkem. Na getinškem vseučilišču se je učil prava. L. 1829. se je sporekel z nekim tovarišem. Dvobojeval se je z njim in ob tej priliki izgubil konec nosa. Ko je napravil potrebne izpite, je vstopil v državno službo. A tu ni dolgo ostal. Leta 1837. je pruska vlada zaprla značajnega kolinskega škofa Klementa Avgusta, ki se je stanovitno protivil krivični postavi o mešanih zakonih, ker je bila cerkvenim določbam popolnoma nasprotna. Ta junška stanovitnost je sploh po Nemškem vzbudila katoliško zavest. Naš mladi znanec ni hotel služiti krivični državi in se je odrekel državni službi. Ni se mogel odločiti, kakšnemu poklicu naj se posveti. Hodil je dalje časa po Bavarskem in Tirolskem. Ajhštetski škof Rajzah mu je svetoval, naj se posveti duhovskemu stanu. Slušal ga je in leta 1842. in 1843. je obiskoval bogoslovna predavanja s svojim bratom Rihardom, bivšim huzarskim poročnikom. V monastirski bogoslovnici se je nastopno leto pripravljaj za mašniški stan.

Prvo kapelansko službo je dobil v Bekumu, kjer je takoj pokazal svoj plemeniti značaj. Z vso vnemo se je že takrat lotil delovanja v blagor ljudstvu. Občeval je najraje z nižjimi, siromašnimi delavci. Kjer je mogel, je lajšal uboštvo in zapuščenost. L. 1847. je dobil župnijo v Hopstenu. Tam je bil izvoljen za poslanca v Frankobrod, kjer je kmalu vzbudil splošno zanimanje. Pokazal je odkrito svoje, ljudstvu prijazno mišljenje. Pri prvem katoliškem shodu na Nemškem je govoril o „svobodi cerkve in socialni nevarnosti“. V Mogunciji je imel kmalu potem šest pridig o „socialnem vprašanju“. Kettelerjevo ime je tako zaslovelo po celi Nemčiji. L. 1849. je bil imenovan za prošta v Berolinu, kjer je uspešno deloval jedva dobro leto. Trudil se je zlasti za razširjanje bolnišnice sv. Hedvike. A že prej, kot kapelan in župnik, je ustanovil s pomočjo svojih somišljenikov na raznih krajih bolnišnice. Tako delovanje neutrudnega duhovnika je nagnilo papeža Pija IX., da je pozval Kettelerja na škofijski sedež v Mogunciji. Dne 25. malega srpana l. 1850. je bil posvečen v škofa.

Zdaj se je še le prav začelo kazati vsestransko njegovo neustraheno delovanje. Z ognjevitno besedo in ostrim peresom se je boril za cerkvene pravice. Zaslužil je ime: „bojeviti škof“, katero so mu nadeli nasprotniki. Spisal je veliko vrsto času primernih razprav in knjig. Poleg tega je kot višji pastir prenavljal in utrjeval katoliške naprave. Ustanovil je bogoslovno učilišče za duhovsko mladež, katero bi pod njegovim nadzorstvom vzgajali pobožni in učeni duhovniki. Rokodelskim pomočnikom je ustanovil katoliško društvo. Šolske brate je pozval v svojo škofijo. Poklical je tudi kapucine v Moguncijo; gvardijan jim je bil škofov brat Rihard. Razne ženske redove je pod-

piral, pospeševal in širil po škofiji ter tako vedno bolj vnemal svoje vernike za krščansko vzgojo mladine.

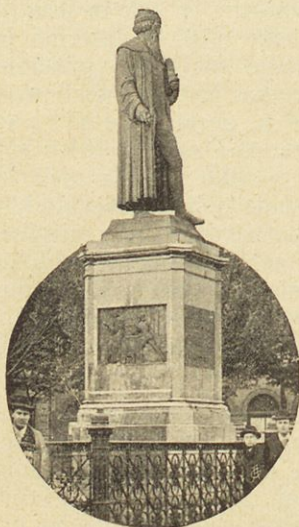
Posebno pri srcu so mu bili delavci. Za nje je deloval do zadnjega vzdihljaja bodisi z besedo, bodisi s peresom. Zlasti sta znamenita dva njegova spisa: „Delavsko vprašanje in krščanstvo“, in „Delavsko gibanje in težnje v razmerju do vere in npravnosti“. V teh in drugih premnogih spisih je širil blagi škof svoje globoke misli, s katerimi je dokazoval, da se znamenito in pereče današnje socijalno vprašanje more rešiti edino le na podlagi Kristusovega nauka. Njegove misli niso padle na nerodovitna tla. S svojim delovanjem je postal oče ali začetnik krščanskega socijalizma. Francozi so leta 1870. kot jetniki na Nemškem prebiralí njegove spise in tako zanesli njegove misli tudi v svojo domovino, kjer so se kasneje jeli združevati kot krščanski socijanci. Na Nemškem hvaležno pripoznavajo učenci njegovo plemenito delovanje v prilog delavskim stanovom. Vindthorst, nekdanji politiški voditelj nemških katoličanov, ga je slavil s témi-le besedami: „V blagem rajnem škofu Kettelerju častimo vsi učitelja, prvoboritelja katoliško-socijalnih teženj. On je bil prvi tako pogumen, da je zasadil prapor krščanske socijalne preosnove.“

In Leon XIII., socijalni papež, je dejal švicarskemu krščansko-socijalnemu prvoboritelju Dekurtinu o Kettelerju: „On je bil moj veliki prednik.“ Večje hvale mu ni mogel dati in bolje tudi ni mogel označiti njegovega pomena, nego če ga Leon XIII., ki je s svojo okrožnico o delavskem vprašanju užgal po celem svetu vnemo za delavske stanove, imenuje svojega prednika.

Z rimsko stolico je bil Ketteler kot pravi katoliški škof vedno v tesni zvezi. Iskreno je spoštoval papeža Pija IX. Vsaj petkrat je potoval iz Moguncije v Rim, da se ondi pokloni namestniku Kristusovemu in položi račun o svojem hiševanju v vinogradu Gospodovem mogunške škofije. Zadnjič je bil v Rimu l. 1877., o priliki škofovske petdesetletnice papeža Pija IX. Na potu domov je obiskal v Burg-havznu na Bavarskem svojega prijatelja izza mladih let P. Brunona, kapucina. Ondi ga položi ljuta mrzlica na bolno postelj. Pet tednov se je junaški boril z njo. Naposled pa ga je premagala. Umrl je 13. malega srpana l. 1877. Telesne ostanke so prepeljali v cerkev mogunško, katero je poprej popravljal in prenavljal s posebnim veseljem. Ondi počiva ta zvesti sin katoliške cerkve in stanovitni zagovornik delavskih pravic. Živel, delal in trpel je le za svoj poklic. Imetja ni zapustil. Kako tudi? Saj je bil vse svoje življenje oče ubožcem. Njegov spomin bodi zlasti vsem duhovnikom, ki so primorani vsled zamotanih časovnih razmer sodelovati pri urejevanju socijalnega vprašanja, bodrilo ob dobi izkušnjav, prevär in bridkosti, da ne omagajo v trdem, nenakem boju za pravice delavskih stanov. Načelo naše je pravo: Kristusov evangelij mu je podlaga, papeževa beseda mu je podpora. Zato pa krepko in neumorno deluj vsak na svojem mestu v prilog trpečemu človeštvu! Tako delovanje je v resnici krščansko in socijalno.

— Še Gutenbergov spomenik si v naglici ogledjmo! Potem pa naprej!

Tako nama je prigovarjal profesor. Nihče mu ni upal oporekati. Zato smo jo ubrali po ulici naprej, ko smo stopili iz stolnice na cesto. Škoda, zares škoda, da je cerkev od dveh stranij tako zapažena z raznimi hišami in poslopji; na ta način kar nič ne more pokazati svoje zunanje krasote. Kmalu smo dospeli na Gutenbergov trg. Na sredi je postavljen krasen spomenik izumitelju tiskarstva. Že l. 1837. so mu ga postavili hvaležni rojaki po Torvaldsenovem načrtu. Na kamenitem podstavu stoji bronasta soha Gutenbergova. Zanimal me je napis na zadnji strani, ki se glasi v latinskem jeziku:

Gutenbergov spomenik
v Mogunciji.

Artem, quae Graecos latuit latuitque Latinos,
Germani sollers extudit ingenium.
Nunc, quidquid veteres sapiuntque recentes,
Non sibi, sed populis omnibus id sapiunt.

Ta napis sem si takó-le preložil v svoj dnevnik:

Grkom kakor Latincem neznana je bila umetnost,
Ki jo naposled razkril marni je nemški razum.
Kar so tedaj kdaj vedeli stari in znajo potomci,
Več ne znajo za se, ampak za narode vse.

— Ali nima Moguncija kar nobene znamenitosti več za nas? vprašam vodnika, ko smo se poslavljali od spomenika.

— Še dosti, a žal, da si jih ne moremo več ogledati. Muzej, stari grad, železni most prek Rena v Kástel, starodavno pokopališče, kamor so se pokopavale že nekdane rimske legije, — vse to bi si še lahko ogledali, da imamo časa na izobilje. A treba bo pohiteti, da ne zamudimo parobroda. Ob osmih odhaja.

Poravnali smo v gostilni svoje račune brez mrmranja, dasi nam stan kar nič ni ugajal. Poslovili smo se, kajpada, nekam hladno. A zato se menda gostilničar ni jokalo. Pa tudi nam so se hitro razjasnili obrazi ko smo korakali proti pristanišču.

Po Renu.

Ktera voda, Rena voda,
Tebi je zmed vseh enaka,
Kar se v morje jih iztaka
Od izhoda do zahoda?

Josip Stritar.

Iz Moguncije vodi prek Rena v nasprotno trdnjavo Kástel orjaški železni most na pet obokov s štirimi kamenitimi podstavci. Kmalu nad njim je pristanišče parobrodské družbe, ki prevaža zlasti o poletnem času potnike navzgor in nizdolu. Brez težav smo dospeli na parobrod. To vam je velika zver, priklenjena h kraju. Majhen mostiček vodi od proda na krov. Iz visokega dimnika se že kadi gost dim. Mornarji

komaj čakajo, da bi odtvezli svojega povodnega konja in spustili v sredo šumečega valovja. Z zlatimi črkami se blesti napis na prednji strani: „Cesarica Avgusta Viktorija“.

— Poglejte, kakšen promet! me opozori tovariš, ko smo se utaborili na krovu in oddali prtljago v varstvo.

— Zdaj je pač čas za to, odvrne profesor.

Kakor v izprevodu so dohajali tujci na krov: iz večine ljudstvo, kakoršnega sva srečavala mnogo v Švici. Tu in tam kak samotar, ki se hladi v vročih mesecih od mesta do mesta. Ponajveč pa so se zbirali tujci v večjih ali manjših skupinah in zasedali prazne prostore okrog miz. Ne bil bi si mislil, da ponuja parobrod toliko prostora. Vsaj pet sto se nas je naložilo v Mogunciji, a nikomur ni bilo treba

Zdravilišče Visbaden.

se pritoževati, da se ne bi mogel prosto gibati. In pa ta snaga! Ta lepa razdelitev! Vsaka reč na svojem mestu, a tudi vsak, najmanjši prostor dobro porabljen.

Še predno je odpiskal parobrod od kraja, si je že našel naš profesor znanca in rojaka. Bil je neki župnik špirske škofije. Kajpada smo se hitro seznanili. Povedal nam je, da potuje v Monastir k občnemu zboru Cecilijinega društva.

— Dolgo pot boste imeli, mu omenim.

— Ali to potovanje mi bo hkratu za oddihljaj ob vročih mesecih. Celo leto nikamor ne morem, ker službujem na kraju, kjer je mnogo tvornic. Še zdaj so mi poslali od škofije namestnika, ker se je vedno bati, da mi kakega delavca pobere stroj in prenašlo prestavi na oni svet.

— Gotovo ste jako vnet cecilijanec, nadaljujem.

— Izza mladih nog. Povsod, kjer sem deloval kot duhovnik, sem si izvežbal s pomočjo učitelja lep pevski zbor. Ljudem je s tem jako ustreženo, ker se ne da tajiti, da tudi v najbolj preprosti cerkvi na deželi radi poslušajo lepo cerkveno petje.

— Ali ostanete dalje časa v Monastiru?

— Dokler bo trajalo zborovanje. Lahko si mislite, da sem si z rednim obiskovanjem občnih zborov Cecilijinega društva pridobil tekom let mnogo prijateljev. Tistih par dnij torej le prehitro preide v prijaznih pogovorih in v medsebojnem pripovedovanju veselih in žalostnih izkušenj, ki smo si jih pridobili zadnje leto.

Mož mi je bil jako všeč. Po zunanosti sodeč, je prestopil pač že šesti križ svojega življenja. In vendar še tako mladostno navdušen za cerkveno glasbo! Malo tovarišev ima, ki bi se mogli z njim kosati v tem pogledu. In kako skromen je bil v svojih potrebah! V popotni torbi je s seboj prinesel grizljaj kruha, nekaj suhega mesa in steklenico vina. In to mu je zadostovalo za ves dan. Taki možje lahko potujejo daleč brez posebnih stroškov.

Ko je parobrod odrinil od kraja in so se mu kolesa jela vrteti v šumnih valovih in so rezala vodovje v naglem teku, se nam je nudil še enkrat krasen pogled na Moguncijo.

— Mesto se mi zdi danes mnogo večje in veličastnejše, nego včeraj, opomni tovariš.

— Bržčas iz dveh vzrokov, mu odvrne profesor. Sinoči ste bili trudni in zaspani in kar ste gledali iz bližine, ni bilo nič drugega, nego hiše, ceste in ulice. To pa so navadne stvari, ki ste jih videli že toliko kratov. A sedaj se vam kaže mesto v celoti, z vsemi raznimi stolpi in stolpiči, večjimi in manjšimi stavbami in palačami, in vse to takorekoč v okviru slovečega Rena.

Tovariš je pritegnil njegovim besedam.

Toda ni kazalo ozirati se predolgo nazaj. Hitro je plul parobrod po sredini reke in na desno in levo se je odpiral neprestano nov svet. Pa kakšen! „Rena voda, lepa voda!“ poje naš pesnik in po pravici; ne le, da je tod zrastle v mogočno reko, ki ponosno nosi na sebi težke brodove, obložene z mrtvim in živim blagom, še več, na desnici in na levici

Srečen rod ob tebi biva;
Malo tu se solz preliva,
Malo tu se čuje joka.

Res, zdi se potniku, da je tod domá blagostanje, bogastvo, sreča. Lepa mesta se menjavajo z marljivo obdelanimi vinogradi in njivami. Tu se ti odpira razgled po širni ravnini daleč, daleč tja od brega; tam zopet zakriva gorovje, segajoče prav do reke, vso okolico, da ti je radoznalo oko ne more premeriti. Nemogoče je, da bi človek le površno narisal vse spomine, ki so se mu vrteli po glavi, ko se je vozil nizdolu po Renu. Le svetoval bi vsakemu potniku, naj krene na parobrod in pusti železnico, ako se hoče naslajati s prijetno vožnjo.

Na desnem in levem bregu, navadno prav tik reke, žvižga železnica. S parobroda bi bilo tu in tam skoro možno spoznati, kdo se vozi v mimohitečem brzovlaku. To vam je prometa! Dvojna železnica,

v sredi pa parobrodi prevažajo potnike proti severu, in vsi imajo dovolj posla. In pa ta razlika v prirodnih krasotah! Vsak trenutek skoro druga podoba. Še celó v barvah tolika razlika! Zdi se, kakor da je priroda vse najlepše kraje raztresla okrog Rena in potem poklicala človeka, češ, tukaj je torišče tvojega delovanja. In človek je prišel in je spoznal krasoto teh pokrajin in se je naselil in dvignil mesta ob Renu do visokega razvoja. Tako se dandanes kosata umetnost in narava ob teh krajih in vabita občinstvo raznih narodnostij, češ, pridite in občudujte nas! —

Le šumljajte, le skakljajte,
Vi valovi krog čolna;
Mehke sapice pihljajte,
Polne sladkega duha!

* * *

Jasne ob straneh gorice,
Petje krog po njih doni!

Nič se ne čudim, ako pesnik, ki je zrl na te pokrajine in opazoval njih blagostanje, pomljiv svoje domovine, še bolj pa svojih srčnih bolečin, z nekako zavistjo gleda vso to krasoto ter poje:

Rena voda, lepa voda!
Oj, tako se ne smehljaj
Tujcu, ki ga je usoda
V rajski tvoj zanesla kraj.

— A kako, da se je struga na enkrat tako zžila? Saj je bila vendar poprej dvakrat širša mojim očem.

S tem vprašanjem prekinem tovariša župnika, ki je marljivo listal v svoji potni knjigi. Pogleda me smehljaje; hotel je spoznati, ali govorim šaljivo ali v resnici. Ko pa je opazil resnobo na mojem obrazu, mi stvar pojasni takó-le:

Na mnogih krajih, zlasti pa okrog Moguncije tvori Ren večje ali manjše podolgovate otoke, katere je marljivost ondotnih rojakov lepo zasadila z gozdovi, deloma tudi obsejala z žitom. Takih „logov“, kakor jim ljudje pravijo, je več. Eden izmed najznamenitejših je óni-le, ki vam je začasno zakril levo obrežje. Pravijo mu „Petrov log“. Tukaj je umrl 20. rožnika l. 840. cesar Ljudevít Pobožni, sin in naslednik Karola Velikega.

* * *

Parobrod je zavil v stran. Dospeli smo v Bibrih. Tu je čakala nedogledna množica iz radovednosti. Iz bližnjega Visbadna — znamenitih toplic za bogataše — se je sešlo mnogo brezskrbnih turistov, da se z nami dalje popeljejo. To so vam ljudje lahkoživci: danes v kakih toplicah, da si ondi ogledajo občinstvo, jutri na kaki planini, potem zopet napravijo izlet po vodi, prav kakor se jim ljubi. Vstop teh veseljakov na naš parobrod in pa še nekaj drugih bolj resnobnih potnikov nas ni kar nič spravil v zadrego. Čudno, koliko ljudstva brez vsake gneče taka povodna zver požrè! Nehoté mi je prišel v spomin nekdanji trojanski leseni konj, o katerem so nam pravili v latinskih šolah, da se je v njegov trebuh skrila vsa najboljša moč grških ju-

nakov. Urno so naložili lep broj teh novodobnih junakov, ki so, kakor sem pozneje opazil, kazali svojo moč najbolj v tem, da so potoma jako pridno podirali razne buteljke renskega vinca. Tega si namreč imoviti potniki na vožnji po Renu za drage denarje radi privoščijo. To čast jim moram dati. Sicer seveda niso imeli kdo ve kake posebne sličnosti z nekdanjimi grškimi junaki. No, podirali so oboji; kaj pa kdo podira, za to dandanes svet malo bara.

Na levici se je svet popolnoma znižal. Daleč na okoli sama lepo obsejana ravnina. Desni breg pa je že kazal v daljini gorovje Tavnusovo, raztezajoče se v precej visokih grebenih od jugovzhoda proti severozapadu.

— Vsak pogled kaže, kako so izrabili Nemci v teh krajih zemljo do zadnjega kotička. In reči moram, da nimajo slabega okusa.

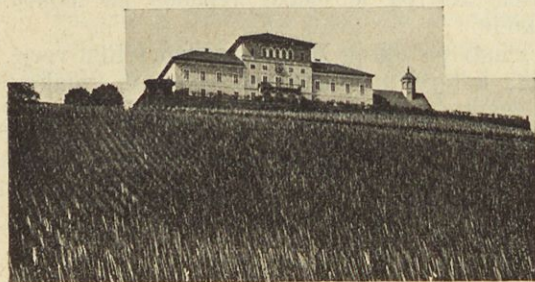
— Ali to ni mogoče, da bi si le približno zapomnil kraje, mimo katerih se vozimo. Menda so se Nemci zaprisegli, da postavijo vse, kar premorejo lepega, na desni ali na levi breg Rena. Le pogledjte: ti gradovi raznih dob in stoletij, ti košati gozdovi in senčnati gaji, ta snažna mesta... no, kdo vam je vendar vdihnil misel, da se peljimo po Renu?

— Za to skrbi železnična uprava, oziroma delničarji parobrodne družbe. Na vozovnici imate zapisano, da se smeva voziti po železnici na levem ali desnem bregu, ali pa s parobrodom.

— To smeva svetovati vsakomur, ko se vrneva domov.

— Veseli me, da vam tako ugaja današnja vožnja.

Novi prizori se odpirajo. Na desnem bregu, kakor daleč seže oko, sama trta.

Grad Johannenberg ob Renu.

— To je Ivanja gora (Johannisberg), omeni tovariš.

— Še niste čuli o teh krajih?

— Ne drugega, nego to vino sem čul hvaliti.

— In po pravici. Kar se vidi tod na okrog, kakih petnajst hektarov, je vse vinograd, in kar je še več, vse lastnina enega gospodarja.

— Kdo je pač tako srečen?...

— Mož, ki je z vami Avstrijci v posebni zvezi.

— Ne vem, koga mislite.

— No, saj ste se učili o mogočnem kancelarju Meternihu. Potomci tistega moža so si znali pridobiti grad, ki je tu pred nami, z okolico vred v svojo last. Avstrijski cesar Franc jim je dal ta krasni kos zemlje v fevd (najem). Do l. 1851. so popolnoma neodvisno gospodarili na Ivanji gori. Od tedaj pa se morajo pokoriti gospodstvu vojvoda nasavskega. A tudi sedaj jim ni sile. O dobrih letinah jim

ivanjogorec prinaša okroglih 150.000 mark, to bi bilo primeroma naših 160.000 kron.

— Po kakšnih cenah pa vendar točijo to vino?

— Po takih, da si ga navaden človek, ki ne „meri denarjev na štrtine“, ne more privoščiti niti ob velikih godovih. Pomislite, buteljko računajo najmanj po 8 mark, najboljše starine steklenico po 30 – 36 mark. Na ta način morajo obogateti.

— Ali pa so taki ljudje na svetu, ki gredó na lim tej dragini?

— Denarna baharija in pa radovednost, kakšno pač more biti to vino: to dvoje marsikoga premoti, da žrtvuje toliko svoto. Danes se ga bo izpraznilo na našem parobrodu nekaj buteljčk. To je že nekako prešlo v pregovor, da si potnik mora privoščiti renskega vina, ko se vozi po Renu.

Rideshajm (Rüdesheim) s spomenikom Germanije v Dolenjem lesu (Niederwald).

— To je umevno, a po takih cenah ... nikdar.

— Privoščimo si torej cenejšega. Prav kar se bomo vozili mimo Rideshajma. Tam-le se že kaže mesto, ki pridela vsako leto lepe množine rujnega vinca. Ni sicer tako drago, a vendar pristno rensko vino.

— Svetujem vam, se je oglasil nato znanec župnik; če se mislite krepčati, storite to hitro! Potem pride najlepši kos renske vožnje: Dolenji les (Niederwald); tega razgleda nikakor ne smete zamuditi.

Stopili smo po njegovem nasvetu v spodnje prostore, v jedilnico. Lep broj vinskih bratcev se je navduševal o vožnji po Renu in o zlati vinski kapljici. Gosto so besedili; znaki vinske moči so se že kazali. Nam je po dogovoru natak ar postregel s steklenico rideshajmca. Ne rečem, poštena kaplja, a po naših pojmi — previsoke cene. Za štiri marke bi se pri nas tudi že dobilo kaj boljšega.

Ko smo se vrnili okrepečani na površje, nam je potni tovariš že kazal od daleč narodni spomenik v Dolenjem lesu. Naj ga opišem vsaj z nekaterimi besedami.

Ko se je l. 1870. krvava vojska za Nemce tako slavno končala, je zavladovalo povsod v novoustanovljeni nemški državi velikansko navdušenje. Tej oduševljenosti je hotelo javno mnenje dati duška v ponosnem narodnem spomeniku, ki se naj postavi v sredi Dolenjega lesa nad Renom. Povsod so zbirali denar in nad 700.000 mark se je dobilo. A to še ni bilo dovolj. Kar je nedostajalo, je priložila državna vlada. Stroški so znašali nad en milijon mark. Reči se mora, da so postavili spomenik na prijaznem kraju — sredi senčnatga Dolenjega lesa. Od juga in severa vodi do spomenika zložna cesta in potnik, ki se vozi po Renu, zre lahko s prostimi očmi pred seboj velikansko zgradbo nemške slave.

Nataknili smo kukala in tedaj se je še le prav razvidela umetnost in pomenljiva sestava spomenika. Pred njim je velikanski ograjen prostor, kjer smo opazili mnogo občinstva, ki se je radovedno oziralo na naš parobrod. Po široki kameniti stolbi, ki se pa više gori razdeli v dva oddelka, prihaja tujec od desne in leve h kamenitemu orjaškemu podstavu. Najprej opazi pred seboj umetno izdelani simboliški sohi dveh največjih nemških rek, Rena in Mozele. Više gori se blesti velikanska reliefna podoba, na kateri je cela vojska vojakov in vojaških poveljnikov, v sredi pa soha prvega nemškega cesarja Viljema na konju. Pod podobo je napisana znana nemška pesem: Straža ob Renu, katere vsaka kitica se konča s stih:

Oj tiho, tiho, domovina,
Saj varuje te zvesto močna roka sina.

Ob strani stojita sohi angeljev z velikanskimi perotmi, predstavljajoči vojsko in mir. Na prvem podstavu stoji drugi, nekoliko ožji in prav na vrhu se blesti orjaška postava Germanije (Nemčije), v podobi

junaške žene, z desnico mogočno kvišku dvigajoč cesarsko krono, v levici pa držeč bojni meč.

Na parobrodu je zavladovala neka skrivnostna tišina, ko smo se vozili mimo spomenika. Vse se je oziralo vanj, vse je nataknilo kukala, da bi bolj natančno videli posamne dele. Ozrl sem se na okoli. Ob tem hipu, menim, bi bil z lahkoto dognal, katere narodnosti so moji sopot-

Grad Palacija (Pfalz) ob Renu.

niki. Ko bi vi vedeli, kako silno je rastla zavest, da ne rečem oholost v Nemcih pred narodnim spomenikom! Kako se jim je v mogočne poteze izpreminjal obraz, kakor bi vsak izmed njih hotel vsemu svetu zaklicati: To smo mi in samo mi! Večja družba, ki je zaslanjala bližnje omizje, se ni mogla vzdržati, da ne bi dala duška svojemu navdušenju

v znani pesmi: Straža ob Renu. Tako Nemci. Drugače pa Angleži. Mirni, kakor vedno, so bili tudi ob tem prizoru. Njih spremljevalke so marljivo zrle zdaj v Bedekerja, zdaj na hrib k spomeniku; nemška slava jih ni spravila iz ravnotežja. Vse drugače Francozi. Pozorno so gledali orjaško zgradbo, resnobno so se pogledovali med seboj, sem ter tja tudi napol tiho govorili drug z drugim, a tedaj jim je švigal neki skriven ogenj iz oči, dočim jim je lice obledelo. Ni čuda! Spomenik je vidna priča njih poraza, njih sramote, ali govorimo odkrito — njih nesreče. Kaj hočemo? Kri ni voda.

Kako pa je bilo meni pri srcu? vprašuješ, radovedni čitatelj. Ne bom ti dolžan ostal odgovora. V spomin so mi prišle besede, katere nam je pripovedoval svoj čas na gimnaziji profesor, vrl Slovenec. Prošlost, je dejal, imajo romanski narodi, sedanost uživajo germanski, a bodočnost čaka slovanskih narodov. Zares orjaški je spomenik Nemcev v Dolenjem lesu. Zdi se, da ga stoletja ne morejo porušiti. Ali prav zgodovina uči, da je bojna sreča in slava podobna smrti, o kateri velja pregovor: Danes meni, jutri tebi.

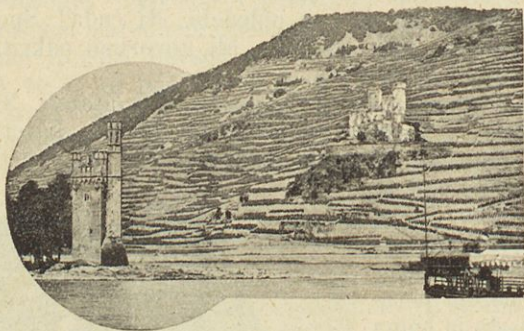
Da, če se danes mogočno košati vpričo vse Evrope Germanija, je to pač le danes, le nekaj časa. Prišli bodo drugi časi, in na površju bodo stali drugi narodi, Germanija pa bo stopila v ozadje. Kakšne orjaške narode srečavamo prav ob zibeli svetne zgodovine! Babilonci. Asirci, Egipčani! Kolikšne stavbe so si gradili! Kako velikanske knjižnice so si sestavili! Kako mogočne sohe so si izklesali iz mrtvega kamena! In danes? Kdo popraša za nje? Le zgodovina še hrani njih spomin.

Skalovje Lorelaj.

Šegavo me vpraša tovariš, ko smo že pustili za seboj narodni nemški spomenik, kdo bo pač delal načrt za narodni spomenik Slaviji? In kdaj se bo slovesno otvoril? In kam ga bodo postavili? Kdo ve? Človeku se zdi dokaj drzna ta misel. Ali kaj je pač človek, kaj ves narod v primeri z Bogom! Dim, ki se pokadi in hitro izgine; cvetlica, ki danes cvete in diši, jutri pa usahne. Kdor pa v veri na Boga in z ozirom na njegovo neskončno previdnost premišljuje usode narodov, se mu slovanska bodočnost ne dozdeva tako temna in žalostna, kakor si domnevajo naši klevetniki. Po naravnem zakonu sodeč, nas Bog ne bo pozabil, marveč bo podelil tudi slovanskim narodom, če tudi kasneje, dobo cvetja, dobo vlade, dobo sreče in celokupnosti. V tem zmislju je izgovoril tudi papež Leon XIII. v nagovoru slovanskim romarjem dne 5. malega srpana l. 1881. te-le proroške besede: „Zdi se, da je po božji previdnosti slovanski narod odločen za posebne namere.“ In to je nam vsem velika tolažba.

Zopet se je struga zôžila. Voda teče namreč po stisnjeni dolini mimo hribovitih krajev, tako da kroži železnica na obeh bregovih prav tik vode. Še bolj pa ovira naravni tok vode sredi struge velikansko pečevje, na katerem so pred davnim časom postavili trden grad. Mimo njega smo se vozili. Od zunaj in menda tudi od znotraj je še dosti

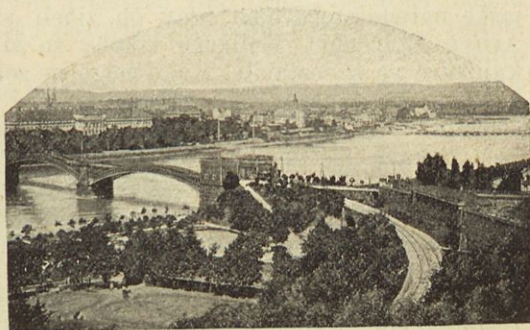
Mišji stolp na Renu in razvaline gradú Ehrenfels.

dobro ohranjen, dasi menda nihče več stalno ne prebiva v njem. Sezidan je prav na velikanske čeri, ki mogočno štrlé iz vodovja. Visok stolp obdaja mnogo stolpičev in pomolov; luknje, skoz katere se more streljati s kanoni, se prav dobro razločujejo.

— Kaj je to? vprašam prijatelja.

— To je grad Palacija (Pfalz), kjer so imeli prejšnjih stoletij cesarji zanesljivo skrivališče. Odtod so vsak napad zlahka odgnali. Kasneje so utaborili v te prostore carinski urad, ki je imel paziti na to, da ni kdo po Renu speljal kaj zadacanega. Papež Ivan XXII. je vsled raznih tožb, ki so došle v Rim, da namreč cesar Ljudevit Bavarski (1314—1347) zahteva ogromnih davkov od blaga, ki ga plovejo po Renu, naročil tedanjemu trevirkemu škofu, naj dela na to, da se ta močni grad podere. A kakor vidite, še ga niso porušili, in ker ima trdno podlago, se utegne ohraniti še stoletja. Seveda gledé carine brodnikom dandanes ne škoduje. Carinski uradi pridejo po drugem potu do svojih pravic.

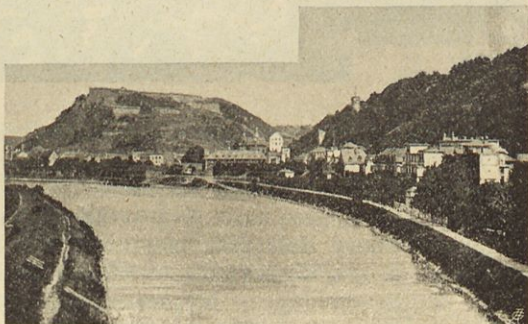
Kmalu nato je prispel parobrod do kraja, kjer so z desnega brega orjaške peči precej daleč v strugo zarezane. To je znameniti Lorelaj. Kdo še ni čul tega imena? 132 m visoka, nad reko se dvigajoča, raztrgana in temna pečina napravlja na potnika nekaj mračen vtisk. Bajka pravi, da je bivala na tej strmini v davnih časih čarovnica, ki je začarala vse brodnike s svojim neprekosljivim petjem. Slušajoč njen zvonki glas, so odložili vesla in prepustili čoln, da se je zapletel v vrtince in razbil. A naposled tudi ta čarovnica, kateri nikdar ni bilo dosti človeških žrtev, iztakne junaka, „ki bil ji je kos“, kakor bi dejal naš pesnik. Poje, vabi ga, kliče, vse svoje srčne strune ubira, da

Mesto Koblica (Koblenz) ob Renu.

bi mu izvabila pogled v višavo, a zastonj. Mladenič se ne zmeni za mamljivi čar njenega petja, pogumno vesla prek skritih pečin in nevarnih vrtnicev in srečno uide preteči izkušnjavi. To je zloglasno čarovnico tako razjarilo, da se je stirmoglavila raz visoko pečino in utopila v deročih valovih renskih. Zato pa še dandanes vsak glas odmeva na tem kraju, v večni spomin, da so se tod godile — čudne reči.

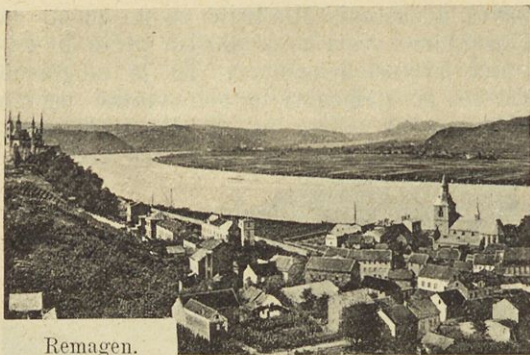
Parobrod je mirno rezal valove okrog Lorelaja. Menil sem, da bodo izpustili kak strel, ki bo veličastno odmeval v razoranih skalinah. Toda nič takega. Zvedel pa sem, da se na sredo reke odmev niti ne čuje. Pač pa se na bregu samotni potnik na večer, ko potihne življenje na okrog, lahko prepriča o tej prirodni prikazni. No, dandanes lorelajska pečina ni več tako skrivnostna kakor nekdanj. Inženirji so ji skalovje prevrtali in po precej dolgem predoru buči uro za uro železnica ter odganja — čarovnice.

Trdnjava Erenbrajštajn ob Renu.

Na ladji prodajajo neke posebne vrste zemljevide, ki lepo kažejo, deloma tudi v slikah, vse znamenite kraje, mimo katerih se potnik vozi od Moguncije do Kolina. S pomočjo tega kažipota smo lahko spoznali, kako se pravi temu ali onemu kraju, tej ali oni grajščini ali razvalini. Toda predaleč bi zašel in menim, da bi čitatelj prehitro izgubil potrpežljivost, ako bi hotel naštevati vsa posamna imena. To gotovo ni namen temu spisu; pa mi tudi vsa imena niso ostala v spominu. Le toliko omenjam, da daje voznja po Renu toliko prekrasnih slik in podob, da se človeku zdi, kakor da potuje po čarobnem vrtu, katerega mu je naslikala živa domišljija. Nekdanj kot dijak srednjih šol sem rad prebiral nemške pesnike in čudom sem se čudil, da tako radi, tako pogosto opevajo Ren in njega okolico. Zdaj se temu več ne čudim. Kdor ljubi svojo domovino in potuje veselega srca po krajih, katere je tako lepo okrasila priroda in tako visoko povzdignila delavna roka, se mu nehoté vzbudi želja, da obda krasne podobe, ki jih je zrlo oko, z obliko pesniške besede.

Znatno se je razširila struga, ko smo jadrili proti Koblici. Bilo je okrog poldne, ko je parobrod obstal v pristanišču. Zopet velika gneča med prišleci in izstopivšimi potniki. Nad tem mestom se izliva v Ren reka Mozela. Zdelo se mi je, da smo na kakem jezeru. Le od daleč se je kazal orjaški most prek Mozele, ki je zidan menda za večne čase; tako trdne in močne kamenite podstave ima, ki molé na nekotih krajih iz reke. Na nasprotni strani od Koblice, nekoliko više gori pa se nam je pokazala glasovita trdnjava Erenbrajštajn. Na skalovitem griču se razteza to prirodno in umetno zidovje poleg Rena.

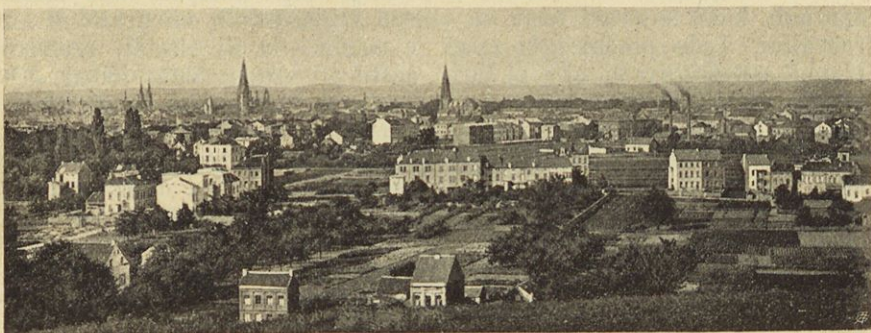
Remagen.

Mesto samo je nekoliko niže doli, toda ločeno od trdnjave. Mnogokrat so tabor poprijemali sovražniki, a le dvakrat so si ga priborili po zvijači in vsled lakote. Pravijo, da je raz hrib, na katerem so pozidane utrdbe, jako lep razgled daleč na okoli po Renu in Mozeli in po bližnjih pokrajinah.

In zopet smo se vozili mimo krasnih cerkvá

in belih cest, mimo rodni vinogradov in košatih gozdov, mimo planot in hribovitih pokrajin, da se je oko utrudilo ob vedno novih, ob vedno mičnih prizorih. Kaj rad bi jih naštel z imeni. Ali kaj ima od tega čitatelj, ako se ne more s pisateljem naslajati ob prijetnih vtiskih, katere slikajo v duši posamna prizorišča. Zabit pa vendar ne smem snažnega mesta Remagen ob Renu. Kaj ne, dragi čitatelj, da te že ta-le sličica navdaja s hrepenenjem, ogledati si mesto od blizu, še bolj pa cerkev sv. Apolinarija zunaj mesta. I meni se je taka godila, ko smo pluli mimo Remagena. A kaj se hoče! Urno se suče časa in — naše ladje kolo, urno nas vede dalje in dalje...

Prispeli smo naposled do mesta Bona. Že poprej se je polagoma struga vedno bolj in bolj širila, hribovje, zlasti na levem bregu, je

Bon.

ostajalo v ozadju in v megli: oko zaradi razsežnosti ne more več doseči te daljave. Enakomerno se vije od Bona nadalje Ren proti severu.

— Zdaj bode pravšen čas, da si tudi mi privoščimo skromno kosilce. Oko je sito, postrezimo tudi tistemu delu svojega telesa, ki je za lakoto najbolj občutljiv!

Tako je modroval profesor. Radi smo ga ubogali vsi razen župnika, ki je trdil, da je do večera preskrbljen z vsem potrebnim. Srečna njegova torba, ki je hranila toliko zakladov! Dospevši v obed-

nico, smo opazili najprej razvaline, ki so preostale od kosila bogatih potnikov. Na vseh mizah po cele skupine raznih vinskih steklenic, seveda praznih. Le tu in tam je še kaka družbica živahno, pa prav živahno kramljala in si napivala v navdušenih zdravicah. Bali smo se, da ni kar nič več preostalo za nas. A to bojazen nam je hitro odgnal natakarak. Postregel nam je, da smo bili prav zadovoljni.

— Renskega salma (zlatovko) si naročimo, ker smo na Renu, je menil profesor.

— Zakaj pa danes ribo? Saj ni postni dan.

— Ali to je neka posebnost, neka naslada na Renu. Pri Lorelaju jih nalové na tisoče in prodajajo daleč na okoli. Pravijo, da ima zlatovka prijeten okus, in kakor pové nos, so si jo danes že mnogi tu privoščili.

Tudi temu nasvetu smo se radi vdali. Zadovoljni in veseli smo trkali na zdravje naše družbe in na zdravje bližnjih in daljnih prijateljev...

Ko smo poravnali račun, ki ni bil kdo ve kako slan, smo šli zopet na krov. Tedaj pa je občinstvo bolj leno posedalo po klopeh in se ni več menilo za razgled. Čemu tudi? Na obeh straneh daleč tam za bregom, katerega je oko komaj dosegalo, planjava in na njej mesta in sela in gozdi in njive — a vse v megli.

Naposled smo — okrog četrte ure popoldne — zazrli daleč pred seboj temen obris dveh stolpov.

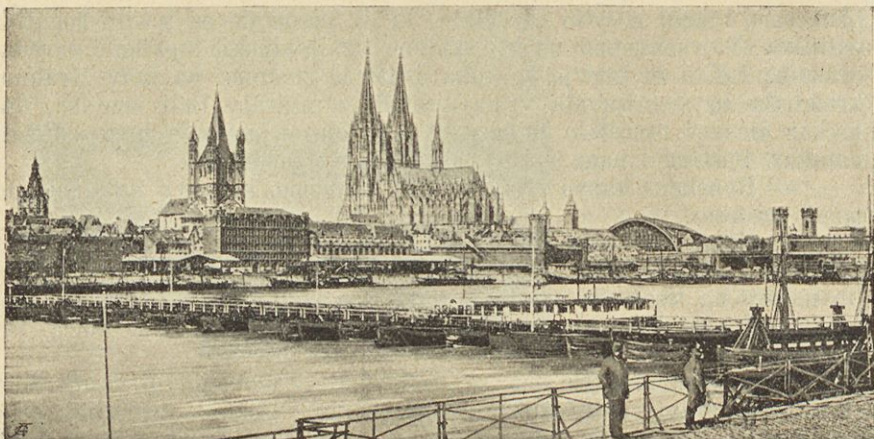
— Kelmorajn, Kelmorajn! sem vzkliknil. Na kraju pota smo. Semkaj nam je hrepenelo srce.

— Daleč, daleč je od doma. Tem milejši nam bo obisk mesta, kamor so nekdaj tako radi, tako pogostoma zahajali naši rojaki, naši pradedje.

— Pozdravljen sveti Kolin, pozdravljen nemški Rim, pozdravljeno ognjišče katoliške zavesti!...

Poiskali smo si vsak svojo prtljago, a ni je bilo lahko najti. Preveč nas je bilo na parobrodu, da bi bili služabniki mogli vsakomur hipno postreči. No, po dolgem pritiskanju in čakanju smo vendar dobili vsak svoj kovčeg. Tedaj pa je parobrod tudi že obstal.

Kolin.

Kelmorajn.

Ker sem celi knjigi in temu oddelku na čelo zapisal ime „Kelmorajn“, treba, da najprej pojasnim, odkod in kako. Bistroumni čitatelj je gotovo že uganil, da je to ime Slovenec prevzel od Nemcev, ki so mestu rekli „Köln am Rhein“. Ker so naši rojaki pred več stoletji radi romali semkaj, kar bom kasneje bolj natančno opisal, so nadeli mestu ime „Kelmorajn“, ki se je ohranilo med starimi ljudmi do današnjega dne. Še meni je oče pripovedoval, da je čul od svojega deda, kako je pripovedoval o znameniti božji poti pri sv. treh kraljih v Kelmorajnu. Zato nisem pustil, da bi se izgubilo to starodavno ime med nami. Mladina dandanes po šolah mesto imenuje Kolin, katerega imena se bom po navadi držal tudi jaz.

Torej Kolin!

Kdor hoče opazovati velikomestno življenje in pehanje in pravo pravcato sejmarsko gnečo, pridi semkaj ob času, ko je privozil velik parnik potnike v pristanišče. To vam je gnetenja in rvanja, vpitja in kričanja, kdo ponese kovčeg, to vam je v naglici popraševanja in ponujanja raznih hôtelov in gostilnic in stanovanj, to vam je prerivanja med posamnimi potniki, katerih vsak bi bil rad čim najhitreje v mestu! Dobro, da smo imeli natanko zaznamovan kraj, kjer nam bo potrkati. Ne daleč od pristanišča je obširen trg, kateremu bi Slovenci rekli „Senedi trg“. Tam nam je bil naročen stan v hôtelu „Vanderstein-Bellen“. Kaj ne, čudno ime. Da je navadno, bi ga gotovo ne navedel. Hiša, na kateri smo ugledali ta napis, mora imeti, po zidovju sodeč, že davno zgodovino. Ker smo bili že prejšnji dan iz Špire brzojavno naznanjeni,

zato je vsak izmed nas že našel pripravljeno sobo. Hišni gospodar, mož v najlepših letih, nas je vprašal, če želimo v hiši tudi večerjati. Rekli smo, da se to umeje samo ob sebi. Ko ga poprašamo, ali nima v hiši gostilnice, nam jame pripovedovati, da ima starega očeta, ki je že dalje časa bolan. Zdravniki so mu nasvetovali mir: zato pa se sin, kolikor možno, izogiblje vsakemu hrupu in trušču v hiši, ker želi, da bi bolnik v miru preživel zadnje trenutke svojega življenja. Ali če želite, dostavi, vam lahko pripravimo nekaj večerje v domači kuhinji.

Resnici na ljubo moram pripoznati, da me je ta preprosta odkritosrčnost, še bolj pa ta nežna skrb sinova za bolnega očeta globoko ganila. Saj tako veseli človeka, ako najde ljudi, ki v poznejših letih prav tako zvesto izpolnjujejo četrto zapoved božjo, kakor v dnevih prve mladosti. Seveda smo mu takoj obljubili, da bomo natančno ustrezali njegovi želji, kar smo po svoji moči tudi izvršili. Zato pa smo bili prav dobro shranjeni in skrbno postreženi pod njegovo streho.

— Po stari navadi najprej po mestu! opomni tovariš.

— Dobro! A po načrtu!

— Načrt je že napravljen, kakor po vseh mestih, ki imajo mestno železnico.

Naložili smo se torej v voz konjske železnice in se odpeljali na slepo srečo po mestu. No, tega smo se kmalu uverili, da je Kolin veliko trgovsko mesto, kjer se stekajo bogati denarni viri. Hiš ima sicer mnogo starikavih, ki spominjajo prejšnjih stoletij; tudi ulice so nekatere dosti ozke in temne, ker po obeh straneh stojé mnogonadstropne hiše. Vidi pa se, da so novejši čas zidarji tu imeli mnogo posla, in kar je novega, je zidano po dandanašnjih nazorih in oblikah. Mimo-gredé omenjam, da ima mesto izredno mnogo cerkev. Nekaj jih hočem posebej opisati. Ni čuda, saj je ljudstvo do malega katoliško. Mesto si je vedelo v najhujših protiverskih dobah ohraniti svoj katoliški značaj. Zato „Kolonijo“ po pravici nazivljejo „zvesto hčer rimske cerkve“.

Mesto je pozidano ob Renu, ki teče od juga proti severu. Prek reke vodita dva mosta: železni, visoko gori nad strugo, po katerem vozi železnica v sosednje mesto Dajc (Deutz), in pa most na čolne, po katerem prihajajo in odhajajo pešci. Od vseh drugih strani je mesto zavarovano po nasipih, katere bi morala razdreti sovražna sila, predno bi mogla prodirati dalje. Da so vsled tega na raznih krajih vrata, ki vodijo v mesto, je umljivo.

1. Nekaj zgodovinskih črtic.

Starodaven in staroslaven je Kolin. Dasi je bilo že pred Kristusom tukaj živahno tržišče, je vendar mesto še le prav zacvetelo okrog l. 50. po Kr. Takrat je namreč poslala Agripina, soproga rimskega cesarja Klavdija, ki je bila baje tu rojena, semkaj kolonijo rimskih veterancev (dosluženih vojakov). Vsled tega se je kmalu razvilo tod drugo življenje. Rimske šege in navade so se udomačile. Vodovod, cirkus in kapitol so novi naseljenci napravili. Mesto se je takrat imenovalo: Colonia Agrippina. Krščanstvo se je razširilo najprej po rimskih vojaki, in skoro bi se dalo sklepati po raznih

virih, da je bilo ljudstvo že iz večine zapustilo staro poganstvo. Cesar Konstantin je mesto odlikoval s tem, da je velel napraviti prek Rena nov, trden most, ki je mnogo pospeševal kupčijske zveze z drugimi narodi. O ljudskem preseljevanju je mesto mnogo trpelo. V to dobo spada mesarsko klanje britanskih devic, njim na čelu sv. Uršule, ki so pribegle v Kolin pred napadi divjih Anglosaksov, ondi pak naše mučeniško smrt.

Kasneje se je mesto pokorilo francoskim kraljem in je bilo celó nekaj časa sedež ripuarskih kraljev in glavno mesto Avstrazije. Karol Veliki je ondi ustanovil nadškofijski sedež. Prvi nadškof je bil cesarjev nadkapelan Hildebold, ki je sezidal najstarejšo stolnico.

Kolinski škofje so si pridobili od nemških cesarjev mnogo svoboščin, proti katerim se je v srednjem veku često borilo meščanstvo, hrepeneč po večji svobodi. A tudi posamne bogate meščanske rodbine so se med seboj pritiskale in borile za javni vpliv. Vsled tega so nastali razni spori in upori v mestu in okolici, ki pa niso mogli vzeti Kolinu bogastva in blagostanja, v katerem je mesto živelo v srednjem veku. Slovelo je kot najodvaznejše in najbogatejše nemško mesto in imelo trdne kupčijske zveze z Londonom. Okrog velike noči je bil v Kolinu velik semenj, kojega so obiskovali trgovci celó iz prekmorskih in še daljnjih dežel. Da sta se vsled gmotnega blagostanja razvijali v mestu veda in umetnost, o tem vedó še dandanes pripovedovati zgodovina in razne zgradbe, ki spominjajo na cvetočo dobo prejšnjih stoletij. Kako so bili Kolinci navdušeni za vero in cerkveno umetnost, pričaj to, da je bilo v mestu še l. 1801. nad sto cerkvá, katerih vsaka je po svoje pričala o navdušenju mestnih prebivalcev za čast božjo.

Kakor druga poreska mesta, tako je tudi Kolin močno pretresla francoska prekucija. Živahna trgovina se je zmanjšala, vse duševno življenje je nekako propadlo. Še le l. 1815. je pripadlo mesto znova pruskemu kraljestvu. Odtlej pa skoro do današnjega dne so se zavedni katoličani v Renski pokrajini morali boriti za versko svobodo, katero jim je protestantska pruska vlada v marsičem kratila. Kolin je bil središče tega boja za pravice katoličanov. V prvi vrsti so stali neomahljivo in neizprosno kolinski nadškofje. Raje so bili pripravljeni iti v ječo, nego da bi odstopili za las od cerkvenih pravic, katere so kot katoliški škofje pri svojem nastopu obljubili varovati za vsak slučaj. V tem pogledu nam je omeniti v resnici junaškega škofa Klementa Avgusta pl. Drosteja, ki je radi svoje značajnosti moral celó v ječo. Raje je trpel zaničevanje, nego da bi bil prodal cerkvene pravice. Naposled se je vendarle pruska vlada vdala. Jetništvo omenjenega škofa je katoličane silno vzbudilo; poprej se je kazala neka zaspanost, sedaj pa so se jeli zavedati resnobno svojih dolžnostij do Boga in do cerkve. In prav je bilo tako, zakaj prihajal je nad nje še drug, silnejši vihar preganjanja. Prišla je nemško-francoska vojska in za njo nemška oholost in takozvani „kulturni boj“. Železni kancelar Bismark je ustanovil nemško cesarstvo. Hotel pa je, da bodi ta država edina tudi v veri, namreč v protestantski. Zato je jel kmalu po vojski katoliške škofo in duhovnike in z njimi seveda tudi verno ljudstvo z raznimi predpisi in postavami tako mučiti, da se nikakor niso mogli

vdati njegovim nakanam. Zato jih je vlada zapirala; morali so plačevati visoke denarne globe, celó zato, če so delili umirajočim sv. zakramente. Več pruskih škofov, med njimi neupogljivi kolinski nadškof Pavel Melhers, je moral v prognanstvo. Na tujem se je odrekel svoji škofiji, ker takrat ni bilo upanja, da se bo še kdaj mogel vrniti. Šel je v Rim, kjer je kmalu postal kardinal. Ob tem kulturnem boju se je prav pokazala značajnost in stanovitnost pruskih katoličanov. Dostikrat brez duhovnikov in škofov, sredi protestantskih dežel, so ohranili trdno vero svojih očetov, dasi jih je vlada pogosto obkladala z občutljivimi denarnimi kaznimi. Ali naposled se je vendarle vlada uverila, da na tak način ne bo za dolgo mogla ohraniti miru v deželi in je — odnehala. Preganjanim katoličanom je podelila zopet vsaj nekaj starih pravic, krivične postave je polagoma odpravila, dasi se katoliški državni poslanci še vedno vneto boré za to, da pridobé čim prej popolno enakopravnost katoličanom na Pruskem. Mora pa se pripoznati, da se je zadnja leta, ko je prenehal kulturni boj, versko življenje pokazalo v novem svitu, v novem razvoju. To pa vpliva tudi na vsakdanje življenje. Zato se vidi na prvi pogled, kako se je zlasti v Kolinu zadnja leta naselilo blagostanje: obrt in trgovina sta v najlepšem cvetu, mesto je središče poreskega prometa.

Zlasti poletni čas o večernih urah je življenje tako živahno po ulicah, da bi se človek, ki mesta ni vajen, niti po cesti ne upal, boječ se, da ga morda kak voz, ali kolesar, ali kak drug nepridiprav ne podere na tla. O tem smo se tudi mi prepričali, ko smo se o poznem mraku šetali po „Senenem trgu“.

* * *

Domov dospевše nas prijetno iznenadi prijazen glas, meni in profesorju dobro znan iz preteklega časa.

— Dobro došli na naših tleh!

— Za Boga! Kako pa ste nas izvohali?

— Kako? Prav lahko. Dobil sem razglednico iz Špire, ki mi je naznanila, da stanujete tu.

Spogledali smo se. Kanonik je vendar zlata duša. Še zdaj za nas skrbi...

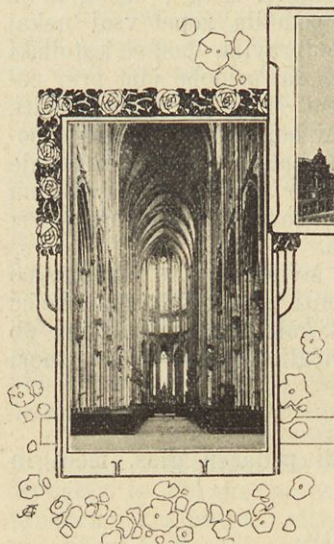
In sedli smo in se menili, dolgo menili in pogrevali stare spomine. Oj, koliko je vedel povedati tovariš V. iz one zlate dobe, ko smo se skupno borili z razlago dekretalnega prava! Koliko sva mu vedela povedati s profesorjem o tem in onem tovarišu! Ločili smo se z zavestjo, da bomo drugi dan imeli zvestega tovariša in tolmača, ko si nadrobneje ogledamo kolinsko stolnico.

2. Stolnica.

Najprej Bogu čast, potem zadoščenje naši radoznalosti! Tako je ukrenil umno za vso družbo naš profesor. Vsi smo mu pritrdili in zadostili najprej zarana v stolnici svoji duhovski dolžnosti. Potem pa na ogled. Začeli smo z zunanjščino cerkve.

Blizu Rena in prav tik osrednjega kolodvora je zrastla in se razcvetela tekom stoletij, liki ponosna roža, velikanska stolnica, kateri

ni vrstnice po vsej Nemčiji. Čujte, kako jo opisuje nemški pisatelj. „Stolnica v Kolinu“, pravi, „slovi kot najlepša in najznamenitejša zgradba. Veličastna je po načrtu, orjaška po razmerju. Ni je izumil mojster, ki bi v samotni višini stal nad željami in težnjami svojega časa. Prav tako tudi ni stolnica kak čudovit zvezdni utrinek, kojega občudujemo, a vendar ne moremo prav spoznati; ker se odteguje naravnemu teku stvari, nam ostane tuj in ne ogreje srca. Stolnica je marveč delo šole mnogih rodov, ki so svoje misli posvečevali z vedno novimi močmi onemu velikemu načrtu, čigar pomenljivost so razvijali vedno jasneje, vedno svobodneje, v vedno bolj očiščeni lepoti...“

Notranjščina stolnice.

Stolnica v Kolinu.

Stali smo pred velikimi vrati in pred stolpoma orjaka. Vse v lepi skladnosti; tu se res vidi, da ima gotski slog nalogo, da v vidni, zunanji podobi predočuje to, kar je namen kristjanov: kvišku, kjer je Kristus v časti Boga Očeta. Le pogledjmo posamne oblike! Iz debelega stebrovja — tu iz golega rezanega kamena — se dviga mogočna stavba. Čim više se je povzpela, tem bolj prosto, tem bolj samostojno se kopičijo posamni okraski drug poleg drugega, dokler se naposled vse ne raztopi v vitkih stolpičih s cvetličnimi okraski. Vsa stavba kaže nekaj prozornega, zračnega: zares pristna knjiga za pouk v gotškem slogu.

Naslonil sem se na trgu na mejnik. Zročemu v to orjaško skladišče rezanega kamena, se mi je zdelo, da kličeta stolpa molčé vsem, ki ju ogledujejo: Sursum corda! (Kvišku srca!)

Velika vrata so vsa zastavljena s sohami iz zgodovine našega odrešenja. Stranska vrata so posvečena sv. Petru in sv. trem kraljem, kar pričajo posamne skupine podob, ki so na njiju postavljene. Nemogoče bi bilo, v kratkem vsako posebej oceniti ali le omeniti. Tu je umetnost raztresena v veliki množini.

Vstopimo!

Velikanski je vtisk, ki ga čuti romar, ko vnide v to svetišče. Ne le prostor — vsa cerkev zavzema 6166 m² — ampak še bolj skladnost in do pičice natančna izvršitev gotskega načrta te vabi, da postoj in pomoli na tem svetem kraju. Stolnica ima po dolgem pet in tri poprečne ladje, na koncu pa kor, ki je izmed vseh delov najstarejši. V njem je sedem kapelic z oltarji raznim svetnikom in svetnicam v čast.

Ko se izprehajaš, da ne rečem izgubljaš, ako bi bil sam, v teh velikanskih prostorih, polasti se te nehoté misel, koliko časa so morali delati to orjaško hišo božjo. Take stolnice se ne dozidajo v nekaterih letih ali desetletjih, stoletja jih gradijo in za tisočletje in dalje so prirejene. In če bi me kdo popraševal, kaj mi je v njej najbolj ugajalo, ki skoro ne vedel, kaj bi rekel. Ali se ti ni godilo, dragi čitatelj, prav tako tudi v cerkvi sv. Petra v Rimu, če si bil kdaj tako srečen, da si jo ogledoval na lastne oči?

— Kje začnemo? Morda pri oknih v stranskih ladjah? vpraša prijazno naš kažipot.

— Ali, dragi moj, če nam pričnete razkladati vsako okno posebej, kar vem, da bi bilo jako zanimivo, potem bomo gledali tri dni samo cerkev. Samo glavne obrise si moramo dobro predočiti.

Tu je vendar obveljala moja zahteva. Po daljšem opazovanju v glavni in stranskih ladjah dospemo naposled v najstarejši del cerkve: v kor. Tu je sedem kapelic, druga poleg druge in mnogo starejših nagrobnih spomenikov.

Stolna podoba (Dombild) v kolinski stolnici.

Najbolj nas je zanimala največja umetnina, ki jo tu najde zvedavo oko: svetovno znamenita kolinska stolna podoba (Dombild). To vam je podoba kakor omara, ki se od dveh platij odprè. Na sredi je slika Matere božje z božjim detetom, katero molijo sv. trije kralji. Vsaka plat pa predstavlja kolinske svetnike: sv. Gereona in njegove tovariše vojake, leva pa sv. Uršulo in njene device tovarišice. Umetnik Štefan Lochner je razlil neko posebno milino v posamne obraze, ki se danes po tolikih letih — podoba je slikana l. 1426. — kaže še vedno v prijetni živosti.

— Je li to oltar sv. treh kraljev? vprašam voditelja.

— Ne, pravi oltar sv. treh kraljev je sosednji. Tu slavimo božjo porodnico.

Prišli smo do naslednje kapelice. Častitljiva starost se ji ne da utajiti. Ne na podobi, ne na grobnih spomenikih v njej ne najdeš nič novejšega; vse ti živo priča, da je to bržčas najstarejši kraj in oltar v stolnici. Zato pa je tudi posebnega spoštovanja vreden. Čudno naključje! Ko smo dospeli v kapelico, smo našli preprostega Bošnjaka, ki je s svojim domačim pokrivalom v roki pred oltarjem pobožno klečal

in molil. Nehoté sem si mislil, morda je tudi on čul domá od svojega deda, kako so njegovi pradedje kdaj od daleč romali v Kelmorajn k sv. trem kraljem. Morda je tudi on hotel po vzgledu svojih dedov opraviti tu svojo pobožnost. Kdo ve? Ko sem tovarišu razkril svojo misel, mi je pritrdil, da utegne biti res tako.

Nadalje smo si ogledali stolno zakladnico. Dasi zgodovina pripoveduje, kako so si o francoski prekučiji sovražniki prizadevali, da bi oropali prav do golega znamenito stolnico vseh lepotij, če tudi se je takrat mnogo poizgubilo v tuje, nepoklicane roke, je vendar še dandanes stolna zakladnica tako znamenita, da si jo je vredno ogledati, če prav moraš plačati eno marko vstopnine. Predaleč bi segalo, ako bi jel popisovati posamne starodavne cerkvene obleke in posode, ki so tukaj shranjene. Eno dragocenost pa moram nekoliko opisati: relikviarij svetih treh kraljev. Svete ostanke (relikvije) sv. treh kraljev je po ustnem izročilu pokopala sv. Helena, mati cesarja Konstantina, v Carigradu. Od ondod so jih prenesli l. 324. v Milan. Tu so počivali do l. 1162. Takrat je cesar Friderik Rdečebreadec mesto Milan premagal in porušil. Svete ostanke je podaril svojemu prijatelju in zavezniku Rajnaldu Daselskemu, nadškofu kolinskemu. Dne 23. malega srpana l. 1164. je prinesel nadškof ta dragoceni zaklad v Kolin, kjer ga je ljudstvo sprejelo z velikim navdušenjem. Kmalu nato so napravili za svete ostanke dragoceno omaro, katero štejejo po pravici med prve umetnine srednjega veka. Narejena je v slogu romanske bazilike, okrašena pa na vseh straneh z umetnimi zlatimi podobnicami, tako da se človeku zdi, da ima pred seboj ljubko romansko cerkvico. Po dolgem in širokem so v omarico vdeleni dragulji, ki ji veljavo in dragocenost še posebno povišujejo.

L. 1820. se je relikviariju primerila velika nezgoda. Po noči 20. vinotoka se je vtihotapil v zakladnico tat, ki je siloma odtrgal mnogo dragocenih kamenčkov. Zlobneža so sicer prijeli in pri njem našli še lep broj draguljev, a vendar je omarica vsled tega vloma za kakih sto dragocenostij slabša. Zdaj ima vkovanih le še 1540 draguljev, ki so vsi umetno brušeni in dragoceni. Relikviarij je bil svoj čas v kapeli sv. treh kraljev. Tja so se ubožni romarji z zaupanjem zatekali v svojih molitvah. Čul sem, da kanijo te dragocene ostanke postaviti zopet na kak bolj očičen kraj. Dal Bog, da bi se to zgodilo! V zakladnico take zamenite relikvije prav gotovo ne sodijo.

Vrnili smo se zopet v cerkev. Na prvi pogled spoznaš, da so jo gradili v različnih dobah. Najbolje ti to okolnost kažejo barvana okna; nekatera sodijo daleč nazaj v častitljivo prošlost, druga pa so iz naj-novejšega časa.

Kdaj se je pač pričela graditi stolnica?

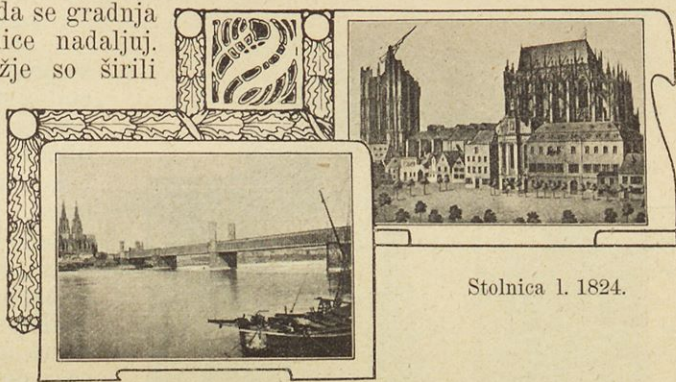
Na kraju, kjer se dviga dandanes kvišku to orjaško zidovje, je zgradil še za cesarja Karola Velikega nadškof Hildebold stolnico. Stari zapiski trdijo, da je bila ta stavba prav veličastna, nekako podobna mogunški stolnici. Ali ko so prišli v Kolin ostanke sv. treh kraljev in so jeli od vseh strani prihajati pobožni romarji, je bilo treba misliti, kako bi se na tem kraju pozidala nova veličastnejša cerkev. Iz misli se je rodil načrt in sklep. L. 1248. na veliki Šmaren

so položili temeljni kamen. Kdo je napravil prvotni načrt, o tem ne najdemo nič pisanega. Sploh trdi ustno sporočilo, da je prvi načrt izdelal menih dominikanec Albert Veliki. Se le do l. 1322. je zgradba toliko napredovala, da se je blagoslovil kor, t. j. prednji del cerkve. Ali prišli so drugi, manj ugodni časi za zidanje. Javne hiše božje so jeli graditi raje v takozvanem preporodnem (renesanskem) slogu, gotski slog pa je prišel bolj ob veljavo; pričeli so se verski boji, protestantizem se je širil po Nemčiji. Pri takih žalostnih razmerah je gradnja kolinske cerkve bolj in bolj pešala, od 16. stoletja nadalje pa je zaspala popolnoma. Ob času francoske prekucije so jo izpremenili v skladišče za seno. Napoleon I. je občudoval „te slikovite podrtije, ki značijo veliko delo znamenite prošlosti“. A obrnilo se je zopet na boljše. Kmalu po začetku 19. stoletja se je pojavilo živahno delovanje z besedo in peresom, ki je

merilo na to, da se gradnja kolinske stolnice nadaljuj. Znameniti možje so širili to misel med ljudstvom, prispevki so jeli prihajati vedno česče, pruska vlada je tudi podpirala podjetje, in naposled se jel. 1841. ustanovil posebno

društvo za zgradbo stolnice. Umetnost ljubeči pruski kralj Friderik Viljem IV. je prevzel pokroviteljstvo. Odtlej je velikansko delo lepo napredovalo in je bilo dovršeno 15. vinotoka l. 1880. K posvečevanju je prišel v Kolin nemški cesar Viljem I. s cesarico Avgusto in z mnogimi člani cesarske hiše. Posvečeval je stolnico pomožni škof in stolni dekan dr. Baudri. A onega, ki bi moral biti duša in solnce vsemu slavlju, pravega kolinskega nadškofa ni bilo med njimi. V prognanstvu je živel radi tedanjih, katoličanom krivičnih državnih postav. Zato pa se tudi verniki niso mogli udeleževati te sicer tako znamenite slavnosti z onim ognjem in svetim navdušenjem, katero bi bili po pravici pokazali v rednih razmerah. Kako že pravi sv. pismo? „Udaril bom pastirja in razkropila se bo čreda.“

Voditelj nas je opozoril, naj si na vsak način ogledamo stolnico tudi z višave. Odtod se še le prav spozna, kako veličastna, kako močena stavba je in kako bogato okrašena. Ker je bil on vsled svojih opravkov zadržan in nas na tem potu ni utegnil spremljati, smo se odločili sami po kosilu za ta obisk, dasi nas je nekoliko strašila vročina. Sicer je bilo tudi še treba odšteti poldrugo marko vstopnine, a kaj je to potniku, ki že itak mora na potu vedno odpirati mošnjiček,

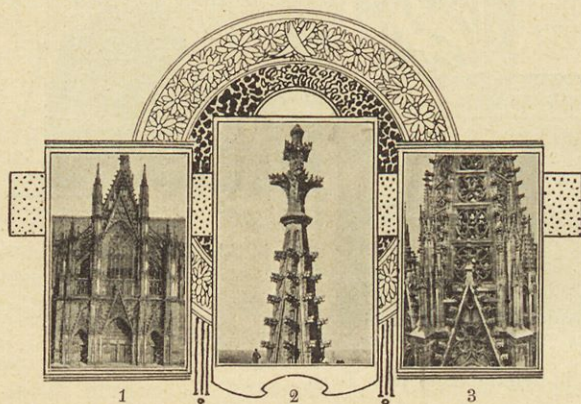

Stolnica l. 1824.

Stolnica in železni most prek Rena.

ako hoče videti kaj znamenitega. Po svetu ljudje zastonj malo ali celó nič ne pokažejo. Poleg velikih vrat se namerimo torej po polževi stolbi, ki ima 101 stopnico, v višavo. Najprej smo si ogledali galerijo nad glavnimi vrati, ki kaže bogate gotske okraske, ki jih od spodaj oko niti ne opazi. Zopet nekaj stopinj in na kraju smo, odkoder se pride po celi zgradbi na okrog. Posamnih delov pač ni mogoče pregledati; kakor drevesa v gozdu so nastavljeni stebri in drugi gotski nakiti, fiále (stolpiči), vetrniki, križne cvetlice, razne sohe itd. V isti višini vodi tudi galerija potnika po notranjih prostorih okrog in okrog cerkve, a ni se nam dovolilo, da bi jo obhodili.

Zopet po polževi stolbi kakih sto stopnic dalje in — pri strehi smo. Tik nje vodi okrog in okrog zopet takozvana gornja galerija, ki znova kaže vso raznovrstnost in mikavnost pri zgradbi, vso obilnost okrasov od blizu in od daleč, česar bi potnik od tal niti opaziti ne mogel.

Stolnica v Kolínu: 1. južna vrata; 2. vrh stolpa; 3. stolp.

to naj omenim, da se odtod prekrasno vidi mesto in okolica, Ren in ob njem prostrana ravnina. Tu še le vidiš prav, koliko cerkvá je v Kolínu; duh ti poletava prek nebrojnih mestnih hiš in palač proti predmestjem, kjer se visoki dimniki tvornic lepo menjavajo z večjimi hišami in hišicami. Dalje ti sega oko po planjavi, dokler ne obstane v megli, katere prodreti ne more. Da, svetovati je potniku, ki pride semkaj, naj se ne ustraši truda in znoja, da si tudi od te strani ogleda stolnico ter mesto in okolico.

Povrnivši se na plano, sva stopila s tovarišem še enkrat v sveetišče. Gnalo naju je, da pomoliva — morda zadnji pot v življenju — na tem svetem kraju. Saj sva semkaj prispela tudi kot romarja. Od zapadne strani je prodiral solnčni žarek skoz temna srednjeveška okna na kraj mirú in tihote. Zares sveta, skrivnostna tihota je vladala v cerkvi. Zdelo se je, da ni nikogar v obližju. Saj se pa tudi na stotine ljudij kar poizgubi v teh prostorih.

Pokleknila sva v samotno klop. In tedaj sem se zamislil nazaj v davne čase, ko so še naši pradedje prihajali sem iz blagega namena,

Še en oddelek stopnic in na vrhuncu stolpa smo, t. j. pri stolpovi čeladi. Naprej potnika ne pusté več. Ne bom na drobno opisoval, kako slikovito se odtod kaže temeljni načrt cerkve v podobi križa, ne bom našteval celih gozdov posamnih delov in okrasov, ki se z določenih krajev dvigajo nekateri visoko, drugi še više, kamor jih je pač postavila umetnikova roka. Le

da počasté svetih krajev svete ostanke, da pomolijo v svetiščih nemškega Rima, da izlijejo na tem mestu svoje srce pred Bogom in si izprosijo pomoči za čase bodoče ... Videl sem jih v duhu, kako prihajajo v cerkev za svojo zastavo, najprej možaki in mladeniči, v desnici romarsko palico, v levici rožni venec; za njimi žene in mladenke. Čul sem jih peti svete pesmi v domačem jeziku ... Iz davnih časov so vstajale pred menoj te podobe in mi polnile domišljijo ...

Rod za rodom je legal k počitku ... Za starimi so prihajali sem mladi, in tudi ti so se postarali in legli k svojim očetom ...

Prestali so, prestali zemsko potovanje, vsi ti nekdanji kelmorajnski romarji ... Naju še čaka konec; in v domovini jih je še na tisoče in sto tisoče; po nevarnem potu življenja romajo, še niso dospeli v svoj zavičaj ...

In izvila se mi je iz srca goreča želja in iz ust srčen vzdihljaj, ki je bil pričetek iskrene molitve ...

Solnčni žarki so se jeli bolj in bolj krčiti in giniti; zapuščali so sveti kraj. Z njimi vred sva tudi s tovarišem ostavila stolnico. Utrujena sva bila in zdelana vsled naporov celega dneva, vendar pa vesela, ko sva se vračala iz najlepše cerkve na Nemškem.

3. Nekdanji kelmorajnski romarji.

Skoro bi ne hoteli verjeti, ako bi nam zgodovina ne podajala neovrznih dokazov, da so se že izza davnih stoletij mnogobrojni romarji iz naših krajev, navadno vsakih sedem let, odločili na dolgo in težavno božjo pot k sv. trem kraljem v Kelmorajn. Hkratu so ob isti priliki obiskovali tudi druge znamenite cerkve po Nemškem. Oglašali so se v Cahenu (Aachen), kjer so ljubljanski in kranjski meščani ustanovili celó poseben oltar, posvečen slovanskima blagovestnikoma, sv. Cirilu in Metodu, in l. 1496. beneficij za slovanskega duhovnika. Dotični beneficij je imel nalogo, došle romarje podpirati v njih dušnih in telesnih težnjah. Nadalje so obiskovali slovenski romarji Trevir (Trier), kjer so pobožno počastili sveto suknjo Gospodovo, Andernah, Kornelimünster in druge kraje, kjer so se za več ali manj časa ustavljali kot božjepotniki.

Kdaj pa so se pričela ta romanja?

L. 1348. in 1349. je divjala po vsej Evropi grozovita bolezen, črna kuga. Ta silna šiba božja je navdajala ljudstvo z velikim strahom; zato se je tem raje zatekalo za pomoč k Bogu. Mnogobrojna romanja so se vršila na razne svete kraje. Zlasti so se v tej dobi zatekali verniki z juga nemških dežel k svetiščem v Kolinu in Cahenu. Takrat nekako so se pričela skupna romanja v Kelmorajn. Vršila so se zlasti vsako sedmo leto. Razne neprilike jih niso mogle zatreti skoro štiri sto let. Naposled jih je prepovedala dunajska cesarska vlada l. 1775. Sprva so se jih udeleževali verniki iz raznih krajev avstrijskih dežel, z Ogrskega in Češkega. Zlasti radi so se pridruževali romarjem Slovenci, bivajoči na Koroškem, Kranjskem, Štajerskem in na Ogrskem. Kajpada jih je nekatera leta krenilo na božjo pot mnogo več nego druga leta. Ob času vojske in pa v dobi, ko se je Lutrova vera po

naših krajih tako uspešno širila, se je število romarjev dokaj skrčilo. Kasneje pa so zopet raje zahajali naši predniki na božjo pot v Kelmorajn. Izza 17. stoletja nam zgodovina pripoveduje skoro izključno o slovenskih romarjih. Zato ne bo odveč, ako površno omenimo, kako so se vršila ta romanja.

Gotovo bi se ta navada v naših krajih ne bila ohranila toliko časa, da je niso podpirale razne ugodne razmere. V tem pogledu nam je omeniti v prvi vrsti podporo, katero so romarji dobivali po raznih krajih. Mnogo mest po Nemškem jih je gostoljubno sprejemalo in po več dni preskrbovalo z vsem potrebnim. Zlasti je mesto Kolin za romarje posebno očetovsko skrbelo. Sprejemali so jih ondi v gostišča, kjer so bili preskrbljeni z vsem potrebnim po več tednov, navadno od 18. majnika pa do zadnjega rožnika. Nastanili so jih v Ipervaldu, in če je bilo treba, so ondi ta prostor ogradili z deskami, da so imeli bivališče popolnoma záse. Tisti romarji, ki so iz Kolina potovali še dalje, so bili enako gostoljubno sprejeti za nekaj dni po raznih samostanih in v mestu Cahenu. In da bi se jim moglo postreči tudi v dušnem oziru, da bi imeli izpovednika v domačem jeziku, zato so vzdrževali v Cahenu Ogri, Čehi in Slovenci vsak svoj oltar in svojega duhovnika.

Po kateri poti in kako so romali naši predniki?

Navadno so odhajali z doma na pomlad v malih gručah. Iz večine revno ljudstvo, so hodili peš in si z miloščino gladili pot. Po Bavarskem so nosili velike romarske palice in imeli rožne vence okrog vratú. Ko so dospeli do Rena, so se jeli zbirati v večje trume. Nekateri so se vozili že tudi po Měnu proti Mogunciji. Viri med drugim pripovedujejo tudi to, da jih od Moguncije dalje ni smel nihče drug voziti, nego v to odločeni čolnarji, ki so jih naložili po devetdeset na velikanske hrastove čolne. Najprej so se ustavili v Andernahu, kjer so imeli spravljene svoje križe, bandera in druge romarske posebnosti za slovesni vohod v Kelmorajn. Ko so naposled po vodi dospeli do zaželenega smotra, so šli v slovesnem izprevodu, pojoč slovenske pesmi, v svoje bivališče v Ipervaldu. To se je godilo navadno vsakokrat dne 18. majnika. Ko so odložili svojo prtljago, so šli v lepem redu s križi in zastavami v stolnico, da so ondi pozdravili svete tri kralje „z ustmi in srcem“. Povrnivši se v svoje bivališče, so izvolili dva poštna in krepka moža, ki naj bi skrbela za red vsej romarski občini. Tudi svojega tolmača so si izbrali, ki je proti koncu romanja dobil v Kolinu od komisije za vzdrževanje romarjev novo obleko in 150 goldinarjev potnine. Naposled so romarji izvolili še odbor dvanajsterih mož, ki je imel nalogo, da bi vse potrebno ukrenil, ako bi se pojavilo med romarji kako protinravno ali nedostojno vedenje. Tudi posamne razpore med romarji so ti možje zasliševali in poravnavali.

Tolmač je moral pred jedjo in po jedi moliti posebne molitve, in sicer: 1. zahvaliti Boga vsemogočnega za vse darove in dobrote; 2. za papeža in cesarja; 3. za vse kralje, kneze in krščanske stanovce; 4. za župana in svetovalce in za vse meščane v Kelmorajnu; 5. za mir in edinost med krščanskimi poglavarji in za vse katoliške cerkvene zadeve; 6. za vrte, travnike, vinograde, polja in vse sadove na zemlji;

7. za vse dobrotnike in ustanovnike svetih krajev in gostišč; 8. za vse potrebe, dušne in telesne.

Z jedjo in pijačo so jih meščani bogato oskrbovali. Črez dan so imeli pogostoma tudi svojo zabavo. Zlasti so navadno pripeljali s seboj godce, ki so jim svirali, da so rajali na prostem. Kolinci so take veselice radi gledali in v ta namen plačevali posebno vstopnino, iz katere so se romarji hranili. Večkrat so romarji med seboj na potu sklepali zakone. Po štiri ali pet porok — omenja zgodopisec — se je redno sklenilo med romarji v Kolinu. Ženitnino so obhajali „po šegi slovenskih kmetov“, in to so meščanje radi imeli. Vse to se nam ne bo čudno zdelo, ako pomislimo, da je nekaterekrati prišlo 400 do 500 romarjev; kasneje jih je bilo navadno 150 do 200. Tistih šest tednov, ko so bivali v mestu, so obiskovali vsak dan v izprevodu kako cerkev, kjer so oddajali določeno število sveč, v katere so zatikali zlate in srebrne denarje. Na praznik sv. Petra in Pavla so jim pokazali še stolno zakladnico. Drugi dan potem so se jeli razhajati. Nekateri so krenili skupno dalje proti Cahenu, drugi pa so se v malih skupinah vračali proti domu.

Z gotovostjo ne smemo trditi, da so se premnogi romarji udeležili te božje poti iz najčistejšega namena. Hoteli so, prosti vseh vsakdanjih skrbij, v pobožnosti in pokori darovati Bogu čas svojega potovanja. Ali kakor se vsaka, tudi najsvetejša reč more zlorabljeti v slabe namene, tako se je godilo bržčas tudi pri teh romanjih proti koncu osemnajstega stoletja. Dostaviti pa moram, da tedaj tudi duh časa ni bil več naklonjen javnim dokazom verskega prepričanja. Procesije, bratovščine, skupne verske vaje so vlade več ali manj zatirale. Zato je tudi kelmorajnsko romanje prišlo v slab glas. Državniki so iskali le ugodne prilike, da bi prepovedali romanje. Popraševali so tu in tam po izgredih, ki bi se bili baje dogajali ob teh romanjih. Pri toliki množici ljudstva seveda ni bilo vedno vse v strogem redu. A posebnih izgredov niso mogli dognati. Pač pa trdi odlok z dne 13. vinotoka l. 1775., da se pri teh skupnih romanjih „denar razsipava izven dežele“. In vsled tega jih je državna vlada prepovedala.

Spomin na kelmorajnsko romanje je živel do današnjih dnij med narodi, ki so se jih udeleževali. Ogri baje še dandanes hodijo posamič v Kolin. In spomin na Slovenca, ki je bil kot romar v Kelmorajnu, obnavlja nastopno poglavje.

4. Poslednji romar.*)

Večerno solnce je čarobno obsevalo cerkveni zvonik in po dolini so se milo razlegale mične pesmice pastiric, ki so že zbirale čredico, da jo ženó proti domu. Urno stopim proti Kovaču in pod košato hruško najdem osemdesetletnega starčka, ko je počival in si pot brisal s čela.

*) O romanju v Kelmorajnu nam je ohranil prekrasen spomin nepozabni slovenski pisatelj in učenjak, župnik Davorin Trstenjak. Čul je kot dijak na počitnicah, da je bil Kovač od Sv. Treh kraljev (župnija sv. Benedikta v Slovenskih goricah) dvakrat v Kelmorajnu. Ni mu dalo miru, moral je Kovača obiskati. In kar mu je le-ta povedal, je objavil v „Slovenskem Glasniku“ l. 1864. Zanimivo črtico podajam svojim čitateljem malo ne z besedami cenjenega pisatelja.

Ravno sedaj sem prišel domov. Pot me je utrudila; v Kelmorajnu ne bi mogel več, tako me starček nagovori, ko stopim pred njega. Lezi tu zraven mene na zeleno trato in poslušaj, kar ti bom pripovedoval o svetem Kelmorajnu.

Za cesarja Jožefa, ko sem bil 15 let star fantič, sem se odpravil s svojim očetom prvič na božjo pot — v Kelmorajnu.

Šla sva prav sama, ker v procesijah hoditi je bilo ostro prepovedano. Moj ded so hodili še v obilni romarski družbi. Bila je že od nekdaj stara navada Slovencev, hoditi vsako sedmo leto v Kolin na božjo pot, častit sv. treh kraljev in pa čudotvorne božje martre. Kako se je ta božja pot začela, tega nisem mogel zvedeti, vendar je morala že več sto let biti v navadi, ker so Kolinčanje, kakor so mi dedek pravili, romarje vsekdar pri mestnih vratih slovesno sprejeli ter jim vsa svetišča pokazali in v vsem lepo postregli.

Šla sva z rajnim očetom, Bog jim daj dobro! na Celovec, Beljak, Inomost, po stari cesti v Avgsburg in od ondod dalje naprej. Skoro dva meseca sva potovala sem in tja.

Poslednjikrat sem bil v Kolinu l. 1800., ko je bila znana francoska vojska. Pot je bila nevarna, vendar sem srečno prišel v nemški Rim. Ravno ko je zvonilo večno luč, sedem na kamnato klop poleg vrat neke velike trgovske prodajalnice. Odkrijem se in začnem „Angelj Gospodov“ in pa „Oče naš“ in „Zdravo Marijo“ po slovensko. Ko tako molim, me posluša kakih deset let star fantič in na enkrat zbeži v prodajalnico in pripelje svojega očeta s seboj. Prijazni gospodar me po nemško nagovori: „Ali razumete nemški, odkod ste?“ — Odgovorim mu po nemško, da sem potnik, romar s Štajerskega in da sem prišel že drugič v Kolin h grobu sv. treh kraljev molit.

Gospodar mi reče: „Vi ostanete danes moj gost in še več dnij, če vam je ljubo. Iz srca rad vas z vsem oskrbim.“ Potem pokliče svojega služabnika, ki me odpelje v lepo sobo ter mi prinese bokal zarjavega renčana. Za večerjo dobim dobro pečenko in zopet bokal vina, potem ležem spat, ker sem bil močno truden. Spati vendar nisem mogel. Zmeraj mi je po glavi šumelo, odkod in kako je to, da me je ta gospodar tako prijazno sprejel — morebiti je tudi Slovenec ali vsaj Štajerc.

Vso noč nisem stisnil očesa. Drugi dan zgodaj vstanem in grem pred oltar svetih treh kraljev molit, da se zahvalim Bogu, da me je obvaroval na tako težavnem potu in da molim za gostoljubnega svojega dobrotnika. Ko pridem iz cerkve, me poišče gospodar sam v moji sobi ter mi reče: „Vi morate najmanj en teden tu ostati. Črez teden dnij bo moja ženka, ki mi je porodila bistrega fantiča, popolnoma ozdravela, in tedaj se bo sešla vsa naša rodbina, in mi bomo praznovali prav vesele krstitke. Z menoj in z mojimi se morate tudi vi, moj dragi, veseliti.“

Celi teden sem imel časa dovolj, si mesto in vse njegove konce pregledati, tudi prijetno okolico, in vsakokrat, ko sem prišel domov, se mi je prav lepo postreglo.

Prišla je druga nedelja mojega bivanja v Kelmorajnu. Vsi domačini so bili pri službi božji; prodajalnica je bila zaprta celi dan, in ob eni popoldne me pride gospodarjev fantič klicat h kosilu. Ročno

grem za njim. Pa kako se začudim, ko me pripelje v veliko sobano z dragocenim pohištvom med bogato oblečene goste, kateri so mene ubogega romarja v borni suknjici gledali, kakor zajec štor po noči, češ, da ima pred seboj kapusno glavo. Prav po krščanski šegi vsi gostje odmolimo, in po molitvi odloči gospodar vsakemu svoj sedež, mene pa posadi na prvo mesto.

Zopet smo drug drugega gledali, in nobeden ni umel gospodarja, kam namerja s to častjo. Od kraja se je malo govorilo, in še le ko gospodar vstane in vsakemu v srebrne bokale natoči žlahtnega renčana, so se vsem razvezali jeziki. Nato gospodar vstane in začne blizu takó-le besedovati: „Častiti gostje, večjidel moji rojaki! Smešno se vam morda zdi, da sem danes pri naši častitljivi mizi na prvo mesto posadil prostega romarja sv. treh kraljev — da bi bili vedno zavetniki naše hiše! — ali danes obhajam jaz blag spomin sreče svojega pradedu. Znano vam je, da romanje k sv. trem kraljem v naš nemški Rim traja že več sto let. Celó iz daljnih avstrijskih pokrajin so v obilnih trumah prihajali semkaj romarji, kakor se čita v letopisih našega slavnega mesta. To pa menda še ni vam vsem znano, da e tudi naš praded bil ubog romarček, kateremu, in po njem tudi nam, je pomagala pobožnost k prihodnji sreči.

Za cesarja Karola VI. so prišli romarji s Kranjskega, Štajerskega in Koroškega poslednjikrat v večjih trumah v naš veličastni Kolin. Zaostal je tu 15 let star mladenič; kako? to se ni moglo zvedeti, ali so ga nalašč tu pustili, ali je sam rad ostal.

Bilo je ravno zvečer, ko je „Zdravo Marijo“ zvonilo, in ta mladič s svetlimi solzami v očeh je na glas molil v svojem jeziku, na klopi pred prodajalnico sedeč, „Angelj Gospodov“ in „Oče naš“ za verne duše v vicah. Pradedu od materine strani je ta pobožnost mladeničeva ugajala. On ga vzame pod streho, in spomnivši se nauka Zveličarjevega, da moramo potnike sprejemati in lačne nasičevati, mu lepo postreže. S pomočjo nekega godbenega učitelja, ki se je s Češkega naselil k nam, in dekle iz Lineburga, kjer, kakor vam je znano, še sedaj po nekaterih vaseh vendiški govoré, so zvedeli praded blagega spomina, da je ta mladič z dolenjega Štajerja domá, kako se piše in kako je prišel v Kolin.

Ker je mladič na vprašanje, ali hoče tu ostati v službi, ročno svojo voljo razodel, rekši, da domá malo kruha raste, in da so mu stariši že pomrli, zato ga praded vzamejo v službo.

Mladič je kmalu pokazal svojo bistro glavo in pošteno srce. Bil je bogaboječ, kar so naši predstariši še bolj cenili kakor srebrnjake, zato se je pradedu prikupil in jim pomagal pri vsakem tržnem poslu. Dobro se je naučil v kratkem času nemškega jezika, pridobil si potrebnih kupčijskih znanostij, in slednjič, ker so edino hčerko imeli, so dali pridnemu mladeniču svoj blagoslov in roko svoje ljubeznive edine hčerke.

Ta romar, odslej priden trgovec in moj praded po očetovem kolenu, je iz male kramarije našo hišo povzdignil v veliko trgovino. V hvaležni spomin, da sta mu molitev in krščanska pobožnost pomagala k sreči, je naučil svoje otroke v slovenskem jeziku moliti „Angelj

Gospodov“ in pa „Oče naš“, in je v svoji oporoki sporočil, naj se to vedno godi, dokler bo živela naša rodbina. Molitev, še po očetu spisano, hranimo in vedno jo molimo jaz in moji otroci. Pred tednom dni pa je moj fantič tega možaka zaslišal na isti klopi, na kateri so molili moj praded, moliti našo rodbinsko molitev in mi je prišel to praviti. Jaz pridnega romarja vzamem pod svojo streho, prav iz srca vesel, da vidim enkrat v svojem življenju rojaka svojega praded. Zato sem ga danes počastil in moji zlahti napravil veselo godovanje v spomin ubogega svojega pokolenja in v spomin na začetek sreče naše hiše.“

Vse je strmeč poslušalo gospodarjevo povest, potem pa so mi vsi zdravico napili tako glasno, tako srčno, kakor sem je le navajen v hiši svojega prijatelja kraljevskega župana.

Ko Kovač dokonča svojo povest, ga vprašam: „Ali si niste zapomnili imena te pridne rodbine?“ — „O pač, imam še listič, na katerega je gospodar sam zapisal svoje ime.“ Ponudi mi, naj ga berem. Glasilo se je Wilhelm Trobisch.

L. 1856. sem na svojem potovanju po Nemškem tudi obiskal Kelmoraju. Poprašujoč po tej rodbini, sem zvedel, da je že l. 1817. kolinsko koleno zamrlo, eden teh potomcev pa je živel kot knjigotržec v Lipskem. Tudi naš romar sv. treh kraljev, Kovač, je še tisto leto umrl. Bil je gotovo poslednji romar kelmorajski.

5. Druge znamenitosti.

Kolinu dostikrat pravijo „nemški Rim“. In če si potnik le površno ogleda znamenitejšše cerkve, pride do spoznanja, da je vsaka izmed njih sloveč spomenik onih davno prošlih, svetih časov, ko so prvi kristjanje trdno pričali vero v Jezusa Kristusa in bili pripravljeni, za njo vsak čas tvegati tudi življenje. Zato pa posamne cerkve tujci prav s tako zvedavostjo, pa tudi pobožnostjo obiskujejo, kakor se to godi dan za dnevom v Rimu. Kajpada bi moral človek tu bivati več tednov, da bi si zložno in natanko ogledal posamne znamenitosti. Komur pa je odmerjenega le malo časa, komaj par dni, in mora takorekoč vedno le na uro gledati, da se na enem kraju predolgo ne pomudi, ta naposled ne bo vedel toliko povedati o tem, kar je videl, in še to, kar si je v naglici zapomnil, mu bo nekako megleno, mračno plesalo v glavi. Da se izognemo takim neprijetnim posledicam, izbral si je naš kažipot le nekatere znamenitosti, ki nam jih je hotel še pokazati.

— Najpoprej vas popeljem tja, kjer sem sam nekaj let služboval.

S temi besedami je napovedal drugo jutro začetek našega potnega načrta, ko smo ga obiskali v njegovem stanovanju. Visoko gori v tretjem nadstropju velikanskega semenišča je imel svoje bivališče.

— Že vem, kam pojdemo, mu odvrnem. K sv. Gereonu nas popeljete.

— Ali je semenišče sedaj popolnoma prazno, ko je po hodiščih vse tako mirno? vpraša tovariš.

— Nikakor ne. Naši bogoslovci so sedaj v cerkvi in se pripravljajo za višje redove.

— In drugi ljudje ne prihajajo v semeniško cerkev?

— Pač, tudi, a ne vedno. Sem ter tja so govori in pobožnosti le za bogoslovce.

— Koliko pa jih imate v Kolinu?

— Prostora bi bilo za 150—200. Ali žal, da se jih to število ne oglasi, dasi bi jih potrebovali še več na leto. Odkar se je namreč pri nas pojavil kulturni boj, se je pokazala med duhovniki kmalu velika praznina. In ta vrzel še do danes ni zadelana; dasi imamo zadnja leta navadno nad sto bogoslovcev pripravljati na sv. mašniško posvečenje.

— Kje pa poprej študirajo?

— Bogoslovne študije dovršijo navadno na našem vseučilišču v Bonu. Potem še le pridejo v kolinsko semenišče, kjer ostanejo poldrugo leto, da se poučé o cerkvenih obredih in drugih duhovskih opravilih.

— To mora biti pač velikanska škofija, ki potrebuje toliko duhovnikov.

— Pomislite, za blizu poltretji milijon katoličanov je treba mnogo duhovnikov.

— Koliko jih šteje sedaj škofija?

— Nekaj nad 1700 domačih, potem pa še kakih sto redovnikov.

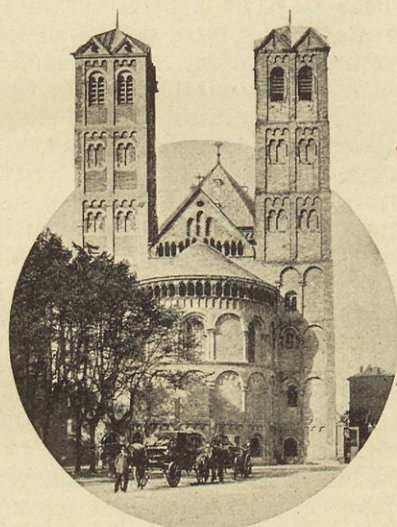
— In koliko bi jih potrebovali?

— Najmanj dva tisoč. Za redovnike se pa, kakor znano, naši poslanci že bijejo leta in leta z zveznim svetom. Doslej sicer zaman; a odnehali ne bodo. Toliko časa bodo ponavljali svoj predlog, da se svobodno porrnejo redovniki v deželo, da vlada odpravi tudi to posledico kulturnega boja.

— Dal Bog, da se ta zahteva skoro uresniči!

Dospeli smo po bližnjici do cerkve sv. Gereona. Svetnik, katejemu v čast je posvečena, je bil rimski stotnik v takozvani tebajski legiji. Zvesto je služil s svojimi tovariši rimskemu cesarju, ravnal natančno po svoji vojaški prisegi, a malikovi ni maral moliti, odkar je spoznal edino pravega Boga. Nastalo pa je krvavo preganjanje kristjanov pod cesarjem Dioklecijanom. Zvedelo se je, da so se tudi že vojaki odrekli poganskim bogovom. Silili so jih, naj se vrnejo k malikovskim daritvam. A Gereon in 318 njegovih tovarišev so stanovitno pripoznali vero v Jezusa Kristusa in so svojo vero potrdili s krvavim mučeništvom l. 286. po Kr.

Najprej smo stopili v vežo, kjer je mnogo starih nagrobnih spomenikov. Potem se pride v zaokroženo, deseterokotno ladjo, ki je sezidana v gotskem slogu. Tu so na vsaki strani štiri kapelice, v katere so vdolbene kamenite rakve z ostanki svetih mučenikov. Po devetnajstih stopnicah se pride nató v podolgovati kor, kjer se

Kolin: cerkev sv. Gereona.

nahajajo pod pozlačenimi arabeskami glave svetih mučnikov. Brezdvojbno je to najstarejši del cerkve. Pozidan je v romanskem slogu. Pod njim je še spodnja cerkev ali krita s tremi ladjami, katere nosijo osemnajsteri stebri. Čudno, da je potlakana z mozaikom, ki kaže prizore iz življenja Davidovega in Samsonovega.

Cerkev je zanimiva radi tega, ker se ji vidijo znaki raznih dob, ob katerih so jo zidali ali prezidovali. Pravijo, da je prvotno na tem kraju velela zidati cerkev še sv. Helena, mati cesarja Konstantina Velikega. Potem je sredi ednajstega stoletja dal graditi podolgovati kor znameniti škof kolinski Anno. Kasneje so pa prvotno cerkev popolnoma prezidali in zgradili še danes stoječo ladjo z osmimi kapelicami. A tudi sicer hrani cerkev še raznih zanimivostij. Našli smo v njej mnogo tujcev, ki so si jo ogledovali.

Druga, prav tako znamenita cerkev je posvečena sv. Uršuli. Pozna se ji, da je preživela že mnogo stoletij, dasi je prvotno na tem prostoru stala izza petega stoletja hiša božja na kraju, kjer počiva svetnica s svojimi tovarišicami. Ne bo odveč, ako v pojasnilo našega obiska podam čitatelju nekaj črtic o tej svetnici.

Ko se je sredi petega stoletja Atila, vojvoda Hunov, od prvega svojega napada v Galiji, kjer so ga premagali na Katalavnskih planjavah, vračal v Panonijo, je prišel, predno je prebrodil Ren, v znamenito mesto „Kolonijo“ (Kolin). Iz sovraštva do katoliške vere, ki je ondi lepo cvetela, je po mestu ropal in moril. Prav grozovito pa so suroveži divjali in strastno napadali device, ki so pribegle iz Britanije in ondi bivale. Med temi se je posebno odlikovala devica Uršula, ki je svoje tovarišice opominjala, naj raje pretrpe vse muke in celó grozno smrt, nego da bi izgubile devištvo. Ker se je ta deviška vojna četa stanovitno ustavljala Hunom, so jo sovražniki deloma z meči pomorili, deloma s puščicami postreljali, deloma s kolci pobili. Uršula je dvojno mučeništvo, vere in čistosti, slavno prestala in tako svoje tovarišice pripeljala v nebesa. Ko pa je ta grozni vihar potihnil, so Kolinci telesa devic in drugih mučnikov, ki so prelili za vero kri, zbrali kot dragocene spomenike in z največjo častjo pokopali. Na njivi, kjer je tekla kri deviških mučenic, kjer so jih položili k počitku, so sezidali sredi sedmega stoletja baziliko „svetih devic“. Tako visoko spoštovanje so imeli do tega svetega kraja, da tam niso pokopali nikogar drugega. V devetem stoletju so ondi zgradili še samostan, kamor so sprejeli začetkom desetega stoletja nune, ki so pribežale tjakaj pred divjimi Ogri. Mestni oblastniki so cerkev bogato obdarili in pobožno obiskovali. Še dandanes se vidi v cerkvi, katero so mnogokrat prezidavali, mnogo mučeniških grobov, ki so lepo okrašeni. Zlasti pa so sveti ostanki v steni kora in pod streho. V bližnji kapelici se vidi premnogo glav devic, katere kažejo sledove mučeništva, ali pa so jim lasje poškopljani s krvjo. Te svete ostanke so prejšnjih časov pobožni romarji obiskovali.

Tako približno popisuje rimski brevir življenje in mučeništvo svete Uršule in njenih tovarišic, hkratu pa cerkev, kjer počivajo. Zares, če stopiš vanjo, se ti zdi vsa cerkev kot neko grobišče nekdanjih krščanskih junakinj. V njih sredi pa je častitljivi grob njih prvakinje, sv. Uršule.

Podobo svetnice, ki ima pri nogah golobčka, je l. 1658. umetnik Janez Lenz izklesal iz alabastra. Junaštvo in svetost, pobožnost in stanovitnost se zrcali iz mrtvega kamena. Lučce goré menda neprestano ob tistem grobu, katerega pobožne nune zaljšajo z raznim zelenjem in cvetjem.

Stopili smo tudi v „zlató hišico“. Kaj je to? vpraša radovedni čitatelj. Lepa pozlačena shramba, kjer je nagrmađenih v posamnih predalih toliko svetih ostankov, da se človek nekako ustraši, ko hodi po teh prostorih, kjer pod steklom v dragocenih omarah počivajo ostanki sv. mučenic. Posebna, umetno izdelana omarica hrani ostanke sv. Uršule.

Živo mi je stopilo v tej cerkvi v spomin, kako tudi naši slovenski rojaki čislajo češčenje sv. Uršule, kako je bratovščina sv. Uršule po slovenskih krajih zeló razširjena. In ko sem klečal ob sohi junaške mučenice, sem iz dna srca prosil Boga, da bi nam vsem dodelil milost prave stanovitnosti do zadnjega vzdihljaja na mlji. Ako so bile slabotne device v tuji deželi tako stanovitne, da so rade dale celó svojo kri in življenje za Kristusa, svojega nebeškega ženina, kaj bode z nami omahljivci, ki se pogosto sramujemo spoznavati svojo vero javno pred ljudmi! Dal Bog, da bi nas slabotne device kdaj ne sramotile pred sodbo božjo!

Še eno, in sicer jako staro cerkev smo si ogledali. Sveta Marija v kapitólu ji pravijo, to pa zato, ker trdi staro izročilo, da je bil za rimskih časov na tem prostoru kapitol, sličen onemu v Rimu. Kasneje je bil baje tu dvor frankovskih kraljev. Stavba ima podobo križa in je sezidana v staroromanskem slogu. Posvetil jo je l. 1049. sam papež Leon IX. Novejši čas so notranjščino prav živo preslikali domači umetniki. A tudi nekaj starejših slik, ki so umetniške vrednosti, se je še ohranilo. Tudi ta cerkev ima svojo kripto s tremi štrikotnimi kapelami.

Kolin: relikvije sv. Uršule in njenih tovarišic.

— Popoldne si moramo na vsak način pogledati naš živalski (zoološki) vrt. Kaj takega gotovo še niste videli.

— Je li daleč pred mestom?

— Ne, tik mesta je. A dohod je jako pripraven. Ako hočete, gremo po Renu, ali pa s tramvajem.

— Na vsak način s parobrodom!

Tako smo enoglasno sklenili.

Po kosilu smo urno poiskali parobrod, ki nas je potegnil za nekaj vinarjev izven mesta. Kmalu smo bili na vrtu. Mnogo oddelkov ima, pa tudi mnogo posamnih stavb, v katerih bivajo raznovrstne živali. L. 1859. je mesto začelo gojiti živalski vrt. In dandanes bi se bržčas težko našla živalska vrsta, katere ne bi imeli v tej velikanski menažeriji. Ogledali smo si posamne oddelke: četveronoge živali in ptice. Zares lepa zbirka. Vsak oddelek ima svojega čuvaja, vsaka žival primeren prostor, ki ji najbolj ugaja. Tako se slon leno izprehaja po svojem oddelku v družbi mlajših tovarišev. Če mu kdo vrže prek ograje kaj

takega, kar ugaja njegovemu okusu, brž pobere in prinese s svojim dolgim rilcem jako gibčno k ustom. Povodni konj ima kotlino polno vode, v katero se tako potopi, da ga ni čisto nič videti. A hitro nam ga je sklical čuvaj iz vodne globine. Najprej smo opazili, da se je voda zapenila, potem se je prikazala debela, mesnata glava, za njo pa orjaško telo, nekoliko podobno prav debelemu volu. Počasi se je izkobacal nerodnež na kopno, nekoliko postal pred nami s svojim okornomastnim životom, raz katerega je izginila takoj vsaka kaplja vode, in zopet se je spustil v vodo, ki ga je zakrila popolnoma. Divje zveri imajo kajpada svoje posebne oddelke, v katerih grdo tulijo ob svojem času.

— No, mladi dijaki tu lahko študirajo prirodopisje, sem omenil tovarišu.

— Pripravno bi bilo gotovo za nje. Ali vsak teden ne zmore vsak izmed njih cele marke za vstopnino.

— To velja samo za tujce. Domačim dijakom se ob posamnih popoldnevih daje zastoj prilika, da si s svojimi profesorji po večkrat na leto ogledajo posamne oddelke.

Pa je res prijetno, gledati te raznovrstne stvari božje! Kako ljubo skačejo lahkonožne srnice, kako mogočno vzdiguje svoje rogovje gozdni dirjač jelen! Kako živahno, spretno se po drugod potapljajo pod vodo močvirne ptice! Kako samozavestno plove po širokem ribniku mogočni labod!

Naposled smo se že utrudili in radi zasedli prostore v velikanski gostilni, ki je na kraju živalskega vrta. Pivo nam je ohladilo žejna grla, katera je razsušila huda vročina. Sviranje godbe, ki je kaj živahno nastopala na posebnem kraju vrta, pa nam je prav prijetno ugajalo po prejšnjem divjem tulenju levov, tigrov in drugih živalskih divjakov.

Peljali smo se s konjsko železnico nazaj v mesto. Ni nam bilo žal, da smo izleteli izven mesta. Vsakomur, ki utegne potovati v Kolin, pa končno svetujem, naj si odmeri nekaj ur, da si ogleda živalski vrt. Gotovo se ne bo kesal.

6. Na Kolpingovem grobu.

Rodil se je v malem mestecu Kerpen u Renski pokrajini dne 8. grudna l. 1813. Pri svetem krstu so mu dali ime Adolf, njegov oče pa se je pisal za Kolpinga. Revnih starišev otrok je bil. Deček bistrre glave bi si bil raje služil svoj kruh z glavo, nego z rokami. A kdo ga naj podpira dolgo vrsto let, da se izšola? Moral je torej stopiti v črevljarsko delavnico. Rokodelski učenec je bil in za nekaj let je postal rokodelski pomočnik.

Toda rokodelski pomočnik mora po svetu, da se ondi bolj izuri v svoji stroki. Tudi naš Adolf je prišel v Kolin. Menil je, da najde tu dobrih, poštenih tovarišev. A motil se je. Večina njegovih sovrstnikov je bila telesno in dušno izprijena. Na potovanju so beračili, po delavnicah so z bogokletstvom in umazanim govorjenjem žalili Boga, po zanikarnih krčmah so težko zasluženi ali pa nadležno priberačeni

denar zapravljali z igro in s pijačo. V nedeljo so delali, da bi počivali v ponedeljek in počenjali, kar je Bog prepovedal. Samim sebi prepuščeni, so bili neizrečeno predrzni ter so se bali le ene moči na svetu — policije, če potni list ni bil v redu. Hudo je delo to Kolpingu. Mnogo je premišljal, mnogo molil in prosil razsvetljenja od zgoraj. Posledica tega je bila misel, da ga Bog kliče drugam — v duhovski stan.

A kako ga naj doseže revni črevljarski pomočnik brez učenosti? Tu se je pač pokazalo očitno, kako čudovito Bog po raznih potih vodi človeka v stan, katerega mu je odmenil. Po noči, ko bi bil imel počivati od svojega dnevnega dela, se je Adolf sam učil latinščine. Kasneje oboli in mora na dom k starišem. Tam najde v sosesčini blagega župnika, ki ga dvakrat na teden poučuje v najpotrebnejših vednostih, da ga pripravi za latinske šole. Deset let starejši kot njegovi součenci, je stopil v latinske šole: revščina mu je bila tovarišica in bolehnost ga je spremljala v tej dobi. A njegova stanovitnost in volja božja sta premagali vse ovire. O veliki noči l. 1841. je dovršil Kolping gimnazijo, star 27 let. Poln veselja, da mu je odprta pot v duhovski stan, vzame v roko popotni les in gre v Monakovo učiti se bogoslovja. Ondi ostane eno leto, potem krene na domače vseučilišče v Bonu in naposled pride v Kolin v semenišče. Dne 13. malega travna l. 1845. so ga posvetili v mašnika.

Kolping.

Sedaj se je pričela zanj trudapolna in dolgoletna vrsta plodonosnega delovanja v duhovskem stanu, po katerem je tako hrepenel. Najprej ga pošljejo za kapelana v veliko mesto Elberfeld. Prav takrat so osnovali ondi duhovniki z blagimi učitelji „mladeniško društvo“, v katero so sprejemali rokodelske pomočnike, ki bi se naj kot društveniki odlikovali po trdnem verskem prepričanju in poštenem življenju, pa tudi izpopolnjevali v raznih vedah. Kolping iz početka niti predsedoval ni temu društvu. Pomagal je z raznimi nagovori pri društvenih shodih. Pozneje pa je prevzel sam vodstvo in začel zbirati okrog sebe rokodelce. Poznal je njih vrline in napake že izza svoje mladosti. Mladenci so ga radi ubogali, če tudi je sem ter tja z vso resnobo karal njih mladeniške pogrške. Kmalu je izprevidel, da se mu je omejiti v društvu. Zato je popustil tudi prvotno ime in je svoje društvo imenoval: „društvo rokodelskih pomočnikov“. Spisal je knjigo, v kateri je jasno označil namene in koristi društva. Na čelo temu spisu je postavil besede: „Delavna ljubezen ozdravlja vse rane, same besede pa le množé bolečine.“ Iz srca, plemenito čutečega srca za blagor mladih rokodelcev so izvirale te besede, pa so tudi segale v srce. Kolping je jel prositi in pobirati za svoje rokodelce, in mnogo rok se je zavzelo zanj. Ko je vsled svoje lastne želje dobil duhovsko službo v Kolinu, je ondi začel z vso vnemo delati za razširjanje društva. Posrečilo se mu je s pomočjo blagih prijateljev, da je kupil lastno hišo, v kateri je

poučeval, govoril, zbiral mlade ljudi, ki so se pod njegovim vodstvom vzgojevali na duhu in srcu. Število članov je rastlo. Zato je kasneje zidal na vrtu prve hiše drugo poslopje, kjer je pripravil stanovanje popotnim rokodelcem, ki so v društvu tri dni dobivali zastonj stanovanje, včasih pa tudi hrano.

Lepo se je razvijalo društvo rokodelskih pomočnikov v Kolinu. A s tem še ni bila dovršena naloga Kolpingova. Vplival je tudi na druga mesta. Bog mu je pomogel, da je dobil tudi po drugod prijateljev, ki so bili pripravljeni, žrtvovati se za blagor rokodelske mladine. V Monakovem, na Dunaju, v Gradcu, v Inomostu itd. so se ustanovila društva po Kolpingovem načrtu. V Celovcu, v Mariboru in v Gradcu so ustanovili katoliško društvo rokodelskih pomočnikov l. 1855. Istega leta dne 29. malega travna je v Ljubljani prav tako društvo poklical v življenje pokojni profesor dr. Leon Vončina. Leto pozneje v nedeljo dne 4. majnika se je v nunski cerkvi blagoslovila mlademu društvu nova zastava. K tej slovesnosti je prišel tudi Kolping. Društveni predsednik ga je predstavil in pozdravil kot „očeta“ rokodelskih pomočnikov. On sam pa je v odgovoru poudarjal, da so vsi člani njegovih društev ena velika družina, tako da rokodelec, ko pride v večje mesto, ondi ni tujec, ampak pride v društvu med svoje brate, ki so enega duha in enega srca z njim.

Reči se mora, da je poseben blagoslov božji spremljal to delovanje Kolpingovo. On pa je tudi v resnici neumorno delal za razvoj svojih društev. Iz stolnice so ga nastavili kot voditelja bližnje minoritske cerkve. Tu je zbiral vsako nedeljo svoje društvenike k službi božji in jim prisrčno govoril. Pa tudi s peresom, z raznimi poljudnimi spisi je razširjal in utrjeval svoje društvo po svetu. Potoval je tudi v Rim, kjer ga je tedanji sv. oče Pij IX. jako pohvalil in opogumil za nadaljnje delovanje. Že poprej pa je postal papežev častni komornik.

Neutrudno delovanje zadnjih let in pa presilni napor v prvi mladosti, to oboje je na obrazu Kolpingovem prezgodaj zarezalo globoke brazde. Vsako leto se je hodil krepit na morsko obalo v Ostende, in to mu je za nekaj časa vidno pomagalo. Ali prenaporno delo ga je znova utrudilo in mu povzročilo neprijetno tovarišico, srčno hibo. Iz te se je polagoma izcimila vodenica, ki ga je premagala, še ne prav 52 let starega, dne 4. grudna l. 1865.

Želel je, da bi ga pokopali v minoritski cerkvi, kjer je zadnjih let tako uspešno deloval. Duhovska kakor tudi deželska gosposka sta mu za kakega pol leta po smrti izpolnila to zadnjo željo. Majnika meseca l. 1866. so prenesli njegove telesne ostanke v kapelico pred oltar sv. Jožefa.

Klečali smo na njegovem grobu. Preprost kamen mu pokriva počivališče. Na kamenu pa je še bolj preprost napis v nemškem jeziku:

Tu počiva Adolf Kolping,
Za miloščino molitve prosti.

Okrog ploče so klečalniki. Mnogo njegovih sinov, mladostnih rokodelcev, je že priromalo na njegov grob. Po zasluženju ga čislajo kot očeta. Njegovo srce je toplo bilo za nje, dokler se mu ni iztekla po-

slednja ura. O da bi se tudi naši slovenski rokodelci ravnali po njegovem vzgledu! Vera in čednost, delavnost in varčnost, sloga in ljubezen, veselje in kratkočasje, to je geslo Kolpingovih društev. In ne dvomimo, da je na to geslo privezan blagoslov božji. V tem zmislu kličemo vsem društvnikom: Bog blagoslovi pošteno rokodelstvo!

7. Odhod.

K slovesu smo se zbrali na osrednjem kolodvoru. Kdor se hoče uveriti o velikanskem tukajšnjem prometu, naj si ogleda ta kolodvor. Prav res, kakor v mravljišču je tu. Ljudje tekajo sem ter tja po raznih hodiščih in oddelkih ter iščejo tega ali onega urada. Cele hribe samih potnih kovčegov smo videli pred seboj, ko so jih razdajali strankam. Vse se giblje, vse živi; prav kakor velikanski stroj se mi je zdelo to torišče potnega prometa. In tako je baje v enomer od ranega jutra do pozne noči. Nič se ne pozna, kdaj ta ali oni vlak odhaja; občinstva je vedno dosti.

Na kolodvoru torej smo se zbrali k slovesu. Stirje smo bili. Nama je bil skrajni čas, da odideva proti slovenski domovini. Tovariš iz Renske Palacije je hotel v Kolinu ostati še par dni, ker mu je kolinski prijatelj prigovarjal.

Vlak je stal pripravljen na odhod. Stali smo pred vozom, kamor sva že zložila svojo prtljago.

Kolin: kolodvor.

— Kdaj se zopet vidimo? vprašam nemška spremljevalca. V Rimu dano besedo, kakor vidita, sem rešil. Sedaj je vrsta na vaju.

— Vi mislite, da bi midva morala zopet proti jugu? Težko bo kaj kruha iz te moke. Do vas je prevelik ovinek.

— Kakor vidim, nimata veselja proti jugu in nič kaj ne marata obetati.

— Ali pomislite, človek ni vedno tako mlad, kakor smo bili takrat, ko smo lezli skupaj na Vezuv.

— Gotovo, ali vožnja po železnici je mnogo bolj prilična, nego ježa na sestradah italijanskih konjičih.

— Potem pa razne dolžnosti, katerih se človek ne more otresti, kadar bi hotel.

V tem hipu je izprevodnik začel zapirati vozove. Morala sva vstopiti. Z okna še zakličem tovarišema:

— Torej kdaj se zopet snidemo in kje?

— Kdo ve? mi odgovorita. In Kolinec dostavi:

— Dragi prijatelj z juga! Če prej ne, v nebesih se zopet sestanemo ...

Vlak se je jel pomikati. Z belimi robci sta nama še mahala v slovo, istotako sva midva odgovarjala. A to je trajalo le trenutek...

Z Bogom, prijatelja, z Bogom! Če se tudi ne vidimo nikdar več na tem svetu, spomin na vajino dobro srce, spomin na vajino prijaznost je neizbrisen... Ljubezen nikoli ne mine.

Norimberk.

Najprej prijazno prošnjo. Nikar se ne jezi, dragi čitatelj, ko bereš naslov tega poglavja. Tako-le je na svetu. Ako se voziš v enomer po daljših progah z brzovlakom, v nekaterih urah preideš cele dežele. Tako se je godilo tudi meni in tovarišu. S kolinskega kolodvora sva se vozila po znamenitem železniškem mostu prek Rena v mesto Daje, kjer je vlak ostal nekaj minut. Potem pa se je pričela ob desnem bregu Renovem vožnja, o kateri bi skoro ne vedel povedati drugega, nego da je bila tako nagla, kakor bi se vozil v pravi pravcati pekel. Vse je odskakovalo in šumelo in drdralo mimo naju. Dostikrat sva se zibala kakor na gugalnici; sreča najina, da sva sedela na mehkih blazinah. Redko je vlak obstal. Na nekem kolodvoru — ime mi je že izginilo iz spomina — sva si kupila čašo vina in nekaj kruha za — južino. Potem se je nadaljevala prejšnja naglica, prišla je noč in okrog desete ure sva zapustila dosedanji vlak v Frankobrodu ob Menu. Ondi sva zasedla po mnogem popraševanju drug vlak, ki naju je imel priversti do Darmstadta, kamor sva prispela vsa trudna ob ednajstih po noči. Tu sva prenočila. Ne smem pa izpustiti, da je bil račun za prenočišče tako drag, da mi še dolgo ne pride iz spomina. To omenjam radi tega, ker želim, da bi moj čitatelj, ako bo kdaj pobiral po svetu stopinje za menoj, raje prišel v Darmstadt po dnevi, ker pravijo, da je to jako snažno, krasno mesto. Proti večeru pa naj odide. Tako bo dvakrat na boljšem mimo mene: ne bo mu treba plačevati dragega prenočišča in pa marsikaj lepega bo videl, dočim se jaz ne morem pohvaliti z drugim, nego z izredno slanim računom. No, pa bodi! Uverjen sem, da se tudi drugim potnikom pogostoma tako godi. To pa je, pravijo, „v tolažbo žalostnim, če imajo družabnike v trpljenju“.

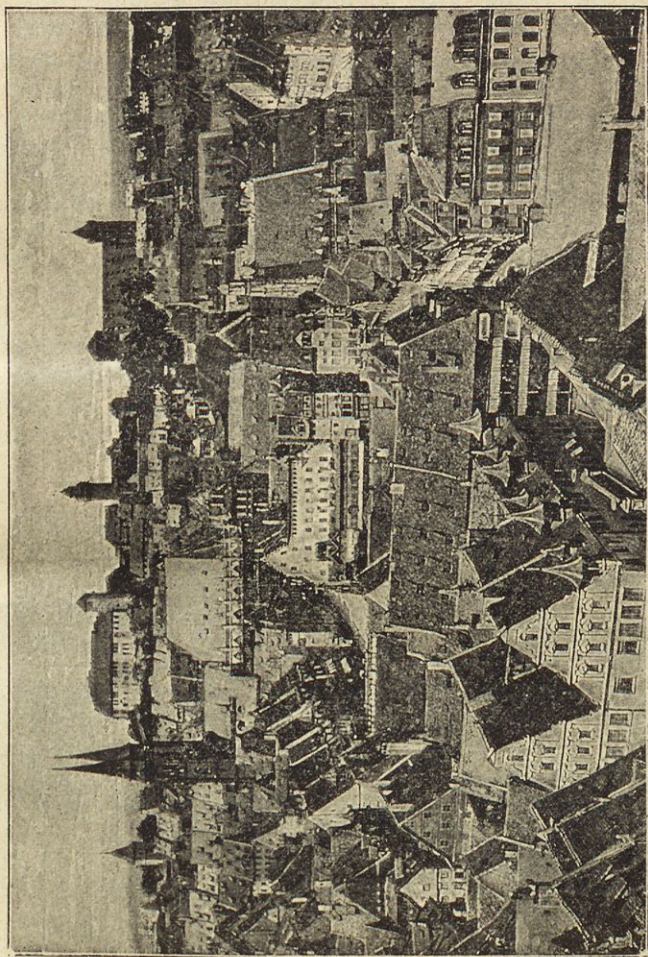
Drugo jutro je pihal vlak proti Ašafenburgu in dalje. Vozili smo se precej časa ob Menu, kjer sem opazil, kako pridno „flosárijo“ po tej reki. Zbijejo vam skupaj na stotine hlodov drugega za drugim, in voda jih počasi tira naprej, tako da „flosarji“, kakor sem opazil, niti težkega dela nimajo. Na vsakem plovu je nekaj možakov, ki posedajo in postajajo po hlodih, sem ter tja malo odmaknejo od kraja ali tu in tam kaj popravijo — pa gre.

Vireburg, mimo katerega smo se vozili, je lepo mesto s krasnim gradom na hribu. Ali tudi tu se nisva mudila. Zato smo držali naprej po rodovitnih bavarskih krajih mimo gozdov in njiv, mimo mest in vasij, tako da sva se že vsega naveličala. Prav srčno vesela sva bila, zlasti ker naju je jel glad opominjati, ko je vlak zavil — okrog ene ure popoldne — v Norimberk.

Potnik, ki stopi s kolodvora na cesto, ima pred seboj nekdanje srednjeveško ozidje, ki je še prav dobro ohranjeno. Okrog in okrog starega mesta je jarek, za njim pa debelo zidovje, katero tu in tam lepšajo okrogli ali četreroogliti stolpi, ki dajejo mestu starinski, srednjeveški značaj. Pri „Ženskih vratih“ sva vstopila. Hiš je še prav mnogo starinskih: pritličje je zidano v gotskem slogu, pročelje pa sem ter tja tudi že v preporodnem (renesanskem). Ne da se tajiti, da si je Norimberk svoj starinski značaj morda med vsemi nemškimi mesti najbolj ohranil. Zato se tujec z zanimanjem šeta po teh srednjeveških ulicah.

Tudi s tovarišem sva po kosilu nastopila izprehod po mestu. Reka Pegnica teče po sredi in deli mesto v dve precej enaki polovici. Prebivalcev štejejo nad 162.000. Nekdaj je bilo v Norimberku živahno življenje. Trgovina in obrt sta cveteli kakor malokje. Posrečilo se je ondotnim meščanom, da so si priborili po dolgem naporu veliko svoboščino:

mesto je postalo svobodno državno mesto. Norimberško blago je še dandanes po vsem svetu v čislju. Videla sva nekaj prav bogato opremljenih prodajalnic, ki oko mimogredočega tujca tako vlečejo náse, da mora postati pred njimi. In ko si jame natančneje ogledovati te drobne predmete in tiste fine drobnarije, ki bi zlasti otrokom in sploh mlademu svetu ugajale, se ne more vzdržati, da ne bi nakupil kaj „za

Norimberk (Nürnberg).

spomin". Seveda, nekaj je bilo mesto še mnogo bolj na glasu. Imovitost je bila tu domá, zakaj Norimberk je bil glavno tržišče za orijentsko blago, ki je prihajalo sem od Benetek, odtod pa so tržili z njim proti severu do Kolina in še dalje.

Prebivalci, ako jih sodimo po cerkvah, morajo biti iz večine protestantje, zakaj največje cerkve, sv. Lavrencija in sv. Sebalda, so lutrovske. Ogledala sva si pač tudi cerkev naše ljube Gospe, a pri glavnih vratih niti ni bilo mogoče vstopiti. Ko sva potrkala pri stranskih, nama je cerkvenik za nekaj drobiža odprl.

Razni spomeniki po mestu kažejo, da so bili Norimberžani izza davna ponosni na svoje rojake, kakor tudi, da so umetnost visoko čislali. Ogledala sva si hišo slikarja Albrehta Dürerja (1473—1528) in njegov spomenik. Mož slovi po svojem milem značaju, po svoji globoki pobožnosti, katere nikdar in nikjer ni zatajil, pa tudi zaradi svojih slik in lesorezov kot prvi umetnik svojega časa. Mnogo je potoval po svetu. Prišel je tudi v Italijo, kjer so tedanji slikarji brez zavisti pripoznali njegove zmožnosti in umetniška dela.

Naj omenim še dveh spomenikov iz starejše dobe, ki pa slovita bolj radi svoje šegavosti. Prvi je na Gosjem trgu. Kmetški možiček iz brona drži pod vsako pazduho gosko, iz katere teče voda. Spomeniku pravijo: Gosji možiček. Še bolj šegava je druga starinska ostalina, ki se omenja že l. 1519. Znana je pod imenom: Zvonček pečenih klobas. S tovarišem sva prišla pred srednjeveško hišo. Na železnem drogu pred njo visi starikav zvonec.

— Kaj pa ta šment pomeni? vprašam.

— Hm, kdo ve? Zdi se mi, da spominja ta starodavni ostanek prešlih časov, ko so ob posebnih prazničnih dnevih dajali z zvoncem na znanje, kdaj so bile klobase pečene in ...

— Umevam. Potem so se dvignili norimberški meščani in šli za glasom. Niso torej le vohali mesenih klobas, ampak so hkratu čuli, kdaj jih naj ugriznejo. Tudi nekaj.

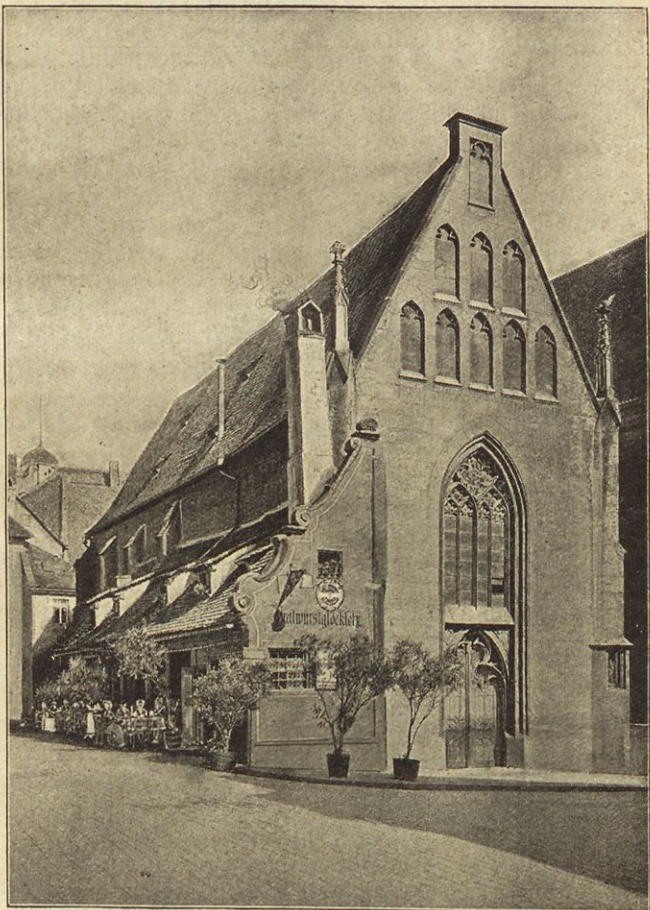
Lahko si je misliti, da vsak tujec pred tem čudotvornim zvončkom postoji. Mnogim se zdi kajpada ta častitljiva ostalina iz dobrih starih časov naravnost smešna. In smeha tudi kar nič ne tajé. Jaz pa sem blagroval ob tem trenutku tiste stare čase, ko so ljudje še imeli kaj ljubezni do domače zemlje, ko je poštenje še kaj veljalo, ko je bilo domače življenje še tako v čisljih, da si ljudje kar nič niso želeli tistih zlatih gradov, ki baje človeka vabijo — prek morja v dostikrat negotovo, nemirno, ali pa naravnost nesrečno življenje. Oj, tudi danes še velja pregovor: Ljubo domá, kdor ga ima, in prav ravna!

Sredi popoldneva je jelo zopet deževati. Tovariš me opozori, da si lahko ob tej deževni nezgodi ogledava znameniti muzej. Nisem sicer prijatelj tistih, ki menijo, da jim je dolžnost, v vsakem tujem mestu popraševati po muzeju. Preverjen sem namreč, da je treba take zavode obiskovati iz posebnega namena. Kdor je v kaki stvari strokovnjak, naj si le ogleda prav natančno v muzeju vse, kar sodi v njegovo stroko. Za navadnega človeka pa muzej ni kdo ve kakšnega pomena, ker si od prerezovrstnih predmetov prav malo zapomni.

Če bi ga vprašal, kaj mu je bilo najbolj všeč, bi ti morda še težko povedal. Tudi mene ni kar nič veselil muzej tisti dan, ker je bil duh od dolgega pota utrujen; vendar pa sem se vdal tovarišu, češ, da se ne bo treba drugod dolgočasiti v slabem vremenu. Šla sva torej v smeri, kjer je načrt kazal muzej, in kmalu sva dospela pred poslopje, ki ne obeta na zunaj nič posebnega. Nad vrati je bil napis: Germanski muzej. Lastnina nemškega naroda. Ponosen napis, si mislim. Za vrati je čakal uradnik, ki nama je za nemško marko dal dovoljenje, da smeva dalje. Toda če čitatelj pričakuje, da bom obširno opisoval posamnosti, ki se vidijo tu, se jako moti. Dobro vem, da bi celó težko dobil založnika med nami, ki bi mi pomagal tako poročilo spraviti v dežel. Le to omenim, da sva šla s tovarišem po raznih sobah in sobanah, tu in tam kak predmet nekoliko natančneje ogledala, nekako v poldrugi uri pa zapustila kraj nemške umetnosti in kulturnega delovanja. Muzej so zasnovovali l. 1852. Od tistih dob so zbrali v njem res ogromno število za zgodovinarja in umetnika zanimivih stvari. Nastanili so muzej v nekdanjem kartuzijanskem samostanu.

Čudno, da ne rečem nekako tesno

se dozdeva potniku, ko stopa po nekdanji križni lopi, po cerkvi, kjer so razvrščene razne starinske sohe, kamenite ali lesene, slike iz prejšnjih stoletij, izkopani vrči, kmetijsko orodje, itd. Resnici na ljubo pa moram priznati, da so vse stvari prav lično razstavljene, kar dela na obiskovalca čim najboljši vtisk.

„Zvonček pečenih klobas“ v Norimberku.

Morda je povzročilo soparno, deževno vreme, morda tudi izredno število predmetov, ki so se vrstili mimo mojih očíj – istina je, da sem nekako otožen, truden korakal proti kolodvoru. Z glavo se ni šaliti. Če jo preveč natezaš, se ti uprè. Meni vsaj se je tisti večer odločno uprla. No, pa se je dala skoro pogovoriti. Ko smo drčali z brzovlakom dalje proti Ingolstadt in še naprej, se mi je polagoma povrnila tista dobra volja, ki je najboljša tovarišica na potovanju.

Monakovo.

Trda tema je bila in gost dež je padal, ko smo se bližali bavarski prestolnici. Bolj in bolj pa se je svetilo, ko je vlak pihal v mesto. Žarna električna svetloba nas je objela, ko smo izstopili na monakovskem kolodvoru.

Potniku jako neprijeten trenutek je to, ako stoji pred kolodvorom na javnem trgu, njegovi sopotniki zasedajo razne vozove, ali si dadé nesti prtljago do bližnje gostilnice, on sam pa ne ve, kam bi se obrnil. Tako nekako se je godila nama, ko sva se ozirala na trgu pred osrednjim kolodvorom sem ter tja. Kam naj kreneva? Kje bo najbolj prilično? Ali ta negotovost je trajala le en trenutek. V hipu zagledam nekaj korakov pred seboj velikanski napis: Hôtel „Nemški cesar“.

— Zakaj ne bi krenila še enkrat pod varstvo tega mogočnega vladarja? je menil šegavo tovariš.

— Čim prej, tem bolje, da prideva do zaželenega počitka, mu odvrnem.

In skoró sva bila pod streho, kmalu sva se krepila z dobro večerjo v gostilnici. Natakár pa naju je radovedno vpraševal, ali hočeva belo ali črno pivo.

— Poskusiva s črnim! Morda bo kaj posebnega.

Tega nasveta se je oprijel tudi tovariš, zlasti, ko je videl, da mnogoštevilni gostje na okrog hladé svoja grla s črno pijačo. —

Monakovo je kraljevsko mesto. Nad štiri sto tisoč prebivalcev šteje. Kdor bi hotel mesto natančneje spoznati, bi moral bivati dalje časa tu, zakaj bavarska prestolnica nudi omikanemu potniku toliko zanimivega, da bi kazalo se muditi v njej vsaj par tednov. Slikarji pa in podobarji imajo na javnih spomenikih in na raznih umetniških zavodih toliko prilike, da si izobrazijo svoj okus in razširijo umetniško obzorje, da bi bilo le vsakomur svetovati, naj krene vsaj za nekaj mesecev v bavarsko prestolnico — v šolo.

Rekel sem, da je Monakovo kraljevsko mesto, to pa v dvojnem oziru. Ne le, da tu stolujejo bavarski kralji s svojim dvorom, lahko tudi rečemo, da so za umetnost in napredek posebno zavzeti kralji tako visoko povzdignili kraljevsko prestolnico. Naj omenim iz novejših časov kralja Maksimilijana I. († 1825), ki si je pridobil nevenljivih zaslug za povzdigo glavnega mesta. Še bolj pa se odlikuje v tem pogledu njegov sin kralj Ljudevit I. († 1868), ki je še kot prestolonaslednik vsestransko podpiral umetnost; prav v tej smeri je tudi deloval za 32letnega svojega vladanja. Pod njim se je dvignilo Monakovo

gledé na umetnost tako visoko, da so se največji umetniki radi in po dalje časa shajali v kraljevi prestolnici. Razne stavbe, razni javni spomeniki so jasne priče te živahne umetniške delavnosti.

O vsem tem kajpada ne more mnogo poročati potnik, ki se je mudil v mestu le en dan. Samo to lahko pove, kako se mu je godilo ondi.

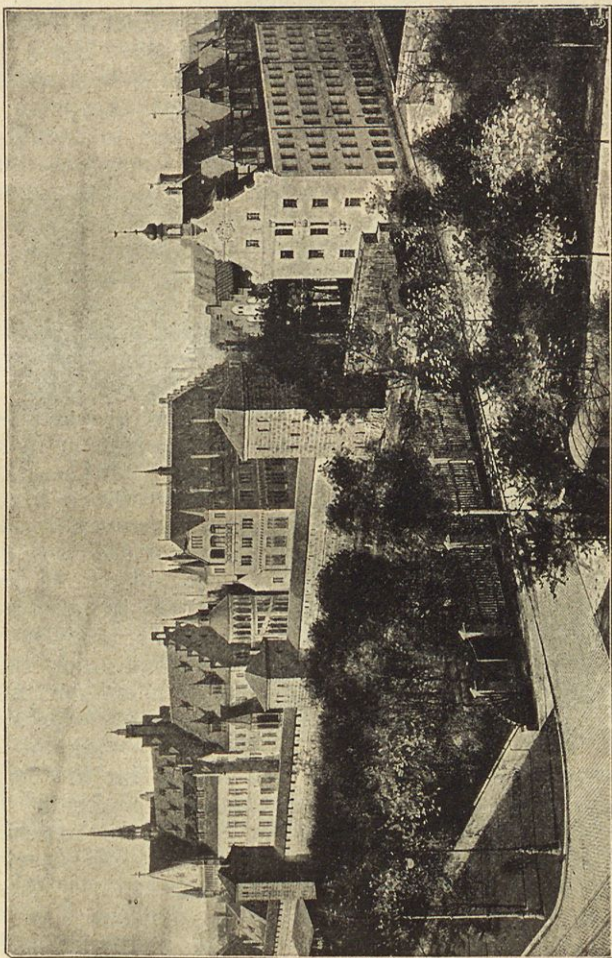
Duhovnik gre na vse jutro najprej v cerkev. To je kaj tako navadnega, da bi bilo odveč, to omenjati. Vendar ni, da bi zamolčali to okolnost na tem mestu. Ko sva namreč s tovarišem premišljala, kam bi krenila na jutro, opaziva v načrtu, da ni daleč od najinega bivališča „bazilika“.

— To utegne biti kaj posebnega, omeni tovariš.

— Kakšna stara, častitljiva cerkev iz pradavnih časov, sem pripomnil.

A ko sva dospela tja, je bilo ravno narobe. Ne stara, ampak nova stavba, dovršena leta 1850., in pa tako krasno sezidana v slogu starih italijanskih bazilik iz petega in šestega stoletja! Graditi jo je dal kralj Ljudevit I., poleg nje pa samostan benediktincev. Cerkev ima pet ladij; srednja, glavna ladja sega naravnost pod streho, kjer je leseno ogrodje kaj lepo razvrščeno, okrašeno, posli-

kano in pozlačeno. Stranske ladje ločijo močni stebri iz sivega tirolskega mramora z belimi podstavi in naglavniki. Stene so poslikane z umetnimi presnimi slikami, podobne onim, ki se vidijo v špírski stolnici. Pa jih je tudi v resnici vsaj deloma slikal isti umetnik. Bazilika napravlja velikanski vtisk, ako vstopiš pri velikih vratih. Na desnici

Germanški muzej v Norimberku.

pri vходу je krasen sarkofag (rakev) iz sivega mramora. Pod njim počivata kralj Ljudevit I. in njegova soproga Terezija. Časten spomin zares si je zapustil visoki pokojnik s tem, da si je dal zgraditi za grobišče tako dragoceno baziliko sv. Bonifacija. Da se v tako krasni zgradbi vrši tudi služba božja dostojno in redno, za to skrbé menihi sv. Benedikta. Njih ljubeznivo prijaznost sva uživala tudi s tovarišem.

Precejšnji del mesta zavzemajo kraljevska poslopja. Nekako v sredini mesta se nahajajo. Če se tudi ni dalo dolgo pomuditi v njih, vsaj površno sva si jih ogledala. Na sredi trga, ki nosi ime po kralju Maksimilijanu Josipu, stoji orjaški spomenik istemu kralju. Meščani so mu ga postavili za vladarsko 25 letnico. Kralj sedi na svojem prestolu — mogočna soha iz medenine. Poleg tega spomenika se raztezajo

Monakovo: Spomenik kralja Maksa II.

posamni oddelki kraljevih poslopij z velikan-skimi vrta, dvori in hodniki. Odlikujejo se po raznovrstnih umetninah: tu opaziš prekrasno sliko iz novejših časov, tam lepo soho iz najfi-nejšega belega mramora, po drugod občuduješ umetno vezenino iz prejšnjih stoletij, skratka: povsod se kaže umetniški okus in ljubezen do umetniških proizvodov. Žal, da je nama bilo oko že nekako mrklo in duh utrujen, da ni ohranil v spominu vseh prizorov tako jasno, kakor bi bilo želeti.

Prav taka se nama je godila, ko sva si ogledala nekatere umetniške zavode. Nova pinakoteka (zbirka slikarij) je prekrasna nova stavba, ki je odločena za stalno razstavo najlepših slik novejših umet-nikov. Nebroj ljudstva pohaja tod od sobane do sobane, od slike do slike; tu nekoliko postoji, tam ne-koliko pogovori s svojim spremlje-valcem ali še raje s spremljevalko; tu mlad umetnik s svojo slikarsko pripravo, ko preslikuje kako imenitno sliko — tako-le je življenje v pina-

koteki. In tisti dan nisva bila midva kar nič boljša. Veliki množici enako sva se kretala od predmeta do predmeta. Da li nama je kaj koristil pohod umetniške zbirke, o tem jako dvomim. Učene knjige ne moreš v par minutah prelistati in si docela prisvojiti njene vsebine. Zbirka slik — in še tako velikanska, kakor v Monakovem — je liki ogromna knjižnica, katero je treba polagoma čitati in študirati. Sama sebi sva se zdela čudna in — abotna. A kaj hočete? Po večtedenskem potovanju se duh ne da več voljno vklepiti v pazljivost. Zato sva bila kaj vesela, da naju je poldnevna ura vabila iz hrama umetnosti — v drug hram.

Po obedu sva sedla v mestno železnico in si ogledala zunan-jščino najlepših krajev in stavb po mestu. A o tem ni, da bi izgubljal mnogo besed. Že poprej sem omenil, da je Monakovo kraljevsko mesto.

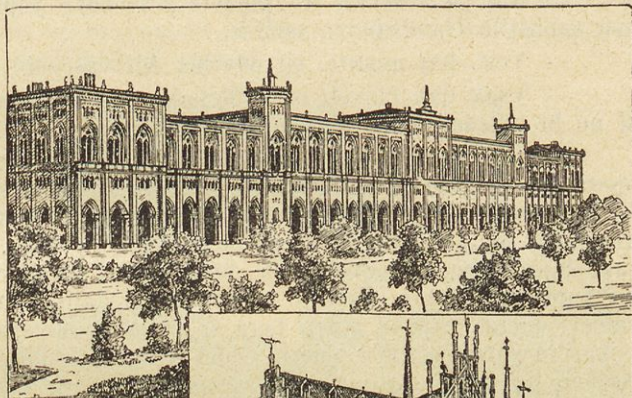
Darežljivost bavarskih vladarjev in njih ljubezen do lepih umetnostij, to dvojje je zarisano za stoletja v vse dele v mestu.

Kasneje popoldne jo zavijeva tja, kamor baje pride vsak tujec, ki se le količkaj mudi v Monakovem. Čitatelji pač vedó, da se na Bavarskem izvari mnogo piva in da ta pijača slovi malo ne po vsej Evropi. V Monakovem je pa še posebej na glasu takozvana „dvorna pivarna“. Že prej sva marsikaj čula o njej, zato ne kaže danes izpustiti tako lepe prilike. V pritličje visoke, po zunanje nekam starinske hiše vstopiva. Zdelo se nama je kakor v velikanski kleti. Vse polno miz, vse zasedeno. Ves prostor pa je napolnjeval duh kuhanega ječmena. Na kraju tega prostora je bilo dvojje oken, pri katerih se je vedno vse gnetlo samih gostov. Tjakaj namreč pride vsak, kdor je žejen, in dobi za nekaj drobiža velik lončen „humpen“ piva. Če hoče še piti, gre s praznim vrčkom k

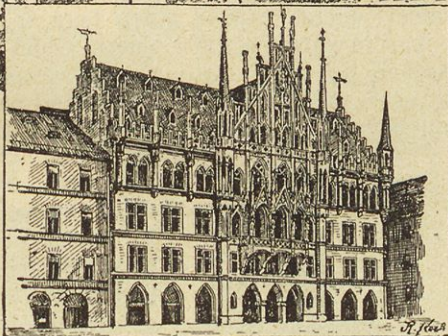
oknu in si da za gotov denar zopet napolniti svojo posodo. Ogledala sva si prostor: poleg omenjene kleti je še veliko dvorišče, na katerem je razstavljenih mnogo praznih sodov. Ali gospóda se kar nič tne strašijo teh praznih velikanov;

v skupinah se vstopijo pred nje, nánje pa pokladajo vrčke, katere prazniijo v veseli družbi. Zdelo se mi je v tej pivarni, kakor v čebelnjaku, kjer čebele prav šumno brné. Privoščila sva si ga s tovarišem tudi vsak svojo mero „dvornega“ in opazovala, sedeč pri stranski mizi, živahno žuborenje občinstva. Prileten gospod in gospa sta prisedla k nama. Videlo se jima je, da nista prvič tukaj. Gospa je izvlekla iz svoje torbice debelo redkev, katero je narezala v tanke sklade. Vsak odrezek je potřesel mož s soljo. Ko je bilo vse to gotovo, sta jela trgati sklad za skladom in použivati; s pivom sta si pa hladila žejo.

Nisem se mogel vzdržati, da ne bi ju nagovoril. Ker sta vedela, da sva tujca, smo se kmalu domenili, da sta redkev in pivo — bavarska narodna jed in pijača, ki ji imajo enako v čislih gospóda in kmetje, bogatin in siromašen delavec. Pripovedovala sta nadalje, da je bila do novejših časov ta klet v pritličju z dvoriščem edini

Monakovo:
Vladno poslopje.

Monakovo: Mestni dom.

prostor, kamor se je zbirala gospôda in navadno ljudstvo. Zadnji čas pa so zgradili v drugem nadstropju velikansko sobano za velike shode in posebno gostilno, kamor zahaja imovitejša občinstvo, kjer pa je tudi pivo vsled raznih udobnostij, katere gostje ondi uživajo, nekoliko dražje. Ogledala sva si tudi gornje prostore, kjer mi je zlasti ugajala oprava, ki je vsa v nemškem slogu: prav kakor bi človek vstopil v kako veliko kmetsko hišo. Velikanska peč, okrog nje lepo izrezljane klopi, dalje mize, stoli, omare — vse v staronemškem slogu. Zdelo se mi je, da sem kaj zlasti tujci mnogo zahajajo. Koliko piva v pivarni poprečno na dan iztočijo, bi bil kaj rad zvedel. A nihče mi ni vedel povedati. No, toliko smem za gotovo trditi, da se na tem kraju toči vedno sveže nastavljeno pivo.

— Kaj pa zvečer? Ali pojedete z menoj? poprašam tovariša, ko sva zapustila Gambrinovo torišče.

— Vem, kaj mislite, mi odvrne. Ali vas zelo mika?

— Vsak dan človek ni v Monakovem, in če sva že tukaj, zakaj si ne bi ogledala tudi dvornega gledališča?

Po teh besedah se je tovariš vdal. Tisti večer se je imela peti opera (spevoigra) „Don Giovanni“, katero je uglasbil slavní skladatelj, V. A. Mozart. Prav zato, ker je monakovska opera na jako dobrem glasu, mi je bilo posebno všeč, da sem imel priliko, slišati vsaj enkrat tukajšnje pevce in pevke. Ob določeni uri torej stopiva s tovarišem na kupljeni prostor. Pravijo, da v to gledališče more do 800 poslušalcev, dočim je prav poleg tega še večje in novejšo dvorno kazališče, v katero spravijo 2200 ljudi. Obiskovalcev je bilo tisti večer dovolj. Najbolj pa mi je ugajala neka resnoba, ki se je brala ljudem z obraza že pred začetkom spevoigre, zlasti pa med njo. Nič tistega zloglasnega oprezovanja, streljanja z očmi in namežikovanja med občinstvom. Vsak

je pazno gledal na oder, zasledujoč razvoj spevoigre. No, to se da poslušati: godba jako točna in na las pokorna svojemu vodju, pevci in pevke z obsežnimi, močnimi glasovi, vse tako do pičice naučeno, ne prezgodaj, ne prekasno; kot bi trenil, se izpremeni prizorišče, na enkrat je oko povse drugod. Taka opera je človeku res užitek in mu vzradosti srce. Predmet igri je bil v kratkem tá-le: Mladení in mladenka bi se rada poročila. Vse je že pripravljeno. Toda grajščak „Don Giovanni“ deklici nastavlja mreže, da bi jo še v zadnjem hipu žrtvoval svoji pohotnosti. Razne okoliščine in razne osebe, ki nastopajo, pa razkrijejo zlobni načrt grajščakov, ki vsled sramote pobegne na tuje, v vasi pod gradom pa obhajajo veselo ženitnino.

Monakovo:
Cerkev Matere božje.

Zdelo se mi je, da so bili pri predstavi iz večine tujci. Videlo se jim je na obrazih, da so bili zadovoljeni. Zadovoljen sem prispel tudi jaz pozno v noč v svoj stan.

Kimsko jezero.

Ko sva drugo jutro imela za seboj Monakovo, je tovariš kaj marljivo prelistaval svojo potno knjigo in jo primerjal z železničnim voznim redom.

— Pojde, še pojde, mi opomni za nekaj časa.

— Kaj?

— Kratek izlet imam v mislih, ki ga prvotno nisva vzela v načrt.

— Kam, mislite, da bi še šla?

— Na čarobni otok bavarskega kralja Ljudevita II.

— Onega torej, ki je naposled zblaznel in tako žalostno utonil v Starnberškem jezeru?

— Prav tistega. Ker nimava prilike, da si ogledava njegove čudno-umetne gradove ob Starnberškem jezeru, oglejva si vsaj njegov napol sezidan grad na Kimskem jezeru!

— Kako pa bo s časom? Jaz sem svojcem že naznanil, da dospem jutri predpolndnem.

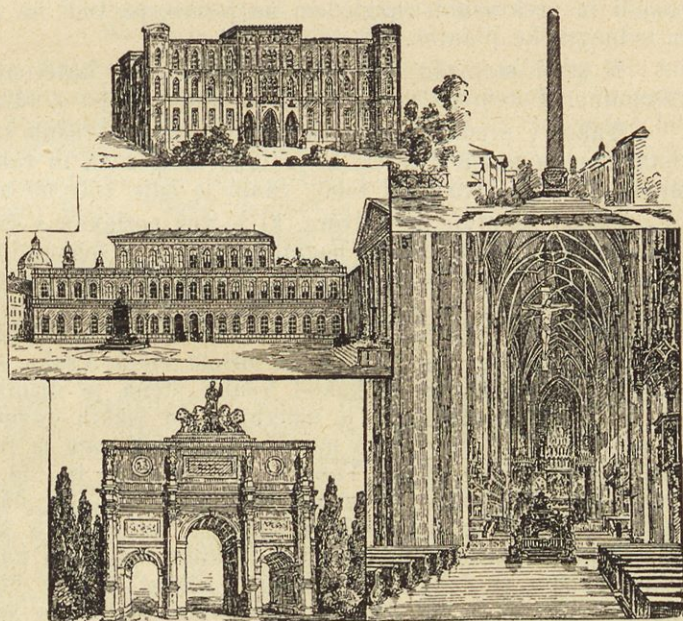
— Vse v redu.

Vlak je veselo pobiral stopinje po jugu Bavarije. Že smo imeli za seboj zadnji večji kraj: Rožni dom (Rosenheim). Še nekaj potrpežljivosti, in obstali smo na postaji Prien.

— Tu morava izstopiti in takoj prestopiti na lokalno železnico, je menil tovariš.

— Kakor drago.

Urno sva se presedla v majhne vozove, katere rabi železnica, da z majhnim strojem odvažja in privaja potnike, ki bi si radi ogledali Kimsko jezero. Izletnikov je bilo toliko, da so bili trije vozovi napolnjeni do zadnjega prostora. Četrť ure, in vlak je obstal prav tik jezera. Parobrod je že čakal in skoro smo odjadrili od kraja.

Monakovo:

Palača Wittelsbachov.

Kraljeva palača.

Zmagevalna vrata.

Obelisk.

Cerkev Matere božje od znotraj.

Kimsko jezero je dolgo 14 km, 11 km pa široko. Tri otoke ima. Največji je Gospodnji otok, kamor sva se namenila. Potem je Gospejni otok, kjer je majhna vasica in ličen samostan za nune benediktinke. Najmanjši pa je takozvani Zelnatí otok, ki je ves obdelan in ki zaklada z zelenjavo nunski samostan. Četrt ure vozi parobrod do Gospodnjega otoka. Potem vodi pot po gozdu naprej do starega gradu, kjer je bil nekdanj samostan očetov benediktincev, dandanes pa je gostilnica. Še kakih deset minut hodá po senčnatem gozdu in potniku se odpre pogled na prekrasno, novo zidanje: kraljevi grad Ljudevita II.

Hotel je s to stavbo posnemati, da, še preseči, znameniti versajski grad poleg Pariza. Nekako do polovice je zidanje dovršil; druga polovica je surovo obzidana in čaka, pa bo tudi čakala morda vedno — nadaljevanja. Pred gradom je razsežen prostor z raznimi vodometi, ki pa sedaj ne mečejo vode, s kamenitimi sohami, z umetnimi nasadi in prekrasnim razgledom na jezero, pa tudi na daljnje tirolske in solnograške planine.

V grad stopivše nas sprejme služabnik, kateremu smo plačali vstopnino. Potem pa nas je vodil v skupinah po gradu.

Takoj v preddvoru potnika kar omami prekrasno stebrovje in pa tista umetna pavja dvojica, ki je tako dragocena in tako naravna, da misliš, da stoji živa pred teboj. Stala je baje 150.000 mark.

Odtod se pride prek dvora, ki je ves potlakan s črnimi in belimi mramornatimi ploščami, na bogato okrašeno, s sohami in slikami ozaljšano stolbo. Stopnice od mramora se kar svetijo in potnik mora stopati kaj pozorno, da se ne spotakne. Voditelj nas je vodil po vseh sobanah; 18 jih je dogotovljenih. Ne vem, kako bi začel, kako bi dostojno opisal to krasoto. Kaj takega še nisem videl. Vsaka soba je v drugačni barvi poslikana, in kako! Vsaka stena je umotvor záse. Vse, kar je v sobe nastavljeno, je umetnina, od težkih zaves pri oknih pa do najmanjše drobnarije na mizici. Služabnik nam je razlagal, kdo je napravil to in ono stvar. Veselilo me je zlasti to, da se je pokojni kralj tako rad oziral na svoje podložnike in jim dajal toliko za služka. Najbolj mi je ostala v spominu podolgovata sobana s 35imi kristalnimi lestenci in premnogimi težkimi, umetnimi kandelabri (svečniki). Prižge se lahko 2500 lučij. Večkrat, ko je bival tu pokojni Ljudevit II., si je dal prižgati vse sveče. Ker je v sobani vse prepreženo z zrcali, v katerih so luči odsevale, je morala nastati čarobna svetloba, ko so gorele vse luči. Kralj se je sam pogosto izprehajal po tej razsvetljeni sobani, ki je za dvajset metrov daljša, nego slična sobana v versajlskem gradu. Tudi je bolj prelestno okrašena. Da bi človek v kratkem času pregledal in prav ocenil vse posamne okraske, je, na kratko povedano, nemogoče. Zdi se mu, da se izprehaja po gradu, o katerem nam pripovedujejo stare pravljice vzhodnih narodov. Videli smo tudi še druge sobane: sobano vojske, mirú, spalnico, delavnico, počivalnico, obednico itd. Kako poldrugo uro smo se mudili v gradu. Ko smo se vrnili v preddvor, je čakala zopet gruča tujcev, katere je služabnik takoj odvedel na ogled.

— Kako sodite o tej stavbi? vprašam tovariša, ko sva sedela v senci pred gradom na kameniti klopi.

— Najprej moram izraziti svoje veselje, da sva si privoščila danes ta izlet. Kaj hočete lepšega? Sredi te prirodne krasote tako lepo obrušen biser! Tisti popisi raznih čarovitih gradov v povestih „Tisoč in ena noč“ so suho listje proti živahni in življenje dihaajoči krasoti tega gradu. A še v drugem oziru sem vesel, da sem prišel semkaj. Tolikokrat sem čul, kako so različno sodili ubogega kralja Ljudevita II. Eni so mu naravnost odrekli zdravo pamet, meneč, da se mu vedno blede, čeprav včasih pove kako modro. Drugi so mu očitali zapravljenost, razsipnost do skrajne meje. Ko pa sem videl to nepopisno dragoceno stavbo, ki se je razvila pred njegovimi očmi, pod njegovim nadzorstvom in poveljem, dasi je ni mogel dokončati, moram pripoznati, da je bil veleum, velik prijatelj umetnosti. Na njegov grob bi smeli zapisati stihe našega Prešerna:

Umetnosti je ljubil le, 'zgubljenje
Mu b'le so ure, ko njim služil ni.

Slikarstvo, kiparstvo, glasba, umetna obrtnija — skratka vse, kar je umetno, ga je veselilo. In če je v tem napornem teženju po vedno novih, vedno popolnejših umetniških oblikah, rekel bi, po vedno bolj dovršenem umetniškem užitku duh prezgodaj opešal, tako da se mu je omračil, se nam to ne sme zdeti čudno; le obžalovati moramo njegov žalostni nesrečni konec. Brez dvojbe je ljubil, iskreno ljubil svoj bavarski narod. Če ga že po zunanje ni mogel proslaviti v srečnih vojskah in v razširjenju deželnih mej, proslavil ga je z umetnostjo, katero je z vsemi silami podpiral, gojil in vsestransko pospeševal med svojim narodom. Zato ga je pa ljudstvo neizmerno spoštovalo in ljubilo ...

Tako je modroval tovariš. Mene pa je bridko užalostila nesrečna usoda zblaznelega kralja. Koliko se je trudil, da bi dosegel sijaj nekdanjih vladarjev, da bi jih v slavi, če mogoče, še presegel! Nekaj časa se je trudil, pehal, mislil — ni ga več ... Gradil je veličastno stavbo na otoku Kimskega jezera; en oddelek je bil namenjen kralju, drugi kraljici. Kraljičin oddelek ni dozidan, kaže le surovo zidovje. A tudi v svojem oddelku je bival in zapovedoval le malo časa. Nekaj kratkih dni so šumeli vodometi pred gradom, malo nočij je razsvetljevala žarna luč temne trenutke njegovega življenja. Bil je in ni ga več ... Kjer bi bil imel prebivati on, občudujejo sedaj radovedni tujci bistroumnost njegovih načrtov. Kaj je človek? — — Kaplja na veji, ki se hitro posuši ali zdrsne na zemljo ...

Vsako uro parobrod prihaja na otok in odhaja. Tako ni nikdar treba dolgo čakati. Videti pa je tudi, da o poletnem času ljudje radi prihajajo na otok, zlasti ker je odtod prav lep razgled daleč na okoli in veje vedno sveža, hladna sapa. Da je vožnja v poletnem hladu po jezeru prijetna, da se nama je zdela le prekratka, ni, da bi omenjal. Dospevši na suho, sva takoj prestopila v male vozičke, ki so nas imeli pritirati do glavne proge v Prienu. Odtod pa sva jo odpihala po kosilu z brzovlakom, ki je bil namenjen prek bavarske meje na domača tla avstrijska.

Solnograd.

Kdor se pripelje z Bavarskega na solnograški kolodvor, se mora podvreči preiskavi carinskih uradnikov, ki doženejo, ali nima morda pri sebi kaj takega, česar bi brez carine ne smel uživati na Avstrijskem. To sva s tovarišem najprej izkusila, ko sva izstopila na kolodvoru v Solnogradu. Resnici na ljubo pa moram hkratu priznati, da sva lahko izhajala pri carinskih uradnikih, bodisi zato, ker nisva prinesla nič posebnega s seboj, bodisi tudi radi tega, ker so gospôda sploh prav prijazno ravnali s tuji. Ko sva se torej svobodno gibala na domačih tleh, mi opomni tovariš:

— Čemu bi nosila prtljago v mesto za seboj, ker se za nekaj ur itak zopet odpeljeva? Najboljše bo, da si jo shraniva tu na kolodvoru. Potem se bova gibala prosto.

Rečeno, storjeno. Uradnik je za nekaj drobiža vzel v varstvo najine zaklade, midva pa sva se urnih nog spustila po mestu. Sreča nama je bila mila. Iztaknila sva namreč električno dvigalnico (lift), ki naju je v par trenutkih dvignila 60 metrov nad mesto. Svetovno-znana tvrdka „Siemens in Halske“ je namreč priredila pod Meniško goro l. 1890. dvigalnico, po kateri se brez truda pride za par novčičev do najlepšega razgleda. Poleg ceste pod hribom je vhod. Le določeno število ljudi se more na enkrat dvigniti. Nastanili so nas v prostor, ki je podoben majhni sobici s klopmi na okrog. Dvigalnica jako mirno teče. Ko smo bili na vrhu, je služabnik odprl vrata in izstopili smo pred gostilnico na Meniški gori. Poleg gostilnice je razgledni stolp. Da bi si laže in bolj na široko ogledala okolico, sva se potrudila celó na vrh stolpa, kjer je galerija, ki potniku odpira svet vse na okrog.

— Govorite li francoski? naju nagovori služabnik precej glasno.

Pogledam ga nekam začudeno. Zdelo se mi je, da je tisti dan nekoliko preveč pogledal v kozarec.

— Govorite li angleški?

— Čemu pa to vprašate?

— Ker lahko tujcem postrežem v vseh jezikih.

— Pa morda vendar ne. Dobro. Ali znate slovenski?

— Hm, hm, doslej še ni bilo prilike...

— No, potem pa ostanite pri svoji nemščini, katero midva tudi za silo lomiva.

Ali je bil siten, vsiljiv ta človek! Vse je hotel najboljše vedeti, vse na enkrat razkazati... Bog nas varuj takih vsiljivcev! Kako se je po nepotrebnem trudil za tistih par grošev, katere sva mu stisnila pri odhodu.

Pravijo, da je sloveči naravoslovec Aleksander Humboldt izrekel té-le krilate besede: „Okolico Solnograda, Neapolja, Carigrada smatram za najlepšo na svetu.“ Če je torej mož učenjak res izustil te besede, je gledal brez dvojbe Solnograd raz Meniško ali Kapucinsko goro. Razgled je res veličasten. Prav doli pod teboj se razteza mesto, katero deli sivobelkasta Salcaha v dve precej enaki polovici. Od ene strani oklepa Solnograd Meniška, od druge pa Kapucinska gora.

Mnogo stolpov se dviga kvišku iznad hiš: znak, da so v tem kraju toliko stoletij stolovali cerkveni knezi. Kar je bilo starejših stavb, so iz večine pogorele v prejšnjih stoletjih. Kar pa je bolj ponositih zgradeb, so jih sezidali nadškofje 17. in 18. stoletja. Od daleč se kažejo visoke bavarske gore in planine, ki objemajo spodnjo salcaško dolino. Prav kakor srebrna nit se ti zdi reka, ki poživlja vso dolino in se podi proti bavarski zemlji, kjer se izliva v reko In.

Ko naju je izpustila dvigalnica pod Meniškim gričem zopet na zemljo, jo ubereva naravnost proti stolnici. Stavba je velika, prostorna in okrašena z bogatimi štukaturami. Okrog stolnice se razprostirajo najznamenitejša poslopja, kakor cesarjeva prestolnica, škofova palača, bronasti spomenik glashenika Mozarta, ki je bil tu domá, itd.

Mesto šteje nad 27.000 prebivalcev in slovi radi snage in svežega zraka. Zato se ni čuditi, da se poletni čas tuje mnogoštevilno tod oglašajo. Tega sem se prepričal, ko sva se s tovarišem šetala okrog šeste ure po glavnem trgu. Brala sva namreč na lepakih po mestu, da se bo ob tej uri čulo „sviranje zvonov“. Ker je to nekaj posebnega, zato se je zbralo lepo število poslušalcev na trgu. Šest odbije in raz stolp nekega javnega poslopja — katero in kaj je bilo, nisem mogel zvedeti — se jamejo oglašati zvonovi drug za drugim, tako da se njih glasovi vežejo v prijetno melodijo. Svirali so znano nemško narodno pesem: Srčna bol. Kaj takega sicer še nisem slišal, ali ni me spravilo to sviranje v ogenj. Mnogo bolj mi ugaja mogočen glas zvona, ki seže s svojim glasom daleč tja po planjavi in vernike vabi v hram božji, nego ta — otročja igra. Pa kaj hočemo? Vsak kraj ima svoje posebnosti.

Še nekega pohoda mi je omenjati v Solnogradu. Obiskala sva s tovarišem tudi grad Mirabél. Sezidal ga je l. 1606. nadškof Volk Dietrich. Poleg njega pa je velel zasaditi umeten park, ga okrasil z raznimi sohami in vodometi, da je res pravo veselje, hladiti se tam ob poletnem času. In to Solnogradčani tudi cenijo in čislajo. Tujci pa ravno tako. Vse se je gibalo in zabavalo, mlado in staro, ob sviranju vojaške godbe. In ta prijetna zabava je tudi naju okrepila za daljnjo pot v — domovino.

Domov.

Potrpežljivi čitatelj! Ako si se doslej morda dostikrat dolgočasil z menoj, upam, da te zadovoljim v zadnjem poglavju, katero bo jako kratko. Saj pa tudi ni več mnogokaj povedati. Ob desetih zvečer sva sedla s tovarišem na solnograškem kolodvoru v voz in v tihi noči smo drdrali naprej do Bišofshofena. Potem presedeva na drug vlak in zopet je drdralo na kolesih do Selctala. Tod smo čakali celo uro, da je prišel brzovlak z Dunaja, kateremu sva se morala pridružiti. In zopet se je začela stara pesem: železni konj je dirjal, kakor poje Prešeren:

In udri, udri, klop, klop, klop,
 Naprej leteli so v kolop,
 Da sape jim zmanjkuje
 In podkev iskre kuje.

Da sva imela ugoden prostor, bi bila izvestno prav lahko zadremala. Toda tu sva imela smolo: vse prenapolnjeno. Pač si je dunajska gospôda poprej prevzela dokaj prostorov in izvrstno spavala v zaklenjenih in zastrtih vozovih; naju pa je porinil izprevodnik precej nemilostno med — lesne trgovce, ki so bili na potu v Italijo. Puhali so tobak, pili vino in jako nagosto govorili. Pa bôdi, sem si mislil, saj drdramo proti domu ...

Ko smo dospeli na Koroškem do starodavnega mesta, kateremu Slovenci pravimo Breže, se je jelo daniti. Tedaj pa naju je zapustila tudi želja po spanju. Nekako milo se mi je storilo, ko smo se vozili po krasni zemlji koroški,

V kateri očetje so naši sloveli,
 Ktera zdaj ima grob komaj za nas ...

Na Glini sva si za drag denar kupila pičel zajutrek, pa ga skoro ni bilo moči mirno použiti, tako hitro smo vršeli dalje proti Beljaku in Trbižu. Ni bilo več postanka. Prestopila sva ročno v drug vlak in skoro je žvižgal proti kranjski Beli peči in naprej. In zopet so se pojavile naše gore, naše planine. Kako so mi tedaj ugajali ti gorenjski velikani! Kako me je veselilo, da taki kremeniti orjaki čuvajo našo zemljo! Lepši so se mi zdeli ko kdaj poprej. Premalo jih cenimo te naše zelene gore, te naše visoke planine. Premalo opevajo naši pesniki domačo reko, zeleno Savo ... Vse lepše so se mi videle tisto jutro bele cerkvice po naših holmih. Da, toliko jih ne vidiš nikjer. Oh, le ostanite ve znanilke naše vere po hribih in dolih, po gričih in ravinah! Živo pripovedujte s svojo mičnostjo in beloto vsem, ki vas srečavajo, o trdni veri naših pradedov, ki so vas zgradili s svojimi žulji, s svojim znojem! Kličite pa jim tudi neprenehoma, da njih sinovi, če treba, celó z zadnjo kapljo krvi branijo svojo vero in svoj dom proti sovražnikom ...

Ko je vlak zavozil od starodavnega Kranja naprej na Sorško polje in se je razgrnila pred menoj prekrasna ravan na desnem in levem Savinem bregu, ravan, katero zaslanjajo od vzhodne strani Kamniških planin orjaki, od zapadne pa zastirajo loški hribi z Lebnikom na čelu, tedaj sem nehoté ponavljal besede rojaka pesnika:

Pozdravljeni, vi hribje ljubeznivi,
 Dolin cvetoč prijazno-tihi raj,
 Vi travniki, vi logi, Bog vas živi! ...

Da, premalo, vse premalo cenimo svoj domači kraj. Še le opazovanje tujih krajev nas mora poučiti, kako krasno zemljo imamo Slovenci. Prav zato, da bomo svoje bolj čislali, je treba, da si od časa do časa ogledamo tuje pokrajine. Da imam pevsko žilo, povrnivši se domov, bi bil gotovo jel peti v slavo „pisani“ Loki. Da, pisana je; še griči okrog nje kažejo razne, svetle in temne oséne zelene barve. In lôka je, katero namaka bistra Sora. Če doslej še ni našla pevca, ki

bi bil v nesmrtnih pesmih opel in oslavil njeno krasoto, gotovo bodo te pisane trate in zeleni gozdi vzbudili prej ali slej pesniško srce, ki bo z živimi bojami slikalo, s toplo besedo opevalo lepoto in divnost ožje moje domovine.

Kakor srce sredi telesa se dviga mesto Škofja Loka izza pisanega ozadja. Sora jo namaka od dveh strani, pod mestom pa se združujeta oba toka v eno strugo, ki mirno teče nasproti bistri Savi. Nad mestom pa kipi kvišku starodavni grad . . . Če tudi ga je zadnji čas prenavljala skrbna roka, vendar se mu pozna, da je preživel več stoletij. Oj, da bi znal govoriti, pač bi nam pravil o sijaju svojih prvotnih gospodarjev brizinskih škofov! Pa povedal bi nam tudi, da je prišel kasneje pod oblast zasebnikov, ki so se bore malo brigali zanj. Zadnji čas pa si ga je osvojil ob njegovem vznožju počivajoči loški samostan, ga obnovil in priredil za stanovanje samostanskim gojenkam, ki tod gori med šolskim letom kot nedolžne grajske gospodične, ločene od sveta, v zdravem solnčnem zraku polnijo svoje mlade glavice z nauki krščanske omike, katerih jim požrtvovalno podajajo učiteljice uršulinke.

Zares, lep kos krasne zemlje je to! Čim večkrat ga vidim, tem bolj ga občudujem. Najbolj pa čutim krasoto domačega kraja, kadar koli se od daleč vračam v tihi zavičaj rodne zemlje . . .

Popotni tovariš, ki je tako vztrajno delil z menoj žalost in veselje po tujih krajih, mi je radostno stisnil roko k slovesu, zatrjujoč, da nisva bila zadnjikrat skupno na potu. Odpeljal se je naravnost v središče slovenske zemlje — v belo Ljubljano. Upam, da se je i tebi, mili čitatelj, priljubil s svojo možatostjo, kakor se je meni s požrtvovalno potrpežljivostjo na potu. Zatorej: Na veselo svidenje!

Toda treba, da končam. Privedel sem potrpežlivega čitatelja nazaj, odkoder sva pričela potovanje. Če še opomnim, da me je dobri oče z veseljem sprejel pod domači krov, da sem mu moral na dolgo in široko pripovedovati zlasti o Kelmorajnu in da je bil naposled popolnoma zadovoljen z mojim potovanjem, upam, da smem utihniti tudi pred teboj, dragi spremljevalec na daljnem potu. Zahvaljujem se za potrpežljivost, s katero si me spremljal po tujini, hkratu pa te prosim, da mi ohraniš i v bodoče blag spomin. Z Bogom!

Kazalo.

	Stran
Uvod	3
Od doma	11
Po domači zemlji	16
Ob zeleni Dravi	19
Naši so samo grobovi	24
Črez Brener	28
Inomost	32
Na Izelskem griču	36
Andrej Hofer	39
Po arlski železnici	44
Pri belih menihih mereravskih	50
Po Bodenskem jezeru	55
Na svobodni zemlji švicarski	60
Ob Curiškem jezeru	62
Pri Materi božji v Puščavi (Ajnziedeln)	67
Rigi	75
Štirikantonsko jezero	85
Lucern	90
V Alzaciji	97
Špira	104
Hajdelberg	111
Moguncija	118
Po Renu	126
Kelmorajn	138
1. Nekaj zgodovinskih črtic	139
2. Stolnica	141
3. Nekdanji kelmorajnski romarji	147
4. Poslednji romar	149
5. Druge znamenitosti	152
6. Na Kolpingovem grobu	156
7. Odhod	159
Norimberk	160
Monakovo	164
Kimsko jezero	169
Solnograd	172
Domov	173

112

11

11

